

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNİN
MUSTAFA KUTLU HİKÂYELERİNDEKİ
YANSIMALARI

HATİCE GÖKÇE AYDIN

120101028

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. M. FATİH ANDI

İSTANBUL

2015

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNİN
MUSTAFA KUTLU HİKÂYESLERİNDEKİ
YANSIMALARI

HATİCE GÖKÇE AYDIN

120101028

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı

**Bu tez ...../...../ 2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Oybirliği /Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.**

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hatice Gökçe Aydın

Mayıs, 2015.

ÖZ

Nurettin Topçu, Batı eğitimi almış fakat kendi medeniyet dairesinden kopmayarak düşüncesini spiritüalist yaklaşımıyla geliştirmiş, Türkiye'nin önemli filozoflarından birisidir. Felsefesinde birçok sistemle, filozofla, sanat kuramlarıyla etkileşime girmiş ve düşüncesini zenginleştirmiş velûd düşünür, bu etkileşimi kendi felsefesinin potasında eriterek özgünleştirmiştir. Düşüncesinin özgün boyutlarının başat özelliği; Türk-İslam sentezinden kopmadan, felsefesini İslamî çizgiyle ve tasavvufî yorumla birleştirmektir. Topçu'nun geride bıraktığı külliyyatı; felsefi alandaki düşüncelerini ele aldığı, ülkenin içtimaî meselelerine değindiği ve çözüm önerilerinde bulunduğu, kendi zamanını da aşarak "Yarınki Türkiye"ye dair telakkilerinden tahayyüllerinden bahsettiği, başka disiplinleri de düşüncesine dâhil edip fikir ürettiği, zengin değerlere sahip mümbit kitaplar bütünüdür. Dolayısıyla felsefesinin zengin içeriğiyle, kendi zamanında ve ölümünden sonra birçok düşünürü, yazarı, şairi etkilemiştir ve bununla birlikte farklı disiplinlere çalışma imkânı sunmuştur.

Mustafa Kutlu da Nurettin Topçu'nun sağlığında yakınında bulunan ve O'nun Hareket felsefesinden ilhamla çıkarttığı Hareket Dergisi'nde sanat hayatına başlayan bir hikâyeci olarak, Topçu'nun düşüncesinden etkilenmiş ve bunu hikâyelerine yansıtmıştır. Bu etkilenmenin ve yansımanın boyutu hikâyelerde zaman zaman mülhem, tevarüs, benzeşim, kesişim boyutlarında kendini gösterir. Tezimizin amacı bu etkilenmenin boyutlarını saptamak ve tafsilatıyla açıklamaktır.

Tezimiz giriş hariç üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Topçu düşüncesine derk olma gerekliliğinden; Nurettin Topçu düşüncesinin ana hatlarından bahsettik. İkinci bölümde, birinci bölümün menfeziyle, Kutlu hikâyelerindeki Topçu düşüncesinin etkilerini saptadık. Bu etkilerin, Kutlu külliyyatında hangi alanlarda, hikâyelerde, boyutlarda olduğuna da tafsilatıyla yer verdik. Üçüncü bölümde ise; Nurettin Topçu düşüncesinden yapılan iktibaslara, telmihlere ve ilhamlara yer verdik.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kutlu, Nurettin Topçu, Yansımalar, Metinlerarası İlişkiler, Türk Hikâyesi.

ABSTRACT

Nurettin Topçu has received western education but have developed the idea of the spiritualist approach, to break away from their civilization circle, it is one of Turkey's most important philosophers. Many with the system of philosophy, philosopher, which interact with art theory and efficient enriched think the idea of this interaction is making customization inherent in the melting pot of his own philosophy. The dominant feature of the original size of the thought; Without departing from the Turkish-Islamic synthesis, the Islamic line and mystical philosophy is to integrate reviews. Corpus of Topcu left behind; he discussed the idea in the philosophical field, the country that refers to muster the issue and where the solutions, surpassing his own time "Tomorrow's Turkey," the talk of the imagination of the thoughts of eating, other disciplines also produced the idea to include the idea is fertile books whole has rich values. Thus, the rich content of philosophy, many thinkers after his own time and death, writer, poet and has presented work opportunities has affected different disciplines, however.

Mustafa Kutlu as Topcu's located near the health and take inspiration from the action's philosophy Topcu Magazine in motion a storyteller began his artistic life, influenced by the Topcu of thought and reflected on this story. This influenced and inspired reflection of the size of the story at times, by inheritance, simulation, reveals itself at the intersection of size. The aim of the thesis is to explain to determine the extent of this impact and details.

Our thesis contains three parts including input. The first part to be able to identify and understand the projection of ideas in Kutlu story Topcu, artillery understand the necessity of thinking; We talk about the main lines of thought Nurettin Topcu. In the second part, thanks to the first part, we determined the effects of Topcu in Kutlu story and influence their thinking. This effect and the effect of which areas in Kutlu corpus, in the story, we've included with the particulars of that size. In the third part; Kutlu quotes made by Nurettin Topcu thought of the story, and we talked about intertextual allusion studies are referent relations context.

Key Words: Mustafa Kutlu, Nurettin Topçu, Reflections, Intertextual Relations, Turkish Short Story.

ÖNSÖZ

Edebiyat ve felsefe arasındaki ilişki; birbirlerini dışlayıcı değil tamamlayıcı, destekleyici, zenginleştirici fonksiyonda olmuştur. Çoğu zaman felsefede edebiyatın, edebiyatta da felsefenin bulunduğunu müşahede ederiz. Hatta filozofların ifade gücü olarak edebiyatla; edebiyatçıların da eserlerine derinlik, zenginlik katmak için felsefeyle rabıta kurduğunu görürüz.

Tam da bu noktada, Topçu'nun edebî alanda ele aldığı “*Taşralı*” adlı hikâye kitabını ve “*Reha*” adlı romanını, felsefenin edebiyattan aldığı ifade gücüne örnek olarak verebiliriz. Bunun yanı sıra edebî türlerden örnek vermese de, külliyatındaki belagatlı üslubu Topçu'yu edebiyata yine yaklaştırır. Diğer taraftan edebiyatın da felsefeden aldığı imkânla, eserlere derinlik katmasını, Mustafa Kutlu özelinde zikredebiliriz. Kutlu da “*meselesi*” olan bir yazar olarak, hikâyelerindeki felsefî temellerinin varlığıyla dikkat çeker. Hikâyelerinde olay örgüsünün, karakterlerinin, temaların, üslubunun altında yatan çift katmanlı okuma imkânı, çoğunlukla felsefî düşüncesinin alt yapısından kaynaklanır.

Bu tezin amacı da Kutlu'nun hikâyelerindeki felsefî temeli, Topçu'nun özelinde zikretmek olacaktır. Tabi ki, Kutlu hikâyelerindeki bu temel katışıksız bir felsefe kaygısı yahut belli bir ideoloji güden eserler değildir. Bu noktada, Kutlu hikâyelerinde, felsefe ve edebiyat arasındaki ihtilafın çizgisinden ayrılmayan bir yansıma söz konusu olduğunu zikredebiliriz. Felsefe, alanındaki özelliklerine binaen; özele inmez, soyut ve genel bahisler açar, fikriyatı kavramsallaştırarak ilerler. Edebiyat ise, felsefî temellere dayansa da bu temelleri tekilleştirir ve tahkiyeye dayandırır. Belli bir olaydaki durumu içtimaî meseleye, insanlık durumuna uzattığında da felsefileşmeye başlar.

Kutlu hikâyelerine de, Topçu'nun düşüncesi nazarıyla baktığımızda; Topçu'nun genel olarak değindiği meselelerin, kavramsal yaklaşımların zaman zaman Kutlu'da hikâyeleştiğini ve “yaşayan dünyaya dönüştüğünü”¹ görürüz.

Mustafa Kutlu, sanat hayatına Nurettin Topçu'nun kurucusu olduğu Hareket Dergisi'ndeki resimleriyle ve daha sonra da hikâyeleriyle başlayan birisi olarak; hikâyelerinde ayağını sabitlediği düşünce dünyasında, yaşam felsefesinde, değerler sisteminde Hareket Ekolünün kurucusu Nurettin Topçu'nun düşüncesini yansıtır. Nurettin Topçu'nun düşüncesinin tesirleri hikâyelerinde; O'nun salt ideolojisi şeklinde değil, bağlandığı değerler sistemine iştirak ederek, benzerlik göstererek yer edinir.

Özellikle, *Anadolu Romantizmi* genelinde Nurettin Topçu düşüncesi, *Ortadaki Adam* ve *Gönül İşi* adlı hikâyeye kitaplarında açıkça yer edinir. Bu hikâyeye kitaplarını hazırlık zemini sayan Kutlu, “güzel bir hatıra” olarak kabul eder fakat çiraklık mahsulü sayıp bir daha baskısını yapmaz. Lakin Mustafa Kutlu külliyyatının içerisinde sayılmayan bu kitaplar, “*Mustafa Kutlu öyküsünün 'hazırladığı zeminin', beslendiği damarların görülmemesi gibi bir sakınca doğuracağından*”² yazarın hikâyeciliğinin genel izleğinden yola çıkan araştırmacılar için başvurulması gereken eserlerdir. Özellikle *Ortadaki Adam* “*Anadolu yazarlar zincirinin bir halkası*” olma namzediyle sunulduğundan, Topçu düşüncesinin önemli tezahürleriyle yer edinir.

Hazırlık safhasından saydığı bu iki kitap dışında da, her sene kitap çıkarmayı şiar edinen Mustafa Kutlu'nun geniş külliyyatının çoğu kitaplarında; Topçu tesirini, farklı boyutlarıyla, alanlarıyla görmekteyiz.

Topçu'nun Anadolu romantizmi, tabiat, siyaset, ticaret, basın, anti-modernizm ve anti-kapitalizm hakkındaki görüşlerini “*sanat alanında*” temsil eden *Mustafa Kutlu*³ olduğunu dile getiren araştırmacılar, tezimizin başlığını doğrularlar. Fakat bu temsilin geniş alanda yorumunu yapan ilk müstakil çalışma olan bu tezle, bu alanda yapılacak olan çalışmaların ilk adımını atıyoruz.

¹ Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, İstanbul, Dergâh Yay, 2004, s.23.

² Ömer Lelesiz, “Mustafa Kutlu”, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, 1. bs., Cilt. 4, İstanbul, Kaknüs Yay., 2000, s.116.

³ Necip Tosun, *a.g.e.*, s.23.

Bu itibarla, tezin giriş bölümünde; Nurettin Topçu'nun hayatı ve Hareket Dergisi'nin kuruluş öyküsünden bahsettik. Kutlu'nun Topçu'yla tanışmasına vesile olan bu derginin dönemindeki, mahfil, ekol vazifesinin önemine de değindik. Topçu'nun eserlerini ve kısaca düşüncesinin ana kavramlarını aktardık. Daha sonra Kutlu'nun hayatını ve sanat alanındaki çalışmalarının nüvesini oluşturan Hareket Ekolüne bağlanma hikâyesini anlatarak, Topçu düşüncesinin Kutlu'nun hikâyelerinde etkilerinin, benzeşimlerinin genel başlıklarını sıraladık.

Birinci bölümde, Kutlu hikâyelerindeki Topçu düşüncesinin yansımasının boyutlarını, derinliğini, temalarını kavrayabilmek için Topçu düşüncesine derk olma gerekliliğinden; Nurettin Topçu düşüncesinin ana hatlarından bahsettik. Birinci bölümün menfeziyle, ikinci bölümde Mustafa Kutlu hikâyelerindeki Nurettin Topçu düşüncesinin, yansımalarından bahsettik. Bu yansımaların boyutunun bazen hafifleyerek, benzeşim yahut kesişim olduğu alanlara da vurguda bulunduk. Üçüncü bölümde ise, Kutlu'nun Topçu düşüncesinden ve düşüncesinin içinde bulunduğu külliyatından yaptığı alıntıları, atıfları saptadık ve açıklamalarda bulunduk. Kutlu hikâyelerinde, gönderge yoluyla da Nurettin Topçu adının aynen geçtiği yerlere yahut Topçu'nun kitap isimlerinin ya da O'nunla özdeşleşen kavram isimlerinin geçtiği yerlere dikkat çektik. Kısacası üçüncü bölüm, Nurettin Topçu düşüncesi özelinde Mustafa Kutlu hikâyelerindeki metinlerarası ilişkilerin varlığını saptamak ve açıklamak üzerine yazılmıştır.

Çalışmamızda tezimizin temel kaynakları olarak; Nurettin Topçu ve Mustafa Kutlu külliyatı ayrıntılı olarak okunmuş ve incelenmiştir. Bunun yanı sıra Topçu ve Kutlu hakkında yapılan müstakil çalışmalardan, tezlerden, makalelerden istifade edilmiştir. Bahsettiklerimizle beraber, bunların dışında yararlandığımız kaynakları Kaynakça bölümünde belirttik.

Hülasa, özetlemeye çalıştığımız içeriğiyle, "*Nurettin Topçu Düşüncesinin Mustafa Kutlu Hikâyelerindeki Yansımaları*" isimli tezimizle; edebiyat ve felsefe arasındaki ilişkiden doğan, Kutlu hikâyelerindeki Nurettin Topçu düşüncesinin varlığına ve bu varlığın tezahürlerinin teşekkülüne dikkat çekerek, alanımıza katkıda bulunmak istedik.

Bu tezin ortaya çıkması sürecinde biçim ve içerik yönünden yönlendirmesi ve yardımlarıyla iktifa etmeyerek, maddî ve manevî her alanda, telkin ve teskin edici konuşmalarıyla katkılarını benden esirgemeyen tez danışmanım, saygı değer Hocam **Prof. Dr. M. Fatih Andı**' ya şükranlarımı sunmayı borç bilirim. Yüksek Lisans öğrencilik dönemim boyunca sağladıkları maddî destek sayesinde, çalışmalarımı rahatlıkla yürütmeme olanak sağlayan **Türk Dil Kurumu**'na teşekkür ederim. Yaptığı konuşmalarla ufku genişleten, tez çalışmam boyunca teşvik ve yönlendirmeleriyle yardımlarını benden esirgemeyen kıymetli Hocam **Hakkı Özdemir**'e hürmetlerimi ve şükranlarımı sunarım. Bana manen maddeten sağladıklarını kelimelerle anlatmaya muktedir olamayacağım sevgili annem **Emriye Aydın** ve babam **Nazmi Aydın**'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca Lisans ve Lisansüstü çalışmalarım boyunca desteğiyle her daim güç bulduğum Cân Dostum **Arş. Gör. Cemile Yalvarı**'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	III
ÖZ.....	IV
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNÇESİNİN ANA HATLARI

1.1. HAREKET FELSEFESİ.....	12
1.2.DEVLET-SİYASET-DEMOKRASİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ	18
1.3.ANADOLUCULUK-ANADOLU ROMANTİZMİ- ANADOLU SOSYALİZMİ	23
1.4. DİN VE TASAVVUF	28
1.5. ROMANTİK ANTI- KAPİTALİST MÜCADELE.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNÇESİNİN MUSTAFA KUTLU HİKÂYELERİNDEKİ YANSIMALARI

2.1. ANADOLU	38
2.1.1. Anadolu Romantizmi	44
2.1.2. Göç	54
2.1.3. Tabiat.....	59
2.1.3.1. Suya hasret	66
2.2. ÜÇÜZLÜ BELA: SİYASET -TİCARET- BASIN	75
2.2.1. Siyaset ve Siyasîlere bakış.....	78
2.2.2. Ticaret ve Tüccarlara Bakış	88
2.2.3. Basın- Medya Eleştirisi	92
2.3. HAREKET ADAMI.....	103
2.3.1. Dava Delileri	106
2.3.2. Davadan Yıl'anlar	122
2.4. ROMANTİK ANTI- MODERNİZM	131

2.4.1. Romantik Anti- Kapitalizm..... 144

2.4.1.1 Aşkın Yurtsuzluk..... 155

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA MUSTAFA KUTLU HİKÂYELERİNDEKİ;

İKTİBASLAR, TELMİHLER, İLHAMLAR

3.1. İKTİBASLAR 171

3.2. TELMİHLER..... 178

3.3. İLHAMLAR..... 185

SONUÇ..... 203

KAYNAKÇA 207

EKLER..... 217

KISALTMALAR LİSTESİ

<u>Kısaltma</u>	<u>Açıklama</u>
A.e.	Aynı Eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
C.	Cilt
s.	Sayfa Sayısı
S.	Sayı
Yay.	Yayınları
Bkz.	Bakınız
Üniv.	Üniversite
Çev.	Çeviren
YKY	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Edebiyat ve felsefe birbirlerinden farklı, iki ayrı disiplin olsalar da; benzeştikleri, kesiştikleri, birbirlerinden kuvvet alarak birbirlerini yaptıkları noktalar da vardır. Her şeyden önce varlıklarını kazandıkları malzeme dildir. Edebiyat ve felsefe arasındaki ilişkinin mahreci dile dayanmakla birlikte, ihtilafı da burada başlar. Zira her iki disiplinin dili kullanım biçimi, yaptıkları işin doğasının özelliklerinin temayüz etmesiyle farklılık arz eder. Felsefe; kavram dünyasından ayrılmaz, anlatacaklarını özelleştirmez, genelde mutabık kalır. Bunun aksine edebiyat, özele iner. Edebiyatın dili, hayatın dilidir. Felsefeden farklı olarak edebiyat, konusunu özelleştirir ve somutlaştırır. Bununla birlikte, her iki ayrı disiplin; kendi alanlarındaki ifade gücünü kuvvetlendirmek, zenginleştirmek, temellendirmek için felsefe edebî dile, edebiyat da felsefî dile başvurur. Bu noktada edebiyattaki felsefî dilin teşekkülüne değinecek olursak; edebiyatın *tema*, *tip*, *metafor* kavramları etrafında ördüğü sanat eserini, felsefî temele oturttuğunu söyleyebiliriz. Edebiyatın özelleştirdiği karakterlerin aksine; felsefî özelliğe meyyal olarak bir yaşantı tarzını, şeklini, görüşünü genelleştirerek ele alışının adı olan *tip*, edebiyatı felsefî dile yaklaştıran unsurlardan birisidir. Tema ve metafor kavramlarında da aynı yaklaşım söz konusudur. Bir sanat eseri, güçlü ya da zayıf bu kavramsal yapıların varlığıyla, *felsefîleşmeye* meyyaldir. Dolayısıyla edebiyattaki felsefî dil, derinlemesine okuma ve incelemeyle ortaya çıkarılabilir. Aynı şekilde felsefedeki edebî dilin varlığını da doğrulayabiliriz.

Edebiyat ve felsefenin dile dayandırılan kesişimlerinin, benzeşimlerinin yanı sıra, her iki disipline ilişki noktasından bakmamıza olanak sağlayan bir başka bahis de; edebiyat ve felsefenin temel kaygılarda buluşmasıdır. Edebiyat ve felsefe; insanın varlıksal alanına, ontolojik sıkıntlarına, içtimai meselelerine eğilerek ortak noktada buluşurlar.

İnsanın varoluş alanı, içtimai meseleleri, gündelik hayatı edebiyatın zeminini oluşturur. Edebiyatın bu zeminini pratiğin dünyası olarak adlandırarak, felsefeyi de teori zeminine temellendirip iki disiplin arasındaki zemini kesin çizgilerle ayıran

yaklaşımların aksine; felsefenin pratiğe yönelmesini faydalı bulan yaklaşımlar da vardır. Edebiyatın zeminini oturttuğu gündelik hayata, pratiğe yönelen felsefenin; yeni yollar, menfezler kazanmasını sağlayacağını savunan bu yaklaşım, edebiyat ve felsefenin zeminini de birbirine yaklaştırır. Bunun yanı sıra, edebiyatı pratiğin alanına, felsefeyi teorinin alanına taşıyarak kesin ayrımlarda bulunan yaklaşımlar, her iki disiplinin alanını kısıtlamaya imkân verebilir. Zira tanımı ve anlamı olmayanın, karşılığı ve uygulanabilirliğinin olmayışı; karşılığı ve uygulanabilirliği olmayanın tanımı ve anlamı olmayışı demek olduğundan, teori ve pratiğin birbirinden beslenmeden var olması da mümkün olmayacaktır.

Bu kesişim noktalarına dikkat çektikten sonra; edebî eserdeki felsefî değer in öne çıkmasıyla edebî değer in düşebileceğini, felsefedeki edebî değer in öne çıkmasıyla da felsefî değer in düşebileceğini vurgulayalım. Bu kaygıya ve derbende düşmemek adına, edebiyattaki felsefenin özelinde zikretmek gerekirse; felsefeyi edebî eserin ruhuyla mündemiç hale getirmek gerekir.

Felsefedeki edebiyatı, felsefî değer ini düşürmeden temsil eden Nurettin Topçu; düşüncesini anlattığı geniş külliyatında, edebiyatın coşkulu, belagatlı, imgesel ifade gücünden faydalanmıştır. Bunun yanı sıra, kendi felsefesini anlatırken kullandığı edebiyatın ifade gücü dışında edebî türlerde de –*Taşralı* adlı hikâye kitabı, *Reha* adlı romanı- eser vermiş velûd bir filozoftur.

Hikâyecilik serüvenine, Nurettin Topçu'nun felsefî ve dünya görüşüyle temellendirdiği Hareket Dergisi'nde başlayan Mustafa Kutlu ise hikâyelerinde edebiyattaki felsefeyi yansıtan, “meselesi”, “tezi” olan bir yazardır. Hikâyelerinde öz hale gelen felsefî ruhu dikkatli bir nazarla ortaya çıkarabiliriz.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki tematik yanların temellendiği sorun alanı, felsefî bir açılıma sahiptir. Eserlerindeki bu felsefî açılım salt bir doktrini iletme, ideolojiyi savunmak şeklinde tezahür etmeyip, yukarıda da bahsettiğimiz gibi felsefî ruh halinde yansıtılır. Bu durum 45 yıllık hikâyeciliğinin vetiresine baktığımızda; hazırlık zemini saydığı *Ortadaki Adam* ve *Gönül İşi* kitaplarından sonra ele aldığı eserlerinde felsefî yapının, kendi hikâye potasında eritildiği külliyatında müşahede

edilebilir. Mustafa Kutlu hikâyelerinde felsefî temel; yaşam biçimi, savunulan değerler, dinî ve ahlakî duyarlılık, içtimaî hassasiyetler halinde zuhur eder.

Ortak Adam ve Gönül İşi hazırlık zemini sayılıp bir daha baskısının yapılmamasına rağmen, bu ilk iki hikâye kitabındaki kaynaklar, daha sonraki hikâye kitaplarının membaını gösterdiği için önemlidir. Zira “*anlattığım şeylerde değil de anlatım tarzımda bir değişim vuku bulmuştur*”⁴ diyen Kutlu, bu hikâye kitaplarındaki “*duyarlılıkları zenginleştirmekte, o malzemelerden, yeni, muhkem yapılar inşa etmektedir.*”⁵ Mustafa Kutlu hikâyelerinde, dünya görüşü şeklinde tezahür eden *Nurettin Topçu’dan mülhem Anadolu Romantizmi*, ortak kavram dünyası, anti-modernist ve anti-kapitalist duruşu, bu iki hikâye kitabından itibaren hikâyeciliğinde felsefî ruh haline gelip devam eder.

Bu itibarla edebiyat ile felsefe arasındaki ilişkinin bir boyutunun mücessem halini, Nurettin Topçu ve Mustafa Kutlu arasındaki ilişkide görebilmenin imkânıyla, bu çalışmada bu ilişkinin tezahürünü, teşekkülünü ve boyutlarını anlatacağız. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerindeki felsefî temelin alt yapısında bulunan Nurettin Topçu düşüncesi, hikâyelerde biyografik ve monografik yönüyle de varlık kazandığından; öncelikle Nurettin Topçu’nun hayatına, felsefesinin geliştiğı kaynaklara ve zemine, Hareket Dergisi’nin çıkış serüvenine ve derginin üslendiğı ekol, mahfil vazifesinin önemine değinmekte fayda görüyoruz. Zira bu değiniler, Kutlu’yla Topçu’yu birleştiren, kesiştiren ortak paydaya atıfta bulunmamıza olanak sağlayacaktır.

---

⁴ Necati Tonga, “Ortak Adam’dan Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı’na Mustafa Kutlu Hikâyeciliğinin Kronolojik Tahlili”, **Fayrap**, S.25, Mart 2010, s.3.

⁵ Necip Tosun, **Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu**, İstanbul, Dergâh Yay, 2004, s.13.

****

1909 yılında doğan Nurettin Topçu; eğitim hayatı boyunca parlak bir öğrenci olmuş, hocaları tarafından çok takdir almış, “büyük adam olacak” telakkileriyle yetiştirilmiş birisidir. İlkokul yıllarından itibaren, çok okuyan, sessiz ve terbiyeli kişiliğiyle tanınan Topçu; burada Türkçe muallimi Nafiz Bey tarafından ezberletilen *Mehmet Akif* şiirleriyle, hayatı boyunca sürecek Akif sevgisinin temelini atar. *Vefa Lisesi*’nden sonra *İstanbul Erkek Lisesi*’ne devam edip, tahsilini bitirince Avrupa imtihanlarına girer. Müspet sonuçlanan sınavın akabinde Fransa’ya gider. Felsefi çizgisini bulacağı Fransa tahsiline, *Bordoux Lisesi*’nde başlar. Felsefe tahsilinin yanı sıra; Sosyoloji Cemiyeti’ne mensup olur, psikoloji sertifikası alır, ahlak kurlarını tamamlar, sanat tarihi lisansı yapar.⁶ Felsefesinde derinden etkileneceği ve ondan mülhem Hareket Dergisi’ni çıkaracağı *Maurice Blondel*’le tanışır. Mistik temayüllerini, İslam tasavvufuna ve vahdet-i vücud fikrine çekmesine vesile olan *Louis Massignon*’la da burada tanışan Topçu’nun, bu etkiyle *Mevlana*, *Yunus Emre* okumaya da burada başladığı düşünülebilir.

Türkçe’ye “*İsyah Ahlakı*” olarak çevrilen *Conformisme et Revolte* adlı tezini *Sorbonne*’da savunmuş ve Avrupa’ya tahsile giden Türkler arasında ahlak üzerine çalışan ilk Türk olmasının yanı sıra *Sorbonne*’da felsefe doktorası veren ilk Türk olma unvanını da almıştır. Akademik kariyeri için Fransa’da kalmasına dair teklifleri, vatanına duyduğu bağlılığı ve sorumluluk şuuruyla reddederek 1934 yılında ülkesine dönen Topçu, *Galatasaray Lisesi*’nde felsefe muallimi olarak göreve başlar. Bu arada aile dostları olan ve *Millet Mistiği* olarak hürmetle andığı *Hüseyin Avni Ulaş*’ın üvey kızıyla, iki yıl sürecek bir evlilik yapar. Düğün günü, Galatasaray’daki müdürünün, bazı öğrencilerini hak etmediği halde sınıfı geçirmesi üzerine yaptığı isteğini reddettiği için *İzmir Lisesi*’ne tayin edilir. Burada Hareket Dergisi’ni çıkarmaya başlar (1939). 10 yıllık sürgün hayatının ardından İstanbul Erkek Lisesi’ne tayin edilerek, 30 yıl daha ifâ edeceği öğretmenlik mesleğine İstanbul’da devam eder. “40 yıllık öğretmenlik hayatım boyunca bir gün abdestsiz

---

⁶ Nurettin Topçu’nun biyografisi hazırlanırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir: Mustafa Kutlu, “**Suya Hasret**”, Hece Dergisi, Nurettin Topçu Özel Sayısı, S.109, Ocak, 2006, s.8-14., İsmail Kara, “Nurettin Topçu maddesi”, **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.41, s.248- 253.

dersliğe girmedim, bir mabede girer gibi sınıfa girdim.” düsturuyla çok sevdiği öğretmenlik mesleğini devam ettirirken, bir yandan da Hareket Dergisi’nde, muhtelif dergilerde düşüncesine dair yazılar yazmaya, konferanslar vermeye devam eder. *Bergson* hakkında yaptığı Doktora teziyle, *Doktor* unvanına mazhar olsa da O’nun için üniversitede kadro tayin edilemez.

Nurettin Topçu, her şeye rağmen Lise muallimliğini kutsal görev addedercesine ifâ etmeye devam ederken; felsefede bulamadığı cevapları bulabilmek daha doğru bir ifadeyle felsefede soruların soruya dönüştüğü girdaptan kurtulabilmek için mürşit arayışına girer. İlkokuldan beri arkadaş olduğu *Sırrı Tüzeer* vasıtasıyla bir müddet sonra *Abdülaziz Bekkine*’ye intisap eder. Ömrünün sonuna kadar tasavvufî boyutta ülfet ilişkisiyle bağlandığı mürşidini hürmetle anar. Bu bağlanmayla beraber, felsefesini İslamî- tasavvufî çizgiyle birleştiren Topçu, Türkiye’nin kendine has düşüncesi olan özgün filozoflarından birisi olur. *İslam Sosyalizmi* yahut *Anadolu Sosyalizmi* olarak da anılan ideolojisi, İsyân Ahlakî fikri, meselelere yaklaşımı hep bu felsefe ve İslam- Tasavvuf yorumunun sentezinden doğmuştur.

Topçu, bu sentez dâhilinde, görüşlerini bildirdiği alanların sorunlarına dair hareket etmeyi şiar edinmiş ve bu çözümler için tasavvur ettiği modeller ibda etmiştir. Bu modellerden fail durumunda olan, canlı olarak tasavvur edilen, düşünceyi ete kemiğe bürüyecek ve sorumluluğunu üstlenecek olan; *Hareket Adamı* yahut *Davanın Yılmaz Erleridir*.

Ülkesinin *mazisi, hâli, istikbali* için şuurlu olarak hareket etmeyi dava edinen insan tasavvuru, Topçu’dan önce yahut eşzamanlı olarak da mevcuttur. Bunlardan en çok bildiklerimiz; Mehmet Akif Ersoy’un “*Asım’ın Nesli*”, Necip Fazıl Kısakürek’in “*Büyük Doğu Gençliği*”, Sezai Karakoç’un “*Diriliş Nesli*” ütopyalarıdır. Topçu da bu ütopyalara “*Hareket Adamı*” yahut “*Hareket Eri*” isimlendirmesiyle katılır.

Topçu tasavvur ettiği Hareket Adamının vazifelerini; sorumluluk şuruyla her daim öğrencilerine, Hareket Ekolü etrafında toplanan zâtlara, konferanslarındaki konuşmacılara aktarmaya, telkin etmeye devam ederken kendisi de bizzat *Hareket Eri* olarak rol model olur.

Düşüncesini mütemadiyen çevresine anlatarak, makaleler kaleme alarak aktaran velûd düşünürün bugün bizlere tevarüs eden külliyyatı, çoğunlukla bu konuşmalarının ve makalelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bunlardan sadece Doktora tezi olan *İsyan Ahlakı*, Doçentlik tezi olan *Bergson*, liseliler için kaleme aldığı *Ahlak, Felsefe, Sosyoloji, Mantık ve Psikoloji* ders kitapları, *Reha* adlı romanı, *Taşralı* adlı hikâye kitabı Topçu'nun sağlığında bir bütün olarak yazılmış kitaplardır. Bunların dışındaki kitaplar; Dergâh Yayınları tarafından tematik incelemelerine binaen ilgili adla, kitaplarda yerini alan makaleler ve konuşmalar bütünüdür. 21 kitaptan oluşan külliyyatındaki felsefesini anlattığı, ülkenin içtimâî meselelerine değinip Anadolu Romantizmi ve Anadolu Sosyalizmiyle çareler sunduğu, tarihî şuurunu ve hürmet gösterdiği âtîye ait şahsiyetleri anlattığı, öğretmenlik sıfatıyla eğitim meselelerini zikrettiği diğer eserler; *Ahlak Nizamı, Amerikan Mektupları-Düşünen Adam Aramızda, Büyük Fetih, İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi, İslam ve İnsan- Mevlana ve Tasavvuf, Kültür ve Medeniyet, Mehmet Akif, Millet Mistikleri, Türkiye'nin Maarif Davası, Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi, Var Olmak, Yarınki Türkiye*'dir. Geniş külliyyata sahip velûd düşünür; sadece felsefe sahasında düşünce üretmekle iktifa etmeyerek, diğer disiplinler ve sanat alanlarında ortaya koyduğu çalışmalarıyla zengin değerlere sahip olduğundan, farklı disiplinlerde de onun hakkında birçok çalışma yapılmasının imkânını sunmuştur.

Nurettin Topçu; her ne kadar düşüncesini bu çalışmalarıyla vazih bir şekilde anlatsa da, döneminin şartlarından ve felsefesinin derinliğinden mütevellit, sağlığında ve ölümünden sonra yanlış anlaşılacak ve yorumlanarak, eleştirilere maruz kalmıştır. *Hareket Dergisi* yahut daha çok bilinen ismiyle *Fikir ve Sanatta Hareket Dergisi* de onun kuruculuğunu üstlendiği, felsefi zeminini oluşturduğu dergi olarak, aynı kadere mahkûm edilmiştir.

Hareket Dergisi'ni, *dava* olarak gören, *vatandaşlık vazifesini bu [dergiyle] yaptığın*[1] düşünen, *memleketin kültür hayatında [derginin] bir görev yaptığını* inanan⁷ Topçu; Mustafa Kutlu'nun "*Dergiler birer tarladır, oraya hedayinabit*

---

⁷ Nurettin Topçu, "Hareket'in Otuz Yılı", **Nurettin Topçu**, editör: İsmail Kara, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.120.

tohumlar da düşer” cümlesinde de dediği gibi, bu dergiyi kendi geniş felsefi birikimiyle ekol vazifesi yüklenen bir mahfil vaziyetine getirir.

1939’dan 1982’ye kadar dört devre ayrılarak incelenebilecek vaziyette⁸, neşredilen Hareket Dergisi; ilk devre olan 1939-1943 yılları arasında 12 sayı çıkar. Bu devrede Nurettin Topçu, *Nizam Ahmed* müstearıyla “*Çalgıcılar*” başlığıyla yazdığı yazıdan dolayı *Vefa Lisesi*’ne sürgün edilir. Böylece Sezai Karakoç’un “*Bütün sürgünlüklerim bu sürgünün bu süreği*” mısraını hatırlatırcasına sürgün içindeki sürgününe gönderilen Topçu, Hareket Dergisi’ni Cumhuriyet devrinin bir tenkidi ve değerlendirilmesi sayılması çizgisinde, devam ettirir. Hareket Dergisi’nin ikinci devresi, 1947- 1949 yılları arasında 28 sayı çıkmıştır. Üçüncü devre ise, 1952-1953 arasında 7 sayı çıkararak 13 yıl ara vermiştir. Hareket Dergisi; son devre olan 4.Devreyle, 1966 – 1982 arasında 115 sayı ve Topçu’nun irtihalinin ardından 25 sayı çıkararak yazı hayatına son vermiştir. Fakat bizim tezimiz açısından önem arz eden devre 4. Devredir. Zira Hareket Dergisi’ne bu devrede katılan Mustafa Kutlu, Topçu’nun irtihalinin ardından da derginin bir müddet Yazı İşleri Müdürlüğü’nü üstlenir. Bu devrenin kurucusu olarak her sayıda Nurettin Topçu’nun ismi gözüke de derginin sahibi *Ezel Erverdi*’dir ve Mustafa Kutlu’nun Hareket’e dahil olmasının vesilesi de O’dur.

Mustafa Kutlu, Erzurum’da Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tahsiline devam ederken, Hocası *Orhan Okay*’ın odasında tanıştığı *Ezel Erverdi* sayesinde Hareket Dergisi’nde kapak desenleri çizmeye başlar. Böylece “*İlk sanat derslerini İonna Kuçuradi’den alan ama inancımızı ve yaşadığımız dünyayı idrak tarzını, sanat düşüncesini asıl Nurettin Topçu’dan öğrenen ve o günden beri İslamî dünya görüşü içinde, bir mümin bakış açısıyla -yaklaşık 45 yıldır- hikâye yazan Mustafa Kutlu*”⁹, Hareket Dergisi’nin, 4. Devresinin 29. Sayısında *O* adlı hikâyesiyle hikâyeciliğine adım atmıştır.

---

⁸ Hareket Dergisi’sinin 1939’dan 1982’ye kadar olan yayın hayatın hakkında daha fazla bilgiye ulaşma için bkz: Ali Birinci, “Hareket Mecmuası”, **a.g.e.**, s.107.

⁹ Ömer Lekesiz, “Mustafa Kutlu’nun Hikâye Poetikası”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri Kitabı**, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran, 2012, s. 23.

Mustafa Kutlu, Hareket Dergisinde hikâyelerini yayınlamasının yanı sıra, dergiyi desenleriyle süsleyen imzalar arasında da yer edinir. Diğer taraftan da *A.Hacıyakupoğlu* ve *Selim Yağmur* müstear isimleriyle de yazılar kaleme alır. Fakat Hareket Dergisi'nde başladığı hikâyecilik serüveniyle sanat hayatına kök salması, ifâ ettiği bu çalışmalarını arasında temayüz gösterir.

Her sene kitap çıkarmayı şiar edinen Mustafa Kutlu'nun geniş külliyyatının çoğu kitaplarında Topçu tesirini; farklı boyutlarıyla, alanlarıyla görmekteyiz. Topçu'nun felsefesindeki düşüncelerinin; Kutlu'nun hikâyelerinde, sahip olunan değerlere, hasletlere, muhalif durulan çizgiye, dinî ve ahlakî duyarlılığa, felsefî ruha tevîl edildiğini müşahede edebiliriz. Dolayısıyla Topçu'nun düşüncesini genel itibarıyla, sanat alanında “temsil eden ”in Mustafa Kutlu olması, tezimizin ana mecrasını belirleyecektir.

Topçu ve Kutlu; her şeyden önce sanata dair görüşleriyle ve tanımlarıyla aynı noktada birleşirler. Topçu'nun, Hareket felsefesinden mülhem, Allah'a ulaştırılan basamaklar metaforuna, sanatı da eklediği görüşüne, Kutlu da iştirak eder. Topçu ve Kutlu sanatı; “*hakikate giden yolda bize ancak yardımcı ola[n]*” vasıta kılımlarıdır. Yine buradan hareketle Mustafa Kutlu, Topçu'dan mülhem hikâyelerinde; “*varlığa sonradan katılanların öz değil cüz*” olduğunun bilincine varıp mükevvenat dışında, tabiata ve insanlığa eklenen ve insanın fitratını, yaratılış özünü değiştiren unsurlara, olgulara, oluşumlara muhalif durur. Bununla birlikte Kutlu'nun hikâyelerindeki Anadolu Romantizmini, tabiata bakışını, tabiat özelinde “su”daki tasavvufî, metaforik nazarını; Topçu'nun düşüncesinden ilham yoluyla kaleme aldığını yahut bazı noktalarda da bir düşünür ve bir hikâyecinin görüşlerinin bu noktalarda kesiştiklerini, benzeştiklerini söyleyebiliriz.

Temel meselesi ahlâk olan bir ahlâk felsefecisinin; insanın fitratına uymayan, insanî değerleri tefessüh eden olgulara, oluşumlara ve kurumlara muhalif duran yaklaşımıyla; siyasete, ticarete ve basına da muhalif durması olağandır. Bu kurumların temsilcisi olan, bu alanlarda iştigal eden insanların ruhî yapısındaki değişimi eleştiren Topçu'nun, bu düşüncesini hikâyelerinde yansıtan Kutlu'nun

eserlerinde “*siyasî olup da bulaşık olmayan*”¹⁰ karakter yoktur. Aynı yaklaşımla da ticaret ve medyaya karşı da hikâyelerinde muhalif çizgiler taşır. Hatta Kutlu; bu muhalifliğini, eleştirdiği kurumları ele aldığı müstakil hikâye kitaplarında da yansıtarak, vurgular.

Kutlu’nun hikâyelerindeki, Topçu’dan mülhem ahlakî düşüklüğe sebep olan kurumlara olgulara muhalif tutum, karakterlerine de isnat edilir. Ahlakî düşüklüğe sebep olacak olgulara, olaylara, insanın fitratını bozacak toplumsal değişimlere *Red Cephesi* açan bu karakterler, Topçu’nun Hareket Adamı olarak tasavvur ettiği insanın özelliklerine de dayandırılır. Kendisi de *isyan ahlâkıyla* ahlaklanan bir *Dava Eri*, *Hareket Adamı* olan Mustafa Kutlu, hikâyelerindeki bazı karakterlere bu ruhu üfleyerek can vermiştir.

Tematik açıdan Topçu düşüncesinin bu şekliyle yansıtılmasının yanı sıra, Topçu’yla Kutlu arasındaki ilişkinin temeline dayanan biyografik yanın da anlatıldığı, yansıtıldığı müstakil hikâye kitabı; tezimiz açısından önem arz eden, *Ya Tahammül Ya Sefer*’dir. Topçu’nun irtihalinin ardından 8 sene geçmişken, O’nun düşüncesine müntesip olan ve dava denilen mefhumla *Hareket Eri* vazifesinin şuurunu yüklenen kişilerin, davada sebat göstermeyip Topçu’nun savunduğu çizginin tersine hareket eden güruha dönüştüğünü, anlattığı bu hikâye kitabında Kutlu; Topçu’ya olan hürmetini, düşüncesinin etkisini romantik bir üslupla gözler önüne serer. *Ya Tahammül Ya Sefer*’deki *Davadan Yıl’anlar* adlandırmasında bulunduğumuz Topçu’nun düşüncesine kayıtsız kalan çevreye, eleştirisini öyküleştiren Kutlu; madalyonun öbür yüzü olarak davada sebat eden Hareket Adamlarını da karakterleştirir. Bu karakterleştirilen temsilî kişilere de, *Davanın Delileri* adlandırmasında bulunarak ilgili bölümde yer verdik. Kutlu, hikâye kitabı boyunca da Topçu’yu; *Hoca*, *Aziz Dost* hitabıyla anarak hatırlatırken, Topçu’nun düşüncesinden iktibaslara da yer vererek, Topçu düşüncesini hikâyelerinde beslediğinin kanıtını sunar. Kutlu’nun *Huzursuz Bacak* adlı hikâye kitabı ise, yine bu nazarla okunması gereken, davanın anlatıldığı hikâyelerinden biridir.

---

¹⁰ Mustafa Kutlu, **Yokuşa Akan Sular**, 12.bs, İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.75.

Kutlu hikâyelerindeki Topçu düşüncesinin yansımasının bir başka boyutu ise; her ikisinin de düşüncesinde ve hikâyesinde ruhu önceleyen yaklaşımlarının, modernist çizgiye uzak oluşlarıdır. Topçu düşüncesinde ve Kutlu hikâyelerindeki anti-pozitivist, ruhçu, ahlakı önceleyen yaklaşımlar; mistik ve metafizik unsurlara inançları ve hürmetleri; maddeyi reddedip manevi çizgiden ayrılmayan tutumları, bu uzak duruşun saikleridir. Topçu ve Kutlu, hayatlarının sonuna kadar korumak istedikleri çizgiye ters olan modernizmi ve onun yapı kaynağı olan kapitalizmi reddetmeleri bakımından kesişirler. Hatta Kutlu toplumsal dönüşüme neden olan anti-modernist ve anti-kapitalist yaklaşımını; Topçu'dan tevarüs ettiğini ispatlayacak ibareler, ortak kavramlar, metaforlar etrafında örerek, Topçu düşüncesinin bir boyutunun daha, eserlerindeki yansımasının işaretlerini verir.

Topçu'nun romantik anti-modernizm ve anti- kapitalizm düşüncesinin ve yaklaşımının Türkiye'de *önemli boyutlarından birini oluşturduğunun* saptamasını yaparak Topçu'ya özgün bir perspektiften bakan Fırat Mollaer¹¹; bize bu noktada Kutlu için de aynı perspektiften bakmamızın ilhamını vermiştir. Bu itibarla Kutlu'daki Topçu'dan mülhem yahut Topçu'yla kesiştiği *Romantik Anti-Modernizmi* ve *Romantik Anti- Kapitalizmi* anlattığımız bölümün özgün iddiası, Kutlu hikâyelerindeki bu yaklaşımların varlığına dikkat çekmek olacaktır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi Topçu düşüncesinin tesiri; Kutlu hikâyelerinde, tematik açıdan alt katmanda var olan felsefî öz şeklinde zuhur etmesinin yanı sıra, Topçu'nu biyografik yönünün yansıtılmasıyla da tezahür eder. Topçu'nun modernizme ve kapitalizme karşı duruşuyla tasavvufî çizgisinin birleştiği aşkın yurtsuzluk hissinin, Kutlu hikâyelerinin kahramanlarında da benzer teşekküllerle görülmesi, Kutlu'nun Topçu'yla kesişiminin yorum imkânını sağlayan spesifik bir yönü olduğundan, ilgili bölümde tafsilatıyla yer verdik.

---

¹¹ Bahsi geçen çalışma için bkz: Fırat Mollaer, **Anadolu Sosyalizminine Bir Katkı: Nurettin Topçu Üzerine Yazılar**, İstanbul, Dergah Yay., 2007.

Üçüncü bölümde ele aldığımız, Nurettin Topçu düşüncesi bağlamında, Mustafa Kutlu hikâyelerindeki; ilhamlar, iktibaslar ve telmihlerle birlikte, ikinci bölümde savunduğumuz, açıklamalarda bulunduğumuz; Kutlu hikâyelerindeki Topçu düşüncesinin yansımasının varlığını, muhkem hale getirmiş olacağız.

Bütün bunlarla birlikte tezimize genel bir nazarla bakacak olursak; dikkat çekeceğimiz, tuzağından kaçınmamız gereken nokta şudur ki; edebiyat ve felsefe ilişkisinin mahrecinde ortaya çıkan Topçu düşüncesinin Kutlu hikâyelerindeki tezahürünü ayrıntılarıyla, derinlemesine ele alırken; aşırı yorumdan kaçınmak, kesbiyetle ortaya çıkan savların, çıkarımların vehmiyete dönüşmeden yorumlanmasına imtina göstermektir. Topçu düşüncesini Kutlu hikâyelerine birebir örtüşmesini beklemeyeceğimiz ve uydurmaya çalışıp aşırı yoruma gitmeyeceğimiz gibi, bu yansımaların Kutlu hikâyelerindeki durumunun varlığına ve boyutlarına dikkat çekeceğiz.

“Nurettin Topçu Düşüncesinin Mustafa Kutlu Hikâyelerindeki Yansımaları” isimli tezimizle; edebiyat ve felsefe arasındaki ilişkiden doğan, Kutlu hikâyelerindeki Nurettin Topçu düşüncesinin varlığını ve bu varlığın tezahürlerinin teşekkülünü önümüzdeki bölümlerle açıklamaya, dikkat çekmeye, vurguda bulunmaya başlayalım.

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNİN ANA HATLARI

1.1. HAREKET FELSEFESİ

Nurettin Topçu doktora tahsili için Fransa’da bulunduğu 1928 – 1934 yıllarında kendi felsefî düşüncesini derinden etkileyecek, şekillendirecek ve düşüncesini onun düşüncesinin etrafında öreceği hocası Maurice Blondel’le tanışır. Bu etkileri doktora tezi olan, sonradan Türkçe’ye *İsyan Ahlak*’ı olarak çevrilen *Conformisme et Révolte* başta olmak üzere diğer çalışmalarında, kitaplarında -özellikle *İradenin Davası* adlı kitabında- görüyoruz. Hatta Türkiye’ye döndükten sonra hizmetin fikir ve kültür alanında başlatılmasının gerekliliğini düşündüğünden, çıkaracağı derginin adı olarak Hareket felsefesinden ilhamla *Hareket*’i düşünür ve içeriğindeki yazılarda Blondel’ in felsefesi ışığında Türkiye’nin sorunlarına eğilir. Böylece, Blondel’in kurduğu felsefi sistemin etkilerinin ve yansımalarının Topçu düşüncesinde olduğu kanaatine varıldığından, öncelikle Blondel ve felsefesine kısaca değinerek, sonra da Nurettin Topçu düşüncesinde bu sistemin etkilerini ortaya koyarak, bu başlığın sınırlarını çizmeye çalışacağız.

Felsefeyi, felsefi sistemi, onu vaz eden filozofu yahut düşünürü içinde yaşadığı toplumdan, toplumun kültür yapısından, siyasî durumundan, tarihsel arka planından kısacası toplumu ören bütün etkenlerden ayrı düşünemeyiz. 1861 yılında doğan Fransa’nın önemli filozoflarından biri olan Blondel, bağımsız olamadığı etkenlerinin sayesinde *Action* Felsefesini kurar. Bu felsefenin tarihsel ve siyasî arka planına baktığımızda, 1870 yılında Prusya- Fransa savaşı olduğunu görürüz. Blondel, yenilen Fransa’nın ve Fransa toplumu üzerindeki olumsuz etkileri bertaraf etmek ve asıl zaferin yolunu göstermek için *Action* adını verdiği felsefeyi kurar. Topçu bu felsefeyi kitabında tanıtırken:

‘Fransızlar 1870 harbinden elim bir mağlubiyetle çıktıktan sonra Blondel’in kurduğu hareket felsefesi, insanda başlayan hareketin gerçek yolu takip edilirse, mutlaka Allah’a götüreceğini müjdelemiştir.’¹², der.

¹² Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, 6.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2012, s.

Nurettin Topçu, *Action* Felsefesini Türkiye'ye tanıtırken *hareket* tanımını kullandığından biz de bu *action* kavramı yerine hareket kavramını kullanacağız.

Öncelikle Allah'a giden bir felsefî sistem kuran Blondel'in, Katolik olduğunun altını çizmekte fayda var. Bunu belirtmemizdeki maksat ve Blondel'in sırtını dinî ve metafizik bir temele dayandırmasının nedeni ise *seküler felsefecilerden farklı olarak Katolikler[in], felsefede skolastik öğretilere ve tabiatıyla dine yakın dur[malarıdır]*.

“Batının ve dolayısıyla dünyanın içinde bulunduğu inançsızlık, maddileşme, ahlakî çöküntü, dinden ve maneviyattan uzaklaşma buhranına, bir din mensubu olarak çözüm arayan bu felsefeciler, bilim, felsefe ve dinin uzlaşabileceği bir fikriyat oluşturma gayreti içindeydiler. Blondel, hareket felsefesi ile bir çözüm teklifinde bulunmuş, bilimin, ahlâkın ve metafiziğin ortak bir düğüm noktası olan bütüncül bir bilim kurmak istemiştir”.¹³

Topçu da Blondel gibi dinî hüviyeti ağır basan bir düşünürdür ve “*Batı'nın dolayısıyla dünyanın içinde bulunduğu*” sorunların muadili, Türk toplumunda da olduğundan, Topçu bunların mesuliyetini Türkiye'ye döndükten sonra sırtlanacaktır. Fakat bir farkla; “*Hristiyan- mistik düşüncesinden hareketle, yeni bir İslam- mistik düşüncesinin temellerini atarak*¹⁴ düşüncesini kuracaktır.

Blondel'in Hareket Felsefesi'ne ana hatlarıyla eğilecek olursak; yapmak istediğinin, irade ve hareket sayesinde hakikatin yollarını aramak olduğunu görürüz. Mahiyeti ne olursa olsun her türlü insan faaliyetinin hareket olarak görülmesinden ziyade, Blondel'in bahsettiği hareket; fizyolojik görünüşün arkasındaki ruhî aktivitedir. Eğer insanı anlamak istiyorsak onun hareketlerine bakarız. Blondel'e göre: “*İnsanın cevheri harekettir, yaptığı ne ise insan odur*”.¹⁵ Fakat Blondel'in ve Topçu'nun da dikkat çektiği gibi; her zaman insan istediklerini yapamıyor yahut yaptıkları da istedikleri olmuyor. Buradan hareketin zorunlu olduğunu ve

---

¹³ Ali Osman Gündoğan, Blondel'in Felsefesi ve Türkiye'deki Etkisi, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991, s.38.

¹⁴ Baran Dural, **Başkaldırı ve Uyum**, 2.bs.İstanbul, Bir Harf Yay., 2005, s.127.

¹⁵ Nurettin Topçu, **Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi**,4.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2011 s.55.

engellenemez olduğu yargısını çıkarmakla beraber, hareketin bu çelişkiyi aşmakla mükellef olduğunu da söylemeliyiz. Topçu, Blondel'in *L'action* kitabından iktibas ettiği cümlelerinde de bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Ferdî hayat, bütünüyle hareketin eseridir. Lâkin insan hareketlerinde içli bir tezat, bir kıfayetsizlik saklıdır. Çok kere istemediğimizi yapıyoruz; yine ekseriya istediğimizi yapmıyoruz. Ve istemediğimizi yaptığımız halde sonunda onu, yaptığımız için, istiyoruz. Bizde iki insan var. Biri hareket halinde iken öbürü onu tanımıyor, onu istemiyor.(...) Hareket, ister istemez bir bahse girişmektir; bunun için hareket adamı, en şüpheli hesaplar içinde tesadüfî deneyen bir kumarcıya benzer.”¹⁶

Bu çelişkiyi, orantısızlığı ortadan kaldırmak için de hareketin iradeye ihtiyacı vardır. İrade kavramı ise hem ‘istenen’ irade hem de ‘istenilen’ irade şeklinde harekete yansır. İradesiyle hareket eden insan ise isteyen iradesi yani sonsuzluk iradesi sayesinde her hareketinin sonrasında daha mükemmel bir hareket ister ve bu hareketler silsilesi sürekli kendi içinde bir devinim yaşar, tâ ki sonsuza gidene kadar. Çünkü insan, sonsuzdan gelir, sonsuza gider. Blondel’e göre; sonsuza varmayan, mutlak hakikate götürmeyen hareket *yarım ve sakattır; kemale ermemiştir*. Her hareketinden sonra daha iyisini isteyen ve sonsuza ulaşmak isteyen irade, sonsuza ulaşana kadar türlü basamaklardan geçer. Hareketi yapanın amacına hizmet eder tatmin olmaz, ardından topluma, sonra bununla ilişkili ahlaka ve sonsuza götürecektir son basamak olan dine hizmet eder. Fakat mutlak hakikate, sonsuza ulaşana kadar hiçbir basamakta tatmin olmaz. Sonsuzluğa ulaşmazdan evvelki son basamağımız dinî hareketlerimizdir ve bunu ibadetlerimiz kapsar. Blondel’e göre dinî hareket bütün diğerk hareketleri kucaklamaya kadar uzanır. Nurettin Topçu, doktora tezinde belirttiği bu hususu, *Hareket Felsefesi* adlı kitabında aynen dile getirir:

“İbadet irade için zaruridir; zira hareket etmedikçe samimi olunamaz. Her varlığını tanımakta olduğu gibi Allah'ı tanımak için de hareket etmek, dinî amellerin yolunu takip lazımdır. Dinî harekete ve nassa ulaşan hareket felsefesi namütenahiye de

---

¹⁶ A.e.,s.56-59.

*hareketlerimizde arıyor: Hareketin bulunmadığı yerde Allah yoktur, o nerede görünürse Allah oradadır”.*¹⁷”

Bütün bu basamaklardan geçen hareket eden insan, mutlak hakikate yani Allah’a ulaşacaksa, hareketi Allah’a ulaşmak için bir köprü olarak görebiliriz, Blondel’e göre ise;

*“Hareket, insanla Allah’ın terkididir; Ne yalnız Allah, ne yalnız insan onu değiştiremez, meydana getiremez, yok edemez. Her şeye gücü yeten Allah’ın bir fermarı ona asla çare olamaz.”*¹⁸”

O halde insanın kendi gücünü dahi aşacak olan hareket, mutlak hakikatine ulaşmak için bu yolda karşısına çıkan bütün engellere karşı gelir ve onlara *isyan* eder. *“Hareket tabiat-üstüne kadar Allah’ın bizdeki isyanıdır.”*¹⁹ Mütenahi karşısında isyan eden fakat namütenahi karşısında teslim olan insan, kendi mahdut olan hareketinin yerine mütemadiyen Allah’ın hür hareketini koyar. *“Böylece hareketlerimizdeki hakikî hürriyet Allah’a ait oluyor”.*²⁰ İnsan sonsuz irade karşısında ne kadar teslim olursa, o kadar hür olur. Ulûhiyete boyun eğen insan, beşerî olana isyan eder. Böylece isyan, hakiki manada hürriyet ve hareket olur.

Hareketin maksadının insanın kendisinde durmayıp topluma açılmak; orada da tatmin olmayıp evrensel olanı arzu etmek; en nihayetinde sonsuza iştirakiyle hakikî kurtuluş ve imana erişmek olduğunu kavradık. Böylece imanı elde etmenin muhtelif şekilleri arasından, –yalnız ona kifayet etmese de- akla ihtiyaç duyulur. Akıl ile iman arasında tezat bir ilişki olduğunu savunan felsefî sistemlere karşın, Blondel akıl ile iman arasında düşünülenlerin aksine bir boşluk olmadığını hatta bir sentez olduğunu savunur. Akıl belli bir noktaya geldikten sonra doğan boşluğun iman tarafından doldurulmasına izin verir.

---

¹⁷ **A.e.**,s.62.

¹⁸ **A.e.**, s.60.

¹⁹ Ali Osman Gündoğan, “Topçu ve Hareket Felsefesi”, **Hece Dergisi: Nurettin Topçu Özel Sayısı**, S.109, Ocak, 2006,s.18.

²⁰ Nurettin Topçu, **İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi**, 4.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2012, s.49.

Akıl ile iman arasında bir derinlik olduğunu düşünen Blondel, düşünce ile hareket arasında da boşluk olmadığını düşünür. Düşünmek de bir harekettir ve her hareket iradeye bağlanarak yapıldığı için; hareket “*var olmak, irade ve düşünmek arasındaki uyumu aramak demektir*”. Hareketi başta söylediğimiz gibi sadece insanî faaliyetlerle sınırlandırmayan Blondel, bunun aksine evrensel olmaya ve Mutlak hakikate doğru ilerleyen hareketi temel alır ve hareketi irade, düşünce, iman, akıl, sorumluluk, mesuliyetle öreerek ona kutsal bir vazife yükler. Topçu da hareketi, bu düşüncenin etrafındaki müradif ve mündemiç kavramlarla beraber düşünür ve doktora tezinde bu düşüncesini ahlak sorunu ile birlikte ele alır. Ona göre;

“Sorumluluk, düşünme faaliyetini doğurur ve insan düşündükçe, yapacağı hareket karşısında kendini daha sorumlu hisseder. O halde kaynağı itibariyle düşünce hayatı ahlakî hayattan doğmuştur.[...] Ve her hareket evrensel oluşa bir temayülü ifade ettiği gibi, isteyerek yapılan her harekette ahlakiliğin damgası vardır. Doğrusu, ahlaklılık, isteyerek yapılan hareketle başlar. Bu anlamda denilebilir ki, ‘hareket bizatihi iyiliktir.’”²¹

“Kâinatı kurtarmak kendini kurtarmaktır.” mesuliyetiyle hareket eden bir düşünür olarak Topçu’nun hareket felsefesi, ahlakî ölçütlere dayanır. Çünkü mutlak hakikate yönelmek isteyen hareket, ahlaklılığın dışında kalırsa bu yola hiç giremez. *“Hareketini evrensel ölçüye vurarak ve kendi hareketiyle evreni kucaklayarak orada kendi bilgisini araması, işte insanın ahlakî davranışı bu şekilde olmalıdır.”²²*

Çocukluğundan beri aradığı kurtuluşun ve mahiyetinin boyutlarını kavrayamasa da *mutlak* ile temas etmenin yolunu, derin incelemelerinin sonucunda Hareket felsefesinden yola çıkarak ve *davasını Hakk’a uydurarak* bulacağını kavrayan velûd düşünür, ulaştığı kurtuluşu *“kendini kurtarmak kâinatı kurtarmaktır.”* düsturuyla tanıtmaya yönelecektir. İşte bu yüzden Topçu, daha önce de bahsettiğimiz gibi yurduna döner dönmez Hareket Dergisini kurar, burada ele aldığı yazılarını sırtlandığı kurtuluş ve kurtuluş münasebetiyle yazar, kitaplaştırır; talebelerini bu mesuliyetle yetiştirir.

²¹ Nurettin Topçu, **İsyan Ahlakı**, 9.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2013, s.126.

²² **A.e.**, s.31.

Topçu üzerindeki Blondel etkisinden bu denli bahsettikten sonra Topçu'nun Blondel'in basit bir taklitçisi ya da temsilcisi olduğunu düşünmek son derece yanlış olur. Hatta Blondel üzerine Doktora tezi yapmış olan *Ali Osman Gündoğan*;

*“ Topçu, kanaatimizce mistisizm konusunda Blondel'i fazlasıyla aşmış durumdadır. Bilhassa Topçu'nun sanattan dine yükselirken yaptığı sanat metafiziğinin ince tahlillerini Blondel'de görmek pek mümkün değildir.”*²³ der.

Her şeyden önce; tarihini, aslını inkâr edip Batılılaşanların karşısında duran Topçu, buna rağmen Batı karşısında hiçbir zaman taassupkâr davranmamış her fırsatta Batının ilminden, metodundan, kendi özümüze uyarlamak şartıyla, faydalanmamız gerektiğini vurgulamıştır.

Mehmet Akif Ersoy' un :

“Alınız ilmini Garbın, alınız san'atını

Veriniz hem de mesâinize son sur'atını”

dediği tarzda Garbın ilmini alarak taklitçiliğe düşmeyen bir şahsiyet olan Nurettin Topçu; elbette ki Blondel'i körü körüne taklit etmeyecek, onun felsefî sistemini, kendi toplumunun sorunlarına çare aramak yolunda, İslam felsefesi ışığında uyarlayacaktır. Hülasa, bu felsefî sistemin ne derece Topçu davasında özümsemiğini yine Topçu'nun kendi cümleleri aktarmaya muktedir olacaktır:

*“Bizim hareketimiz, mesuliyet hareketidir; davamız hayatımızı hakka uydurmaktır. Bizi Allaha doğru götürecektir olan irademizin iktidarı, isyan halinde ifadesini bulucudur: hayatımızın içinde hayat yokluğuna, ruhumuzda aşkın yokluğuna, vicdanlarımızda mesuliyetin yokluğuna isyan; merkezi, mihrakı, meşalesi aşk ve iman olan ve aydınlığının sahası içindeki nesle ilim, sanat, Ahlak ve felsefe yolları açacak olan yaratıcı isyan; isyanımız ruhlarda bir rönesansın başlangıcıdır.”*²⁴

²³ Ali Osman Gündoğan, Blondel'in Felsefesi ve Türkiye'deki Etkisi, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991, s.91.

²⁴ Nurettin Topçu, **Yarıncı Türkiye**, 8.bs., İstanbul, Dergah Yay., s.168.

1.2.DEVLET-SİYASET-DEMOKRASİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ

Nurettin Topçu devlet olgusundan, kavramından, şeklinden bahsederken, Hegel'in "*Devlet, ilahî iradenin yeryüzünde gözükmesidir.*" cümlesine iktibasta bulunur.²⁵ "*Bütün kâinatın gerçek sahip ve mesulü bir olan Allah'tır. Devlet idaresi de O'nunla bizim aramızda birlik halinde gözüken bir irtibat iradesidir.*"²⁶ diye bahsettiği devleti, düşüncesinin ana hatlarından biri olduğunu yukarıda zikrettiğimiz Hareket felsefesine bağlar. Yani yukarıda da dediğimiz gibi Allah'a ulaşma yolundaki basamaklardan birisi olarak devleti görür. Devleti müstakil ve kendi başına var olan bir kurum olarak düşünmez, ona bir kutsiyet yükler. Kendi ifadeleri ise bu durumu vazih bir şekilde açıklar: "*Devlet Allah'a doğru giden bir yoldur.*"²⁷ "*Din Allah'ın emri, devlet onun hareketidir.*"²⁸

Bu tanımlardan ve işaret edilen şekillerden çıkarılan devlet telakkisinin "*dinî devlet*" olduğu düşünülmemelidir. Aksine, Nurettin Topçu bu gibi yapılaşmalara karşı çıkararak "*Din müesseseseleşince herhangi bir ferdin eline geçiyor. Bizim istediğimiz, devlet kurucusunun kendi iradesini Allah'a teslim etmek davasıdır.*"²⁹ diyerek devletin kurucusuna mesuliyet ve hassas bir şuur yükler. *Dinî devlet* oluşumundan uzak durmasının nedenleri arasında, dini siyaset yapma yolunda vasıta kılınmasından kaçınılması fikri de yatar. Hâlbuki O'na göre; devlet vasıta, din gayedir.

Bunların yanı sıra devleti inşa edecek temel kavramlardan ikisi Topçu'ya göre, iktidar ve otoritedir. "*Devlet kavramını meydana getiren, birlik halinde bir halk kütlesi ve vatan toprağıyla idare edici iktidardır. Bu üç unsurdan en esaslısı ve başta geleni, iktidar ve otorite dediğimiz manevi kuvvettir.*"³⁰ Hürriyeti kısıtlayıcı, zorba bir hükümet inşası yapmaya muktedir, toplum nizamında ferdiyeti yıkan bir güç olabilecek otoriteyi dile getirmekten çekinmeyen düşünür bununla beraber "*hür bir*

---

²⁵ Nurettin Topçu, **İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi**, s.31; Nurettin Topçu, **Sosyoloji**, 4.bs., İstanbul, Dergah Yay.,2013 s.86.

²⁶ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, 6.bs. İstanbul, Dergah Yay., 2012, s.51.

²⁷ Nurettin Topçu, **İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi**, s.48.

²⁸ Nurettin Topçu, **Büyük Fetih**, 8.bs. İstanbul, Dergah Yay., 2013, s.31.

²⁹ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.85.

³⁰ Nurettin Topçu, **İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi**, s.58.

*totalitarizm*³¹ den de bahseder. Çünkü onun düşündüğü otorite; devletin, iktidarının zayıflayıp esir olmasına ve bunun da başka kuvvetler tarafından zorbalık başlatılmasına engel olmakla beraber, bir hiyerarşi sitemine eklemlenir. Bu hiyerarşinin en üst basamağının Yüce Allah olduğunu vurgulamakla beraber, otoritenin olgunlaşması ve devamlılığı için milletin icazetine ihtiyaç vardır. Yani devlet otoriteyi kurar, fakat bu imkânı milletten alır. Fakat bu imkân dâhilinde devlet, milletin refahı, mutluluğu ve hürriyeti için çalışır. Hülasa bu düşüncelerini kendi cümleleriyle özetleyelim;

“Devlet hüviyeti altında kutsilik kazanan hâkimiyet iradesi, yani devlet vücudunun her tarafında beliren otorite kuvveti, millet varlığındaki kaynaklarından her an hayat alır ve ona hayat gönderir. Yani bazen milletten devlete, bazen de devletten millete giden bir kuvvet ve hayat akışı vardır. Millet ve onun organları olan kurumlar teşekkül halinde iken daima devletten kuvvet alırlar; olgunlaşarak kendi hüviyetlerini tamamen kazandıktan sonra devlet milletten (kuvvet) almaya başlar. Millet devlete emirler, irade ve hayat verir.”

Otoriteden zorbalığa dönüşmeyi engelleyecek kuvvetler, devletin Yüce Allah’a giden bir basamak olduğunu iktidara hatırlatacak kavramlardır. Bunların başında *adalet ve mesuliyet* gelir. Adalet ve mesuliyet kavramlarının muhtevası, hem ilahî iradeye bağlanıp dinî olarak ele alınır hem de siyaset ve hukuk dairelerinde zikredilir. Otorite, mesuliyet, adalet kavramlarına bu kadar vurguda bulunan düşünür, devlet telakkisinde bu kavramları içkinleştirerek şu cümleleriyle dile getirir:

“Devlet cihazını esas itibariyle Allah’tan gelen mesuliyet iradesi kurar ve devlete bu irade istikamet verir. Büyük devlet adamı da milletin haklarını korumak ve kurtarmak için her türlü mesuliyeti kendi üzerine alan adamdır.”³² [...] “Devlet varlığının alameti olan otorite, mesuliyet iradesiyle birleşip millet fertlerinin hepsinin üstüne yükseldiği zaman devletin yüceliğinden ve hâkimiyetin mukaddesliğinden bahsedilebilir; aksi halde devletin zaafından, kuvvetin kötüye kullanılmasından ve zulümden söz açmak uygun olur.”³³

³¹ Nurettin Topçu, **Büyük Fetih**, s.42.

³² Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.215.

³³ Nurettin Topçu, **İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi**, s.152.

İnsanlara karşı hürmet, merhamet, düsturlarıyla yaklaşılması gerektiğini sürekli dile getiren Topçu, milletin zararına olacak bir devlet mekanizması düşünemez. Devlet telakkisini, otoritenin beraberinde adalet ve mesuliyet kavramlarıyla beraber örerek, devleti idare edecek hükümetin de salahiyetini çizer. İdare edilen zümreye söz veren, Topçu'nun zikrettiği mesuliyeti sırtlanan, adil olan hükümettir. Ona göre; *“Devlet bir irade ise, hükümet onun düzenleyici aklı gibidir.”*³⁴

Mesuliyeti yüklenen hükümetin şuuru; Topçu'nun vurgulayarak bahsettiği ahlaka, iradeye, adalete binaen olmalıdır. Onun gelecek tasavvurunda; *“Yarınki büyük ve mutlak demokrasiyi, bugün mesuliyet idealcisi olan ve böyle bir ahlaka dayanan en haşin ve pazarlıksız bir hâkimiyet iradesi yaratacaktır.”*³⁵ cümlesinde barınan düşüncesi yatar. Bu düşüncesinden hareketle de Topçu'nun demokrasi hakkındaki düşüncelerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Bugünkü demokrasiden değil yarınki demokrasiden bahsetmesinin nedeni, devrinin mevcut demokrasi anlayışına eleştirel yaklaşmasıdır. Demokrasinin ülkeye giriş şekline dahi itirazı vardır.

*“Batıdan gelen her fikir gibi demokrasi bizde halka “amentü” halinde ezberletildi. Tenkit ve münakaşa edilmedi. Bünyemize uygunluğunun şartları üzerinde düşünülmedi. Hukuk ve ahlak yönünden tahlili yapılmadı. Değeri hakkında itirazlar yapıp cevaplar aranmadı. Bir kelime ile üzerinde düşünülmeden körü körüne benimsendi.”*³⁶ diyerek demokrasinin tepeden inme bir şekilde getirildiğini vurgular.

Demokrasinin bünyemize uygunluğunu ele alan Topçu; klasik kültürümüzdeki ehliyet ve liyakat usulünden yanadır. Zaten Topçu'nun devlet düşüncesinde eşitlik önemli bir kavram olarak ele alınmazken; O'na göre demokraside herkesin eşit addedilmesi, devlet ve millet açısından zararlıdır.

---

³⁴ A.e., s.48

³⁵ Nurettin Topçu, **İradenin Davası**, s.68.

³⁶ Nurettin Topçu, **Yarınki Türkiye**, s.161.

Çünkü “Demokraside her fert idare işinde aynı oya sahiptir. Hâlbuki herkesin düşünce ve anlayış derecesi, kültür seviyesi bir değildir. İnsanlar arasında yüksek kültürlü olanlarla aşağı kültür seviyelerinde bulunanlar vardır”³⁷.

Topçu’ya göre demokrasinin selameti için bütün bir halkın faziletli, iradeli olması gerekir. Fakat bu pratik alanda imkânsızdır. Zira O’na göre “her toplumda kötüler iyilerden fazladır”³⁸. Hal böyle olunca da niteliğin yerini nicelik alır.

Topçu, demokrasiyi *hukuk ve ahlak yönünden tahlile tabii* tuttuğunda ise demokrasinin; bütün insanların eşit görülmesinden ötürü hürmet duygusunun zayıflayacağı, basın- siyaset işbirliğiyle kamuoyu hürriyetinin istenilen algıya yönlendirilebileceği sakıncalarını doğurmasına müsait bir rejim olduğunu savunur.

Ehliyetten ve liyakatten uzak olması noktasında eleştiriye tabii tuttuğu demokrasiyi “*ancak, ruhun çoğunluk cephesini fethettiği yerlerde değerli*”³⁹ bulur. Yani toplumunun *ileri bir anlayışa, yüksek bir kültüre, bir seviyeye* sahip devletlerde demokrasi faydalı olur.

Topçu’nun, bir diğer eleştirel tavırla yaklaştığı alan ise siyaset ve siyasîlerdir. Siyaseti yalnız devlet ve demokrasi içerisinde var olan mekanizma olarak görmez, hayatın her cephesine yansıdığını ve bu yansımaların olumlu olmadığını savunur. Külliyyatını incelediğimizde siyasete ya da siyasîlere karşı hiçbir müspet tavra rastlayamayız. *Yarınki Türkiye* adıyla ele aldığı ve ülkenin her alandaki sorunlarına eğildiği, çareler aradığı, bunları dava yolunda sistemleştirdiği kitabının önsözünde, özellikle siyaseti bulduğu çözümlerin dışına iter ve “*Bu mukaddes cihadın siyaset cephesinde yapılacağını zannedenler yakın tarihimizde birkaç kere yanlışlıklarını gördüler.*”⁴⁰der. Böylece, siyasete tecrübeyle sabit bir olumsuzlama çizer. Düşüncesinde ise siyaseti olumsuz bir kavram olarak; önerdiği, müteradif olarak sahip olunması gerektiğini vurguladığı kavramların, fikirlerin karşısında koyar. “*Siyaset ve Sorumluluk*”, “*Siyaset ve Mesuliyet*”... vb. Hatta dava sahiplerine,

---

³⁷ Nurettin Topçu, *Sosyoloji*, s.106.

³⁸ Nurettin Topçu, *İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi*, s.75.

³⁹ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.317.

⁴⁰ Nurettin Topçu, *Yarınki Türkiye*, s.48.

dinleyicilerine, okuyucularına açıktan “Siyasetle menfaatin sizde nefretten başka karşılayıcısı bulunmamalıdır.”⁴¹ fikrini salık verir.

Topçu siyaseti sadece devlet mekanizması içerisinde varlığını devam ettiren olgu olarak görmez. Hayatı yapan bütün kurumların içerisinde var olduğunu ve var olduğu bütün kurumlarda da kesinlikle ifsat edici özellikte barındığını vurgular.

“ Devlette ve mektepte siyaset yaşıyor. Memur, amirine karşı siyaset kullanıyor. Hoca cemaate karşı siyaset kullanarak yerinde duruyor. Hatta samimiyezsiz müimin, herkesi siyasetle kandırdıktan, her işi siyasetle yoluna koyduktan sonra, yine siyasetle Rabb'inin tatmin ettiğini sanıyor. Ailede, alışverişte, terbiyede, dinde siyaset.. Samimiyetin düşmanı olan bu kelime, günahlarımızın kaynağıdır. Kendi nefesine karşı samimiyezsizlik, yani şuurla yapılan siyaset hiç affedilmeyen günahdır.”⁴²

Kullanıldığı her alanda ahlaken, dinen bozulmaya meylettiren bu kuvvetin kullanıcıları da karakter bakımından mürâî, niteliksiz ve ihtiras sahipleridir. Hatta Topçu için “sade doğuşu ile âlem için bir beladır.”⁴³ Topçu aynı nazarla siyaset adamını, ticaret adamına benzetir. Siyaset adamı gibi ticaret adamı da sadece kendi menfaati, iştihaları uğruna çalışır, gücü yettiklerine zorba gibi davranır, gücü yetmediklerinin ise esiri olur. Topçu;

“Ticarette siyaset bir manada aynı şekilde davranışlardır. İyi bir tüccar mahir bir diplomat gibi en fazla aldatmasını bilen, samimi benliğinden kabil olduğu kadar uzak yaşayan, menfaatini mabutlaştıran insandır.”⁴⁴ der.

Topçu'ya göre barındığı bütün kurumlarda, ruhlarda siyaset; insanın maddeden ruha yükselmesine izin vermeyen, insan iradesini yok eden marazî bir durumdur.

---

⁴¹ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.87.

⁴² Nurettin Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s.187

⁴³ Nurettin Topçu, **İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi**, s.161.

⁴⁴ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.187.

1.3.ANADOLUCULUK-ANADOLU ROMANTİZMİ- ANADOLU SOSYALİZMİ

Nurettin Topçu'nun idealindeki Anadolu; Anadoluçuluk üzerine fikirleri, Anadolu'ya eğilimi münasebetiyle romantizmi ve geliştirdiği Müslüman Anadolu Sosyalizmi ütopyasıyla beraber, düşüncesinin merkezinde yer alır. Topçu düşüncesinde, Anadolu'yla beraber, onun ideolojisini, iktisadî düşüncesini, zihnindeki Anadolu insanıyla gelişen insan tasavvurunu, tabiata yüklediği anlamları ve vazifeleri bulmak mümkündür. Nurettin Topçu'daki Anadolu tasavvuru Mevlana'nın pergel metaforuna benzetilebilir. Düşüncesinin sağ ayağı Anadolu üzerinde sabitken, diğer ayağı iktisat, eğitim, medeniyet ve kültür hakkındaki düşünceleri üzerinedir.

Öncelikle Anadolu fikri beraberinde gelişen Anadoluçuluk akımına ve Nurettin Topçu'nun bu akım üzerindeki fikirlerine değinelim. Anadoluçuluk akımının tarihsel arka planında; 1.Dünya savaşı sonrasında dağılan Osmanlı İmparatorluğundan geriye kalanı bir siyasî hareketle beraber Anadolu toprakları etrafında toplama gereksinimi yatar. Aslında Anadoluçuluk; öncesinde var olan Turancılık, Osmanlıcılık ve İslamcılık yaklaşımlarına eleştirel bir tepkiyle ortaya çıkar ve gelişir. Eleştiri okları belli ideolojik yaklaşımlara karşı olsa da Anadoluçuluğu savunan düşünürler kendi içlerinde de belli kavramlar etrafından yürütülen tartışmalara sahiptirler. Böylece Anadoluçuluk akımı içerisinde de farklı yaklaşımlar vardır. Topçu da Anadoluçuluğun temel iddialarını paylaşmakla beraber, bütünüyle onaylamaz. Bu başlık altında, hangi kuşağı ya da kimi onaylıyor kimi eleştiriyor, sorularına cevap aramaktan ziyade Topçu'nun genel olarak Anadoluçuluk fikrinin düşüncesinin içinde nasıl yerleştiğine bakmakla iktifa edeceğiz.

Nurettin Topçu bu akımın içerisinde önde gelenlerden biri olarak, akıma ilişkin görüşlerini başta Hareket Dergisi olmak üzere diğer yazılarında da yansıtır. Onun Anadoluçuluk tasavvuru; ırka dayanan saplantılardan uzak, coğrafyaya yaslanan, 1071 tarihiyle başlayan ve İslam'a dayalı tasavvurdur. Hareket felsefesi üzerine düşünceleri, milliyetçiliği ve mistisizmiyle beraber mecz olan bir Anadoluçuluk

fikrine sahiptir. Ona göre; Türk ve Türk kültürü, Anadolu toprağında, bin yıllık tarihiyle beraber harmanlanmıştır. Bu yüzden Anadolu her yönüyle incelenmelidir.

Coğrafyaya dayalı bir milliyetçilik fikrini savunmasının yanı sıra önceki medeniyetlerin önemine de atıflarda bulunur. Lakin İslam gelmeden evvel medeniyetlerin beşiği olan Anadolu'nun beklenen ruha sahip olmadığını vurgular. *“Hak bizi Anadolu’da güzel bir vatana sahip millet yapmış. O halde milletimizin adı Anadolu Türk milleti, milli tarihimiz de Müslüman Türk tarihidir.”*⁴⁵ diyen düşünür, Anadoluculuğu Türk-İslam sentezinden ayırmaz.

Her konudaki düşüncelerini dile getirirken davasından ruhçu yaklaşımını ayırmayan Topçu, bin yıllık tarihi içerisinde milletini ayakta tutmak için varını yoğunu harcayan Anadolu toprağına karşı adeta vefasını göstererek; Anadoluculuk fikrini de ırka dayalı bir milliyetçilik davası değil ruhçu, İslâm’a dayalı bir milliyetçilik davası olarak benimser. Böylece kendisinden önce başlayan Anadoluculuk akımını İslam’a dayalı bir yoruma taşır.

Anadolu toprağına vatan gözüyle bakan düşünür aynı zamanda modernleşme adı altında şehirde yaşanan dinî, ahlakî, manevî çöküntünün karşısına çare olarak, direnen Anadolu toprağını ve Anadolu insanını koyar. Şehrin olumsuzlanan, çöküntüye uğrayan bütün çirkin yönlerinin karşısına, Anadolu'nun kaynaklık ettiği çareleri koyar.

Anadolu başlığı altında Topçu ideolojisinden bahsettikten sonra, konuya bir nebze munislik getirerek Topçu'nun Anadolu'ya romantik bir açıdan bakışını ele alalım.

Yukarıda bahsettiklerimizden ve Topçu'nun eserlerindeki sathi okumalardan dahi Topçu'nun düşüncesinde Anadolu tesirini kolaylıkla görebiliriz. Ülkesinin dertlerini dert edinen ve dava yapan bir düşünürün, özelinde Anadolu'nun ve genelinde Türkiye'nin sorunlarına çare bulmanın yolunun da Anadolu'dan geçtiğini düşündüğünü yukarıda söylemiştik. Bu çareleri gerek ütopyasını kurduğu Anadolu Sosyalizminde gerekse Anadolu'nun bozulmayan toprağında ve masum insanlarında

---

⁴⁵ Nurettin Topçu, **Milli Tarihimizin Adı** (Önsöz), Yazar: Mükrimin Halil Yinanç,, İstanbul, Hareket Yay., 1969.

arar. Romantik ve munis bir açıdan yaklaştığımız bu çarelere, *Anadolu Sosyalizmi* başlığı açmadan ilerleyelim ve öncelikle Topçu'nun tabiatta bulduğu dermana değinelim.

Topçu Anadolu'yu, kente karşılık toprağın ve tabiatın bozulmamış çehresi olarak ele alır. Anadolu'da bozulmamış çehresiyle barınan tabiat, Topçu için kutsal bir anlam ifade eder. Daha önceki başlıklarda da bahsettiğimiz gibi Allah'a giden yolda bir basamak olması bakımından, tabiat da önem arz eder. Daha vazih bir ifade için kendi cümlelerini aktaralım:

“ Tabiattan Tanrı'ya tırmanmak, hakikat yolculuğunun son çabasıdır. Çünkü tabiat, dostların dostu olan Büyük Dost'a, Allah'a ulaşmak için hilkate dayalı bir merdivendir; her tarafına insan denen leşlerden pis kokular ve zehirleyici buğular saçılan cemiyet hayatından kurtulup da tek kurtarıcı Dost'a kavuşmak için geçilmesi zorunlu olan geçittir.”⁴⁶

Bir insanın Allah'a giden yola girebilmesi için tabiata yönelmesinin vacip olduğunu düşünen Topçu, cemiyet içinde sorunlara gark olan insanlar için de tabiatın yolunu gösterir.

“Tabiatın yaptığı tedaviyi ne hekim, ne hakim, ne de hiçbir dost eli yapamaz. Tabiatın mucizesinden habersiz yaşayanlar sabahtan akşama kadar ot ve saman taşıdıkları halde aşıktan ölen öküzlere benzerler. Tabiattan kaçıp da birer kireç ocağını andıran büyük şehirlere kapanan şaşkınların vay haline! Onlar cennetten kaçan sersem varlıklardır.”⁴⁷

Topçu'nun Anadolu'ya bakışında açtığı pencerelerden biri olan tabiata dair romantik yaklaşımını, yalnız fikrî eserlerinde değil edebî eserlerinde de görüyoruz. Bu açıdan ismiyle de duruma müsemma olan *Taşralı* adlı hikâye kitabında da, Anadolu özelinde açtığı pencereleri çoğalttığını görüyoruz. Gerek tabiata dair tasvirleri ve yaklaşımları, gerek Anadolu'da yaşanan sıkıntıları başarılı bir şekilde

---

⁴⁶ Nurettin Topçu, **Var olmak**, 9.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2012, s.28.

⁴⁷ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.152.

resmetmesi gerekse Anadolu insanının portresini çizmesi bakımından *Taşralı*, Topçu'nun Anadolu telakkisinde önem arz eder.

Ele aldığı hikâye ve roman türüne ait örnekler olan *Taşralı* ve *Reha*'da da – daha çok *Taşralı* 'da- Anadolu hakkındaki bahsettiğimiz yaklaşımlarına, düşüncelerine dikkat çektiğini görüyoruz. Sadece kendi sanatında değil diğer sanatçıların da eserlerinde bu hususa dikkat çekmeleri çağrısında bulunmakta da geri kalmayan düşünür: “*Bir psikolojik roman ve bir realist hikâye sanatını, Anadolu'nun mustarip ruhundan çıkaramazsak ortaya koyacağımız sanat, sadece kopyadan ibaret bir iskelet olur.*”⁴⁸ diyerek Anadolu'nun ruhunun barınmadığı eserleri de özgün olmamakla eleştirir. Böylelikle Topçu'nun Anadolu ekseninde sanata dair görüşlerine de dikkat çekmekle beraber; Anadolu'nun Topçu düşüncesinde çeşitli konular, yaklaşımlar, tasavvurlar açısından mahreç noktası olduğunu söyleyebiliriz.

Öğün'e göre Topçu'nun romantizmi “*sadece kırsal hayatı olumlamakla kalmamış, onu ülküleştirmiş ve ihyasını sağlayacak yollar ve yöntemler üzerinde düşünmeye başlama*⁴⁹” sına yol açmıştır. Anadolu'nun ve genelinde ülkenin ihyasını sağlayacak yollardan biri de ütopyasını Anadolu'ya kurduğu, *Müslüman Anadolu Sosyalizmi*'dir. Müslüman Anadolu Sosyalizmini İslam'ın ve milliyetçiliğin ayakları üzerine yükselten Topçu, tanımını ise şöyle yapar:

“*Müslüman Anadolu sosyalizmi demek, İslam'ın ruh ve ahlakına sahip olacak Anadolu'nun insanını ve bütün hayat kuvvetlerini, ferdî menfaatlerle ihtirasların sınırı dışına çıkarıp bir ilahî bölgede, tam iktidarı ile sağlam iradenin disiplini altına, millet selameti yolunda toplulukla seferber etmek demektir.*”⁵⁰

Sosyalizm kelimesinin getirdiği ideolojik yükümlülükler neticesinde de döneminde ve çevresinde, çeşitli eleştirilere ve suçlamalara tabii tutulur. Topçu bu suçlamalar ve eleştiriler karşısında ise savunmasını şu sözleriyle yapmıştır:

---

⁴⁸ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 109

⁴⁹ Süleyman Seyfi Öğün, *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1992, s.108

⁵⁰Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.238.

“ Bizde İslam kültürüne bağlı zümrenin, İslam’ı daima sathi ve ters tarafından anlamış olması onu sosyalizme karşı koymaktadır. Hakikatte dava, İslam’ın özünde barınan hak davasıdır. Sosyalizm, çiğnenmesi halinde Allah’ın da affetmeyeceğini bildirdiği kul hakkının müdafaasıdır. Sosyalist olarak İslam’ın ta kalbinde yer alacağımızı bilmeyenler kelimenin yabancı kıyafetine tutunuyorlar. Düşünmüyorlar ki kelime bir kıyafettir, elbisedir, onu biz giydiririz. Allah’ın olan ruh ve davadır. Ruhü göremediklerinden bir zavallı elbiseyi kurşunluyorlar.”⁵¹

Sosyalizm kavramını kullanmazdan evvelki yazılarında da aynı muhtevaya sahip fikirlerin savunucusu olarak, içerisinde bulunduğu sosyal yapıda kabul görmesine rağmen, sonrasında bu kavram ve keskin üslubu nedeniyle tecride uğratılmış ve bir hayli eleştirilmiştir. Yanlış anlaşıldığının altını çizerek yaptığı savunmalar ve düşüncesinin aslına dair açıklamalar kifayetsiz kalmış ve kurucuları arasında bulunduğu *Aydınlar Ocağı*’ndan ayrılmasına sebep olmuştur.

İçinde bulunduğu sosyal yapıdan ve muhtelif yerlerden gelen eleştirilere rağmen, sosyalizm üzerine yazdıklarından, düşüncelerinden ve savunularından vazgeçmez. Hatta kalemını ve üslubunu bu konuda yumuşatmaz, keskinleştirir. *İsyan Ahlakı* düsturuyla kaleme aldığı “*Sosyalist Cemiyet Nizamı*”, “*Ne İçin Sosyalizm?*”, “*Sosyalizme Karşı Koyan Kuvvetler*”, “*Anadolu Kültürü ve Sosyalizm*” adlı yazıları kışkırtıcı üslûptadır.

Topçu’nun savunduğu sosyalizm Marksist anlamda bir sosyalizm değildir. Hatta Anadolu Sosyalizmi, Marksist ve Lenin sosyalizminin panzehri olarak müdafa edilir. Davası komünizm düşmanlığına dayanan Topçu’nun sosyalizmi; “*ruhî varlığı ve ferdî iradeyi reddeden, milletin hayat kaynaklarını hiçe sayan, eşitlik adına insan hürriyetlerini harcayan, kini kinle yok etmeye çalışan iptidaî anlamda bir eşitlik güden, hasta ruhlara hitap etmektedir.*”⁵²

Ana ilkelerini İslam dininden alan Topçu’nun sosyalizmini sadece Anadolu içerisinde uygulanmayı hedef alan bir fikir olarak düşünmemeliyiz. Sosyalizm fikrinin Anadolu vurgusuyla gelişmesinin nedenini Topçu;

---

⁵¹ A.e., s.180.

⁵² A.e., s.36

“ Fabrika bacaları altında kümelenen amele, her gün hukukunda yeni ıslahat istiyor; ama köyde dağınık yaşayan çiftçi aynı dille istemesini bilmiyor. Bu hal, onun daha çok yardıma ihtiyacı olduğunu gösterir. En büyük reform onun varlığında yapılacak olandır.”⁵³ cümleleriyle dile getirir.

Eleştirdiği ve reddettiği komünizm, kapitalizm, sanayileşme, modernizm sadece Anadolu coğrafyasında geçerli olan, ifsat edici kuvvetler değildir. Ama O’na göre, bu kuvvetlere karşı en çok savunmasız olan ve sömürülen Anadolu ve Anadolu insanıdır. Milletimizin *selamet* yoluna girmesinin yolu da, Anadolu’nun üretim gücünü, ahlakını ifsat edecek olan güçlere karşı gelmektir. “*Dolayısıyla Topçu’nun sosyalizmi ağırlıklı olarak tarımsal (ya da kırsal) bir sosyalizmdir*”.⁵⁴ Böylece Anadolu’nun üretim gücünü *şımarık çocuk* gibi yiyen şehirlilerden alınan vergilerin, köylülerden alınmaması gerektiğini, köylüye kendi toprağı ve mülkü üzerinde üretim yapma hakkının verilmesini ve ağalık sistemi gibi zorba ve eşitsizlik üzerine bina edilen sistemin ortadan kaldırılması gerektiğini savunur.

“*Bizim sosyalizmimiz İslâm’ın ta kendisidir. Dâvamız, İslâm ahlâkına dayanan bir cemiyet düzeni kurmaktır*” diyen Topçu’nun sosyalizmi; cemiyet düzeninin adalet üzerine kurulmasını savunan *hak davası* olarak görülür.

1.4. DİN VE TASAVVUF

Topçu, yukarıda bahsettiklerimizden de anlaşılacağı gibi ele aldığı bütün fikirlerinin, düşüncelerinin, davasının temelini dini oturtur. Hareketlerimizin varacağı nihaî nokta namütenahidir, Allah’tır; Anadolu sosyalizmi “*İslam’ın ta kendisidir.*” ;“ *Din Allah’ın emri, devlet onun hareketidir.*” diyerek savunduğu tüm düşüncelerinin mahreci olarak dini gösterir. Genel olarak dinin, iman ettiği din olarak da İslam’ın toplumsal, siyasal, kavramsal, eğitim meseleleri ve ahlaksal boyutu hakkında düşüncelerini her fırsatta dile getirmiş ve kaleme almıştır.

⁵³ Nurettin Topçu, *İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi*, S.183

⁵⁴ Süleyman Seyfi Öğün, *a.g.e.*, s.183

Din hususunda ele aldığı meselelerden en büyüğü toplum tarafından dinin yanlış anlaşıldığı, yanlış emellere hizmet ettirildiği ve tefessüh edildiğidir. Her fırsatta mustarip olduğu bu konuda yanlışı doğruya sevk edecek yazılar kaleme alır. Öncelikle bu yanlış anlaşılmanın engellenebilmesi için dinin tanımını, dinin *ne olduğu* üzerine değil *ne olmadığı* üzerine yapar. Topçu'nun madde başlıkları halinde ele aldığı dinin tanımını bizde aynı başlıklar dâhilinde ele alalım:

1. *Din müspet ilim değildir.* Din; kurallara, şekillere tabii tutulamayacağı gibi, deneyle ya da bilimsel metotlarla açıklanamaz. Müteradif olarak Durkheim'dan mülhem söylediği “*Dindar adam, başkalarından daha çok bilen değildir, daha ziyade kuvvetli olanıdır.*”⁵⁵ cümlesi Topçu'nun dini, kalıplara göre değil, ruhçu yaklaşımla ele aldığını özetler.
2. *Din ilim olmadığı gibi ilim tarihi de değildir.* Dinî yaşayışla birlikte, toplumda asırlardan beri süre gelen, dine dayalı teknik ve pratik bilgiler dinin aslı olamaz. Topçu'ya göre; tefsir, fıkıh, hadis ilmin konusu olabilir, fakat müstakil olarak dinî hayatı ortaya koymaya muktedir değildir.
3. *Din bir mantık sistemi de değildir.* Daha önce de bahsettiğimiz akıl- iman ilişkisine dayanarak; akli dine, Allah'a götürecek bir basamak olarak addedebiliriz fakat belli bir noktadan sonra akıl yerini imana bırakır ve teslimiyet gerçekleşir. Hülasa, aklımız ulûhiyeti anlamaya muktedir olmadığı gibi, aklımızla anlayamadığımız noktalarda dini inkâr yoluna gitmek, akli da inkâr edip *cehaleti* seçmektir.
4. *Din sanat da değildir.* Topçu en çok toplumda dini yaşayış biçimi olarak gelenek haline getirilen mevlithanları, Kur'an okumak için para alan 'Hoca'ları eleştirir. Ancak ticaretle ilgisiz olduğu halde Kur'an ayetlerini okurken yüksek heyecanı iletebilmek güzel şey olmakla birlikte, din güzel sanatlardan, estetikten üstün durumdadır.
5. *Din, efsane hiç değildir.* Dini masal, efsane gibi toplumun asırlardan beri dilden dile dolaştırdığı hurafelerden öğrenmek *hayali realite* ile karıştırmaktan başka bir şey değildir. Topçu, bunu önlemek için de yine din adamlarının ve Hoca olarak dinî hayatta önderlik eden kişilerin; iştihalarından sıyrılmış, hakikî yolda ilerleyen ve ilerleten kişiler olması gerektiğini vurgular.

---

⁵⁵ Nurettin Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, 9.bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2013, s.172.

6. *Din bir iddia değil, belki bir hakikattir.* İnsanın inandığı dini, kibri olarak yansıtması, dinî hakikati ortaya koymaz. Bu durum bazen din esnafılığı şeklinde tezahür eder. Kendi inandığı dini başka dinlerle mukayese etmek ya da üstünlüğünü iddiaya kalkışmak, diğer dinleri küçük görmek; dini muhasebeye tabii tutmak gibi bir hürmetsizliğe gider.
7. *Din bir dünya saltanatı değildir.* Topçu'nun eleştirdiği, dini tefessüh eden yaklaşımlardan biri de budur. Din bir kurum değildir. Hayatı yapan bütün kurumları kapsayan bir yapısı olduğu halde, bu kurumların aleti olamaz. Dine pragmatist bir şekilde yaklaşılmaz. Bu açıdan din siyaset için de kullanılamaz.
8. *Din, bir meslek olamaz; o insanlığımızın cevheridir.*⁵⁶ Topçu'nun din hakkında kalemini keskinleştirdiği, müteradif eleştirilerinden birisi, din adamı unvanıyla toplumda içtimaî bir sınıf oluşturan kesimin, din üzerinden alış-veriş yapmasıdır. Ona göre; hepimiz din adamıyız, inandığımız yolda yürümek ve yürütmek hepimizin görevidir.

Nurettin Topçu'nun dinin tanımını, dinin ne olmadığını üzerine yapmasının bir nedeni de; dini kurallar ve ilkeler bütünü olarak görmemesidir. Ona göre din; kaidelere dayalı bir kurum değil, hayata anlam ve mana veren manevî bir idealdir.

“İslam ideali insan idealidir.” diyerek iman ettiği din olarak İslamiyet'i vurgulasa da genel olarak bütün büyük dinlere hürmet eder. Topçu'ya göre; büyük dinler, büyük ahlak sistemleridir; büyük peygamberler de büyük ahlakçılardır. Ona göre; ahlak dinle çok yakın bir ilişki içerisindedir. O kadar ki ahlakın tarihi, dinin tarihiyle eşdeğerdir. Felsefesinde ahlak felsefesini önemli bir yere oturtan düşünür, ahlakın kapsamlı bir şekilde teşekkülünü İslam ahlakında bulur. İslam'ın özünün, esasının ve hatta bizzat kendisinin ahlak olduğunu savunur. Topçu, İslam ahlakının temellerini, Kur'an'da bulduğumuz; hürmet, merhamet ve hizmete dayandırır. Topçu düşüncesinde; hürmet, hizmet, merhamet üçü birden anılan müteradif kavramlardır.

İslam'ı hakikatten yaşayan her ruh, ulaşsın ya da ulaşmasın mutlak varlığa aşk ile yönelir. Mutlak varlığa ulaşmak için daha önce de bahsettiğimiz

---

⁵⁶A.e.,s.174

basamaklardan geçerken, bu aşkı eşyaya ve kâinata yansıtırız ve aşkın halini sevgi alır. Sevgiyi yaşadığımız her varlıkta hürmeti de duyarız. Hürmet; ahlak yapımızın ilk hali olmakla birlikte; Allah karşısındaki durumumuzun da ifadesidir. Hürmet; Allah'a hürmetten sonra onun ilmüne hürmet, eşref-i mahlûkat olan insanoğluna hürmet halini alır.

Âleme yayılıp, eşref-i mahlûkatı kendimizden ziyade sevmek halini alan hürmet, merhameti doğurur. Topçu'ya göre merhamet; acıma duygusu gibi basit bir duygu hali değil, ilahî bir duygu hali olup en çok Müslümanlarda kendini gösterir. Dünyevî iştihaların, ihtirasların çukuruna gömülü olan insanlara duyulan merhamet, *büyük ruhların samimi halidir*. Böylece dünyada insanların şahidi olan merhamet, bizi Allah'a yaklaştıran haldir.

Kendinden, nefsinden geçerek eşref-i mahlûkat olduğundan dolayı insanoğluna hürmet eden, merhamet duyan insan, bu amaçla hareket edince de hizmeti ifâ eder. Topçu'da hizmet, hareket felsefesinden mülhemle ve Kur'an'ın yol göstericiliğinde Allah'a ulaşabilmek için sarf ettiğimiz hareketlerimizdir. Daha önceki başlıklarda da insanın hareketleriyle, ruhuyla temerküz ettiği Allah'a vasil olma gayesi, uğraşı Topçu'nun düşüncesinin her alanında doktrinleşmiştir.

Dinî hayatı; maddi yapılardan, somut durumlardan, onu kurumsallaştıracak teşebbüslerden tenzih eden Topçu; genelinde dini, özelinde iman ettiği İslamiyet'i düşünce boyutunda yaşayarak, ruhçu anlayışından ayrılmaz. Ona göre *din ruh ise, bunu temsilen tasavvuf da ruhçu yani gerçek İslam'ın temsilcisidir*.⁵⁷

Topçu'ya göre; dini anlamak, Kur'an'ı özümsemek için felsefeye ihtiyaç vardır. İslam'ın felsefesi de tasavvuftur. *“İslâm dini, mistisizmin hayat kaynağını bağrında yaşatmaktadır. İslâm tasavvufu, Kur'an'dan kalp ilmini çıkaran felsefedir”*⁵⁸

---

⁵⁷Ergün Yıldırım, “Nurettin Topçu'da Sosyolojik Tahayyül: Yerli Eleştirel Sosyal Teori”, **Hece Dergisi:Nurettin Topçu Özel Sayısı**, S.109, Ocak, 2006,. s.178.

⁵⁸ Nurettin Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s.126.

Topçu; çağdaş İslam düşünürü olarak tasavvufa klasik kaidelerinin ötesinde, özgün ruhçu yaklaşımıyla yeni *izahlar getirmiş, yeni mesuliyetler ve yeni hedefler göstermiştir*.⁵⁹

Ali Nihat Tarlan'ın "*Arif Derviş*"⁶⁰ dediği Topçu'nun mizacından gelen, Fransa'da gördüğü ekollerle, tanıştığı simalarla şekillenen, Türkiye'ye döndüğünde revan olduğu yolda intisap ettiği zatlarla temerküz eden derviş meşrepliği düşüncesini örer. Onun her düşüncesinde olduğu gibi din felsefesi ve tasavvuf yolundaki dervişliğinde de, gördüğü ekoller ve tanıştığı simalardan taklit yoluyla değil, kaynaklık etmesi ve özgün bir yoruma dönüşmesi şeklinde etkilenir.

İslam felsefesine dair yorumlarını, döneminin yanlış anlaşılmaya müsait zemininde savunur. Kendine has izahlarıyla döneminin *çağdaş dervîşi* olarak niteleyebileceğimiz Topçu; tasavvufun genel kaidelerine yine döneminin, entelektüel duruşunun el verdiğiince bağlanır.

Öncelikle dervîşlik yolunda etkilendiği, intisap ettiği zatlarla aralarında irşat-mürşit bağlantısı olduğunu, bu zatların çağdaş manada silsilesine duhûl edilebileceğini söyleyebiliriz. Zira gerçek manada Abdülaziz Bekkine'yle aralarında böyle bir ilişkinin olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz. Topçu'ya göre; "*Gerçek dini önder, hem hakikatin telkinini yapar hem de bu işte belli bir noktaya kadar götürdükten sonra, gayeye ulaşma gücünü telkin yaptığı kişinin kendi içsel denemesine terk eder*"⁶¹

Türkiye'ye döndükten tasavvuf çevresiyle tanışmak isteyen Topçu, Abdülaziz Bekkine'nin sohbetine dâhil olur." *Topçu, felsefenin bir soruyu akılla çözdükten sonra mevcut çözüm hakkında da yeni sorular oluşturan girdabından Abdülaziz Bekkine'nin sohbetleriyle kurtul*" ur. Tasavvuf alanında ihtisas yapan ve Topçu'nun

---

⁵⁹MustafaKara,"NurettinTopçu'nunTasavvufDüşüncesi",(çevrimiçi),<http://ismailhakkialtuntas.com/2011/07/20/nurettin-topcunun-tasavvuf-dusuncesi-mustafa-kara/>, 20.07.2011.

⁶⁰ **A.g.m.**

⁶¹ Nurettin Topçu, **a.g.e.**, s.69.

tasavvufî anlayışı hakkında yazılar kaleme alan Mustafa Kara da “*Topçu'nun mürşidi Abdülaziz Bekkine'dir*”⁶² diyerek böyle bir ilişkinin varlığını kuvvetlendirir.

Tasavvufî terimin gerçek manasıyla Topçu, Bekkine'yle bir bağlanma yaşasa da, gerçek manada Topçu'yu bir silsileye dâhil edemeyebiliriz. Çünkü tasavvufî manada silsile mürşitler zinciriyken, Topçu'da ve eserlerinde böyle bir zincirin varlığına rastlayamayız. Lakin gerek Batılı âlimlerle olan tanışıklığının boyutları gerekse Doğulu âlim, mutasavvıf ve şeyhlere duyduğu hürmet, saygı neticesinde eserlerinde sık sık bağlanmaya varacak zatlardan bahsetmesi, bizi böyle bir yorumun yakınına götürebilir.

Fransa'da tanıştığı, mistik filozoflar olarak addedilen Blondel ve Bergson; Hallac-ı Mansur üzerine ihtisas yapan Louis Massignon etkilendiği, hürmetle yaklaştığı ve sık sık bahsettiği Batılı aydınlardan birkaçıdır.

“*İslam'ın ruh ve ahlak sahasındaki rönesansını, Mevlanaların ve Yunusların, Hacı Bayramların ve İbrahim Hakkıların himmetiyle*”⁶³ açıklayan Nurettin Topçu bahsi geçen büyük zatları da sık sık rahmetle anar.

“*Veli ruhuna sahip mürşit*” olarak tavsif ettiği Mehmet Akif de onun büyük hürmetle yaklaştığı zatlardandır. Bizim sınıırını çizdiğimiz bu kısımda, Topçu'nun hürmetle, edeple, rahmetle andığı ve mürşit olarak da gördüğü zatlardan hepsini zikretmeye muktedir değiliz. Hülasa, Topçu'nun böyle bir hissiyatının varlığını, tasavvufî yoruma meyl ettirebiliriz.

Tasavvufta Allah'a vasıl olmanın yollarından birisi de çile ve ıstırap çekmekten geçer. Topçu'ya göre dünyevî duygulardan, eşyadan geçerek; ıstırapla, şuurla, iradeyle mutlak Varlık'a teslim olabiliriz. Hatta şuur ve irade sahibi olabilmek için ıstıraptan geçmek gerekir. İstırap duymayan insan şuurlu olamaz, iradesine sahip çıkamaz, hayatın konformizmine duhûl eder. Topçu'ya göre;

---

⁶² Yusuf Turan Günaydın, “Bağlanma: Abdülaziz Bekkine ve Nurettin Topçu İlişkisi”, **Hece Dergisi: Nurettin Topçu Özel Sayısı**, S.109, Ocak, 2006., s.94.

⁶³ Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan- Mevlana ve Tasavvuf**, 9.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.72.

“Tasavvuf hayatının bütün bir ömür süren çileciliği, hakikat yolunda aşkın cihadı olduğu gibi her fikrin bir çilesi vardır. Hiçbir şeyin ıstırabını çekmedikçe hakkıyla anlaşılmayışı bundandır. İçimizde en kuvvetli insan, en fazla ıstırabı götürebilen insandır, hem de sabırla cesaretle, acıdan kaçmak istemeyerek”⁶⁴.

Hülasa, Nurettin Topçu'nun gerek dinî yaşayışı ve algılayışıyla gerekse tasavvufu anlayışıyla, eserlerinde derviş meşrepliğine uygun olarak kendini mesul hissetmiş ve diğer insanlara irşat etmiştir. Dini ve tasavvufu, bağlı buldukları çerçeve dışarısına çıkararak; diğer düşüncelerinde olduğu gibi hayatı yapan bütün alanlarda tatbik etmiş, dinin ve tasavvufun rehberliğinde diğer düşüncelerini örmüştür.

1.5. ROMANTİK ANTI- KAPİTALİST MÜCADELE

Bu başlık altında, Nurettin Topçu'nun kapitalizme menfi bakışının temel izleklerini incelemenin yanı sıra; Topçu'nun bu menfi yaklaşımın boyutlarının ve tavırlarının da Romantizm felsefesinin sıfat hali olan Romantik yakıştırmasına, intibak edip etmeyeceğinin imkânları üzerinde duracağız. *Romantik Anti-Kapitalist* söyleminin altında; Nurettin Topçu'nun modernizme bakışı, kapitalizme yaklaşımı, anti-tez olarak geliştirdiği Anadolu Sosyalizm 'i fikri de yatmaktadır. Bu söylemin altında, bütün bu yaklaşım ve düşüncelere, zeminin iktifa ettiği kadar değinmeye çalışacağız, daha önce değindiğimiz noktalara da atıflarda bulunacağız.

Tezimizin adı dolayısıyla ve bulunduğumuz sosyal disiplin altında, Romantizm lafzı geçtiğinde sanattan mevzuu açılacağı hissedilebilir. Lakin romantizmin genel çerçevesi hayli geniştir. Felsefi alt yapıya dayanan romantizmin; sosyolojik, psikolojik, edebî, siyasal meseleleri vardır. Bizi ilgilendiren mesele ise, felsefenin sıfat halini kullandığımız romantiklerin, modernizme karşı tutumlarıdır. Zira *“Modernliğin kirli çamaşırlarını ortaya çıkarmak konusunda ilk öncüler romantiklerdir.”⁶⁵*

⁶⁴ Nurettin Topçu, **İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi**, s.64.

⁶⁵ Besim Dellaloğlu, **Romantik Muamma**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2002, s.8.

Romantiklerin modernliğe ilk tepkisi, modern öncesine dayanır. İlk yüzleşme “Modernliğin felsefi söyleminde kurucu bir konumu bulunan Aydınlanma filozoflarına karşı”⁶⁶dır. Zira;

“Romantizmin anavatanı olan Almanya, bu hareketin geliştiği on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda bir “taşra ülkesi” konumundaydı ve romantikliği başlatan da “dünya sisteminin” merkezindeki bir ülkenin “seçkin” vatandaşları ile “evrensel” uygarlık havarileri olan Aydınlanmacı Fransızlar’ a yönelik belirgin bir (“taşralı”) Alman karşıtlığı idi: “Onların salt varoluşu, Almanları tedirgin etmekte, aşağılamakta ve kızdırmaktaydı.(...) Bu da Almanlarla Fransızlar arasında bir uçurumun doğmasına katkıda bulunmuştu (...) Bu belki, romantikliği başlatan, Fransızlara Alman karşıtlığının köklerinden biridir.”⁶⁷

Bu yüzleşmenin şiddeti; modernizmin getirdiği “şeyleşme, niceliklenme, niteliksel insanî ve kültürel değerlerin yitimi, bireylerin yalnızlığı, köksüzlük, metanın yabancılaştırıcılığı, makineleşmenin ve teknolojinin denetimsiz dinamiği, âna indirgenmiş zamansallık, doğanın değer yitimi”⁶⁸ gibi tefessüh edici olaylar, olgularla artar. Bu olay ve olguların başat saiklerinden birisi de “Moderniteyi yöneten yapısal kayna[ğın]”⁶⁹ kapitalizm olmasıdır. Dolayısıyla romantiklerin tepkisi, karşı eylemi de anti-kapitalizm olmuştur.

Romantikler kapitalizme; ‘dünyanın büyüünü bozduğu’, her şeyi parasallaştırdığı, egemenliği zalim maddiyat temeline oturttuğu için kahriyye okur. Bunu yaparlarken, tepkilerini, söylemlerini kendilerine özgü karakteristik zemine oturturlar. “Bugünü lanetlerken geçmişteki bir altın çağa gönderme yapmaları, onu özlemeleri veya ihyâ etmeyi kurmaları”⁷⁰ klasik karakteristiklerinin bir özelliğidir. Geçmişin özlemini duyan romantikler, geçmişle geleceğe tevil etmenin tasavvurunu kurarak, yaşadıkları ânın lanetine karşın “ütopya” kurarlar. Eleştirilerinin şiddetini

---

⁶⁶Fırat Mollaer, **Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı: Nurettin Topçu Üzerine Yazılar**, İstanbul, Dergah Yay., 2007, s.135.

⁶⁷Isaiah Berlin, **Romantikliğin Kökleri: Güzel Sanatlar Üzerine**, çev.: Mete Tunçay, İstanbul, YKY, 2004, s.34.

⁶⁸Micheal Löwy,Robert Sayre, **İsyan ve melankoli: Modernliğe Karşı Romantizm**, çev.: Işık Ergüden, İstanbul, Versus Kitap ,2007,s.41-45-49.

⁶⁹ Tanıl Bora, “Kapitalizme Kahretmek: Romantik Anti- Kapitalizme İhtiyacımız Yok mu?”, **Birikim Dergisi**, S.228, Nisan, 2008, s.15.

⁷⁰ Micheal Löwy,Robert Sayre, **a.g.e.**, s.52.

keskin kalemleriyle arttırırken, ütopyalarının hülyasını melankolik, derin bir umutsuzluğa sabitlerler.

Romantikler kapitalizme eleştirilerini daha çok, kapitalizmin getirdiği kayıpların, yitimlerin, ıstırapların kötülüğü üzerine vurgulamalarına dayandırırılar. Kapitalist kötülüğe maruz kalanların bağlı bulunduğu sosyal- ekonomik sınıfın değişmezliğine isyan ederler. Romantikler eleştirilerini kapitalizmin şekline, işleyişine odaklamaktan ziyade etkilerine, tezahürlerine odaklarlar.

“*Anti-kapitalizmin romantik söylemi, kapitalizmin kötülüğünü anlatmanın bereketli, dahası yürek soğutucu bir imkânıdır.*”⁷¹ Nurettin Topçu bu imkân üzerine modernizmin, kapitalizmin muhalefetini yapmış bir düşünürdür. Kapitalizmin getirdiği; sanayileşmeye, teknolojik ilerlemeye, şehirleşmeye romantik söylemiyle beraber karşı çıkar. Bunu yaparken romantiklerin yaptığı gibi, kapitalizmin insan üzerinde bıraktığı kötü izlenimlerin vurgusunu yapar, hep aynı sınıfın *esir*, aynı sınıfın *zorba* olmasına kahreder.

“*Makine hem çalışarak onu işleten işçiyi cehennem hayatına mahkûm etmiş, hem de bol kazancı saadet kapısı sanan patronu robotlaştırmıştır. Yüzlerce ışıkların kaynaştığı ve renkli kadehlerin çatıştığı bir muhteşem salonda güya saadetlerini taşıran insanlar o mutluluklarını evet makineye borçludurlar. Ancak bu sahneyi seyrederken, bunların ayaklarına serilen dünya nimetlerinin ve ihtişamların meydana getirilişinde yüzlerce mazlum işçinin mahkûm edildiği çileli hayatı düşünmek lâzımdır. O kadehlerde içilen binlerce gözyaşığıdır. Sırtan lüksün arkasında boğulan feryatların iniltisi gizlidir. Buradaki insanların hepsi birer zalimdirler de bilmezler*”⁷²

Topçu; bugünü romantikler gibi lanetlerken, geçmişi geleceğe model göstererek, ütopyasını *Anadolu Sosyalizmi* üzerine kurar. Yukarıda bahsettiğimiz *Anadolu Sosyalizmi* Nurettin Topçu’ya göre “*çiğnenmesi halinde Allah’ın da affetmeyeceğini bildirdiği kul hakkının müdafaasıdır.*”⁷³ Dolayısıyla romantiklerden ayrıldığı derin karamsarlığın saiki, *Anadolu Sosyalizmi* fikrinin temelini dayandırdığı

⁷¹ Tanıl Bora, **a.g.m.**, s.18.

⁷² Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.194.

⁷³ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.192.

İslamiyet'tir. Zira İslamiyet'te ümitsizliğe yer yoktur. Topçu yazılarında sık sık ümide dair vurgu yapan bir düşünür olarak kapitalizme karşı kahriyye okur, ama melankoliye bağlanmaz.

“Ruh için ümitsizlik ölümdür. Ümit dua halidir. Samimi olan ve mutlak kuvvetten başkasına güvenmeyerek yalnız ona teslim olan her dua kabul edildiği gibi, ruhu bütünü ile kavrayan ve hiçbir cüz'i varlığa bağlanmayan ümit de mutlaka gerçekleşecektir.”⁷⁴

Modernizm ve Kapitalizm karşısında melankoliye bağlanmadığı gibi ahlak felsefecisi olarak da mesuliyeti üzerine alan bir düşünür olarak “*âleme yayılan harekete*” devam eder. Zira O'na göre; mesuliyet sahibi şahsiyetli insan özgürlüğü yolundaki engellere isyan etmelidir.

Topçu'ya göre modernizmin getirdiği şehirleşmeyle beraber “*bir özgürlük kaybı veya tahakküm ortaya çık[mıştır.]*”⁷⁵ Bunu önlemenin yolunun, yukarıda kısaca izah ettiğimiz “*Anadolu Sosyalizm*”’inden geçeceğinden düşünür. Şehirden kurtulup tabiatta huzur bulunabileceğini salık veren düşünürün söylemleri, romantiklere yakışır vaziyettedir.

“Tabiatın vecdine tutulan insanda meydana gelen ilk hâl, ruhumuzun üstüne çöken hayat kâbusundan kurtularak mutlak hürriyetine kavuşmasıdır. Bu mutlak hürriyet, insanı hırslarla hasetlerden ve dünyaya bağlı isteklerden bir anda sıyrıp kurtarır (...) gururla arzular sizi kemiriyor mu? Dağlarda dolaşın. Hırsların işkencesiyle kıvranan bir hasta mısınız? Bir ağacın altına sığının. Yaşamak korkuları sizi adım adım kovalıyorsa akan bir suyun başında bağdaş kurun. Tabiatın yaptığı tedaviyi ne hekim, ne hâkim ne de hiçbir dost eli yapamaz (...) tabiattan kaçıp da birer kireç ocağını andıran büyük şehirlere kapanan şaşkınların vay haline! Onlar cennetten kaçan sersem varlıklardır.”⁷⁶

Hülâsa Topçu'nun romantik anti-kapitalist duruşu; diğer düşüncelerinde olduğu gibi sadece felsefi alanda eleştirilere, çözümlere sabit kalmaz. Kapitalizm

⁷⁴ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.164.

⁷⁵ Fırat Mollaer, **a.g.e.**, s.163.

⁷⁶ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.138.

karşısında iktisadî, psikolojik, ekonomik çözümler sunar. Kapitalizme; ruhçu yaklaşımlarını devam ettirerek, İslamî-tasavvufî çizgiden ayrılmadan, romantik bir kahriyye okur.

İKİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNİN MUSTAFA KUTLU HİKÂYELERİNDEKİ YANSIMALARI

2.1. ANADOLU

Nurettin Topçu için Anadolu; içinde pek çok değerleri, tahayyülü, fikriyatı barındıran mekân olarak, düşüncesinin mahreç noktasıdır. Aslında O'nun için Anadolu mekân olmaktan çok öte anlamlar da barındırır. Düşüncesinin diğer alanlarında da olduğu gibi, Anadolu'ya da ruhçu bakış açısıyla yaklaşır. Anadolu toprağı üzerine kurduğu Türk-İslam sentezi düşüncesi, bu ruhçu yaklaşımının mücessem durumudur. Daha önce “*Nurettin Topçu Düşüncesinin Ana Hatları*” adlı bölümde, Topçu'nun Anadolu üzerindeki fikriyatına tafsilatıyla yer verdiğimizden burada daha fazla değinmeyeceğiz. Amacımız Topçu gibi Anadolu'ya hassasiyetle, benimseyişle yaklaşan Kutlu'nun hikâyelerinde vücut bulan Anadolu ruhunun, Topçu'ya benzer noktalarını ya da tevarüs eden hususlarını aktarmak olacaktır. Tabi ki Anadolu; genelinde yazarlarda, düşünürlerde genel geçer mekânlardan olmasıyla, metne meseleleriyle tezahür etmesiyle, zengin tasvir imkânlarıyla yer edinir. Anadolu kimsenin inhisarında olan mevzu, mesele, mekân değildir. Fakat Topçu'da Anadolu'ya yaklaşım özel çağrışımlarla, kendisine has kavramlarla beraber gelir. Aynı şekilde Kutlu için de gerek Topçu'yla benzerlik gösterdiği hususlarda yahut ondan mülhem durumlarda gerek kendine has üslubuyla ve kavramlar dünyasıyla diğer yazarlardan sıyrılır. Biz burada Anadolu özelinde, Kutlu'nun ve Topçu'nun kesişim noktasını vurgulayacağız.

Fikriyatını Anadolu üzerine temellendiren Topçu; diğer düşünörlere, aydınlara temayüz göstererek Anadolu meselelerini içtenlikle kendi meselesi yapar, çözüm önerileri üretir. Ona göre; kalkınma Anadolu'dan gerçekleşecek ve bu sayede ölke kalkınacaktır. Anadolu'ya tarihî, milli, dinî şuurla yaklaşılması gerektiğini salık veren düşünür; sadece düşünce sahası içinde değil, Anadolu'nun diğer tüm sahalarda, alanlarda sahiplenilmesi, yönünde telkinlerde bulunur. Bu noktada edebî alanda da Anadolu; metnin başat unsuru olmalıdır, fikrini vurgular. Ona göre: “*Bir psikolojik roman ve bir realist hikâye sanatını, Anadolu'nun mustarip ruhundan çıkaramazsak ortaya koyacağımız sanat, sadece kopyadan ibaret bir iskelet olur.* “

Mustafa Kutlu *hikâye sanatında Anadolu'nun mustarip ruhunu* içtenlikle yansıtan hikâyecilerin başında gelerek, adeta Topçu'nun telkin ettiği yoldan yürür. Daha önce Topçu'nun Anadolu fikrinde de benzetmesini yaptığımız *pergel metaforu* Kutlu'nun hikâyeleri için de söylenebilir. Kutlu'nun hikâyelerinde pergelin bir ayağı Anadolu üzerine sabitken; diğer ayağı modernizm eleştirisine, toplumsal değişime, tasavvufa, aşka sabitlenir.

Anadolu'yu hikâyesinin başat merkezi yapan Kutlu, diğer yazarların, aydınların yaptığı gibi Anadolu'ya, Anadolu'nun çektiği sıkıntılara, köyün ve köylünün içtimai meselelerine acıma duygusundan mülhem, merhamet duymaz yahut onları küçümsemez. Zira Kutlu'da da merhamet kavramı, Topçu gibi acıma duygusu gibi basit bir duygu değildir ve muhatabı da yine tıpkı onun gibi köylü, taşralı değil; maddeye zebun yaşayan, makinenin ve işihalarının esiri olan insanlardır. Dolayısıyla Kutlu kendini de dâhil ettiği Anadolu insanına acıma, küçümseme duygusunu hasretmez; yaşama alanlarına, varlıklarına saygı duyulmasını telkin eder. “*Köylülere ne yapmalıyız?*” sorusuna “*Bana kalsa “rahat bırakmalıyız” derim.*”⁷⁷cevabını vererek hikâyelerinde köylüyü idealize etmeden, küçümsemeden, acımadan kendi varlıksal alanlarında olduğu gibi yer verir.

Kutlu hikâyelerinde köylüleri rahat bırakır, fakat Anadolu eksenli içtimai sorunların çözümlerini aramaktan da geri kalmaz. Bu içtimai sorunlara karşı kendini mesul hisseder; fakat acıma duygusunu tenzih ederek çözüm arayışına geçer. Bu

---

⁷⁷ Mustafa Kutlu, **Akasya ve Mandolin**, 7.bs.,İstanbul, Dergah Yay.,2013, s.100.

durum Topçu'nun, kalkınmanın Anadolu'dan başlaması gerektiğini telkin eden düşüncesine de çağrışımında bulunur. Topçu'nu şu cümleleri Kutlu'nun Anadolu meselelerine yaklaşımına ışık tutacaktır:

“Müslüman Anadolu'nun yanık toprağı üzerinde yaşayıp da ruh yapımıza İslam'ın dışında temel aramak, Anadolu'nun sefaletlerinden idealizmimize hisse çıkarmamak, normal bir beynin samimi düşüncesinin mahsulü olamaz. Böyle düşünmek için, bu memlekette bu toprağı tanıyıp sevmeden, bu milletin inandıklarına inanmadan, onun varlığına düşman bir iradeyle yaşamış olmalıdır.”⁷⁸

Bu noktada *Nur* adlı hikâye kitabındaki Nur'un; ontolojik problemlerine çare aradığı yolunda, çözüm olarak kendini yardımlaşmaya vakfetmesinde, Anadolu'dan işe başlaması dikkat çekicidir. Nur'un babası da aynı yola girecek ve Hacc dönüşü bir hayra hizmet vakfı kuracak ve işe Anadolu'dan başlayacaktır.

“Bir hayra hizmet vakfı kurdu ve ilk iş olarak hayalindeki Yetimler yurdunu yaptırmaya başladı. Anadolu'da kimsesiz, bakıma muhtaç çocukları velilerinin izni ile toplayacak, besleyip büyütecek ve üniversiteyi bitirinceye kadar okutacaktı. “

Böyle bir hayır hareketinin hayrı sadece Anadolu için değil, Anadolu'ya tercih edilen modern şehrin insanının ruhî kurtuluşu için de faydalı olacaktır. Zira Nur'un babası İskender de hayır hareketinin doğrultusunda maddeye zebun yaşantısından kopacak, ruhunun selameti yolunda yürüyecektir.

“Kendini bu işe verdi İskender ve aşçısından hemşiresine, doktorundan öğretmenine, çocukların arada bir Anadolu'dan gelen yakınlarına kadar bir yığın yeni arkadaş edindi. Başka bir ruh iklimine girmişti...”

---

⁷⁸ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s.71.

Nur da babası gibi yardım zincirine katılır, yardımın merkezini fakir köyler üzerine çeker. Önceliğin Anadolu'ya verilmesi üzerine tespitlerde bulunur ve bu bilinçle hareket eder.

“Sonra vakfın sosyal yardım kuruluşunda görev aldı. Bu kuruluş fakir köylere yardım taşıyor, muhtaçların ihtiyacını görüyordu.

Bursa'nın, Çanakkale'nin, Balıkesir'in yani önce yakın çevrenin köylerini taradı.

Bilhassa dağ köylerinin durumu perişandı. Bunların çoğu orman köyü idi ama orman azaldığı için geçimleri pek dardı. Bu yüzden gençler büyük şehre çalışmaya gitmiş, nüfuz azalmıştı.”⁷⁹

Bu köylerin sefaleti, şehre göç etmenin zorunluluğuna dayandırılır. Kutlu hikâyelerinde köylünün sefaletinin nedeni olarak; şehirleşme, modernleşme ve çağdaş yaşamın dayatmaları olduğunun altı çizilir. Böylece hikâyelerde Anadolu; köy- kent çatışmasıyla, modernizm eleştirisiyle de beraber okunabilir. Bu çatışmanın sonuçları genellikle göç ve beraberinde getirdiği Anadolu'nun “büyüsü bozulan” durumudur. Bu bahsi Göç bölümünde ele alacağımızdan şimdilik bu mevzuya girmiyoruz.

Nur ve babasının yardım iştiyakıyla keşfettiği Anadolu ruhu, aslında şehirleşmeye ve modernleşmeye eleştirinin haklılığının payını verir. Bu yardımın neticesinde Anadolu insanın tepkisi, belki de maddeye ve tüketime bağlı yaşayan şehirde bulunamayacak bir ruhtur.

“Bir köyde çocuklar onu karşılarken kendi hediyelerini verdiler.

Biri küçük bir saksıda bir çiçek büyütmişti, onu getirmiş. Öteki sevimli mi sevimli bir köpek yavrusu. Hele onun ardındaki. Kucağında bir aylık bir beyaz kuzu tutuyordu. Kara gözlü bir kuzu.

Nur işte orada koptu.

Kaçtı. Kendisini arabasına kapattı.

Kim bilir ne kadar ağladı.

İslam'ın ruhu bu idi işte.

---

⁷⁹ Mustafa Kutlu, **Nur**, 4.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.133-134

Kendi fakir, gönlü zengin.

Bizi biz yapan şey.

Bu çocuklar, bu dağlar, bu tozlu yollar, bu kanaat sahibi sessiz, onurlu insanlar.”⁸⁰

Topçu düşüncesinde de Kutlu hikâyelerinde de defaatle rastladığımız ruh, Anadolu'nun ruhunda barınır. Henüz tüketim iştihasıyla, modernleşmeyle tefessüh edilmemiş insanların ruhu, İslam'ın ruhuyla mündemiçtir. “*Bizi biz yapan şey*” Anadolu'nun kalbinde yatar. Fakir olarak gördüğümüz Anadolu insanı, şehirli insanın sahip olamayacağı, gönül zenginliğiyle doludur. Çünkü Anadolu insanı Topçu'nun şu cümlelerinde vurguladığı şuura sahiptir:

“Çok harcamak, insanda bir sevince bağlı derin bir temayül, yaşama gücünü besleyici bir aldanmadır. Bu aldanmaya Anadolu köylüsü, her çiftçi millet gibi en az vurgun olan insandır. Üretme zevkini duyan insan, eserini yapan sanatkârı andırır; tabiat karşısında onun menfaat duygusuna, hiç menfaat gözetmeyen bir sevgi karışır.”⁸¹

Nur Anadolu'daki bu ruhu ve gönül zenginliğini keşfettikten sonra ‘*daireyi genişletir.*’ Anadolu'nun muhtelif şehirlerine yardım şuuruyla hareket eder. “*Kastamonu, Çankırı, Zonguldak, Sinop havalisine gi[der]. Manzara hep aynı. Ve bir süre sonra gördüğü sefalet sahneleriyle yaralı kalbi iyicene teklemeye başla[r].*”⁸² Nur'un ontolojik problemlerine çözüm aradığı mekân olan Anadolu özelinde keşfettiği ruh, ona İslam'ın sorumluluk ve irade meselesini de öğretir.

“Anladı ki İslam ferdî bir şey değil, bir cemaatin selameti veya sefaleti. Kendini düşündüğün kadar komşunu, din kardeşini de düşüneceksin.[...] İslam bir mesuliyet hareketi. İrade meselesini daha derinden kavradı sanki.”⁸³

---

⁸⁰ A..e., s.135.

⁸¹ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s.127.

⁸² Mustafa Kutlu, *a.g.e.*, s.135.

⁸³ *A.g.e.*, s.136.

Kutlu, İslamî akaidin getirdiği kavramlar olan mesuliyet ve irade meselesi özelinde Topçu'nun düşüncesine de çağrışımında bulunur. Anadolu meselesi altında yeri gelmişken bu bahsi zikretmekte fayda var. Topçu'nun telkin ettiği; sorumluluk ve mesuliyet, düşüncesinde yer etmiş kavramlardır. Hareket felsefesinden mülhem, düşüncesini cemiyetin selameti uğruna geliştiren Topçu; felsefesinde İslamî ruhun da kaynağı olduğunu sıklıkla zikreder. Düşüncesinde müteradif kavramlardan biri olan ve *İradenin Davası* adlı kitapta müstakil olarak ele aldığı irade meselesi, Nur'un bahsettiği irade meselesiyle aynıdır.

Nur'un ontolojik problemlerine çare ararken tanıştığı Sinan'la kurduğu ilişkide, sorularına cevap aramaya çalışır. Bu soru-cevap sohbetlerinden birisinde "*irade meselesi*" tartışılır. İradenin Kur'an'daki ve tasavvuftaki yeri zikredildikten sonra Nurettin Topçu'nun irade anlayışı zikredilir. Hikâyede Sinan, Nur'un sorularına cevap vermeye çalışan kişi olarak yer alırken, Nurettin Topçu'nun irade meselesi kavramını şu cümlelerle özetler:

"Türkiye'nin önemli düşünürlerinden Nurettin Topçu Bey'in "İradenin Davası" diye bir kitabı var onu okumalısın.

(...)

Ona göre irade bir ferdiyet/ şahsiyet (ben) olma yolundaki Allah'a sonsuzluğa namütenahiye doğru hareketini sağlayan bir işleyiş ve atılıştır. Kelamın iradeyi ikiye ayırma yorumuna karşı çıkar. İrade- i cüziye diye bir şeyden bahsedilecekse eğer, bu ancak irade-i külliye içine dâhil olmak, bunun için mani olucu bütün kademlere isyan etmek, onları aşmak ve irade-i külliye/ tek irade içinde erimek, böylece orada var olmak istikametinde çalışan bir iradedir. Bunu ne kadar yapabilirse o kadar iradeli (ben) olacak, o kadar ilahi iradeye katılacaktır."

- *Sonsuzluğa doğru hareket ne demek bu?*
- *Doğrusu ben de tam kavramış değilim."*

Bu diyalogda Sinan Nur'a, irade mevzusunda tasavvufun işaret ettiği teslimiyete bağlanmasını söyler. Fakat Nur'un mesuliyet kavramı aklını karıştırır. Sinan'a, Topçu'nun düşüncesindeki gibi, iradeye sahip insanın Allah'a ulaşmak için mesul olması gerekir gerekmediğini sorar. Sinan, mesuliyet kavramıyla aklını karıştırmaması üzerine vurguda bulursa da, Nur Anadolu'da yaptığı yardım hareketi

sonucunda mesuliyet kavramına içinde çözüm bulur. Bu çözüm, Topçu'nun telkin ettiği iradeyle, şuuruna varılması gereken, cemiyetin kurtarılması yönünde yüklenilen mesuliyet hareketidir. Nur, Topçu'nun telkin ettiği gibi; “*Álemi kurtarış kendini kurtarış.*” düsturunu şiar edinerek, Anadolu'ya yardım etmek üzere yola çıkar.

Kutlu bir söyleşisinde; “*Nurettin Topçu'nun “Íradenin Davası” kitabının, dinî metinlerde bulamadığı bakış açılarında kendisini açtığını söyle[r].Dostoyevski'nin uğraştığı irade meselesini orada öğrendiğini*”⁸⁴de ekleyerek vurgular. Davasını mesuliyet hareketine dayandıran bir düşünür; iradeyle açtığı yolda, Anadolu müdafaacısı olarak ilerlerken; Kutlu da meselesi olan bir yazar olarak Anadolu'nun içtimaî meselesini kendi meselesi haline getirir. Topçu'nun yaptığı gibi mesuliyet şuuruyla, sadece *‘kırsal hayatı oluılamakla kalmaz, onu ülküleştiren ve ihyasını sağlayacak yollar ve yöntemler üzerinde düşünür.*”

Fakat hikâyelerde kırsal hayatı oluılamaktan da geri durmaz. Bu oluılamayı yaparken de çoğu kez Anadolu'nun karşısına şehir hayatının olumsuz özelliklerini çıkartarak, mukayese yoluyla Anadolu'yu bir kere daha yüceltir. Sadece mekân kapsamında değil Anadolu insanının masumluğundan, kanaat sahibi olmasından dem vurarak, şehirli-modern insanın riyakârlığına ve açgözlülüğüne de vurguda bulunur. Bunu yaparken Topçu'nun Anadolu Romantizmi yaklaşımından izler taşır. Önümüzdeki *Anadolu Romantizmi* bölümünde bu izlerin varlığına değineceğiz.

2.1.1. Anadolu Romantizmi

Topçu'nun Anadolu meselesini sanata taşıma iştiyakı, onun Anadolu romantizmiyle beraber yazılan *Taşralı* ve *Reha* adlı edebî metinlerinde kendini gösterir. Romantizmden kastedilen gerçekliğin dışına çıkıp zamandan ve mekândan tecrit olup ütopya yaratma hülyası değildir. Aksine O, romantizmini Anadolu'ya

---

⁸⁴ Yunus Emre Tozal, “Mustafa Kutlu: İstanbul Biririldi Küçük Küçük Adacıklar Kaldı Geriye,” <http://www.yunusemretozal.com.tr/?s=mustafa+kutlu>, (çevrimiçi).

sabitleyerek mekânı değişmez kılar. Anadolu'dan bahsederken de zaman zaman realist çizgiler de taşır. Anadolu'yu tüm içtenliğiyle ve varlığıyla ele alır. Kutlu'nun bu konuda Topçu'nun hikâyelerindeki tespiti önem arz eder:

“Sayı hesabına vurulursa Topçu'nun en fazla Anadolu köylüsünün hayatını ele alan hikâyeler yazdığı görülür. Bunlar yer yer romantik, yer yer realist çizgiler taşır. Kendisi sanatta her zaman bir “Anadolu romantizmi yaratmanın savunucusu olmuştur.”⁸⁵

Topçu Anadolu romantizmini yaratmanın savunucusu olurken; Kutlu da telkin edilen bu yoldan gider. Her ikisinde de bu romantizm, Anadolu toprağını tasvir yahut Anadolu insanını tavsif ederken hissettirilen canlılık, heyecan ve huzur duygularında yansıtılır. Kutlu hikâyelerinde bu romantizm, Topçu'dan mülhem, yer edinir.

Anadolu Romantizmi genelinde Nurettin Topçu düşüncesi, *Ortadaki Adam* ve *Gönül İşi* adlı hikâye kitaplarında açıkça yer edinir. Bu hikâye kitaplarını hazırlık zemini sayan Kutlu, “*güzel bir hatıra*” olarak kabul eder fakat çıraklık mahsulü sayıp bir daha baskısını yapmaz. Lakin Mustafa Kutlu külliyyatının içerisinde sayılmayan bu kitaplar, “*Mustafa Kutlu öyküsünün ‘hazırlandığı zeminin’, beslendiği damarların görülmemesi gibi bir sakınca doğuracağından*”⁸⁶ yazarın hikâyeciliğinin genel izleğinden yola çıkan araştırmacılar için başvurulması gereken eserlerdir.

Özellikle *Ortadaki Adam*” *Anadolu yazarlar zincirinin bir halkası*” olma namzediyle sunulduğundan ilgili bölümümüzde önemli yer edinir. Bu eserde kitabın ismini taşıyan bölümün hikâyesinde yazar, köylü kadınların tabiatla beraber ahenk içerisinde yaşamasıyla elde ettikleri hayatı, romantik bir üslupla kaleme alırken, şehirde bu ruhun yakalanamayacağını altını çizer:

“Sabahları birkaç köylü kadını merkepleriyle yoğurt, ayran getirir kasabaya. Uzaktan geçerler. Etraflarına bakmadan, ehamlarına bürünüp Pazar

⁸⁵ Mustafa Kutlu, “Taşralı; Nurettin Topçu'nun Hikayeleri”, **a.g.e.**, s.336.

⁸⁶ Ömer Lekeşiz, “Mustafa Kutlu”, **Yeni Türk Edebiyatında Öykü**, 1. bs., Cilt. 4, İstanbul, Kaknüs Yay., 2000, s.116.

yerine çökerler. Diken üstünde işlerini bitirirler. Kasaba bağlarını çıkıncaya dek rahat nefes alamazlar. Önlerinde, arkalarında kimse kalmaz. Bir altlarında uzayıp giden yollar, bir üstlerinde açıldıkça açılan gökyüzü ve kaya dibinden esen serin rüzgar. İşte o zaman ehramlarını kaldırır, gürbüz yanaklarını şişire şişire inceden bir türkü tuttururlar. Türkünün hakkını verirler. İçlerinden gele gele, yüreklerinin en gizli köşesinden çıkardıklarını söylerler. Gar gazinosunda gecede bin lira alan meşhur şantözün elektrikli bağırsıkları ile içine ettiği türkülerini söylerler. Peki, bu türkünün günahı ne?”⁸⁷

Mustafa Kutlu'ya göre ahlâklarını ve benliklerini kaybetmeden tabiat içerisinde çalışan köylü kadını, şehirli kadına göre mutmaindir. Şehirli kadınların sahip oldukları iç huzursuzluğu ve ruhsuzluğunu, köylü kadının karşısına olumsuzlayarak çıkarır:

“İçine asla giremediğiniz huzur dolu evlerin, çivit kokulu çamaşırların, türkülü bir yemek pişiremediğiniz için onlara duyduğunuz bu sahte merhamet neden? Onlar bal gibi huzurlu. Basit olarak nitelenen halk, sınırlı küçük dünyaları içinde huzurlu. Huzursuz olanlar “Faize- Sevim’in” son defilesini kaçırانlarla; bütün eczanelerde sabahtan akşama kadar “salatalık kremi” arayanlar.”⁸⁸

Daha önce de merhamet duygusunun Kutlu'daki yerine değinmiştik. Burada merhametin asıl muhatabını, küçümseyerek işaret ettiği şehirli kadına ait olduğunu vurguluyor. Zira Topçu'nun da belirttiği gibi merhamet ancak iştihaalarının esiri olan modern insana duyulacak bir duygudur.

Anadolu insanın gündelik hayatını naklettiğimiz yukarıdaki alıntıda; Kutlu, köylüyü ve köylü kadını romantik bir üslupla idealize etmenin ötesine giderek, şehre ve şehirli kadına karşı tavır gösterip her iki insan tasavvurunu çatışmaya sokar. İnsanın fitratında iyilik olduğuna iman eden yazar; modern insana yüklediği olumsuz tavırların, karakterin, duyguların onların içinde bulunduğu hayat şartlarına hasreder. Fakat köylü insanı, içinde yaşadığı tabiatın bozulmamışlığı sayesinde yaratılış özünü korur ve masumiyeti muhafaza eder. Tabiatın hikmetiyle beraber ahenkli bir yaşam sürerler.

⁸⁷ Mustafa Kutlu, **Ortadaki Adam**, İstanbul, Hareket Yay. t.y.s.47.

⁸⁸ **A.e.**, s.48

Mustafa Kutlu hikâyelerinde hikmet ve ahenk müteradif kavramlar arasında yer edinirken, yazar hikâyesinin sırrına da hikmet ve ahenk mefhumunu oturtur. Şark hikâyeciliğinin geleneğinde yazdığını defaatle belirten Kutlu, şarkta sanatın iki şeyin peşinde olduğunu da söyler. Bunlar: hikmet ve ahenktir. Kutlu da hikâyesinde bunların peşinden gider. Müteradif olarak tekrar eden bu kavramların çağrışımını irdelemekte fayda görüyoruz.

“Hikmet; yüce bilgi, asıl ‘varlık’ın gizli sebeplerine ulaşma, ahlakî değer ifade eden, öğüt verici söz, öğretici, mesel ve masal, öğüt verici şiir, acaip ve garaip olaylar, yollar.

Ahenkse; varlık’ın birbiri ile uyumu, uygunluğu, düzeni, renkler ve sesler arasındaki uyum ve düzen, makam, kasıt, niyet, birliğe katılmak, uyumsuzluk ve huzursuzluk çıkarmamak; sözcüklerin, cümlelerin, kitapların, kurguların, hayatların, dünyanın uyumlu, yani ahenkli olmasıdır.”⁸⁹

Kutlu’nun hikâyelerinde hikmet ve ahenk kavramının yaşatıldığı coğrafya ise Anadolu’dur. Mütemadiyen hikmet ve ahengi arayan Kutlu, sanatı bunun vasıtası kılmıştır. Ona göre sanat; *“hakikate giden yolda bize ancak yardımcı olabilir.”⁹⁰* Bu sanat anlayışının tanımı, bize Topçu’nun sanat anlayışını çağrıştırır. Topçu’ya göre sanatkar; *“kendi kendisine yetmez, bir başka hayata dinî hayata can atar, sanat da bir fantezi, bir hayal oyunu olmak şöyle dursun bir selamet anlayışından ibarettir.”⁹¹* *“Sanat nedir?”* sorusuna muhtelif cevap veren muhtelif yazar ve düşünürler arasında, Kutlu ve Topçu’nun sanat anlayışı da kesişir. Bu kesişimi zikrettikten sonra yeniden Kutlu’da Anadolu Romantizmi varlığına devam edelim.

Gönül İşi adlı hikâyede de tabiatla ahenkli olan insanın durumu, romantik bir üslupla gözler önüne serilir. *Oy dağlar* adlı hikâyede tabiatın huzur verici tasvirleriyle beraber insanın buna uyumu ve bundan mütevellit huzuru, okuyucunun zihninde yer edinir:

---

⁸⁹ Ömer Lekeziz, **a.g.m.**,s.115.

⁹⁰ **A.g.m.**, s.115.

⁹¹ Nurettin Topçu, **Psikoloji**, 3.bs.İstanbul, Dergah Yay., 2012, s.165

“Munzur Çayı” ovacığın üst yanından, boz kayaların tam ortasından, on değirmen arki birden aniden patlar. Dökülür saçılır, eleğim semalarla süslenir, bir yeşil sülün gibi göğsünü gerer ovaya... Göz yaylımı süt akar.. Düze iner, kıvrılır, kıvrılır, bir ebruli yılan gibi yanar döner, sonra durulur.. Süt mavisine, cam göbeğine çalar, geçtiği yerleri yeşile keser.

[...]

Sararmış kehribara dönmüş bir buğday tarlasının tumburunda dururlar, yüzlerini esen kekik kokulu yele verirler, bir o yana, bir bu yana yatan buğdayların üstüne doğru yayılan, yayılıp genişleyen, genişleyip büyüyen, masmavi, tertemiz, pasparlak gökkubeyi çın çın çınlatan bir türkü tuttururlar... Baba... Ana... Oğul.”⁹²

Kutlu hikâyelerinde hikmet ve ahenk kavramlarının ne denli yer edindiği, herkesçe bilinen bir durumdur. Hikmet ve ahenk onun hikâyelerinde tabiatla, Anadolu toprağıyla beraber gelir. Bir hikmet dairesi içerisinde var olan tabiata uyum sağlayan insan, fitrî özelliklerini kaybetmeden devam ederse ahenk kazanır. Buna muvaffak olan insanlar da genellikle Anadolu insanıdır. Bu uyum neticesinde ahenkle beraber huzur da doğar. Mavi Kuş'ta bu durumun izahı ve neticesi şu cümlelerle özetlenir:

“Burada sanki fert yok, sadece cemiyet vardır. Oysa bu dış görünüş bir aldanmadan ibarettir. Taşrada fert cemiyete tahakküm edemez; cemiyet de ferdi alabildiğine ezemez. Herkes ve her şey bir ilahî hudut, bir hiyerarşi, asırların oluşturduğu bir ahenk ve düzen içinde kendine bir yer bulur.”⁹³

Kutlu bu cümleleriyle, Anadolu'da genelinde taşrada,⁹⁴ insanın şahsiyet kazanıp cemiyetin esiri olmadığını vurgular. Bu zemin Topçu'nun da isyan ahlakını gerekli kılmayarak, aradığı zemindir. Zira Topçu'ya göre cemiyet nizamından ayrı kalamayan birey, onun dikte ettiği zorunluluklar neticesinde de uysal ve hareketsiz bir fert de olmamalıdır. Cemiyetten ayrı kalmayı da sorumluluk ve mesuliyet fikrine aykırı bulan düşünür, inzivaya çekilip fildişi kulesinde düşünce üretmekten uzak

⁹² Mustafa Kutlu, **Gönül İşi**, İstanbul, Dergah Yay., t.y., s.8

⁹³ Mustafa Kutlu, **Mavi Kuş**, 21.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.72

⁹⁴ Taşra kavramına tafsilatıyla yer vermesek de Kutlu'nun taşrası Anadolu coğrafyasını kapsar. Bu konu için ayrıntılı bilgiye ulaşmak isteyenler için bkz: Merve Okuyucu, “Taşra ve Taşralılık”, **Basılmamış Yüksek Lisans tezi**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

kalır. Bu düşüncesini savunurken Topçu, Kutlu'nun işaret ettiği zeminin tasavvurunu kurar. Kutlu'nun "*ferdi daima cemaatin içinde tahayyül ederim. Yalnızlık Allah'a mahsus*"⁹⁵ düşüncesi de, Topçu'nun sorumluluk ahlâkıyla hemhâl bir düşüncedir.

Dolayısıyla insana fitratında olan şahsiyetini veren taşranın yani Anadolu'nun, dışına çıkan insan, şehirde kendini esir eden modernleşmeye ve makineye zebun olarak, huzursuzluğu baki kılar. Hülâsa "*ya esir olacaksın ya zorba*"⁹⁶ yahut "*ya tahammül edeceksin ya sefer*" seçenekleri modern dünyanın, modern insanı seçmeye zorladığı yollardır.

Kutlu, hikâyelerinde Anadolu ve şehir mukayesesini ve bu iki farklı dünyalarda bulunan iki farklı insanın durumunu sıklıkla yansıtır. Bu mukayesenin neticesinde Anadolu'yu, Anadolu insanını yüceltip; şehri ve şehirli-modern insanı alçaltması romantik yaklaşımın getirilerindedir. Romantiklerin de daha önce bahsettiğimiz gibi felsefî sahalarında savunduğu değerler karşısına, olumsuzladığı değerleri koyması karakteristik özellikleridir. *Yokuşa Akan Sular* 'da *Mukaddime* niyetiyle yazdığı aynı adlı hikâyesinde, bu durumun izlerini, daha hikâyeye başlar başlamaz görürüz. Köyden kente gelen insanların durumunu çizen hikâyenin ilk satırları köyü ve tabiatı romantik bir üslupla yüceltmekle başlar:

"Küçük mavi, pembe çiçekler serpilidir. Yeşilin saydam uçları çimenlerde. Su domur domurdur. Çakıllarda eleğimsemalar. Görülmemiş tutulmamış bir güzellik. Kirletilmemiş bir su.

*Dağlardan ceylanlar iner. Göğün tüllenmiş kızılığ laciverde koşarken. Kenarında saygıyla dururlar. Tek dal, tek yaprak kıpırdamaz. Bir an-ı vahitte kalırlar. Sonra eğilip içerler."*⁹⁷

Fakat yazar çizdiği bu huzur verici tablonun karşısına soğuk, cansız olan manzarayı diker:

---

⁹⁵ Ömer Lekesiz, **a.g.m.**, s.114

⁹⁶ Bu kavram Topçu'nun müteradif olarak kullandığı kavramlardan biri olup Kutlu'nun da hikâyelerinde, bu kavramdan mülhem anıştırmaları vardır. Bu anıştırmaya "**Metinlerarası İlişkiler**" bahsinde tafsilatıyla yer veriyoruz.

⁹⁷ Mustafa Kutlu, **Yokuşa Akan Sular**, , s.7.

“Sen bir musluğa eğiliyorsun. Topraktan kopmuş suya. Klor kokuyor elin ayağın. “

Yüceltilen tabiatın karşısına olumsuzlaştırılarak çıkartılan ilk unsur sudur. Su bozulmamışlığın, kirletilmemişliğin remzi olduğu halde şehirde artık bu remzi taşıyamaz hale gelir. Anadolu’da el değmemiş membandan içtiğimiz suyun şehirde nasıl aşamalardan geçtiği anlatılarak, ikrah edilecek nesne haline getirilir:

“O canım fayanslardan döşüyorsun. Sonra pırıl pırıl sıhhi tesisat armatürleri. Yollar, tarlalar, dağlar aşıyor içine insan sığın borular. Dozerler çalışıyor türlü kanallar açıyor. Sonra yeni buluşlar, filtreler. Lağım sularından deniz suyundan yahut içinde it leşleri yüzen, şişmiş yumuşamış, tüyleri dökülüp pelteleşmiş, karnı deşilip barsakları parlamış it leşleri yüzen beton labirentlerin çöplüklerinden süzülüp gelen su birikintilerinin toplandığı gölcüklerden. Ağır, yağlı, üzerinde yeşil sineklerin uçtuğu mülevves gölcüklerden pompalarla basılıp zorla itilen, bir türlü akmayı beceremeyen, “git ak musluktan” diye kırbaçlanan o mayiyi.

O mayiyi poliüretanlı, monoblok gövdeli yerlerde saklamaya mecbursun. bohemya kristallerinde sunmak için.”⁹⁸

Şehirdeki suyun geçtiği aşamalardan sonra, köydeki suya hasret olma hali akla getirilir. Şehir ve kent arasındaki mukayesenin dozajı arttırılarak, tabiatın insanla ahenk içerisinde yaşama alanını zikreden şu cümleler verilir:

“Göz alabildiğine uzanıp giden bozkır. Parlayan gün, esen yel. Kekik kokulu rüzgar. Kulpuna yapıştığın sabandır. Demirini sen dövdün. Boyunduruk kayışını yağlayıp ağacını sen kestin. Senin o asırlık ellerinde yoğruldu bu alet. Bu tosunlar senin ellerine doğdu. Bastığın o buğulanan toprak, güneşe kavuşup şehvetle gerilen anaç tarla, şu kesik kesik öten boz sakallı çayır kuşu, uzaklarda yayılan sürü senin. Terleyip terleyip de ağzına diktiğin toprak testiye sen yaptın. Terin toprağa karıştı, toprak sana...”

Fakat şehirdeki yaşamını idame ettirmek için tabiatı tefessüh edecek iş sahalarında çalışmak zorunda kalan insan için, idealize edilerek romantik üslupla anlatılan tabiatla yaşama imkânı kalmamıştır. Çünkü:

---

⁹⁸ A.e., s.7.

“Birazdan ziller çalacak.

“Gece vardiyası boşanacak. Sil gözlerini. Karşıda bütün farlarını yakıp uluyan, düğmeleri, levheleri ve olanca dişlileri ile bilenip seni bekleyen fabrikaya koş. . Kaderini kucakla. Tüylerin diken diken olurken sarıl o soğuk demirden yabancı kadınlara. Motor sesleri ile sarhoş, çarklardan kayışlardan dökülen nağmelere kapıl. Metal parıltısı karışsın gözbebeklerine, kanlı kanlı bak.[...] Saçlarında demir tozları. Artık başakları istesen de düşünemezsin. O rüzgarda sallanan türküleri. Sıcak tandır ekmeğinin üzerinde cızırdayan tereyağını, yayıktan boşalan ayranı, kınalı elleri...”⁹⁹

Mukaddime bölümü, fabrikanın ve genelinde sanayileşmenin, şehirleşmenin eleştirisini sloganvarî ve çarpıcı cümlelerle vurgulamaya devam eder. Bu üslup ve eleştiri sahası bize Nurettin Topçu'nun *“Toprak ve Demir* “adlı yazısını anırtır. Bu yazının ilk cümleleri de tıpkı *Mukaddime* hikâyesinde olduğu gibi tabiatın idealize edilip, romantik üslupla yazılmasıyla başlar:

“ Toprak sanki kendi benliğimizdir. Ondan uzaklaşan insan kendi benliğini de kaybediyor. Toprağa yaklaştıkça, gerçek ve ölümsüz varlığa kavuştuğumuzu hissediyoruz, şüphe ile ölüm azabından kurtuluyoruz. [...] Kalbi ile yaşayan her insanın vatani topraktır.”

Bu cümlelerin hemen akabinde topraktan uzaklaşan insanın demirle olan münasebetiyle geçirdiği evrimi, yabancılaşmayı vurgulayarak; Kutlu'nun vurguladığı fabrikasına koşan şehirli- modern insanın halini hatırlatır:

“ Topraktan uzaklaşan insanın ilk işi, yine topraktan çıkardığı demire yaklaşmak oldu. [...]Sonra sabanına bağladı; toprağın bağrını eştı. Daha sonra demirden yaptığı aletlerle kurduğu şehirleri yerleştirdi. Burada toprak sevgisi yerini demirin hürsına bıraktı.[..]İnsanın eliyle aletleşen demir, ihtirasları kımıldattı.”¹⁰⁰

Modern dünyada demir yüzünden; sanayii, iştihsalar, hırslar, kazanma tutkusu...vb. yüzünden esir olan insanın aksine Anadolu'daki insan hürdür. Bu hür

⁹⁹ A.e., s.8.

¹⁰⁰ Nurettin Topçu, a.g.e.,s.187-188

oluşun ifadesini *Anadolu Yakası* adlı hikâyede de buluruz. *Anadolu Yakası*'nda bir medya patronu olan Anadolu insanı, değerlerini muhafaza etmek için uğraşır. Kanalının ismine de Anadolu Yakası adını vermesi, ait olduğu coğrafyaya yapılan atıftır. Medyayla iştiğal olan bir insanın bu uğraşı, ironi şeklinde yansıtılır. Fakat medya patronun topraktan kopamaması içten bir duygu olarak şu cümlelerine yansır:

“Gençler gurbete gidip dönmiyordu, tarlaları ot kaplamıştı.

*Kuru otlar bastıkça çıtırdıyor, her birinden ayrı bir koku yükseliyordu. Dağdan gelen serin yel kekik kokuyordu. Yürüdüm, yürüdüm. Eskiden kuzu otardığımız yerlerden geçtim. Yemlik yedim, kuzu kulağı kopardım. Önümde ufuk. İşte bu, şehirde görülmeyen bir şeydir. Şehirde binalar, arabalar, kalabalık insanın üzerine gelir. Onu sindirir, bir zavallı kılar. Bu düzlük öyle değil, **kendini özgür hissediyorsun**. Sanki kollarını kaldırsan uçacaksın.”¹⁰¹*

Anadolu'da hissedilen özgürlüğün yanı sıra Anadolu insanı aidiyet şuuruyla da mutmain olur. Oysa şehirde bu duygunun ve huzurun yaşanması mümkün değildir. Çoğu toprağından kopup gelmiş artık şehirli-modern insanlar, 'yurtsuzluk' duygusuna da gark olurlar. Aksi tarafta Anadolu, çorak topraklar dahi olsa şehrin veremediğı, eve ait olma ruhunu verir. *Anadolu Yakası*'nda bu durumun da yansıması vardır. Nehir Söyleşi olarak geçen bu kurgu eserde, Anadolu Yakası adlı kanalın sahibi Muzo, söyleyişi yaptığı gazeteci arkadaşına bahsettiğimiz duruma binaen bir hikâyeye anlatır. Askerliğini yapan bir Anadolu insanı, köyüne olan hasretiyle müştekîdir ve mütemadiyen bunu dile getirir. Bu durum Teğmenin dikkatini çeker. Bu kadar dillendirilen bir köyün olağanüstü bir yer olduğunu düşünerek, askerliğini bitirdikten sonra bu köylünün, köyünü ziyaret etmeye niyetlenir. Fakat düşlediğı manzaraya kavuşamayan, üstelik yolda cefa çeken Teğmen “*yahu sen bu çıplak kayalar, kuru dereler için mi ah vah ediyordun*” diye askere sorar. Fakat asker köyünün güzelliğine iman etmiştir. Teğmen de ikram edilen bir bakraç ayanı ve bir güveç bulgur pilavını yedikten sonra, ömründe böyle lezzetli yemekler yemediğini iddia ederek, askerinin vatan ruhunu anlar.

¹⁰¹ Mustafa Kutlu, *Anadolu Yakası*, İstanbul, Dergah Yay., 2012, s.75

“- Vatan işte böyle bir şey. Teğmen çocuğa, neden öyle ah vah ettiğini şimdi anladım demiş. Bu susuz dereler, bu çorak tepeler, işte şu dökülen ter sayesinde vatan oluyor, özleniyor.”¹⁰²

Yaşadığı aidiyet duygusuyla; suyu bularak *Islak Kaya* adlı araziye hayalinde yeşerttiği bahçeyi kuran Yadigâr, tam olarak burada da ruhunu teslim ederek topraklarından kopamama durumunun mücessem halini yansıtır. Kutlu’nun da hayalinde canlandırdığı bu bahçe onun ütopyasını yansıtır. Kutlu hikâyelerinde ütopya iki şekilde varlık alanı bulur. Birincisi, “dünyadan kurtulmak düşüncesiyle, mekânın insana yaptığı eziyetleri ve toplumsal ilişkilerdeki sahtelikleri görmek istemediği için”¹⁰³ tasavvur ettiği dünyalardır. Bunun örneğini, *Beyhude Ömrüm*’de görürüz. İkincisi de modern dünyanın insanı tefessüh etmesini, benliğini kaybettirmesini önleyecek düşünce üretmesidir ki, bu da *Kanaat Ekonomisi* fikridir. Bu düşüncesinden daha sonra bahsedeceğimizden şimdilik tafsilatına girmiyoruz.

Fakat Kutlu’nun hikâyelerinde gördüğümüz ütopya kurma halinin, Romantik felsefecilerin karakteristik özelliklerinden olduğunun altını çizmekte fayda buluyoruz. Topçu da eleştirdiği modernizm ve kapitalizm olgularına Romantiklerin bakış açısıyla yaklaşan tavırlar sergiler. Topçu’nun da ütopyası daha önce de zikrettiğimiz gibi Anadolu Sosyalizmi üzerine kuruludur. Kutlu, Topçu’nun Anadolu merkezli düşüncesinden ve Anadolu Romantizmi yaklaşımından etkilense de Anadolu Sosyalizmi fikrine yakınlık göstermez. Sadece Anadolu Sosyalizminin munis tavırlarla benimsediği, adalet anlayışı ve eşitlik savunusu onun benimseyeceği kavramlar arasında olabilir. Zira ilk dönem hikâyeciliğinde sosyalizm kavramının da büyüüne kapıldığını şu cümleleriyle ifade etse de, daha çok bu kavramın adalet unsuru üzerine yoğunlaştığını da vurgular:

“Hareket mecmuası benim fikir dünyama, hissiyatıma denk düşen, bir mecmuaydı. Yani hem Müslüman hem sosyal adaletçi. O zamanlar sosyalist bile

¹⁰² A.g.e., s.74

¹⁰³ Ercan Yıldırım, *Mustafa Kutlu Hikâyeciliği:Varoluş Yabancılaşma Hakikat*, İstanbul, Ebabel Yayıncılık,2007,s.322.

olmuştum, ama ruhçu sosyalist. Zira adalet düşüncesi bende çok köklüdür. Nitekim kitaplarımın hepsinde vardır.”¹⁰⁴

Kutlu ve Topçu’da Anadolu Romantizmi; genellikle kır-kent çatışması etrafında cereyan eden mukayese sonucunda, kırsal alanın romantikleşmesiyle vücut bulurken; yapılması gerekenler ütopya etrafında yansıtılır.

Bu çatışmayı doğuran amillerden birisi de, köyden kente yaşanan göçtür. Bundan mütevellit, önümüzdeki bölümde göç olgusunu, düşünür ve yazarın dünyalarının kesişim noktasını temel alarak irdelemeye çalışacağız.

2.1.2. Göç

*Bir devir bitti.

(Beyhude Ömrüm)

Göç olgusu Anadolu’nun on bin yıllık yerleşme tarihi içerisinde yeni bir kavram değildir. Atînin hayatını idame ettirebilmek için gerçekleştirdiği bu hareketlilik; onların yaşama alanlarında kendi iradeleriyle yer değiştirmeleridir. Fakat 1945- 1980 arasındaki yaşanan kırdan kente göç, Anadolu insanının bir kısmında kendi iradeleriyle gerçekleştirdiği şekilde yorumlansa da, muharrik kuvvet modernleşme doğrultusundadır. Böylece göç olgusu, bu tarihlerle birlikte mahiyetini değiştirerek yer edinir. *“Bu her ulusun sanayileşme yolunda yaşaması gereken yapısal ve sancılı bir süreçtir.”¹⁰⁵*

Her ulusun yaşadığı ve bizim de içtimaî meselemiz olan bu durum; düşünürlerimizin, aydınlarımızın ve yazarlarımızın da işlediği, fikir telakki ettiği bir olgudur. Dolayısıyla göç olgusunun, Topçu’nun düşüncesinin ve Kutlu’nun hikâyesinin inhisarında olduğunu iddia edemeyiz. Fakat bize göre; bu olgunun Topçu’nun düşüncesinde ve Kutlu’nun hikâyelerindeki tezahürü, temayüz gösterir.

¹⁰⁴ Salih Zengin, **Hikmet ve Ahenk**, İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları, 2012, s.52.

¹⁰⁵ İlhan Tekeli, “Türkiye’nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler”, **Kökler ve Yollar: Türkiye’de Göç Süreçleri**, derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s.455.

Her ikisi de; göçü olumsuzlayıp ve ahlak nizamını bozmasının nedeni olarak gösterirken, ortak paydada buluşmuş olurlar. Bu bölümde köyden kente göçün altında yatan siyasî ve ideolojik boyutlara değinmeden, bu kavramın Topçu'yu ve Kutlu'yu ortak paydada buluşturan, “toplumsal değişim endişesinden” bahsedeceğiz. Bu ortak paydaya; meselesi olan yazar ve düşünürün aynı hassasiyeti paylaşmasının tabii hali de diyebiliriz. Bunun yanı sıra bazı noktalarda, Kutlu'nun Topçu'dan mülhem göç olgusuna yaklaştığının izlerini de sürebiliriz.

Nurettin Topçu göç olgusuna; hızlı gelişmesiyle beraber aile ve gençlikte büyük değişimler yaşandığından dolayı müştakî bir tavırla yaklaşır. İnsanın fitratında toprağa bağlı olmak varken, topraktan ayrılıp kente göç eden insan, benliğinden uzaklaşarak, yabancılaşmaya mahkûm kalacaktır. Bunun amel sebeplerinden biri göç olsa da altta bulunan asıl nedenler; modernleşme, kapitalist topluma ayak uydurma gibi oluşumlardır. Dolayısıyla, bu nedenlere karşı oluşunun altında, insanın şahsiyetini kaybedeceğine dair algısı yatmaktadır.

Mustafa Kutlu'nun hikâyesinin altında işlenen de, tam olarak bu nazarla hemhâl olmuştur. Kutlu'nun hikâyelerinde köyden kente göçüp toprağından ayrılan insanların manevî değerlerini nasıl kaybettiğini, yabancılaştığını ve ruhunun fakirleştiğini görürüz. Kutlu'nun da Topçu'nun da göçe, olumsuz yaklaşımı, bu nedene sabittir. Beyhude Ömrüm'de tam olarak bu nazar işlenir. Yedigâr'ın oğlu daha kente gitmeden, varlıksal alanını küçümsemeye ve bu alanda tatmin olamadığını vurgulamaya başlamıştır. Nurettin Topçu'nun “*Toprak sanki kendi benliğimizdir. Ondan uzaklaşan insan kendi benliğini de kaybediyor.*” cümlesinin mücessem halini, Yedigâr'ın oğlunun durumunda görürüz. İstanbul'a gidip gelen oğul, artık babasını da dinlemeyerek göçe direktmekte, gelenekte var olan, büyüklere hürmet duygusunu, göç ve kazanma hırsı iştihakı yüzünden kaybetmektedir. Bu durumun yansımaları baba ile oğul arasında geçen şu diyalogda görürüz:

“-Onca güzel iş buldumdu İstanbul'da. Rahat vermediniz. Anan hasta gel, karın hasta gel, kardaşın askere gitti iyicene yalnız kaldık aman gel. Sanki hiç gurbete gideni yok şu köyün; sanki İstanbul'a yerleşeni hiç yok. Eh işte kalkıp geldik. Elâlem oralarda iş-güç sahibi oldu. Biz ekmeği tepip geri döndük.

İlk kez böyle karşılıklı konuşuyoruz. İlk kez baba-oğul atışıyoruz”¹⁰⁶.

Şehrin az emekle çok para kazanma ihtimali, Anadolu’da çok emekle aza kanaat etme durumuna ağır basan çeldiricisi haline gelmiştir. Oysa Anadolu’da İslam’ın fitratında olan üretmek, ürettiğini tüketmek ve bundan şükr halini çıkararak huzura ermek vardır. Topçu’ya göre Anadolu insanı; *“üretme zevkini duyan insan[dır ve] eserini yapan sanatkârı andırır; tabiat karşısında onun menfaat duygusuna, hiç menfaat gözetmeyen bir sevgi karışır”¹⁰⁷*

Fakat artık *“bu devir bit[miştir.]”*. Göç akınıyla bu kanaat sahibi olan insanların nesli tükenmek üzeredir.

“Ama artan nüfus, köylerde barınmaktan hoşlanmıyor. Az emekle kazanç sağlanan, hem de sineması, eğlencesi bol olan şehirlerde yerleşmek istiyor. Bu hal, köylerde şehirlere, bir nevi muhacerat halini aldı.”¹⁰⁸ diyen Topçu; göçün ana saikin para hırsı ve konformizm iştiağı olduğunu vurgular. Yedigâr’ın oğlu da kendi aslını, benliğini inkâr ederek, bu hırsın esiri olmuştur. Babasına söylediği şu sözlerde, *“Taşralı”* olmanın şehirde getireceği dezavantajın altını çizer:

“Şehir yeri iyi de, her an tetikte olacaksın işte o kötü. Kime güveneceğini bilemiyorsun. Köylü milletiyiz biz. Biraz saf, biraz enayi, kaba-saba falan işte. Hatta görgüsüz, cahil.

Böyle diyor oğlan.

[...]Dayısının tezgahına dahil olmak için neredeyse aslını inkâr edecek.

Para hırsı gözünü perdelemiş anlaşılan. Şehir yerlerinin bunlardan çekeceği var.

Kimseye güvenemeyince paraya güveneceksin tabii.

Ulan para.

Anayı kızından ayıran meret.

Köylük yerde kıymetin pek yok, lakin şehirde kıral olmuşsun kıral.”

¹⁰⁶ Mustafa Kutlu, **Beyhude Ömrüm**, 22 bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.155.

¹⁰⁷ Nurettin topçu, **Yarınki Türkiye**, s.127.

¹⁰⁸ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s117.

Geleneksel aileyi parçalayan, köyden kente göçün muharrik kuvveti olan para ve onu kazanma hırsı, Kutlu hikâyelerinde defaatle eleştirilen bir durumdur. Yukarıda; paranın Anadolu’da kıymeti olmadığına altını çizen Kutlu, göç ile kaybedilen değer, kanaat ve şükür kavramları olduğunu yansıtır. Böylece asıl ‘yoksulluk’ Anadolu’da değil, şehirde ‘içimizde’ olacaktır.

Topçu için de paranın ve onu kazanma hırsının ehemmiyeti olmayıp müfsit ve tefessüh edici unsurların başında gelir. Ona göre para; “*insanı nefesine esir eden cehennemî kuvvetlerin en belalisidir.*”¹⁰⁹ Bu belalı kuvvet, köyleri yavaş yavaş ele geçirmekte ve içini boşaltmaktadır.

“Böylece “büyü bozul[ur.]Artık boz sakallı çayır kuşunun sesi toprağın kokusuna karışmıyordu. Zaten boz sakallı çayır kuşu ile ardıç kuşunun seslerinin birbirinden ayırt edilmesiyle de kimse ilgilenmiyordu.

[...]Kadınlar toplanıp buğday kaynattıklarında hep bir ağızdan türkü çığırıyor; ne erişte kesene ne tarhana dökene rastlanıyordu. Kalmışsa kenarda köşede böyle birkaç kişi, onların da yüzü asıktı.

İnsanlar sevincini kaybetmişti sanki.

*Hemen her iş sanki cebrî yapılıyor, sanki angaryaya dönüşüyor; yapana bir şevk vermediği gibi neticesinde bir bereket görülüyordu.”*¹¹⁰

Anadolu romantizminde bahsettiğimiz Anadolu’nun coşkusu, ruhu, bereketi, göç yüzünden kan kaybına uğramıştır. Kutlu’nun eserlerinde, göçün tezahürleri çok boyutludur ve oldukça olumsuz etkileri barındırır. Hikâyelerde göç edenler; şehirde geçirdikleri değişimin, kaybettikleri manevî değerlerinin yanı sıra, terk-i diyar ettikleri köylerini de sahipsiz ve ruhsuz bırakırlar. Yukarıda alıntıladığımız kısımda bu ruhsuz kalışın tezahürleri, çarpıcı bir şekilde yansıtılmaktadır. Bize göre, bu durum Topçu’nun şu cümlelerinin, hikâyede vücut bulmuş halidir:

¹⁰⁹ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.204.

¹¹⁰ **A.e.**, s.134.

“Köylerde süratle artan nüfus, civar şehirlere ve daha çok iki büyük şehre akmaktadır. Bu vatanın varlığının özünü teşkil eden köyler gündün güne boşalmakta ve böylelikle köy kendi manasından sıyrılmaktadır. Anadolu’nun gittikçe arıklaşan toprağı gibi manevî hayatının da kuvveti çekilmektedir.”¹¹¹

Göç edenler Anadolu’nun içini boşaltıp, ruhsuz bırakırken; gittikleri şehirlerde de ya uyum sağlayamayıp savrulurlar yahut uyum sağlayıp benliklerinden uzaklaşırlar. Bu ihtimallere binaen oturtulan karakterler, *Yokuşa Akan Sular*’ın Cevher Bican’ı ve Siirtli Seydali’sidir.

Mukaddime bölümüyle çarpıcı bir giriş yaparak, köy-kent mukayesesini gözler önüne seren yazar; ilerleyen bölümlerde Cevher Bican ve Seydali’nin köyden gelerek şehirde geçirdiğı değışimi ve direnişini anlatır. Tabiattan kopar kopmaz kendilerini demir yığınları içerisindeki fabrikada bulan bu karakterler, büyük bir şaşkınlık içerisinde kalırlar. Seydali köylü masumiyetiyle ve imanî tavrıyla fabrikanın kendisinde bıraktığı tezahürü; “*Cehennemim leylim kuyusuna düştük. Kurtuluş bundan geri mümkünsüz, medet Ya Resulallah*”¹¹² diyerek dile getirir. Seydali’nin şehre karşı ilk tepkisi, bize Nurettin Topçu’nun *Taşralı* adlı hikâyesindeki kahramanın şehre ilk geldiğinde gösterdiği tepkiyi hatırlatır. Emine de tıpkı Seydali gibi şehre cehennem yakıştırmaları yaparak; “*İstanbul bir cehennemdi ve herkes burada bir zebani. Burası Anadolu’nun kabri idi. Belasını bulacak kulları kader buraya sürüyordu.*”¹¹³der. Böylece Kutlu ve Topçu’nun tasavvurunda da şehrin cehennemi yansıttığını ve buranın kurtuluş yolu bulmaksızın, bela getireceğine dair inançlarının, aynı olduğunu söyleyebiliriz.

Cevher Bican ve Seydali bu ilk şoku atlattıktan sonra şehrin getirdiklerine uyum sağlamaya çalışır ya da direnirler. Uyum sağlayan Cevher olurken, direniş gösteren Seydali olacaktır. Bican içinden “*Aslımızı yitirmezsek iyidir. İyidir ya mümkün mü?*”¹¹⁴diyerek değışimin kaçınılmaz olduğunu ve kendinde ilk tezahürlerini göstereceğinin remizlerini verir. Seydali ise direnen cephe olarak,

¹¹¹ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s.129.

¹¹² Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular*, s.15.

¹¹³ Nurettin Topçu, *Taşralı*, 6.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2013, s.21

¹¹⁴ *A.e.*, s.23.

fabrikanın dinî vazifelerini ifâ etmesine karşı çıkararak, seyyar satıcılık yapmaya başlayacaktır. Cevher'in fabrikada, Seydali'nin seyyar satıcılıkla hayatını idame etmesi uğraşı, köyden kente gelen insanların iş sahası yaratma mücadelesini gösterir. Topçu bu içtimaî durumu şu sözleriyle dile getirirken, bize Seydali ve Cevher Bican'ı çağrıştırır:

“Son yıllarda, bahusus İstanbul'a insan akını o kadar arttı ki bunlar için müstakil iş sahası kalmadığından işportacılıkta ve yapı işçiliği ile fabrikalarda çalışmaya başladılar. Köydeki aile yıkıldı. İstanbul'da aile ve ahlak nizamı bozuldu.”¹¹⁵

Hülasa Topçu düşüncesinde de Kutlu hikâyelerinde göç olgusu genellikle; aile düzenini, ahlak nizamını yıkıp insanı toprağa bağlı olan fitratından ayırıp maddeye zebun kıldığı için eleştirilir. Kutlu Topçu'yla göç sonucunda ortaya çıkan; ahlaksal değişime müşteki olması, Anadolu'nun ruhunu kaybetmesinden dolayı ülkenin kurtuluş damarlarının tıkanmasına dair endişeleri, hususundan benzerlik gösterir. Fakat başta da dediğimiz gibi içtimai meselelerden olan göç olgusunun işleniş bakımından Kutlu'da ve Topçu'da benzerlik göstermesine, Kutlu'da tamamen Topçu'dan mülhem halde tezahür eder, diyemeyiz. Sadece göç olgusu özelinde, bir düşünürün ve hikâyecinin hassasiyetlerinin ortak noktada buluştuğunu ve göçe ekonomik, siyasal, imar problemlerinden çok, ahlak problemi endişesi yüzünden eleştirel yaklaşıtları hususunda, benzerlik gösterdiğini vurgulayabiliriz. Bu bölüm Topçu düşüncesinde ve Kutlu hikâyelerinde ortak noktaların, keşişimlerin ve benzerliklerin göç olgusu özelinde vurgulanması, mim konulmasından müteşekkil olmuştur.

2.1.3. Tabiat

Nurettin Topçu “*varlığa sonradan katılanların öz değil cüz*” olduğunun bilincinde olan bir düşündür. Dolayısıyla tabiat, mütemmim cüz değil, öz olan mükevvenattandır. Nurettin Topçu'nun tabiatta gördüğü, insandan ve insanın yapısıyla vücut bulan nesnelere izale olmuş saf ve öz varlıksal alandır. Böylece,

¹¹⁵ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.264.

Hareket Felsefesi ve *Anadolu* bölümünde de bahsettiğimiz gibi, bu saf olan varlıksal alan, ulûhiyete yükselmek için bir basamak vazifesi üstlenir. Topçu'nun hareket felsefesinden mülhem basamak kavramından ve tabiata yüklediği kutsal manadan bu bölümlerde bahsettiğimizden dolayı tekrarlamaya lüzum görmüyoruz.

Tabiatı dinlemenin ona iştiyakla yaklaşmanın amacı ulûhiyete yükselme olmasının yanı sıra, cemiyet nizamının zerk ettiği zararlı hissiyattan da kurtulmanın yolu tabiattan geçer. Topçu şu cümlelerinde, ruhu iştihalardan, zararlı hissiyattan arındırarak, ruha selamet verecek duyguları öğretecek muallimin, tabiat olduğunu telkin eder:

“Gençlik pek sık tabiatla baş başa bırakılmalı ve bu tabiat inzivası halinde tabiatın dili ona tercüme edilmelidir. Biz samimiyeti ilkin tabiattan öğreniriz. Sevginin ırmakları da tabiatın kucagındadır. Tabiatla temas sayesinde dostluğu anlayan ruha mefahir ve mukaddesat bu kanaldan doldurulmalıdır.”¹¹⁶

Topçu'ya göre; öz olan varlığımızı, fitratımızı muhafaza edebilmek için, onu dinlemesini ve onun bir parçası olmasını öğrenmeliyiz. Tabiatın, insanı kendi özüne meyl ettirmesine ve munis hissiyatı öğretmedeki fonksiyonuna olan inanç; Kutlu'nun fikriyatında da vardır. Bunun yanı sıra Kutlu da Topçu gibi tabiatla hemhâl olmayı küçük yaşlarda öğrenilmesi ve ünsiyet haline getirilmesi telkinini yapar. Bize Nurettin Topçu'nun yukarıda alıntıladığımız düşüncesini çağrıştıran bu yaklaşım Kutlu'nun gazete yazılarından alıntıladığımız şu cümlelerinde yatar:

“Çocuğun tabiatı sevmesi onu tanmasına bağlı. Ayakları toprağa degecek, eliyle fidan dikecek, çiçek dikecek, ona bakacak, sulayacak, dibini çapalayacak; büyüdüğünü fidanın meyve verdiğini, saksıdaki çiçeğin açtığını görecektir. İşte o zaman toprağa ve tabiata bağlanır. Ağacın, kuşun, böceğin, çiçeğin kıymetini bilir. Kalbi yumuşar, sevgisi artar, insanlara karşı daha müşfik davranır.”¹¹⁷

¹¹⁶ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.95.

¹¹⁷MustafaKutlu,“ÇocukveToprak”, **Vitrinde Olmak**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2015, s.86

Nurettin Topçu tabiata; canlı, hayatla beraber var olan, insanla ünsiyet kuran varlık alanı olarak bakarken, Mustafa Kutlu da bir hikâyeci olarak bu nazarla yaklaşır. Kutlu diğer yazarlar gibi tabiata mekân unsuru olarak yahut tasvirleriyle metni zenginleştirecek vasıta olarak bakmaz. Bu konuda düşünürün ve hikâyecinin benzer niyetle yaklaştığı tutumlara; Topçu'nun öğrencilerine yaptığı telkinlerde, Kutlu'nun ise bu telkinlere iştirak ediyormuşçasına yazdığı köşe yazısında rastlarız:

*“Keşke hep derslerimi dikkatle dinleyeceğinize, zaman zaman pencerenin dışında bir böceğin kımlıdanışına, bir yaprağın rüzgârdan sallanışına dalsanız. Hatta arada bir dersten kaçıp kırlara açılırsanız.”*¹¹⁸ diyerek öğrencilerine telkinde bulunan Topçu'ya iştirak eden Kutlu'nun köşe yazısındaki şu cümlelerine dikkat çekelim:

*“Ara sıra kitaptan ziyade hayatı isterim. Bir ağacı tasvir etmektense, gölgesine uzanıp, bulutlara bakmayı severim, değişim bu sebeptir.”*¹¹⁹

Aynı zamanda Topçu için tabiat, cemiyet nizamının ulûhiyete yükselmeye engel olduğu durumlarda isyan ahlakını yaşamak için inzivaya çekilecek, sığınılacak, kendi aslını arayacak varlık alanıdır. Bu düşüncesinin altında, aslımızın dışındaki eklenmelere isyan etme iştiağı yatar. Topçu; insanoğluna, tabiat ile cemiyet nizamı arasında kalmaktan kurtulmak için cemiyet nizamına isyan edip tabiata dönmelidir, telkinini defaatle yapar.

*“Çocukluk rüyamızdan daha gözlerimizi açarken cemiyet bizi kendi varlığımızın dışına fırlatıyor. Dış dünyanın bize yabancı olan bütün kuvvetlerine esir olarak, yaşamaya mahkûm ediyor. Ancak içimizden bazıları, dış dünyanın çemberini kırıp kendi içlerine dönmek ve kendi ruhlarının samimiyetinde yaşamak istiyorlar. Dışa itilişle içe dönme kuvvetleri arasındaki bu mücadele buhran doğuruyor.”*¹²⁰

---

¹¹⁸ Orhan Okay, **Silik Fotoğraflar**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2001, s.28..

¹¹⁹MustafaKutlu,“KayıpÇocuk-2”,(Çevrimiçi),

<http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/MustafaKutlu/kayip-cocuk---ii/28357>, 27.02.2011

¹²⁰Mehmet Fatih Birgül, **İrade, Hareket İsyân: Nurettin Topçu'nun Entelektüel Biyografyası 1.**, İstanbul, Dergah Yay., 2013, s.44.

Topçu'nun cemiyet nizamına isyan ederek tabiata yönelmesindeki iştihakını anlatan bu cümlelerin benzer yaklaşımını yahut tezahürünü Kutlu hikâyelerinde de bulmak mümkündür. Öncelikle Topçu tesirinin izlerini kolaylıkla gördüğümüz *Ortadaki Adam*'da, *İyi Şeyler Yazacağım* adlı hikâyede anlatıcı olan yazar, Topçu'nun işaret ettiği *kendi ruhunun samimiyetini ararken, buhrana düşen insanın* durumunu yansıtır:

“İnanır mısınız insanlara bakmaktan usandım. Kötümser filozoflar gibi facialar anlatıyorum hep. Bilmem arkamdan korktu da kaçtı der misiniz? Bu seferlik iyi yazmayı kuruyorum, o kadar...”

İyi yazmak ve hayatın kötümserliğinden kurtulma niyetini ifşa ederek hikâyeye başlayan yazar, *dış dünyanın çemberini kırıp kurtuluşun yolunu tabiatta* aramak üzere yola çıkar:

“Aman Allah'ım, ne güzel bir gün. Kapalı bir odada dünyanın en faydalı işine deşışebilirim onu. Bu fikir beni o kadar kuvvetle sarıyor ki, resmî dairelerin gübre kokan çatılarına doğru uçan bet suratlı kargalara laf atarak, şimdi önüm sıra şırıldayan küçük mü küçük, duru mu duru, kim bilir nerelerden aşp gelen bir dereciğin peşine düşüyorum.”¹²¹

Fakat yazar, küçük bir çocukla aralarında geçen diyalogda *dış dünyanın zincirini kıramayacağını* anlar. Türk mitolojisinde *kötülük cini* manasına gelen *karakoncolos* deyimini yakıştırdığı şehre, geri döner:

““peki” dedim, “sonra ne olacaksın?”

“Hiç Almanya'ya yazılıcam.”

“Senin baban ne iş yapar” dedim. Gözlerini devire devire baktı. Başımı eğerek:

“Babam yok.” Dedi. “Gurbette kalmış.”

---

¹²¹ Mustafa Kutlu, *Ortadaki Adam*, s.37.

Ciğerimden vuruldum. Bu en zayıf anımda, bu duman saçlı çocuk beni parça parça etti. Kalktım, mağara ağzını açmış karakoncolos şehre doğru yürüdüm. Bütün servetimi kumarda yemiş gibi oldum. Bugün ne güzel bir gündü. Hava bulutlansın istiyorum.”¹²²

Cemiyet hayatının dikte ettiği zorbalıklardan, şehrin karmaşasından yer bulamamaktan ötürü kendi özüne dönme iştiağıyla, tabiata yönelme eğilimi, Kutlu'nun bundan başka diğer hikâye kitaplarında da kendini gösterir. Nurettin Topçu düşüncesine ve davasına doğrudan çağrışımlarda bulunduğunu ilerideki bölümlerde tafsilatıyla zikredeceğimiz; Ya Tahammül Ya Sefer ve Huzursuz Bacak hikâye kitaplarında da bu durumun örneklerini görmek mümkündür.

Ya Tahammül Ya Sefer'in ve *Huzursuz Bacak*'ın davalarından dönmeyen, idealleri uğruna *maddeye zebun olmayı*, makamı, mevkiyi reddeden karakterleri; modern hayat içerisinde kendilerine ait zemini bulamadıkları için *dış dünyanın çemberini kırıp* tabiata yönelirler ve kendilerine tabiatta varlık alanı açmaya çabalarlar.

Bu hikâye kitaplarında tabiatın; hem irfanî karşılığı vardır hem de karşıt fikre, mekâna karşı unsur olarak yer alır. Ya Tahammül Ya Sefer'de İlhan adlı karakter cemiyetin içerisindeki ahlak düşüklüklerine, maddî değerler uğruna manevî değerlerinden vazgeçen insanlara tahammül edemeyerek tabiata sefer eylediğinde; şehirleşmenin, modernleşmenin karşı unsuru olarak tercih edilen özün, tabiat olduğunu vurgular. Böylece İlhan burada tabiatın sesini dinleyerek kendini aşır, yeniden var olur. Yazar, İlhan'ın kendi iç sesine vasıl olduğunu yansıtan şu cümleleri, romantik bir üslupla yazar:

“Irmak beni yakaladı. Bazen eğilip suyundan içtim, bazen belime kadar girip içinde dolaştım. Kendimi derin yarlara, çalvanlara, meşe yaprakları ile yarpuzların kokusuna bıraktım. Alabalıklar, toy kuşları ve çiğdemler gördüm. Yürüdüm. Daracık patikalardan, insan ayağı basmamış kumsallardan geçtim[...] Akşamı ve ırmağın şarkısını dinliyorum[...] Bir kalbim olduğunu duyuyorum. Ağlıyor ve yalvarıyor. Lime lime olan bakışım bütünleşiyor. Bir su sineğinin pul

---

¹²² A.e., s.40.

kanatları üzerinde her şey bir anda aydınlanıyor[...]. Her şeyi tamamlayacak olan o şey. Ancak onunla var olabilirim. Irmak bir başlangıç..”¹²³

İlhan’ın tabiatta müşahede ettiği, Topçu’nun da Kutlu’nun da iştiyakında olan tabiatın hikmetli ve irfanî varlığıdır. Bunun yanı sıra tabiat mekânsal alan olarak da modernleşmeye ve şehirleşmeye karşı duruşun unsuru olarak göze çarpar. Binaenaleyh tabiat; şehirden kaçıp gelen bu karakterlere, derman olacak vazife de üstlenir. Zira tabiat Topçu’nun düşüncelerinde de tedavi edici unsur olarak yer edinir. Topçu bu konuda ;“*Toprak şerden, düşmandan ve şüphelerden kurtarıyor. Ruh yaralarına şifa getiriyor; yalnızlıktan kurtarıp bütüne kavuşturuyor.*”¹²⁴cümleleriyle bu konuya vazih ifadeler sunar.

Kutlu hikâyelerinde, Topçu’nun da işaret ettiği gibi, tabiatın tedavi edici fonksiyonu olması durumu, gerek doğrudan gerek dolaylı yoldan, defaatle zikredilir. Bu noktada en bariz örnek *Anadolu Yakası* adlı hikâyede geçer. *Anadolu Yakası* adlı kanalda çalışan Dursun, kanaldaki bir kıza âşık olur. Fakat karşılıksız olan bu sevdadan kurtulmak için tedavi yolu olarak tabiata sığınmayı düşünür.

“-Biraz besi işi yapacağım. Bizim oranın otu boldur. Babamın beş- on arısı var onları arttırırım. Hatta organik tarım. Çilek beni heyecanlandırıyor.

*...- Başkası sağlığınız efendim. Ancak böyle unuturum diye düşünüyorum. Tabiat beni tedavi eder.*¹²⁵

Topçu’da ve Kutlu’da tabiat, aynı zamanda hayatımızı idame ettirebilmemiz, *maddeye zebun* kalmadan hayatımıza hayat katmamız, mutlu olmamız için bir yaşam kaynağı vazifesi de üstlenir. Bu noktada *Beyhude Ömrüm* adlı hikâye kitabındaki Yadigâr’ın hayalindeki bahçeyi vücuda getirmesi yönündeki iştiyaki, çabaları bu bahse örnek olarak gösterilebilir. Yadigâr Islak Kaya adlı araziyi mümbit hale

¹²³ Mustafa Kutlu, *Ya Tahammül Ya Sefer*, 16.bs. İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.123.

¹²⁴ Nurettin Topçu, *a.g.e.*, s.187.

¹²⁵ Mustafa Kutlu, *Anadolu Yakası*, s.169.

getirecek suyu keşfetmesiyle, hayatını artık bu toprak üzerine inşa eder. Fani olan dünyada şehirleşmeye, göç etmeye karşı duruşun *ütopyası* haline gelen bu bahçe, Yadigâr'ın umut ekerek yeşerttiği varlıksal alanı olur. Hayalleriyle yeşerttiği bahçeden ömrünün sonuna kadar ayrılmaz, ona olan bağlılığıyla beraber ömrünün son yolculuğuna bu topraklar üzerinden uğurlanır. Topçu'nun hikâyesinin ele aldığımız bu cephesiyle ilişkili cümleleri, sanki hikâyesinin özü olan düşünceyi yansıtır gibi kaleme alınmıştır:

“Şüphe yok ki, bizi güneşe kavuşturan hayat topraktan fışkırdı; topraktan yaratıldık. Anamız toprağa bağlılığımız, kucağında son uykuya dalacağımız zamana kadar sürecek; ayağımız onun üstünden kesilmeyecek.[...] Kalbini anasından doğduğu gibi koruyan insan, toprağından ayrılmayan insandır. Ona vatan, ona yatak, ona kabir topraktır.[...] Toprağa yaklaştıkça gerçek ve ölümsüz varlığa kavuştuğumuzu hissediyoruz, şüphe ile ölüm azabından kurtuluyoruz.”¹²⁶

Yadigâr'ın, Topçu'nun da işaret ettiği gibi, *toprağına olan bağlılığı*, gerçek manasıyla, *kucağında son uykuya dalacağımız zamana kadar sürmüştür*. Yadigâr'ın vücut verdiği bahçe; *ona vatan, ona yatak, ona kabir toprak* olmuştur. Yaşlanmasından mütevellit zayıf bir vücutla gittiği bahçede ayağının kayıp düşmesi ve düştüğü yerden kalkamaması onu ölüme sürüklerken, bahçenin atmosferi ve iman gücüyle teslim olur. Son demlerinde bu teslimiyetle *ölüm azabından kurtulur*. Halk deyişlerinde ölüm hakkında müteradif şekilde kullanılan *“Topraktan geldik, toprağa gideceğiz”* deyimi, Yadigâr'ın kendi elleriyle vücut verdiği bahçesinde ölmesiyle alegori yoluyla da vurgulanır.

Topçu düşüncesinde de, Kutlu hikâyelerinde de toprak ve suya yaratılışımızın özü olduğundan dem vurularak; irfanî anlamlarıyla, hayatı idame ettirecek varlıksal boyutlarıyla, şehirleşmeye ve modernizme karşı oluşturulan savunma sahalarıyla defaatle yer verilir. Topraktan bahsettiğimiz bu bölümden sonra su bahsine müstakil bir yer vermek istedik. Zira Kutlu ile Topçu arasındaki ilişkide derin ve özel manası olan su bahsi, bize geniş yorum imkânı sağlayacaktır.

---

¹²⁶ Nurettin Topçu, **a.g.e.**, s.187.

2.1.3.1. Suya hasret¹²⁷

*"Biz her şeyi sudan yarattık."

(Enbiya-30)

*"Su hayatın sırrıdır."

(İbn Arabî)

Beşeriyetin yaratılışından bu yana bütün dinlerde ve özelde İslamiyet'te suya bir nesne olarak değil, öz olma nazarıyla bakılır. Ayet-i Kerim'in de işaret ettiği üzere; *"Biz her şeyi sudan yarattık"* kelamı, bunu vurgular. Bunun yanı sıra başka delile gerek duymaksızın; yaşadığımız dünyanın dörtte üçünün su olmasını, hayatın idamesi için vazgeçilmez unsur olmasını en açık, somut örnekler olarak zikredebiliriz. Kal ü beladan beri suyun önemini idrak etmiş, altında yatan sırrı çözmeye çalışan insanoğlu, kurduğu medeniyeti de su unsuru üzerine bina etmiştir.

Gerek ilkel gerek ilahî dinlerde su motifinin önemi, insan ilişkilerindeki tezahürü ve inançlarında tekabül ettiği mevkiler, dikkat çeken hususlar arasında olmuştur. Bizim bu noktada dikkatini çekeceğimiz cephe, medeniyetimizdeki önemine binaen kurulacaktır. Zira Müslüman akidelerinde günde beş vakit temizlenme unsuru vasıtası olan suyu kullanmadan, ibadet ifâ edilememesi gerçeği; suyun ne denli medeniyeti, hayatı kapladığına delildir. Tam da işaret ettiğimiz noktada Topçu'nun *"Şarkın sembolü, bir çınarla çeşme başıdır."* cümlesi bu düşünceye göre yorumlanmalıdır. Böylece medeniyetimizde, edebiyat ve mimarî alanlarda verilen eserlerin amacının da suyun hürmetiyle ve varlığımızın bekasıyla doğrudan alakalı olduğunu idrak ederiz. Bu noktadan sonra sanattaki, edebiyattaki suyun mevkiine değinmeyi başka çalışmaların ereğine bırakıp, dinî ve tasavvufî mevkide suyun anlamına, hürmetine yer vermeliyiz. Zira Topçu ve Kutlu'daki suyun yeri de bu mevkiyle hemhâldir.

---

¹²⁷ Mustafa Kutlu'nun Nurettin Topçu için yazdığı makalenin ismine ithafen açılan başlıktır. Mustafa Kutlu, "Suya Hasret", **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, S.109, Ocak, 2006, s.7.

Varlığımızın suyla neşet etmesine binaen inşa ettiğimiz bilinç, suyun sırrına vasıl ve vâkıf olma çabalarımızın muharrik kuvvetidir. “*Su, eşyadaki hayatın aslıdır*” diyen İbn Arabî’nin işaret ettiği asla mazhar olabilmek için, mutasavvıflar kendinden geçip suyu seyretme iştiyakına meyyal olurlar.

Ali Nihat Tarlan’ın “*Arif Derviş*” dediği Topçu’nun da derûnunda yaşattığı böyle bir iştiyakı vardır. Nurettin Topçu’nun tabiata ve özelinde suya olan nazarı, felsefesi ve tasavvufî düşüncesini aynı potada eritip mündemiç hale getirilmesiyle neşet etmiştir. Topçu kendini bulmak için, varlığa sonradan eklemlenen öz olmayan unsurlardan izale olup suyu seyretmeye visal olur. Bu visalle birlikte insanın tedaviye muhtaç yaraları onarılır, insanlarla kuramadığı *ülfet* ilişkisi kurulur, metafizik boyuta meyyal olunur. Topçu müşahede ettiği bu hissiyatı şu cümleleriyle özetler:

“Bir dere kenarındaki su sohbeti yüzlerce insana çevrilen hasbıhalden çok zengin ve çok daha değerlidir; çünkü onla bir kalple konuşulur ve o kalbe derinlerdeki bütün sırlar açılır, acılar anlatılır. Hem de ondan şifa umulur; onunla yaralar tedavi edilir. Suyun çiçeklerde koku, gökyüzünde renk, tende hayat olmadan önce varlığının en büyük hikmeti yaraları tedavi etmesidir. Ruhtaki derin yaralar Kur’an’da sesle tedavi edildiği gibi, tabiatla su ile tedavi edilirler.”¹²⁸

Seyr-i sülukunu suyu seyretme iştiyakıyla yapan bu dervişi müşahede eden öğrencileri, Topçu’yla beraber Hünkâr kasrını, Karakulak’ı Tomruk suyunu ziyaret ederler. Bu ziyaretlere şahit olanlardan birisi de Mustafa Kutlu’dur. Kutlu, Topçu’nun suya olan tutkusuna müstakil bir yazıyla dikkat çeken ilk isimdir. Kutlu, *Suya Hasret* adlı yazısında Topçu’yla beraber yaptıkları bu tabiat gezilerini, Topçu’nun suya olan meftunluğunu, hasretini gidermek için kendisine defalarca *Munzur Çayı’nı* anlattırmasını kaleme alırken; coşkulu ve duygu yüklü ifadeler kullanır. Bu coşkulu ve duygu yüklü satırları okurken de Mustafa Kutlu’yla Nurettin Topçu arasındaki ilişkinin, can sohbetlerine dayalı boyutunu görürüz. Kutlu’nun bu sohbetlerde geçen dikkat çektiği cümlelerde, Topçu için suyun sonsuzluğa gitmedeki bir basamak, işaret olduğunu anlarız:

¹²⁸ Nurettin Topçu, **Var Olmak**, s.80.

“Sonra ağır ağır başını çevirirdi: “Munzur’u anlat bana” derdi. Defalarca anlatmıştım. “Demek beş yüz metre süt gibi beyaz akıyor ha.” derdi. Anlatırdım...[...].Nurettin Bey yazları bazen Erzincan’ın Kemaliye İlçesinde giderdi. Orada da böylesine bir kaynak vardır. Kadıgözü... “Başucuna oturur saatlerce kalırdım.” derdi. “Kazadan, yahu deli midir bu adam, oturmuş suyun başına bakar ha bakar.” derlermiş. Anlatır gülerdi. “Suyun kâinattaki hareketin, temizliğin, saflığın en önemlisi sonsuzluğu arayışın remzi olduğunu” nereden bilsinlerdi.”¹²⁹

Topçu düşüncesinin en yoğun hissedildiği hikâye kitaplarından biri olan *Gönül İşi*’nde, Mustafa Kutlu; Topçu’ya anlattığı *Munzur Çayı*’nı aynı romantik üslupla kaleme alır:

“Munzur Çayı” ovacığın üst yanından, boz kayaların tam ortasından, on değirmen arka birden aniden patlar. Dökülür saçılır, eleğim semalarla süslenir, bir yeşil sülün gibi göğsünü gerer ovaya... Göz yaylımı süt akar.. Düze iner, kıvrılır, kıvrılır, bir ebruli yılan gibi yanar döner, sonra durulur.. Süt mavisine, camgöbeğine çalar, geçtiği yerleri yeşile keser.”¹³⁰

Bu romantik üslubun altında, suyu bir nesne olmaktan çıkarıp mükevven öz haline getiren düşünce yatar. Topçu’dan mülhem Kutlu’nun da eserlerinde suya bakış nazarının altında, bu cümlelerin tezahürüne defaatle rastlarız.

Mutasavvıfların baktığı zaviyeden bakmanın yanı sıra değişen zamanla birlikte, suya olan bakış da tashihe ve tasrihe uğramıştır. Bozulmamışlığın, arınmışlığın simgesini hâlâ koruyan su; kendisini modernleşmeyle, kentleşmeyle beraber sahîh, öz olan kaynağına hasret bırakmıştır. Topçu da suyun şehirde aldığı yeni şekliinden, konumundan müştekidir. Mustafa Kutlu *Suya Hasret*’te Topçu’nun bu hissiyatını da bizlere yansıtan şu cümleleri yazar:

“İstanbul’da su yok. Çeşmeler görüyoruz, yetim, boynu bükük.[...] akmayan çeşme kadar insanı ne hüzünlendirebilir.[...] Nurettin Topçu bu çeşmelere

¹²⁹ Mustafa Kutlu, **a.g.m.**,s.10.

¹³⁰ Mustafa Kutlu, **Gönül İşi**, s.56.

bakamıyordu.[...] Gözlerini incelmış, ipe dönmüş fiskiyenin lütfedip damla damla dağıttığı suya dikip dalardı. Biz de konuşmazdık böyle anlarda.”¹³¹

Topçu’ya göre; *namütenahi varlık âlemini şuurumuzun karşısına geçirdiği*¹³² halde hürmet gösterilmeyen su; modernizm karşısında savunulan, muhafaza edilmesi gereken kutsal varlıktır. Topçu’nun düşüncesinde suyun tasavvufi yeri olduğu kadar; modernizme karşı savunulan, muhafaza edilen değerlerin temsilcisi halinde su metaforu olarak vücut bulur. Topçu, kendisiyle beraber suyun sesine kulak vermeye davet ettiği öğrencilerine, dostlarına suyun fitratıyla beraber akıp gidişinin tasavvufi boyuttaki anlamına derk olmayı ve suyun kirletilmesine, kıymetinin ‘sulandırılmasına’ karşın harekete geçip muhafaza edilmesine, koruyuculuğunun üstlenilmesine dair telkinlerde bulunur. Kutlu Topçu’nun bu davetini ve telkinlerini, *Suya Hasret*’te şu cümleleriyle zikreder:

“Bizi suya, tabiata, rüzgâra bakmaya, onları anlamaya çağırıyor. Tomruk suyundan, Karakulak’tan, Hümkâr’dan, bardak bardak içerken, suyun sesini dinlerken kâinata hemahenk kılınmış hareketi, sonsuzluğa çevrili yolculuğu izliyor. Suyun başını taştan taşta vurup avare çıktığı yolculukta çektiği çileler için, bu arayışın gösterdiği örneklerden birer nokta taşıdıkları için.

“Birgün mutlaka Munzur’a gideceğiz” diyor. “Munzur’un sesini dinleyeceğiz.” ... İçimizde akan ırmakların, coşan çayların sesini duymak için, onların akışına katılmamız gerek

Oysa İstanbul’da su yok. İstanbul çeşmeleri mahzun. Sebillerin boynu bükük.”¹³³

Kutlu Topçu’nun suyun sesini dinlemeye davetine iştirak ederken, O’nun çeşmelerden akmayan su için duyduğu hüznün hissini de tevarüs etmiştir. Kutlu hikâyelerinde, Topçu’nun işaret ettiği gibi suyun sesini dinlemenin ‘kendini unutarak’ aşkın bir bilinçle, yeniden var olmak anlamına geldiğinin izlerini bulabiliriz. Aynı zamanda hikâyelerde, giderek üretmekten ziyade tüketmeğe meyyal bir toplum olmanın getirisi olarak, *suya hasret* yaşamının da hüznünü bulabiliriz.

¹³¹ Mustafa Kutlu, **a.g.m.**, s.7.

¹³² Mehmet Fatih Birgül, a.g.e., s.45.

¹³³ **A.g.m.**, s.8.

Bu her iki hissiyatın birleşip su metaforu üzerinden verildiği hikâye ise *Sır* adlı hikâye kitabında geçer. *Sır*'da şeyh olan Efendi'nin dünya değiştireceğini anlayıp elini, çiftçilikle uğraşan sıradan bir köylüye vermesiyle yaşanan olaylar anlatılır. Artık şeyh olan çiftçi, tekkeye gelip giden kendisine intisap eden şehirli, makam- mevki sahibi kişiler tarafından şehre taşınmaya ikna edilir. Bunda sonra hikâyede; mutasavvıfın, tasavvufun şehre tevil edilerek tefessüh edildiğini okuruz. *Mürit* adlı bölümde ise şeyhinin şehirde *suya hasret* kaldığını rüyasında hâl diliyle anlayan müridin, Akpınar suyundan aldığı bir testi suyla şehre şeyhinin ziyaretine gidişinde yaşananlar yansıtılır.

Rüyasında şeyh müride şu cümleleriyle seslenir:

“Ne olmalı olmalı da, şuracıkta Akpınar'ın suyundan su sızdıran bir toprak testi olmalıydı kurban. Bu şehir yerlerinin suyu su olmaktan çıkmıştır. Çıkmak ne demek, düpedüz şişeye girip acı ilaç kesilmiştir. Vay ki Akpınar.” deyip elini bir dizine vurarak müritten yana bakmıştı.”¹³⁴

Müridine *suya hasret* kaldığını söyleyen şeyhin cümlelerinden, suyla beraber şehirde manevî değerlerin de bozulduğunu, kirletildiğini anlarız. Bunun aksine Akpınar suyu bozulmamışlığın, el sürülmemişliğin ve sonsuzluğun remzi olarak yerini alır. Mürit tarafından abdestle, namazla membaından alınan Akpınar suyu daha şehre varmadan -Topçu'nun da vurguladığı gibi- yaraları tedavi etmeye başlayacaktır. Mürit yolculuk esnasında, siyasetten dem vurarak iletişime geçmeye çalışan *kabak kafalı, gözleri fıldır fıldır, gazete okuyan yanında oturan adama*, suyundan ikram eder:

“Sonra testisinden bir bardak su doldurup verdi. Kabak kafalı adam kana kana içti. Adam suyu içince nedense çocukluk günlerini hatırladı. Başını camdan yana döndü, akıp giden görüntülere daldı. Ölen babasını, eski mahalledeki evlerini, dut ağaçlarını, uçurtma uçurduğu çayırıları hayal etti. Adamın içine bir hasrettir çöktü. Gazeteden, havadislerden falan uzaklaştı. Temiz bir sofraya örtüsü, bir tahta kaşık, tepeden tırnağa çiçek açmış bir badem ağacı düşündü, sonra bir Yunus ilahisinin içinde gezinmeye başladı.”¹³⁵

¹³⁴ Mustafa Kutlu, *Sır*, 11.bs., İstanbul, Dergah Yay.,2013,s.69.

¹³⁵ *A.e.*, s.71.

Müridin eliyle ikram ettiği bozulmamış, kirletilmemiş öz olan suyun hikmetiyle hayatın keşmekeşinden, tefessüh edici unsurlarından sıyrılan adam; *kendinden geçip aşkın bir bilinçle yeniden var olmuştur*. Bu durum hikâyede, izah edemeyeceğimiz fakat vasıl olmaya çabaladığımız, *hayatın sırrı olan suyun hikmetiyle gerçekleşen bir hadise olarak yansıtılır*.

Bu yolculuğun sonunda şehre varan mürit, kendisini karşılayan kalabalıktan, beton binalardan dolayı, önce şaşkına döner. Sonra şeyhinin kapısına varıp hem kendi hasretini gidermeye hem de şeyhinin *suya hasretini* gidermeye çalışsa da muvaffak olamaz. Şeyhin bu suya vasıl olması için karşısında duran siyasetçiler, bankacılar, sanayiciler...engellerini aşması gerektir. Bu engelleri ne şeyhi ne de mürit aşamaz. Efendisinin kalkıp bir *“hoş geldin”* diyememesi üzerine mürit, testiği bırakıp tekkeden çıkar.

Hikâyede geçen *Mürit* bölümünde suyun şehirdeki ve tabiattaki hâlinin tezahürlerini görürüz. Tabiatta var olan Akpınar suyu, Topçu'nun Munzur suyu gibi, ihtiyaçla yaklaşılan bir memba iken ve hikmetle tedavi edici sonsuzluğun remzi iken şehirdeki su ise tıpkı insanları gibi bozulmuş, kirletilmiştir.

Kutlu hikâyelerinde Akpınar suyu adlandırması, *Beyhude Ömrüm* adlı hikâyede de geçer. Fakat burada su hikmetli özelliğiyle değil, az olması kıymetiyle geçer hikâyede. *“Akpınar ileride, köyün üst başında. Onun da suyu az, kadınlar sırtlarında toprak testilerle taşıyor. Şu suyu köy içine indiremedik gitti.”*¹³⁶Suyun köy içine indirilememesi dolaylı yoldan şehirleşmeyle, göç etme ihtiyakıyla alakalıdır. Hikâyenin anlatıcısı Yadiğâr bu durumu şu cümlelerle izah eder :

*“Rahmetli babam ne kadar istemişti oysa. Ama millet köyden umudu üzmüş bir kere. Hele gençler; bir an önce çekip gitmek, İstanbul gurbetinde mekân tutmak istiyor.”*¹³⁷

Köyden umudunu kesmeyen Yadiğâr umuduna umut, hayatına hayat katacak, Islak Kaya adlı araziyi mümbit hale getirecek suyun kaynağını keşfeder.

¹³⁶ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, s.9.

¹³⁷ *A.e.*, s.9.

“Su.. Evet bu kayanın dibinde su var, kesin var. Peki beni böyle heyecanlandırıp yüreğimi gümbürdeten bu mu yani?”¹³⁸

Yadigâr’ı heyecanlandıran, yüreğini gümbürdeten gerçekten sudur. Hayat veren kudretiyle su, Yadigâr’ın da hayatına hayat verir ve Yadigâr bundan sonra, bu su üzerine bina edilecek bahçenin hayaliyle, vücuda getirilmesindeki çabalarıyla hikâyede yer edinir. Çabaların sonucunda, suyun da can verici özelliği sayesinde vücut bulan bahçeyi anlatan satırları okuduğumuzda, bizim de tahayyülümüzde cennet bahçelerini andırır bir ütopya teşekkül eder.

Kutlu hikâyelerinde su; Topçu’nun zikrettiği “*Şarkın sembolü, bir çınarla çeşme başıdır.*” cümlesindeki tezahürüyle de yer bulur. Bu sembole, Kutlu hikâyelerinde sıklıkla rastlarız.

Bir Pınarbaşı da olsa, çeşme de olsa hikâyelerde aranılan, kulak verilen suyun sesidir. Arkakapak Yazılarında da çeşme başına su almaya giden karakter suyun sesini dinler. Bu satırlar sürekli akıp gidişin, hareketin, mutluluğun heyecanıyla romantik bir üslupla yazılmıştır.

“ Orta Çeşme Buğday Meydanı’nın öteki ucunda idi. Öğle sıcağı bastırıp etrafa dut ağaçlarına tünemiş ağustos böceklerinin cırıltısından başka bir ses kalmayınca, yani çarşı esnafı gölgelere, kuytulara çekiliverince, babam beni Orta Çeşme’ye gönderirdi. (...) çeşmenin serin şırıltısına ulaşmak gerekiyordu. (...) iri bakır güğümü çeşmenin lülesine dayar, suyun sesini dinlerdim. Bakır güğüm dolar taşardı. Lüleden dökülen su köpüklendikçe yüzüme gözüme bir serinlik yayılırdı.” (...) “*Sonra teker teker her birine birer bardak su verir, dualarını alırdım.*”¹³⁹

Kutlu, Hüzün ve Tesadüf’te su bahsiyle ilgili yazdığı Su Sesi adlı hikâyesinde de, bizi Topçu’nun yaptığı gibi suyun sesini dinlemeye davet eder. Hikâyede, mahallede hayrat niyetiyle yaptırılan çeşmenin zamanla insanların çoğalmasından mütevellit, suyunun kifayet etmemesi vurgulanır. Bunun üzerine

¹³⁸ A.e., s.10.

¹³⁹ Mustafa Kutlu, **Arkakapak Yazıları**, 7. Bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.17-18.

lulesi çıkarılıp musluk takılır. Fakat Kutlu hikâyelerinde gelenek motifiyle beraber gelen lüle, çeşmeler için vazgeçilmezdir. Zira Kutlu hikâyede de bu durumdan “Sağdan soldan her ne kadar “ Suyu dizgin vurulmaz arkadaş itirazları yükselse de...”¹⁴⁰ cümlelerine işaret ederek, müştekî olduğunu vurgular. Fakat tüketim toplumuna binaen inşa edilen şehirde suyun artık yetmediği aşikârdır. Bunun yanı sıra şehirde yetmeyen bir tek su değil, ahlâktır da. Çeşmeye takılan tunç musluk, hırsızların gözünü diktiği bir nesne halini alır.

Kutlu da Topçu da şehirde istismar edilen, kirletilen, tüketilen suyun bozulamayacağına, gerçek manada kirletilemeyeceğine dair ümitvâr bir tutuma sahiptirler. Hikâyede de bu tutumun bir karaktere tevîl edildiğini müşahade ederiz. Cevat isimli karakter, iradeli tutumuyla “Ben takarım musluğunu, yeter ki suya dizgin vurulmasın, mahallemizin üzerinden dua eksik kalmasın”¹⁴¹ diyerek çeşmenin adeta türbedarlığını üstlenir. Defaatle çalınan musluğun yerine yenisini koyar. Cevat’ın bu iradeli tavrına, mahalleli içten içe güler.

“Kırıyorlar musluğu, alıp gidiyorlar... Cevat yenisini takıyor. Hiç tınmıyor. Mahalle halkı ne yapıyor bu arada, olup bitene ne diyor?”

Hadi onu siz bulun. Bulamazsınız böyle bir çeşmeden su içtiğinizde suyun sesini dinleyin, o size söyler...”¹⁴²

Hikâyenin sonunda suyun sesini dinlemeye davet edilen okuyucu için ‘su gibi aziz olmanın’, kirletilmemiş olmanın şartıyla suyla hasbîhâl edileceğinin iması yapılır.

Son olarak hikâyelerin genelinde “Nurettin Topçu Mustafa Kutlu birlikteliğinde apayrı özellikleri olan bir vefa, dostluk ve bağlılık kitabı”¹⁴³ addedilen ve bizim tezimiz açısından, bu bakımdan kıymet taşıyan *Ya Tahammül Ya Sefer* adlı hikâyeye kitabında geçen su bahsine değineceğiz. Bu hikâyeye kitabı “Topçu’ya kayıtsız

---

¹⁴⁰Mustafa Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf*, 9. bs, İstanbul, Dergah Yay., 2013,s.19.

¹⁴¹ **A.e.**, s.20.

¹⁴² **A.e.**, s.20

¹⁴³ Necip Tosun, **a.g.e.**,s.28.

çevreye içeriden bir eleştiri”¹⁴⁴ olma özelliği göstermektedir. Fakat *Ya Tahammül Ya Sefer*’in tezimiz açısından kıymetine, yazılış amacına, serüvenine ilerleyen bölümlerde tafsilatıyla yer vereceğimizden, şimdilik bunları zikretmekle iktifa ediyoruz.

Ya Tahammül Sefer’de nesillerin selameti için dava dedikleri mefhumu intisap eden dava delisi Kerim ve davanın başat ismi Murat Ağabey, davanın mahfili olan medresede, çınarın yanındaki akmayan şadırvana su getirmeye ahdederler. Suyu bağlanan şadırvanla çınar, Topçu’nun işaret ettiği ‘*şarkın sembolüne*’ uygun tablo oluştururken, yazar bunu cümlelere romantik bir üslupla aktarır.

*“Medresenin ortasında yükselen bir çınar ağacı vardı. Bu asırlar öncesinden kalan taş binaya kol kanat germiş, her bahar tazelenen yeşilliğiyle onu canlı tutmayı başarmıştı. Yanında gece gündüz şırıltısı eksilmeyen şadırvan. Önceleri akmazdı. Murat ağabeyle didinip durduk, tamir ettik, izin aldık, suyunu bağladık. Bazen gece yarılarında uyanır, bir ağıt, bir türkü, bir ninni gibi uzaktan uzağa gelen sesini duyar anasıyla birlikte yatan üç yaşında bir çocuk gibi tatlı bir ürperişle duygulanır, aşına bir ortamın ılık kucağına sığınarak yeniden uyuyuverirdik. Murat ağabey tam tersine bazı geceler hiç uyumaz, hiç konuşmaz, kim bilir hangi sevdanın kapladığı o merhamet dolu yüreğiyle suyun sesine dalar...”*¹⁴⁵

Şadırvanın başında suyun sesini duymaya iştihak eden Murat Ağabey ve dava delisi Kerim, kendilerinden geçip bozulmamış, saf halleri olan çocukluk hissiyatlarına dönerler. Bu suyun muharrik kuvvetidir. Murat Ağabey’in uyumadan saatlerce suyun sesine dalması ise Topçu’nun “*Bir dere kenarındaki su sohbeti yüzlerce insana çevrilen hasbıhalden çok zengin ve çok daha değerlidir.*” cümlesinde telkin ettiği hissiyata çağrışımında bulunur.

Kutlu hikâyelerinde suya dair örneklerin bahsini genişletmek mümkündür. Fakat bizim amacımız, Topçu nazarına benzerlik gösteren yahut Topçu’dan mülhem olması muhtemel fikriyata uygun su bahsinin, hikmetinin, metaforunun Kutlu hikâyelerinde yerini saptamak olduğundan bu kadarla iktifa ediyoruz.

---

¹⁴⁴ A.e., s.28.

¹⁴⁵ Mustafa Kutlu, *Ya Tahammül Ya Sefer*, s.10.

2.2. ÜÇÜZLÜ BELA: SİYASET -TİCARET- BASIN

Nurettin Topçu ve Mustafa Kutlu şimdiye kadar da vurguladığımız gibi, temel meselesini ahlâk üzerine inşa etmiş, düşünür ve hikâyecidir. Dolayısıyla Topçu'nun düşüncesinde Kutlu'nun hikâyelerinde müdafaası yapılan, üstünlüğü belirtilen olgular, kavramlar, kurumlar ve kişiler ahlâkî özellikleriyle temerküz etmiş ve idealleştirilmişlerdir. Bunun yanı sıra olumsuzlanan, kötülenler ve eleştirilenler ise toplumun ahlâkî özelliklerini ve karakterlerini alçaltan, tefessüh edenlerdir. Dolayısıyla Topçu'nun ve Kutlu'nun siyasete, ticarete ve basına karşı eleştirel tutumları; bu üç ayrı kurumun, olgunun insanlığı ahlâkî yönden tefessühe uğratmalarının, müşahede edilmesiyle alakalıdır.

Topçu; siyaset, ticaret ve basının, gerek her birinin kendi alanlarındaki pratiklerinde gerekse bu üç kurumun birleşip tek kuvvet olarak menfaatler yönünde kullanılmasında, insanlığa bela getirdiğini vurgular. Bu bölümümüzün başlığına da Topçu'nun bu yaklaşımından mülhem olarak, üçüzlü bela adı verilmiştir.

Tabi ki siyaset, ticaret ve basın; kendi alanlarında insanlık için hizmet veren ve doğru ellerde, doğru amaçlarla ifâ edildiğinde insanlığın ihtiyacına cevap veren kurumlardır. Fakat Topçu ve Kutlu; günümüzde bu kurumları temsil eden insanların hizmet mefhumunun içini boşalttığını, amaçlarından saptırıp kendi menfaatleri doğrultusunda kullandıklarını ve kendi benliklerinden sıyrılıp ihtiraslarının kurbanı olduklarını vurgularlar. Dolayısıyla Topçu ve Kutlu'daki bu eleştirel tavır çoğunlukla, kurumların külline değil, bu kurumları temsil eden insanlara binaen inşa edilmiştir. Topçu'ya göre bu kurumları temsil eden insanları, eleştirilen duruma getiren muharrik kuvvet de paradır.

“İnsanı insandan ayıran, kendi benliğinden eti kemikten sıyrır gibi ayıran para, bugünkü basının, türlü seçimlerin, gençlik teşekküllerinin hatta din adamlarının çalışmalarının bile kudret mihveridir. Bütün kutsal davalar onun kumandası altındadır. Size bundan daha acı ne söyleyebilirim? Hangi matemli haber sizi bundan daha büyük ye'se düşürebilmiştir?”¹⁴⁶

¹⁴⁶ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.135.

Siyasete, ticarete ve basına dair bu eleştirel tavır insandan kaynaklandığı için, ya da daha doğru bir ifadeyle; insanın aklını çelen ihtiraslar, daha çok kazanma iştihakından doğduğu için, Topçu'da da, Kutlu'da da bu durumun düzeleceğine dair ümit vardır. Fakat bu durum, bu alanları temsil eden insanların, ihtiraslarından sıyrılıp, insanlığın selameti uğrunda çalışması şartıyla gerçekleşecektir. Dolayısıyla bu ümitvâr yaklaşım, Topçu'nun düşüncesinde ve Kutlu'nun hikâyelerinde ütopyaya dönüşerek zikredilir. Bu ütopyalar maalesef çözüm üretemeyecek, bu kurumlar Topçu'nun da Kutlu'nun da eleştirel alanlarında fikr-i sabit olacaktır. Zira her şeyden önce bu kurumların arkasında bulunan oluşumlar, onlardan daha büyük ve yenilmez kuvvetlerdir. Bunlar, diğer bölümlerde bahsedeceğimiz modernleşme ve kapitalist sistemdir.

Dolayısıyla bu büyük oluşumların ve selin karşısında kuvvet kazanmak isteyen insanlar; siyasetin, ticaretin ve basının kuvvetlerini birleştirip tek ve etkili kuvvet yapma yoluna giderler. Hatta bu kuvvetlerin mütemmim cüzü haline gelen başka kuvvetler de eklemlenir. Topçu, birbirlerinden kuvvet alarak ilerleyen bu kuvvetleri ve eleştirel tavrını, şu cümleleriyle vurgular:

“Bugün ticaret bir siyasettir, aldatarak ve servet bombasıyla yıkarak muvaffak olma siyaseti. Hak olan ticaret, uzak bir maziye gömülmüştür. Siyaset ise muvaffak olmak için ticaretin peşini bırakmamakta ve servet sahiplerinin emellerine hizmetkâr olmaktadır. “Halk hizmeti” sözü bir efsane olmuştur. Birçoklarında dindarlık da bu iki kuvvetle el ele verdiği zaman, saf vicdanları avlayıcı mükemmel bir silah oluyor ve sahiplerine ilahi huzuru tamamen yok edici bencil bir dünya selameti temin ediyor.”¹⁴⁷

Nurettin Topçu'nun felsefesinden derinden etkilenen Mustafa Kutlu; Nurettin Topçu'nun eleştirel baktığı bu alanlara, hikâyelerinde aynı yaklaşımla yer vermiştir. Nurettin Topçu'nun, müştekî olduğu taraflardan, çözüm önerilerinden, bu alanların ruhta açtığı ahlakî yaralardan dem vururken, kullandığı sert ve coşkulu üslup; Kutlu hikâyelerinde yerini, yaşayan bir dünyaya bırakmıştır. Hikâyelerde siyasetle, ticaretle ve basınla iştigal eden insanların yaşadığı ahlakî değişim, fitratına ters yaklaşımlar

---

¹⁴⁷ Nurettin Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s.213.

olumsuz bir tabloyla yansıtılmıştır. Hülasa; Topçu'nun eleştirel tavırlarının yansıması, Kutlu hikâyelerinin karakterlerinde, olay örgüsünde mücessem halini bulmuştur.

Sanatı sonsuzluğa giden yolda vasıta olarak tanımlayan düşünür ve yazar, sonsuzluğa götürmeyen yollara da tavrı sergileyerek ve eleştirerek, sanatlarında ve düşüncelerinde mimleme vazifesini üstlenmişlerdir. Kutlu, hikâyelerinde Topçu'nun telkin ettiği şu yoldan yürüyerek, Topçu'nun eleştirel sahasını hikâyelerine taşımış bir yazardır:

“Hayatın manasını taşıyan ve onu değerli yapan ilâhî neşveyi siyasetteki, devletteki ve ticaretteki haris hiçbir zaman bulamayacaktır. Onu, sanat basamağından ve ahlak ikliminden geçerek Allah'a ulaşmak isteyen ve bu arayışını en küçük hareketlerinde bile yapmasını bilen sevda muhterisi, aşk ve neşve adamı bulabilecektir.”¹⁴⁸

Bu bölümün alt başlıklarında Topçu'nun eleştirel yaklaşım gösterdiği siyaset, ticaret ve basın –güncelleştirerek medyayı da dâhil edeceğiz- Kutlu hikâyelerindeki tezahürlerine değineceğiz. Kutlu, bu kurumların gerek ayrı ayrı eleştirisini karakterlerinde ve olay örgüsünde konu edinirken gerekse *üçüzlü bela* şeklinde teşekkül etmesiyle, dirsek temasına girmelerini de vurgular.

---

¹⁴⁸ A.e., s.98.

2.2.1. Siyaset ve Siyasîlere bakış

**Siyasetle menfaatin sizde nefretten başka karşılayıcısı bulunmamalıdır.
(N.Topçu)¹⁴⁹*

Mustafa Kutlu hikâyelerinde; Topçu'nun telkin ettiği yukarıdaki epigraftan mülhem, siyasete ve siyasilere karşı tavrı hep olumsuzdur. Siyasiler için çizilen tablo hep aynı doğrultuda şişman, göbekli, ihtirash, benliğini unutmuş tiplerdir. Olumlu yaklaşılacak karakterler ise genellikle siyasette dikiş tutturamamış, muvaffak olamamış iyi kalpli ve sorumluluk sahibi insanlardır. Zira Kutlu, Topçu'nun da dediği gibi, insanları ikiye ayırmıştır: Mesuliyet adamı ve siyaset adamı. Bu iki çizgiden dışarıya çıkamayan insanoğlu, eğer kalbini kirletmiş, ruhunu esir etmiş ise hangi işle iştiğal olursa olsun Topçu'ya göre siyaset adamıdır.

Kutlu, bu anti-siyaset tavrını çoğu eserlerinde yansıttasının yanı sıra, müstakil olarak siyaset eleştirisine binaen yazdığı kitapları da vardır. *Tufandan Önce* buna örnektir. Zira Tufandan Önce'yi yazarken "*siyasete atılıyorum yahu; siyasi bir hikâye yazıyorum*"¹⁵⁰deyişi ironiyle karışık, hikâyenin muştusunu vermiştir.

Tufandan Önce, siyasî karakterlerin ve yapılanmanın çarpıcı şekilde inşa edildiği kasabada geçen bir hikâyedir. Bu hikâyede siyasetle, ticaretin dirsek temasını da, mesuliyet adamında barınamayan siyaseti de görürüz.

Bu hikâyenin olumlu çizilen siyasetçiler arasında temerküz eden ismi; Şemsettin Bilen'dir. Senelerce kasaba halkına gösterdiği içten hizmeti sayesinde seçimlerde ve gönüllerde daima birinci olan Belediye Başkanı'dır. Kasabanın kalkınması için canla başla hizmet veren ideal siyaset adamı olarak çizilen bu karakter; işinde başarılı fakat siyasette başarısızdır. Artık parti tarafından belediye başkanı görevine değil mebusluk görevine getirilmeyi istese de buna bir türlü

---

¹⁴⁹ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.148.

¹⁵⁰ Ahmet Turan Alkan, "Mustafa Kutlu'ya, Tufandan Önce'ye ve Hikâyeye Dair" <http://www.aksiyon.com.tr/ahmet-turan-alkan/mustafa-kutluya-tufandan-onceye-ve-hikayeye-dair-510312> (çevrimiçi), 28.03.2003.

erişemez. Çünkü ; “siyasetin kendi mantığı, kendi ahlakı, zaman içinde oluşmuş kaideleri vardır”¹⁵¹ ve Şemsettin Bilen bunlara uymaz.

Şemsettin Bilen Nurettin Topçu’nun dediği; “Gayri yaşatmak için yaşayan, kurtarıcı ülkü edinen mesuliyet adamının”, hikâyedeki vücut bulmuş halidir. Oysa “siyaset adamı kendinin ve gayrin iradi kuvvetlerini hep kendi varlığında tüketen insan[dır.]”¹⁵²

Şemsettin Bilen, yaşlı kurt olarak anılan Zeynel Abidin’e müştakî olduğu durumu anlatırken, Zeynel Abidin’in siyaset için söylediği gerçekler, yazarın siyasete biçtiği değeri ve eleştiri sahasını gözler önüne serer:

“-Atak değilsin Şemsettin. Korkak da değilsin ama, kime ne zaman vuracağını bilmiyorsun. Hatta birine vurmak aklından bile geçmiyor. Elini kaldırıp indiriyorsun. Hemen af dileyip vazgeçiyorsun. Estağfurullah efendim, siz önden buyurun diyerek yerini başkalarına terk ediyorsun. Hep karşıdan anlayış, feraset, basiret bekliyorsun.

Ama bu dostluğa, arkadaşlığa, insanlığa sığmaz diyorsun.

Hele ki ahlaka hiç sığmaz. Olmaz. Hayır, olmaz. Şunu unutma ki siyasetin kendi mantığı, kendi ahlakı, zaman içinde oluşmuş kaideleri, bin bir türlü inceliği var.

[...]

- En başta şu önündeki adamı tepeleyeceksin. Bir omuz, bir dirsek, bir çelme onu yıkıp geçeceksin. İsterse baban olsun. Bir daha dönüp arkaya bakmayacaksın. Siyasette hesap anında görülür ve şunu unutma ki, siyaset ikinci adamı kabul etmez. Vefa, sefa lafta kalır.”¹⁵³

Siyasette başarılı olmanın yolu, kendin olmaktan geçip menfaatler doğrultusunda hareket etme olduğunu vurgulayan Zeynel Abidin’in alıntıladığımız cümleleri, Topçu’nun şu cümlelerini anırtır: “Siyaset, olduğu gibi görünmemek,

¹⁵¹ Mustafa Kutlu, **Tufandan Önce**, 9.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.12.

¹⁵² Nurettin Topçu, **Yarınki Türkiye**, s.199.

¹⁵³ Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.12.

çevreye uyararak çevresini yok etmek, hayatın her hadisesini hakikate yabancı, ona düşman hale sokarak zayıflatıp esir etmek kuvvetidir.”¹⁵⁴

Fakat Şemsettin Bilen bu kalıpların içine giremeyecektir, mesuliyet adamı olma yolunda ilerlerken, kendini siyaset sahasının dışına atacaktır. Bu durum, Şemsettin Bilen’in var olma alanını, hikâye içerisinde gelişen olaylarla sorgulamasıyla gerçekleşecektir. Yani Tufandan Önce’de yaşanılacak hadiselerle Şemsettin Bilen’in kurtuluş yolu da anlatılır.

Tufandan Önce’de, Belediye Başkanı dışında kasabada var olan siyasetçileri de görüyoruz. Bu karakterler, Şemsettin Bilen gibi mesuliyet adamı değil, tam olarak siyaset adamıdır. Bunlardan biri İlçe Parti Başkanı Muhacir İdris Güzel’dir. İdris Güzel aslında kasabadaki kapitalist sistemin temsilcisi olarak ticaret ağı ören başarılı bir tüccardır. Fakat ticarete işini sağlama almak için, siyasete ve siyasîlere ihtiyacı olduğunu anlar ve siyasete yönelir. Burada Topçu’nun da sıklıkla vurguladığı gibi ticaretle siyasetin, birbirleriyle olan dirsek temasıyla kuvvetlendiğini görürüz. Mustafa Kutlu bu ilişkinin tespitini; *“Siyasetle ticaret ikiz kardeş sayılır, yedikleri içtikleri ayrı gitmez.”* diyerek vurgular. Aslında siyasîler ve tüccarlar aynı geminin kaptanıdır. Eğilimleri, iştihaları, tavırları, hareketleri aynı amaca hizmet ettikleri için birbirlerinin alanlarında yabancılık hissetmezler. Nurettin Topçu bu durumu şu cümleleriyle özetler:

“Ticaretle siyaset bir manada aynı şekilde davranışlardır. İyi bir tüccar mahir bir diplomat gibi en fazla aldatmasını bilen, samimi benliğinden kabil olduğu kadar uzak yaşayan, menfaatini mabutlaştıran insandır.”¹⁵⁵

Dolayısıyla İdris Güzel hikâyede ‘güzel’ siyaset yapan insanlardandır. Kasabanın hizmetine yarayacak tesis kurmak için yatırım yapıp bütün siyasîleri seferber ederken, asıl maksadının hizmet değil oy toplamak olduğu aşikârdır. İdris Güzel Nurettin Topçu’nun siyasete dair tanımı olan;” *Siyaset, pratik zekânın,*

---

¹⁵⁴ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.86.

¹⁵⁵ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.202.

insanları birer alet gibi, kendi gayelerimize en uygun tarzda kullanmayı öğreten bir şeklidir.” cümlesini pratik alanda kullanan başarılı bir siyasetçi olarak gözler önüne serilir.

Bir de bu hizmetin halkı memnun etmesinden yararlanmak isteyen, pastadan pay kapma mücadelesi veren siyasîler vardır ki; bunların varlığı siyaset eleştirisini haklı çıkarmanın vurgusunu yapmaya yeterlidir. Haşmet Altay ve Hulusi Derin adındaki bu tipler, İdiris Güzel’in yaptığı yatırımı kendi yapmış gibi göstermekten çekinmeyen mürâîler olarak gösterilir.

Bu tesis inşası altındaki yatan gerçeğin, siyasete alet yapılma arzusu olduğunun bilincinde olanlar da vardır. Onlardan biri adaletin sesi olarak tüm bu oyunun gerçek yüzünü ifşa edecek bir yazı kaleme alır. Bu kişi kasabadaki tek gazetenin sahibi Fikri Süzer’dir. *Adalet Dairesi* adıyla yazdığı bu yazı siyasetin çirkin yüzünü bir kez daha gözler önüne sererek vurgular:

“Şimdi gelelim zurnanın zırt dediği yere. Kasabamıza bir tesis yapılacak. Yapılsın, halkın umumi arzusudur. Ancak bu tesisin yer seçimi ve bu yerin mülkiyeti, ve bu mülkiyetin gûya devlete bağışlanması ve bu bağışı yapan kişinin(ki hepinizin malumu İdiris Güzel’dir) tesis ihalesini alması âdil bir muamele olmayıp, tamamen siyasi danışıklı dövüştür. Apaçık bir oyundur. (...) Bu oyunun içinde il milletvekilleri dâhil bütün daire âmirleri bulunmaktadır. Hepsi İdiris Güzel’den alacaklarını almışlardır.”¹⁵⁶

Siyasetin ve ona revan olan siyasîlerin insanî değerlerden ve ilişkilerden uzak olduğu vurgusu, hikâye boyunca tekrarlanır. Siyasetin aleti yapılacak tesisin temel atma töreninin açılacağı gün geldiğinde de yapılan bu planların hesabı şaşar. Bir doğal afetle, tufanla siyasîlerin emeli muvaffak olamaz.

Müstakil olarak siyaset eleştirisine bina edilen Tufandan Önce’den başka, Kutlu’nun diğer hikâye kitaplarında da siyasete ve siyasîlere karşı aldığı tavır, açık bir şekilde gözler önüne serilir. Bu durumu; ilk eserlerinden itibaren, değişmeyen algı, fikri-i sabit olarak görürüz. Kutlu’nun ilk eseri olan ve sonradan

---

¹⁵⁶ Mustafa Kutlu, a.g.e., s.114.

yayımlanmayan Ortadaki Adam'dan itibaren, siyasete ve siyasîlere karşı değişmeyen algısının izlerini sürelim.

Ortadaki Adam'da kitaba ismini veren aynı adlı hikâyede gazeteci olan kahraman, görevini gerçekleştirmek için siyasîlerin konuşma yaptığı bir toplantıya katılır. Görevini yaparken iç sesiyle de onlara karşı duyduğu nefreti okuruz:

“Aslında istedikleri zaman çoban olmaya yönelirlerdi. Ama hallerinden memnundular. Çoban olmadıklarından da, bu duruma içten içe seviniyorlardı. Pis riyakârlar. Göbekli göbekli konuşuyor, işte yağlı yağlı laflar ediyordu. [...] Bu millet vekilleri hep terler mi böyle? O indi. Bir başkası çıktı. Hey be, boy bir, en bir. Sanki aynı makastan çıkmışlar. “

Kutlu hikâyelerinde bu hikâyeden itibaren siyasîlerin dış görünüşleri değişmeyecektir. Siyasîlere çizilen resim hep, göbekli, şişman oluşları şeklinde yansıyacaktır. Bu durum, siyasetten menfaatleri doğrultusunda yararlanan insanların, açgözlü oluşlarının, sürekli daha çok kazanma ve yeme iştiaklarının alegorik ifadesi olacaktır. Zira bu hikâyenin ilerleyen kısmında da bu durum yinelenir:

“Güneş konuşmacının tam tepesinde. Tepelerde bir de tam daireler çizen kuşlar var. Leş kargaları. Konuşmanın en can alıcı yerinde parti başkanı geliyor. Ekşi ekşi lahmacun kokusu yayılıyor. Konuşmacı ters ters bakıyor. Uzaktan bir yere işaret çakıyor. Üç kişi alkışlıyor. Daha sonra köylüler birbirlerinin yüzüne kocaman kocaman bakarak alkışlıyorlar. O üç kişi bağıyor, köylüler bağıyorlar. “¹⁵⁷

Bu satırların okuyucuda bıraktığı tiksinti duygusu, siyasîlere çağrışımında bulundurulacak şekilde yansıtılmıştır. Üstelik bu konuşmaların halkta zoraki kabullenme yaratmanın çabası da siyasetin acz halini yansıtmaktadır. Hak etmeyeni alkışlatmak Kutlu hikâyelerinde ironi yoluyla burada da verilmiştir. Bunun yanı sıra Topçu'ya göre de kalabalığın alkışı, liyakatten kaynaklanmadığı tecrübe edilmiş

¹⁵⁷ Mustafa Kutlu, **Ortadaki Adam**, s.50-51.

sabit olarak anılır. Topçu alkış toplayan siyasîlerin aksine, alkış alamayan insanların eserlerine bakmayı şu sözleriyle telkin eder:

“İnsanlığı hakiki çehresiyle tanımak için küçük görünen, kalabalığın alkışını toplayamayan, lakin gözyaşından doğan eserlere bakın. İnsanlık kaba gözlerle görünmeyen bu şuur hareketleriyle ilerlemiştir.”¹⁵⁸

Fakat halka hizmet verme amacıyla kürsülere seslenen siyasîler; *“kürsülerini birbirinin sırtına basa basa, arada bir kendi sırtına bastıra bastıra yukarlara taşıy[ıp]”¹⁵⁹* hak etmediği alkışı toplayan güruh olarak hikâyede yerlerini alırlar.

Bu güruh halk içerisinde alkış toplasa dahi, seçilip makamlarına otursalar dahi toplum içerisinde güvenilmeyen karakterler olamaya mahkûm olurlar. Gönül İş’nde masum Anadolu insanı tarafından siyasîlere güvenilmeyeceği dile getirilir. *“Bu memlekette okumuştan, siyasîden bundan geri hayır gelmez oğul, günü geçmeden işe koyulmalı, boğazı gırvatlıya güvenmemeli diyen sen değil miydin?”¹⁶⁰*

Kutlu’nun bu yaklaşımı, hikâyelerinde fikr-i sabit olarak devam eder. Yokuşa Akan Sular’da da buna benzer cümlelere şahit oluruz:

“Edirnekapı’da, tam şimdiki otobüs durağının yerindeydi evimiz. İstimlakta gitti. Dürüst bir mühendis vardı. İstimlak işi ilerleyince, işi azıttı diye çıkardılar. Menderes rahmetli deflemiş, yerine başka birini almış, o öbüründen beter. Siyasî olup da bulaşık olmayan var mı?”¹⁶¹

Yani Kutlu’nun hikâyelerinde siyasîlerin karşılığı, *nefretten* başka bir duygu değildir.

Ya Tahammül Ya Sefer adlı hikâyede de siyasete atılmasıyla benliğini, manevî değerlerini kaybeden, kendine yabancılaşan bir zamanların dava adamı ve müridi olan Yunus Bey özelinde, siyasîlerin revan oldukları yolda feragat ettikleri şeyler gözler önüne serilir. Yunus Bey’in bir zamanlar bağlı bulunduğu dava, Nurettin

¹⁵⁸Nurettin Topçu, *Millet Mistikleri*, 3.bs., İstanbul, Dergah Yay.,2013, S.38.

¹⁵⁹ Mustafa Kutlu, *a.g.e.*, s.46.

¹⁶⁰ Mustafa Kutlu, *Gönül İş*, s.37.

¹⁶¹ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular*, s.75.

Topçu'nun telkinleriyle, düşünceleriyle vücut bulan davayı temsil ettiği için, *Davadan Yıl'anlar* bölümünde tafsilatıyla Yunus Bey'in siyasî kimliğinden ve vazgeçişlerinin neticesinden bahsedeceğimizden, burada ayrıntıya inmeyeceğiz. Fakat, siyasete girdikten sonra göbeklenmesi, kendi çıkarları uğruna dostluklarından vazgeçmesi ve eşi Neslihan Hanım'ın başını açtırtması, Mustafa Kutlu'nun siyasîler için çizdiği karaktere birebir uyduğu için burada tekrar zikretmiş olalım.

Yunus Bey dışında bu hikâye kitabında siyaset uğruna yine davadan yılacak, şişmanlayacak, benliğinden vazgeçecek seyirde ilerleyen Veysel karakteri de, siyasîlerin daha yolun başında geçirdiği değişimi vurgular.

Ya Tahammül Ya Sefer'in davadan yılmadan, siyasete *bulaşmadan*, sefer etmek zorunda kalan kahramanı İlhan bile, Sır adlı hikâye kitabında Satılık Huzur bölümünde tekrar okuyucu karşısına çıkacak ve rüyasında dahi olsa “ *ruhumun bir kısmını satarak seçimlere girsem ne fark eder*”¹⁶² diyerek, bilinçaltında yatan eğilimi ifşâ edecektir. Fakat siyaset adamı olmaktan kurtulmanın yolunu, Sır adlı hikâye kitabının şeyhi olan karakterine gidip danışmakta bulacaktır. Lakin şeyh çoktan sır olmuş olacaktır. Çünkü Onun da sefer etmesini gerekli kılacak unsur, siyasettir.

Sır adlı hikâye kitabının şeyhi bir çiftçiyken şeyhi tarafından kendisine verilen eli devam ettirmeye çalışmış, bir yandan da çiftçiliğini sürdürmek istemiştir. Fakat ona intisap eden şehirli müntesipleri, şeyhi toprağından koparıp şehre getirmişlerdir. Tekkesine münzevilikten, tasavvuftan, kanaatten uzak insanları, maddeleri, mevzuları sokmalarına ses çıkarmamış, tahammül etmiş ve bir sınav olarak görmüştür. Fakat bardağı taşıran son damla siyaset olmuştur. Şeyh, İlhan ortaya çıkmadan evvel;

“Bunaldım.

Demek bunalmamda hayır var idi.

*Çünkü iş sonunda döndü dolaştı siyaset kapısına dayandı.”*¹⁶³

---

¹⁶² Mustafa Kutlu, *Sır*, s.82.

¹⁶³A.e., s.21.

diyerek, siyasete ‘bulaşmamak’ adına sırrolur.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde siyasette yükselmek isteyen tipler, bir şeyhi ‘sır’ etmeye vesile olurken; *Hüzün ve Tesadüf*’te de işi sınıflara ayrılma, akrabalık ilişkilerinde bağlayıcı unsur olarak siyaseti öne sürme, derecesine götürürler.

Hüzün ve Tesadüf’ün *Mevzu Derin* adlı hikâyesinde siyasetin içerisinde olan Hukuk profesörü Hamdi Bey, adının aksine hamd edememiş, siyasette yükselmek uğruna oğlunu, siyasî çevreden birisiyle evlendirmek suretiyle, kendi siyasî kariyerine alet etmeye çalışan bir babadır. Yalı sahibi olan Hamdi Bey’in oğlu Hakan, yalının aşçısının kızına göz koymuş, bir sarkıntılık anında da kaza neticesinde merdivenlerden düşmüştür. Bu kıza âşık olan Selami ise bu durumu fırsat bilip, kızı kaçırıp yurt dışına gitmiştir. Hamdi Bey’i hikâyede asıl ilgilendiren ‘mevzu’ ise ‘derin’dir. Oğlunun böyle bir kızla anılmasının siyasî durumuna zarar vereceği endişesi taşır. Hamdi Bey’in “*siyasette yükselmeyi siyaset dışı yollar ve vasıtalarla gerçekleştirme*”¹⁶⁴ tasavvuru şu cümlelerle ifşa olur:

*“[...]o sıralarda bir partinin genel başkanlığına oynamakta. Olağanüstü kongre kararı aldırılmış, kongreye az bir zaman kalmış. Şimdi bu dar zamanda oğlunun biçki- dikiş kursuna giden bir mahalle kızı ile evlenmesi yakışık alır mı yani. Ayrıca bu oğlanın Boğaz’da yalısı bulunan ünlü sanayicilerden birinin kızını alarak sınıfına, babasına, istikbaline yaraşır bir evlilik yapması usulden değil midir? Siyasette güç odakları ile dirsek temasını böylesi akrabalık ilişkileriyle beslemek akıl işi değil midir?”*¹⁶⁵

Hamdi Bey’in telakkisine göre, daha doğrusu siyasî alandaki varlığına göre şekillenen değişler ahlakî normların dışında siyasetin içindedir. “*Onun hesapları ve zihninden geçenler aktarılırken “usulden değil midir” ya da akıl işi değil midir”*

---

¹⁶⁴ Mehmet Samsakçı, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Modern Bir Dejenereasyon Alanı Olarak Siyaset ve Siyasîler”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2012, s.197.

¹⁶⁵ Mustafa Kutlu, **Hüzün ve Tesadüf**, s.82.

*gibi ifadelerin kullanılması, aslında Hamdi Bey'in "Türkiye" olduğunu sezdirmektedir."*¹⁶⁶

Son olarak Mustafa Kutlu'nun Topçu'dan mülhem yahut O'nun düşüncesiyle hemhâl olan, siyasete ve siyasîlere karşı eleştirel tavrını; coşkulu, korkusuz, açık yüreklilikle temsil eden karakteri Uzun Hikâye'deki Sosyalist Ali'yi zikretmeliyiz. Uzun Hikâye'de eşi, çocuğuyla beraber şehir şehir dolaşıp hayat mücadelesi veren, hak yolunda yürüten bir adamın hikâyesi anlatılır. Sosyalistlik; Ali'nin sosyalist olmasından değil, eşitlik, hak, adalet için savaş vermesinden dolayıdır. Memuru olduğu bir okulun bahçesini ekmiş fakat meyvesini, sebzesini emeği olmayan okul müdürü kendisine vermemiştir. Bu duruma sinirlenen Ali "eşit bölüşmeliyiz" deyince, müdür tarafından "Sosyalist" yakıştırması yapılmıştır. Hikâyede, Ali'nin sosyalistliği ideolojik olarak sosyalizmin yansıtılması değil, lakap olarak sathi bir adlandırma olmaktan öteye gitmez. Hikâye boyunca hak müdafaası yolunda çabalayan Sosyalist Ali, son olarak yerleştiği Hanyeri Gazetesi'nde, siyasete ve siyasîlerin durumuna eleştirel yaklaştığı Particilik yazısını kaleme alır. Bu yazı Kutlu hikâyeleri içerisinde siyasete ve siyasîlere eleştirilerin manifestosu olarak adlandırılacak mahiyette ve üsluptadır.

"Bilenler Bilir..." Mahalli dilde 'part' diye bir kelime vardır. Bilenler bunun karın, göbek, mide, işkembe mânasına geldiğini bilirler.

[...]

'Parti' kelimesi ise bize Fransızcadan geçmiştir. Dilimizde birkaç mânası ile kullanılıyor. 1. Parça, kısım. Mesela 'Bir parti kumaş geldi' deriz. 2. Bir siyasi gaye etrafında birleşenlerin meydana getirdiği kuruluş, firka, hizip. Bu da malum mânadır. 3. Eğlence toplantısı. İşte bu mühim. Çünkü bizimkiler 'Kokteyl partisi' veya 'av partisi' gibi partiliği eğlence haline getirmişlerdir. 4. Bir defada oynanan oyuna da parti deriz. Mesela 'tavla partisi' gibi. 5. Kelepir, vurgun mânası ki, en önemlisi budur. 'Partiyi vurmak' deyimi büyük kazanç sağlamak demektir. 'Partiyi kaybetmek' ise elde ettiği bir kazancı, haksız biçimde geldiği makamı yitirmek demektir.

Şimdi, aziz okuyucular, dilimizde niçin 'part' diye bir kelime var olmuş, anladınız değil mi?

Hâlâ anlamamış olanlar için daha açık bir ifade ile şunları söylüyorum:

¹⁶⁶ Mehmet Samsakçı, **a.g.m.**, s.197.

Şiş göbekler; gövdesi yağ bağlayanlar, tüyü bitmemiş yetimlerin hakkını sülük gibi emenler, sözlerim sizedir.

Particiliği 'part şişirmek' diye anlayanlara karşıyız ve hep karşı olacağız.

Sakın ola ki, bu yazımızdan particilik ile uğraşanların tamamını kastediyoruz anlaşılmasın. İfadelerimizi başka noktalara çekmesinler.

Sözlerimiz kimedir o zaman?

Onlar kendilerini bilirler.

Hepsinin ipliğini pazara çıkaracağız.

Böyle biline.”¹⁶⁷

Böylece hikâyelerin genelinde siyasete ve siyasîlere yöneltilen eleştiriler, bu yazıyla özetlenmiş olur. Kutlu'nun da, Topçu gibi eleştiri alanı; belli bir partinin mensuplarına karşı değil, siyasete genel olarak karşı duruştur. Çünkü temel meselesi ahlak olan bir ahlak felsefecisinin ve merhamet, hizmet, hürmet sacayağından çıkılmaması gerektiğine binaen hikâyeler yazan, insanları benliklerinden kopmaması yönünde telkin eden ve “*Hayat Güzeldir*” mottosuyla hareket eden bir yazarın; siyaseti eleştirmesi de insanların manevî değerlerini tefessüh etmesi dolayısıyladır. Topçu'nun düşüncesinde de, Kutlu hikâyelerinde de vurgulanan; siyasetin, gerek kendi çarkına çektiği insanlara gerekse muhatabı olduğu insanlara karşı benliklerinde bıraktığı bozulmalardır. Önümüzdeki bahisler olan ticaret ve basında da, siyasetin nasıl etkin rol oynadığını ve yine insanı manevî değerlerinden uzaklaştırdığını göreceğiz.

---

¹⁶⁷ Mustafa Kutlu, **Uzun Hikaye**, 36.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.87.

2.2.2. Ticaret ve Tüccarlara Bakış

Kutlu'nun ve Topçu'nun ticarete olumsuz bakması, ticaretin sanayileşmeyle beraber kontrolsüz kazanma iştihakı kazanmasından dolayıdır. Tabi ki ticaret de, siyaset kadar eski bir alandır ve başından itibaren yozlaşmış, menfaate dayalı bir sistem değildir. Kutlu hikâyelerinde de vurgulandığı gibi gelenekte “peygamber mesleği” olarak anılan bu alan; masumiyetini yitirip, kapitalist çarkın halkası olmuştur. Dolayısıyla Topçu ve Kutlu nazarında bu halkaya eklenen çoğu tüccarlar; kanaat sahibi, çok çalışıp az kazanma, helal- haram ayrımı yapan çizgiden çıkıp az çalışıp çok kazanma, çıkarları uğruna insan ilişkilerini ve en önemlisi ahlakı unutan insanlar güruhuna katılmışlardır.

Topçu'nun düşüncesinde eleştirilen bu mesleğin ıslah edilmesi yönünde çözümler üretilse de, daha önce de bahsettiğimiz gibi nihayetsiz kalacak, tasavvurdan ileriye gidemeyecek önerilerden olacaktır. Topçu bu ıslah çalışmalarını, şu cümleleriyle özetler:

“Ticaret hayatı küçük sanayii devrinin avareliğine veda ederek, kumarcılıktan kurtularak, devlet tarafından ayarlanacak istihlal ve satış dengesi içinde cereyan etmelidir. Serbest ticaret denen şey mutlak manasında, şüphe yok ki eski devirlerin iptidai bir şansı denemesi tarzından ibaret, küçük sanayii sisteminin bir artığıdır.”¹⁶⁸

Fakat günümüzde artık ticaret ağı büyümüş, ‘dünyanın bir köy’ haline gelmesine tenakuz göstererek, küçük ticarî dükkânlar da holdingleşmişlerdir. Bu büyüyen ticaret sahasının ve daha da çok kazanan tüccarların kuvveti; siyaset, din bazen basın-medya kanallarından destek almalarıyla mümkün olmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz İdris Güzel, buna ‘güzel’ bir örnektir. Bundan başka Sır adlı hikâye kitabında da tasavvufu ve din yolunu kullanarak ticaret ağlarını genişletmek, daha çok kazanmak isteyen tüccarlar da dikkat çekicidir. Sır’daki çiftçi şeyh, ne olduğunu

¹⁶⁸ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.116.

anlamadan toprağından koparılıp şehre getirilmiş ve kendi iradesi dışında tekkesinin, siyasete, ticarete alet olmasını izlemiştir. Bu durum Sır'da şeyhin iradesi dışında olsa da, Topçu'nun *Taşralı* adlı hikâye kitabındaki Mübarek Zat adlı öyküde şeyhin iradesiyle, dini ve tarikat yolunu ticarete, siyasete alet yaptırdığını görürüz:

“Araya dalavereci din simsarları koyarak kendine şeyh dedirtmiş. Propagandacıların yardımıyla sahasını genişletmiş, mürit olarak kurnaz ticaret adamlarını seçtirmiş. Bunların ihtikâr, vergi sahtekârlığı ve kaçakçılık gibi işlerini kitaba ve şeriata uydurarak az zamanda zengin olmalarını sağlamış. Sonra kendisine intisap edenlerin mutlaka zengin olduklarını yine adamlarıyla propaganda ederek etrafına toplanan harislerin çemberini genişletmiş.”¹⁶⁹

Kutlu'nun hikâyelerinde dinin ve ticaretin kutsal ve geleneksel manalarının, tefessüh edilip menfaatler uğruna dirsek temasında bulunulma durumuna, sıklıkla rastlanır. Üstelik kendilerine hacı dedirten ya da din adamı unvanıyla toplumda adı geçen tipler, çoğu zaman altına Mercedes çekip, cebini doldurma iştiyakıyla yaşayan insanlar olarak gösterilir. İştigal ettiği mesleğin din adamlığı olmasının yanı sıra, bu alanda camiye, namaz kıldırılmayı, mevlüt okumayı, ramazan ayının gelmesini ticarete tevîl etmeye çalışan insanlar da eleştirilir. Bu durum Ortadaki Adam adlı hikâye kitabında çarpıcı şekilde gözler önüne serilir. Köyün imamı olan Hoca ramazan ayının payına düşen parasını az bularak, şu cümleleriyle yakınır:

“He yahu işimiz iş. Bizim ramazan boyu nefesimiz tükendi; cebimize beş kuruş girmez, onların parayı dünden hazır. Söliyecem müftülüğe, biz neciyiz? Eğer vayız isek vazifemizi yaptık. Dışarıly vayızler gelende, konuşacak cemaat bile bulamıyuh. Varsa Asker Vayız, yoksa Kelkitli Hoca bilmem ne.”¹⁷⁰

Topçu da aynı yaklaşımla; dini meslek yapan insanların, dini ticarete tevîl etmesine karşı çıkar ve düşüncesinde bu duruma sıklıkla yer verir. O'na göre;

¹⁶⁹ Nurettin topçu, *Taşralı*, s.57.

¹⁷⁰ Mustafa Kutlu, *Ortadaki Adam*, s.20.

“Din çoktan ticaret metaı olmuştur. Seslerinin güzelliği sırasıyla boy boy hafızlar, kalitelerine ayrılmış kumaşlara benzerler. Her birinin ticareti de tabiat unsuru ciğerleriyle hançeresi, emeği ses nağmeleri, sermayesi ise dindir, Kur’an’dır. Bu ne tüyler ürpertici iman pazarı! “¹⁷¹

Din; iman edilen, inanılan değerler toplamı, yaşama biçimine şekil veren kaideler bütünü olmaktan çıkmış tam tersi duruma gelmiştir. Daha çok kazanma iştıyakıyla hareket eden insanlar, bu hareketlerini rahatça sergileyebilmek için hareketlerini dinin kuralları gibi göstermekten çekinmezler.

Gönül İşi adlı hikâye kitabının Kanoluk adlı bölümünde, köye salyangoz fabrikası kurmak isteyen bir Yahudinin girişimine karşı çıkanların ve destekleyenlerin çatışması anlatılır. Karşı çıkanların tarafında bir baba varken, destekleyen güruhta ise babanın oğunun olması, fabrikanın daha gelmeden geleneği ve değerleri alt üst edeceğini vurgular. Bu hikâye bize göre; “*Müslüman mahallede salyangoz satmak*” deyiminin, modern halinin mücessem durumudur. Bu girişimi destekleyen köylü babanın okumuş oğlu olan Sinan, ticaretin peygamber mesleği olduğunu öne sürerek fabrikayı haklı çıkarmaya uğraşır:

“Neyse, yahu bu memleket ne ile kalkınacak? Adam fabrika yaptı. Koskoca fabrika. Sizin bu beğenmediğiniz salyangoz değerleniyor o fabrikada. İhracat yapıyoruz taa İtalya”ya. Konservencilik dünya çapında bir iştir. Sizin aklınız pek getirmiyor. Hem bunun dinle diyanetle ne ilintisi var canım. Peygamber bile devrinde ticaret için Yahudilerle iş tuttu. Bir bellemişsiniz elin keferesi diye.”¹⁷²

Köylüyü ve babasını ikna etmenin yolunun; onların dünya algılarına, yaşama biçimlerine atıflarda bulunulmasından geçtiğini bilerek, kelimelerini bu minvalde seçen Sinan, peygamber sünnetine dem vurarak, köylünün gözünde fabrikayı meşru kılmaya çalışır. Sinan bu tavrıyla, Topçu’nun bu tavra sahip kişileri sahtekâr olarak adlandırdığı, şu cümlesinin muhatabı olacak mahiyettedir:

¹⁷¹ Nurettin topçu, **Yarınki Türkiye**, s.273.

¹⁷² Mustafa Kutlu, **Gönül İşi**, s.31.

“Zenginliğin sadece vatana ihanet kaynaklarından doğabildiği devrimizde(...) ticaret insanın ruhundaki canavarlığı seyrede ede yine de onu ayetle, hadisle yüceltmeye çalışan ve cemiyetin yükseliş ve kurtuluş sahasıymış gibi gösteren sahtekâr.”¹⁷³

Bize göre işin ironi içeren tarafı ise; köye getirilecek fabrikanın, köyün kaynaklarını bitireceği endişesi duymaksızın, işi sadece para getirisine bağlayan köyün imamının da fabrika müdafaacısı olmasıdır.

“... Bakın ne diyor Sinan Bey. Döviz getirecek diyor memlekete. Tabii kalkınma için döviz şart. Ben aydın bir imam olarak memleketin iktisadi gerçeklerini sizlere duyurmakla görevliyim. Din işi değil bu, tamamen dünya işi. (...) Laik bir ülkedeyiz İsmail Usta. Unutmayınız. Bu fabrikalar açılmazsa siz daha çok sürtersiniz karasabanın arkasında.”¹⁷⁴

İmanın endüstrileşmekten yana olan tavrında, köylünün dini hayatlarının dışına çıkacak kavramları hatırlatarak vaaz vermesi ilginçtir. Din ve dünya işlerini birbirinden ayırarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgularken, bunu imam ünvanıyla telkin etmesi ironi içerir. Fabrikayı istemeyen köylü ise yaşam alanını din üzerine bina etmişken; din ve dünya ayırımına gitmek gerektiğini idrak edemez. İdrak edemeyen köylü saflığıyla, imama konuşmanın bir yerinde *“peygamberin din ile dünyayı ayırıp ayırmadığını”* sorusu sorulunca imam, laik bir ülkede yaşıyoruz vurgusunu yapar. Laiklik kavramı aslında köylü için bir anlam ifade etmemektedir. Zira siyasal bir kavram olan laikliğin, köylülerin varlık alanında geçerliliği bulunmaz.

Dine göre yaşamaktan ziyade, kazanç alanına göre yaşayıp dini buna uydurma çabası Kutlu'nun, başka hikâyelerinde de kendini gösterir. *Ortadaki Adam*'da *Bir Mektup* adlı hikâyede namazdan çıkıp usulsüz ticaret yapan insanlar eleştirilir.

---

¹⁷³ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.199.

¹⁷⁴ **A.e.**, s.32.

“Öğle namazından beraber çıkıp, sabahleyin metresi 250 kuruşa satılan su borusunun, öğleden sonra 350 kuruşa satıldığını, satanın bu yol ile Mercedes sahibi olduğunu bilen leblebici Zakir Efendi, dükkân komşusuna neden bir şeyler söylemek yerine aynı şeye hevesleniyor?”¹⁷⁵

Ticaretin ve tüccarların dini hassasiyetleri ve değerleri kullanarak kazanma iştiaqları, ticaretin dinle kurduğu dirsek temaslarından biridir. Dinin gerçek mahiyeti tefessüh edilerek, menfaatler doğrultusunda kullanılması Kutlu hikâyelerinde rastlanır bir olgudur. Bunun yanı sıra yukarıda da bahsettiğimiz gibi ticaret ihtirası, hayatın diğer pratik alanlarından veya kurumlarından da destek alır. Siyasetle ticaretin ikiz sayılması, bu düşüncenin ürünüdür.

Siyaset kurumuna gösterilen eleştiri gibi ticarete gösterilen eleştiri de, yaşamını idame ettirebilmek için bu meslek yolunu tutan halis insanlara karşı değildir. Eleştiri sahası, kapitalist çarkın kuklası olacak şekilde, çok kazanmak ve bu kazanma yolunda kaide, değer, usul, insan tanımayan güruha karşıdır. Topçu'nun defaatle tekrar ettiği bu eleştiri, Kutlu hikâyelerinde karakterler ve olay örgüsü özelinde yaşatılır.

2.2.3. Basın- Medya Eleştirisi

*Modern teknolojinin hiçbir ürünü hayra hizmet etmez.¹⁷⁶

(Mustafa Kutlu)

Şimdiye kadar Topçu'nun ve Kutlu'nun eleştiri sahalarının altında yatan saik; toplumsal değişimin insanları sekülerleştirmesi, benliklerinden ayırması ve ihtiraslarının esiri yapmasıdır. Bunu sağlayan aletlerden biri de kapitalizmin kumandası olan basın ve güncelleştirerek söylersek medyadır.

¹⁷⁵ Mustafa Kutlu, **Ortadaki Adam**, s.76.

¹⁷⁶MustafaKutlu, ToprağaDönelim,(çevrimiçi)<http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/MustafaKutlu/toprağa-donelim/16404>, 22.04.2009.

Gazetenin 17. yüzyılda kendini göstermeye başladığı tarihten itibaren, toplumsal değişimin hızlandığını müşahade ederiz. Gazetenin Tanzimat'la birlikte toplumumuza girmesiyle, üstlendiği ideolojik misyonun getirdikleri, başka bir çalışmanın konusudur. Bizi ilgilendiren; topluma girdiğinden itibaren hiç de masum olmayan bu aygıtın, toplumsal değişmedeki başat faktörüne vurguda bulunmaktadır. Gazetenin açtığı yoldan ilerleyen medya, teknolojinin gün geçtikçe ilerlemesiyle, toplumsal değişimi daha da hızlandırmıştır. Teknolojinin her gün ivme kazanması, kapitalizmin ilerlemesiyle doğru orantılı olmuştur. İnsanoğlunu hızlı ve etkili şekilde yönlendirebilen medya, kapitalizmin amaçlarına hitap ederek, çarkına eklenmiş ve önemli bir güç odağı haline gelmiştir.

Medyanın; topluma istediği bilgiyi, istediği şekilde taşıma imkânı, tüketim kültürünün muharrrik kuvveti olan reklamın kullanım sahasının ellerinde olması, bu aygıtı doğrudan kapitalist sistemin bir ürünü yapmıştır. Buna ek olarak, bu durum medyanın ve basının, modernleşmeyi hızlandırıcı ana saiklerin başında gelmesini sağlamıştır. Dolayısıyla medyanın, toplumu etkilemedeki, inanç değerlerini belirlemedeki, yaşam biçimlerini dikte etmedeki gücü yadsınanamaz olur. Bu gücü ideolojik aygıt olarak kullanma imtiyazı, dünyayı yönlendiren güç odaklarının elinde olmuştur. Dolayısıyla, modernizme, kapitalizme karşı eleştirel bir tavır sergileyen Topçu ve ondan mülhem Kutlu, bu güç odaklarının, medyayı alet olarak kullanmasına karşı çıkmış ve bu aygıtta da mütemadiyen mesafeli yaklaşmışlardır.

Tabi ki günümüzde tamamen medyanın getirilerinden tecrit olmak imkânsızdır. Ama onun hizmet ettiği unsurlara halka olmaksızın, karşı durmak bilincini; Topçu düşüncesinde, Kutlu hikâyelerinde mütemadiyen vurgulamıştır.

Topçu yaşadığı dönem dolayısıyla medyanın bugünkü tesirlerini görememiştir. Fakat yaşadığı dönemde de var olan gazete ve basın, toplumun ahlakî değerlerini alt üst etmedeki imkânını, kanaate değil tüketime meyyal insan tipi oluşturmasını düşüncelerinde sıklıkla eleştirir. Yukarıdaki kısımlarda bahsettiğimiz, siyaset ve ticaret eleştirisinin üçüncü sac ayağı olarak basını ve radyoyu görür. Topçu bu üç sacayağının tasfiye edilip ıslah çalışmasına gidilmesi yönünde telkinlerde bulunur. Ona göre;

“Her gün, her sabah halka kucak kucak zehirler saçan bezirgân basında, milletin kalbine hançer batıran ve bir türlü milletin olamayan radyoda, vicdansız ve mesuliyetsiz bir saldırma politikasını menfaat dünyasında düzenleyen iğrenç bir ticaret hayatında, ikbal ticaretini hüner ve meslek yapan partacılık çalışmasında inkılap yapmamız lazım geliyor.”¹⁷⁷

Fakat Topçu, henüz basın ve radyodan sonra asıl tehlike arz edecek, “dünyayı bir köy” haline getirmekteki hızıyla öne çıkacak internet ve televizyonla karşılaşmamıştır. Onun gazetenin ve radyonun getirdikleriyle müşahede ettiği toplumsal değişmeler, bu iki aygıtı karşı müştekî olmasına yetmiştir. Gazetenin ve radyonun; siyasetle, ticaretle olan ilişkisinin temelleri, Topçu’nun savunduğu değerlerle tamamen tenakuz gösterir. Topçu, basına olan eleştirisini “*Sanki ruha saldırmak hürriyet denen faziletmiş. Bu güzel isim altında, gerçekte milliyetçiliği boğan basın[dır]*”¹⁷⁸ diyerek, basını insanın milli iradesine, hürriyetine müdahale eden ve algısını değiştiren aygıt olarak vurgular.

Mustafa Kutlu medyayı; Topçu’nun gazetenin ve radyonun, millet iradesini hiçe saymasını, toplumun değer yargılarını değiştirmesini, ahlaki tefessüh etmesini ve insanı, kanaat eden insan yerine mütemadiyen tüketen insana dönüştürmesini eleştiri yapmasından mülhem, eleştirir. Kutlu, Topçu’nun eleştirdiği aygıtları, güncelleyerek bunlara televizyon ve interneti de ekler. Zira televizyon ve internet; basın ve radyodan daha etkili ve hızlıdır.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde, ilk eserinden itibaren medyaya karşı duruşun izlerini görebiliriz. Üstelik medyaya dair eleştirel tutumunu, *Anadolu Yakası* adlı nehir söyleşi olarak yayımladığı hikâye kitabında, müstakil olarak yansıtır. Öncelikle kronolojik olarak hikâye kitaplarında geçen medya eleştirisine ve medyayla beraber dirsek temasında bulunarak, kuvvet kazanan kurum ve olgulara dair eleştirisine değinelim.

İlk hikâye kitabı olan Ortadaki Adam’da kitaba ismini veren aynı adlı hikâyedeki gazeteci karakterden siyaset bölümünde bahsetmiştik. Siyasetin aleti

---

¹⁷⁷ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.33.

¹⁷⁸ **A.e.**, s.164.

olarak gittiği konuşmada vurguladığımız bu gazeteci, bu defa medya ve moda ilişkisini, daha doğru ifadeyle tüketim yani kapitalizm ilişkisini vurgular.

“Uzaklarda unutulmuş insanlarla röportaj yapmak yaramazdı ona. Bütün çabaları, idare müdürüne hoş görünmek olmasa da dönüşü için hazırlanıyordu. Fifi’lerine, Şeri’lerine malzeme topluyordu kendi hesabına. Bambaşka bir yönü olanın, öbürleri arasında sivrilmesi olağandı. Filan galeride resimlerini sergileyen bayanın, ertesi gün bütün sanat dergilerini yırtarcasına karıştırdığı biliniyordu oysa. Başkalarının üç santim üstüne çıkıp da flaşlara hedef olmak için mi bütün gayret.
“¹⁷⁹

Burada yazar; medyanın, çoğunluğu orta sınıf olan halka seslenirken, bu sınıfa ait meseleleri değil, üst sınıf insanların mesellerine yer verdiğini vurgular. Çünkü üst sınıf insanların tüketim ağsı daha geniştir. Böylece *Fifi ve Şeri*’lerin yapay hayatları, orta sınıf insanların tüketim iştahasını harekete geçirecek, kapitalizm çarkı işleyebilecektir. Bunun yanı sıra medya; moda denilen mefhumu da tüketim ekonomisinin istediği doğrultuda yönlendirme gücüne sahiptir. Modanın güncel durumunu sürekli haber yaparak, kamusal alanı etkileyen ve tüketime zorlayan medya, insanı modern dünyanın merkezine oturtur.

Kutlu, medyanın kapitalizmle olan bağımsı vurgularken, diğers alanlarla olan bağlarını da unutmaz. *Sır* adlı hikâyede kitabında, toplumun değers yargılarını alt üst edecek kurum ve olguların birbirleriyle olan dirsek temaslarını etkileyici bir olay örgüsü ve üslupla yansıtır. Yukarıda *Sır* adlı hikâyede geçen siyaset eleştirisine değinmiştik. Burada da medya ve siyasetin dirsek temasında, dinin nasıl alet olarak kullanıldığına değineceğiz.

Sır’ın *Tarihin Çöp Sepeti* adlı hikâyesinde bir gazetecinin gözüyle medya-siyaset-din ilişkisi gözler önüne serilir. Gazeteci önünde “*Eğers bir gün bu ülkede hakikatin üzerine çekilen kara perde yırtılıp, gerçekler ortaya çıkabilirse, söylenecek ilk cümle şu olacaktır:*”¹⁸⁰ cümleleriyle başladığı yazıya bir türlü devam edemez. Bu durum, toplumun kalkınması için hizmet verecek yerde engelleyen siyasîlere, medya

¹⁷⁹ Mustafa Kutlu, **Ortadaki Adam**, s.45.

¹⁸⁰ Mustafa Kutlu, **Sır**, s.23

patronlarına alegori yoluyla bir eleştiri olarak okunabilir. Çünkü yazının hikâye boyunca bir türlü bitirilemeyeşi ve sonunda çöp sepetine gitmesi, gazetecinin yanına gelip onu kendi menfaatleri ya da ‘güç odaklarının’ menfaatleri doğrultusunda yönlendiren siyasîler ve medya patronudur.

Medyanın siyaset ve siyasîlerin eliyle nasıl yönlendirildiğini, halka sunulan haberlerin basın özgürlüğü veya tarafsızlığıyla değil, bir kuvvetin nemalanması lehine şekillendiğini vurgulayışını şu cümlelerde okuruz:

*“Partiden hatırlı adamlar gelince bayan gitmek zorunda kalıyor. Hatırlı adamları hatır için dinliyorum. Bana nasihat ediyorlar, hatta yazacağım yazıları ana hatları ile belirtiyorlar.”*¹⁸¹

Gazeteci, medyanın bir tek siyasete hizmet etmesini dile getirmez, dinî kullanarak cemaat gücünü arkasına alan *Efendi’lerin* de medyadan kuvvet aldığını vurgular:

“Bu işlerde gazeteler de yer alıyor artık. Gazetelerin “Efendi Hazretleri”, “Efendi Hazretlerinin” gazeteleri oluyor.”

*Olmasın mı yani... Her neyse... güç meselesi...”*¹⁸²

Bunun akabinde, gazetecinin medya patronunun yanına gitmesiyle verilen görevle, medyaya eleştirilerin haklılık payını arttıracak izlenim uyandırılır. Medya patronunun gazeteciden istediği, Sır’ın şeyhinin tekkesine gidecek olan siyasîlerin şeyhle arasında geçen konuşmayı müşahede etmesi, hatta bu konuşmanın ses kaydını alarak haber olarak sızdırmasıdır. Siyasîlerin dinî alet ederek topluma kendilerini sempatik gösterme çabalarının riyakârlığı nasıl çirkinse, bu istek de gazeteci gözünde yani yazar nezdinde o denli çirkin olarak telakki edilir. Hikâyede bu hesap

---

¹⁸¹ A.e, s.42.

¹⁸² A.g.e., s.43.

gerçekleşmeyecek, şeyh başına geleceklerin, aleti olacağı kuvvetlerin haberini almadan *sır* olacaktır.

Yazarın, siyasetle mündemiç olduğu, dirsek temasında bulunarak kirli işler çevirdiği gerekçesiyle medyayı eleştirmesini *Uzun Hikâye* adlı hikâyesinde de görürüz. Sosyalist Ali'nin son durağı olan *Hanyeri* kasabasında, kasabanın tek gazetesi olan *Hanyeri Gazetesi* özelinde, medya eleştirisinin izleğini bulabiliriz. Gazetenin sahibi Musa Çavuş'un, medyanın çirkin yüzüne ayak uydurduğu için, ahlakî duruşundan fedakârlıkta bulunmasını, gösterdiği karakter değişimini şu cümlelerde görüyoruz:

[...]dönemin Belediye Reisi koltuk çıkınca "Yeşil Hanyeri" gazetesi de yayına başlamış.

Kasabanın tek gazetesi, tek matbaası.

Bayağı para kazanmış Musa Çavuş.

Bir sürü çırak, kalfa, usta yetiştirmiş.

Her devrin siyasi gidişatına uyum göstermiş; herkesle iyi geçinmiş; yeter ki tezgah dönsün.

[...]

Özellikle seçim dönemlerinde Hanyeri Matbaası'nın ışıkları sabaha kadar yanarmış. Eh bir sürü afiş basılacak, el ilanı falan. Gazete türlü tartışmaların, kavgaların mekânı olmuş. Musa Çavuş ne pazarlıklar, ne alçaklıklar, ikiyüzlülük örnekleri, ihanetler ve mertlikler görmüş geçirmiş. Bütün bu patırtı arasında sürekli garantiye, sağlama oynamış. Çıkarını kollamaktan, ince dengeleri sağlamaktan neredeyse yorulmuş.

Şuna ağam, buna paşam demekten; kanı beş para etmez adamlar karşısında yutkunup sessiz kalmaktan bıkmış."

Küçük bir kasabanın gazetesinde dahi; medyanın siyasete alet olması yüzünden çıkar kavgalarını, menfaat savaşlarını yansıtmalarını, insanların benliklerinden vazgeçerek mürâî olmak zorunda kalmasını temsili olarak görebiliriz. Bu mürâî olma durumundan bıkan Musa Çavuş, hak müdafaacısı Sosyalist Ali'yle birlik olup, gazeteyi siyasetten tecrit ederek özgürleştirmeye çalışırlar. Bir nevi

“*isyân ahlakî*” ruhuyla başlatılan bu hareket, yukarıda siyasetin manifestosu adlandırması olarak alıntıladığımız Sosyalist Ali’nin yazısıyla sekteye uğrar. Bazı particilerin *işine çomak sokan* bu hareket neticesinde, belli bir güruh rahatsız olmuştur. Dolayısıyla Sosyalist Ali cezaevine gönderilmiş, Musa Çavuş’un süngüsü düşürülmüştür.

Mustafa Kutlu, hikâyelerinde gazeteyi televizyondan ayıran bir tutuma da gider. Zira medyanın halkı etkilemek, yanlış yönlendirmek için uğraşı gazeteden daha etkili olduğu için, bu iki durumu birbirinden ayırarak, maksatlı bir adlandırmaya tabii tutar. Chef adlı hikâyeye kitabında şehirde yaşayan ve modern dünyanın getirilerine ayak uyduran bir bankacının, gazeteci arkadaşının mesleğine dair söyledikleri, Kutlu’nun gazete ve medya arasındaki ince ayrımını gözler önüne serer.

“Bu bar muhabbetinin üçüncü ayağı bir gazeteci. Aslında televizyon programlarına yapımçı olarak katıldığı için “medya mensubu” demek daha doğru olur. Ama...

...medya mensupları son yıllarda toplumun üst gelir grupları arasında. Efendim hak ettiler, hak etmediler, orası ayrı konu, bir statü kazandılar, şöyle bir parladılar, hele televizyon kanallarının yaygınlaşması ile bir nevi sanatçı mertebesine ulaştılar ya – popüler olmak bakımından söylüyorum- halkı etkileyen simalardan, kamuoyunu yönlendiren unsurlardan sayıldılar ya, bu duruma protest bir gönderme yapıyorum işte. Anlayan anlar.”¹⁸³

Medyayı eleştiren tutumunu Chef’teki bankacı üzerinden söyletmesi de ironi içerir. Yazarın, medyanın halkı etkilemesinden ve kamuoyunu yönlendiren unsurlarından müşteki olması, burada tekrar vurgulanır. Bankacının ağzından ilerleyen sayfalarda; medyanın başta, kapitalizm çarkının unsurlarından olması ve ticaret-siyasetin olumsuz bakılan derin ilişkileri, eleştirel üslupla yansıtılır.

“Köşe yazıları Türkçe hatalardan geçilmiyor. Yukarıdakiler varsın olsun diyorlarmış. Zaten ağır yazılar – nasıl bir ağırlıksa- basından elini eteğini çekmiş. Meydan hoş ve boş “hafif” yazılara kalmış. Yemek, gezi, meditasyon, magazin,

¹⁸³ Mustafa Kutlu, **Chef**, 7.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.15.

moda. Genç profesyonelleri hedef alan ve tüketim sektörünü fiştekleyen yazılar. Haber görünümünde olup lüks harcamaları kışkırtan şeyler. Açılışlar, kokteyller, özel hayatlar, ilişkiler dedikodu. Her iki cümleden bir keyif geçecek, ardından “çok haz aldım” denecek. Marka tutkusu köpürtülecek. İş dünyasının seçkinleri ile senli-benli olunacak. Böylece ekonominin gizli sırlarına kavuşulacak. Bu nedir yahu, bu düpedüz Holding reklamına girer. Girsin be! Zaten o gazeteci de o Holding’in adamı değil mi? O Holding sanat faaliyetlerine koltuk çıkmıyor mu? Bu faaliyetlere bu yazarlar davete edilmiyor mu? Davetler bütün ihtişamı ile dile getirilecek, damak zevki, göz zevki, arasında şirketin, bankanın adı geçecek, siyasiler bir bir zikredilecek. Köşe yazarları böylece “seçkinleşecek.” Onlar “seçkin” olunca biz karabudunda kalıyoruz işte”¹⁸⁴

Medya, üst düzey insanları haber yaparak, tüketim iştahasını kuvvetlendirmiş, böylece kapitalist çarkın döndürülmesine yardımcı olmuş olur. Bunun yanı sıra kamuoyunun içinden haber verirken de, amacı olayları çarpıtarak, üzerine ilavelerde bulunarak durumu sansasyonel boyutlara taşımaktır. Toplum huzurunu bozacak, toplumu kaosa sürükleyecek haberleri vermek tamamen, medyanın kazanç hesabıdır.

Sıradışı Bir Ödül Töreni adlı hikâye kitabı; bir sahil kasabasının munis düşüncelerle düzenlediği, sıradan bir tören olması için çaba sarf ettiği ödül töreninin, sıra dışı olaylarla dolu bir tören haline gelmesini konu edinir. Tören esnasında terslikler süregelirken, kürsüde ufak çaplı bir yangın çıkmasını fırsat bilen “*medya mensupları*, durumu olağanüstü bir durum gibi göstererek daha fazla reyting almayı sağlamak isterler.

“- Sayın seyirciler burada korkunç bir kargaşa yaşıyor. Bazı pravakatörler, anarşistler, teröristler tiyatroyu yakmaya başladı. Şu anda.. şu anda yükselen alevleri görüyorsunuz. İnsanlar can derdine düştü. Bazıları yanıyor. Aman Allah’ım yanıyorlar, nerede itfaiye, nerede devlet?

...- yahu kardeşim yangına benzin dökme. Töreni berbat etme. Burası bizim kasaba adını kötüye çıkarma. Neden büyütüyorsun olayı, reyting peşinde misin? Ulan hepimiz alçaksınız, asıl terör medya terörü.”¹⁸⁵

¹⁸⁴ A.e., s.18.

¹⁸⁵ Mustafa Kutlu, *Sıradışı Bir Ödül Töreni*, 3.bs., İstanbul, Dergah Yay, 2013, s.144.

Büyük olay büyük haber olacağından ve büyük reyting alacağından, kasabanın adını kötüye çıkarmaktan çekinmeyerek, küçük bir yangını terör olayı haline getiren medya mensuplarını, asıl terör olarak addeden yazar; medyaya dair eleştirisini ağır bir üslupla vurgulamış olur. Daha fazla kazanma iştiağıyla, yalan haber yapmaktan çekinmeyen medyayı, Nurettin Topçu da aynı yönden ve üslupla eleştirmiştir. O'na göre;

“Gayesi yalnız fazla sürüm sağlamaktan ibaret olan gazete bir halk dalkavuşudur. Gerçek gazetecilik meslekiyle bu davranışın hiçbir ilgisi olamaz. Millet iradesini karşılayıp değerlendirecek olan basın halkın palyaçosu olmamalıdır.”¹⁸⁶

Son olarak Anadolu Yakası adlı hikâye kitabındaki medya eleştirisine değinelim. Muzo adındaki bir medya patronuyla bir gazeteci arasındaki söyleşiyi anlatan Anadolu Yakası adlı hikâye kitabında, Mustafa Kutlu; müstakil olarak medya eleştirisi yapar. Bu kitap; medyayı niçin eleştirdiğine dair gerekçelerin de barındığı, kahramanlar özelinde de eleştirinin haklılığını anıştırdığı, medya eleştirisi beyanıdır, diyebiliriz.

Muzo, Anadolu Yakası adlı kanalın sahibiyken ve başarılı bir medya patronuyken içinde bulunduğu sistemi savunmaz, hatta ciddi eleştirilere tabii tutar. Medyada başarılı olmanın yollarını anlatırken, medyanın hizmet ettiği kurumlara ve bu ilişkiye karşı tavır da sergileyen Muzo adlı karakter özelinde Kutlu, ironi yoluyla medya eleştirisinin en güzel şeklini yansıtır. Medya patronu Muzo medyaya karşı olduğunu şu cümleleriyle dile getirir:

“İşte bu yüzden televizyona karşıyım. İnsan uğraştığı işe karşı olur mu? Oluyor. Teknoloji bize bunu yutturuyor. Muzır bir alet bu muzır.”

---

¹⁸⁶ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.81.

Teknolojinin, insanı eleştirdiği şeyin içerisine çekmesine dair vurguda bulunan Muzo, içerisinde bulunduğu sistemi, içeriden çökertmek için ‘*Truva vazifesi*’ üstlenmek gibi bir romantizme kapılır. Fakat medyanın çarkları Muzo’dan hızlı çalıştığından, sisteme dâhil olup devam etmekten başka bir yol kalmaz.

“O zaman bırak bu işi diyeceksin değil mi? Herkes öyle diyor. Ama ben direniyorum. Belki iyi bir iş yaparım diye. Ama olmuyor, olmuyor işte.”

[...]

Ama ne yapabiliriz ki? Hepimiz aynı gemideyiz. Tek başına karşı durmak mümkün değil. Fiilen mücadele edemesek de zihnen reddetmek lazım. Benimki bu işte. Acı gerçek. Bıraksam, başka iş tutsam dedim, olmadı, birinin meydana atılması lazım. Yenilsen bile vazgeçme. Asla pes etme. Önemli olan niyet.”¹⁸⁷

Muzo, yine de medya içerisinde halis niyetini bozmayarak, eleştirel tavrını kaybetmeyerek devam eder. Muzo karakteri, vehme kapılmaktan çekinerek söylüyoruz ki, Kutlu’nun idealleştirdiği medya patronu vazifesini temsil eder. Zira Anadolu toprağından, benliğinden kopmadan medya içerisinde var olan, ahlaki olumsuz etkileyecek programların altına imza atmayan, Taşralı kimliğini söylemekten çekinmeyerek modernizme karşı duran bu karakter, Topçu’nun ve ondan mülhem Kutlu’nun ‘hareket adamı’ prototipine benzerlik gösterir. Biraz daha ileriye giderek söylemeliyiz ki Muzo, Kutlu tasavvurundaki medya patronu ütopyası olabilir. Zira medya içerisindeki başarılı bir patronun, medyaya ağır eleştiri yöneltmesi reel hayatla pek de bağdaşmayan bir durumdur.

Günümüzde televizyon kanallarında müşahede ettiğimiz din adamlarının, kanallardaki tartışma programların katılmasını, samimi bir üslupla eleştiren Muzo özelinde, Kutlu dinin de alet edilerek medya-siyaset ilişkisinde etkin rol oynamasını farklı bir açıdan eleştirmiş olur.

“Hocaefendi’den bile şov bekliyorlar. İnsanların kafasını karıştıran yüksek sesli tartışmalar. Ha siyasi tartışma, ha dinî. İkisi de şov.”

---

¹⁸⁷187 Mustafa Kutlu, *Anadolu Yakası*, s.79-123.

[...]

Ben tartışmayı yasakladım. Ama bu defa reyting düştü. Hocaefendi küstü.”¹⁸⁸

Muzo'nun bir medya patronu olarak medya-siyaset-din ittifakının kurulmasının önüne geçmesine karşılık; Hocaefendi'nin reyting düşmesi endişesiyle yani az kazanç gelecek kaygısıyla 'küsmesi', Türkiye'deki medya tablosunun trajikomik temsilidir.

Son olarak, bütün bu eleştiri noktalarının belirtilmesinden sonra medyanın, masum bir eğlence kutusu olmadığını vurgular. Onun hizmet ettiği kurum kapitalizmdir ve bizatihi kutunun kendisi tüketim aracı olarak tasarlanmıştır. Tüketimi tüketen aygıtların başında televizyon gelir. İçerik olarak da insanları mütemadiyen tüketmeye teşvik etmesi, sadece madde sahasında değildir. Medyanın tükettiği şeylerin başında insanların manevî değerleri, benlikler, inançları da gelir. Kutlu, televizyonla ilgili çarpıcı düşüncelerini Muzo'nun özelinde şu cümleleriyle yansıtır:

“Sonunda şunu anladım ki bu alet kapitalizmin kendi hükmünü yürütmesi için icat ettiği aletlerden biri. Bir iletişim aleti gibi gözüküyor. Evet bu doğru ama yüzde on. Yüzde doksan bir eğlence aleti. Bir yazarın ifadesiyle “öldüren eğlence”.

[...]

Televizyon son tahlilde tüketim ekonomisine hizmet eder. Bizatihi biz, yani insanı tüketir. Zamanımızı çalar. Bir uyuşturucu gibi kanımıza girer.

Kültürel değerlerimiz, günlük yaşantımız ona göre biçimlenir. Dilimiz dahi değişir.”¹⁸⁹

Hülasa Kutlu da Topçu gibi ya da ondan mühlhem *kapitalist ideolojinin hükmünü yürüttüğü* bu kurumlara, mesleklere karşı eleştirel yaklaşmıştır. Çünkü kapitalizmin getirileri, en masum haliyle, daha çok kazanma iştiağıdır. Bu iştiağı, insanı benliğinden uzaklaştırır seküler yaşama yaklaştırır, ahlakî değerlerini alt üst eder. Topçu gibi ahlak felsefecisi ve *“Hak bildiğin yolda yalnız yürüyeceksin”*

---

¹⁸⁸ A.e., s.97.

¹⁸⁹ A.e., s.188.

mottosuyla hareket eden düşünür ve ondan derinden etkilendiğini, gerekli deliller, atıflarla izah ettiğimiz Mustafa Kutlu; her şeyden önce toplumun ahlakını tefessüh eden bu yaklaşıma karşı durur. Dolayısıyla siyaset, ticaret ve basın gibi kurumların; kapitalizmin, modernleşmenin hizmetinde olduğuna müdrik Topçu ve Kutlu da bu aygıtların, kurumların karşısına *red cephesi* açmışlardır. Bu red cephesinde direnen zevatın Topçu düşüncesindeki ve Kutlu hikâyelerindeki tavsifleri önümüzdeki bölümde izah edilecektir.

2.3. HAREKET ADAMI

Nurettin Topçu; tarihsel birikime sahip kültür ve medeniyet dairesinde yetişmiş, Batı medeniyetini görmüş, bu medeniyetin fikrî altyapısını benimsemiş ve Hareket Felsefesinden mülhem düşünce dünyasını örmüş, çok yönlü bir düşünürdür. Düşünce dünyasını hayatı yapan bütün unsurlar, değerler, kavramlar üzerine inşa etmiş olan velûd düşünürün felsefesine derk olabilmek için, felsefesinin merkezinde bulunan Hareket Felsefesine muttali olmalıyız. Daha önce Nurettin Topçu felsefesinin üzerine bazı dikkatleri çektiğimiz birinci bölümde, Hareket Felsefesi'nden de bahsetmiştik. Burada Hareket Felsefesi'nden mülhem Topçu'nun idealize ettiği Hareket adamının prototipinden, vazifelerinden, karakterinden bahsedeceğiz ki Kutlu'nun hikâyelerindeki idealize edilen karakterleri *hareket adamına* isnat edebilelim.

Nurettin Topçu, Hareket Felsefesinin Türkiye'deki ilk temsilcisi olmasının yanı sıra bu felsefeden mülhem, aynı zamanda bir ekol haline de gelen Hareket dergisinin de kurucusudur. Gerek bu dergide gerek konuşmalarında gerekse diğer yazılarında, mahreç noktası hareket felsefesi olan; sanata, felsefeye, ahlaka, eğitime, ekonomiye, insana, siyasete dair görüşlerini bildirir. Görüşlerini bildirdiği alanların sorunlarına dair hareket etmeyi şiar edinmiş ve bu çözümler için tasavvur ettiği modeller ibda etmiştir. Bu modellerden fail durumunda olan, canlı olarak tasavvur

edilen, düşünceyi ete kemiğe bürüyecek ve sorumluluğunu üstlenecek olan *hareket adamı* yahut *davanın yılmaz erleridir*.

Ülkesinin mazisi, hâli, istikbali için şuurlu olarak hareket etmeyi dava edinen insan tasavvuru, Topçu'dan önce yahut eşzamanlı olarak da mevcuttur. Bunlardan en çok bildiklerimiz; Mehmet Akif Ersoy'un "*Asım'ın Nesli*", Necip Fazıl Kısakürek'in "*Büyük Doğu Gençliği*", Sezai Karakoç'un "*Diriliş Nesli*" ütopyalardır. Topçu da bu ütopyalara "*Hareket Adamı*" yahut "*Hareket Eri*" isimlendirmesiyle katılır.

Hareket adamının mesuliyet alanını Topçu her fırsatta dile getirmiş, bizzat kendisi de idealize ettiği karakterin en sıddık üyesi olmuştur. Zira hareket adamının bir vazifesi de şahsiyetinde örnek vermektir.

Hareket adamının şuuruna varması gereken vazifeler ve niteliklerinin başında, ahlâkıyla örnek olması gelir. Zira Topçu çağımızın en büyük sorunu olarak gördüğü ahlâk problemini, felsefesinin de odak noktası yapmıştır. Bu soruna hareket felsefesinin metotlarıyla ve onun da üstünde dinin rehberliğiyle yaklaşır. Topçu'ya göre davanın sahipleri *yaşama aşkını bırakıp yaşatma aşkına gönül vererek*¹⁹⁰ mesuliyet yüklenirler. Çünkü "*menfaat yaşamak ister, ahlak yaşatmak ister; bir arada asla barınamazlar.*"¹⁹¹ Menfaatlerinde ısrarcı olup bencillik ahlâkıyla yaşayan insanlar, Topçu'ya göre anarşisttirler.

Burada anarşizmden bahsetmişken, anarşizmle Topçu'nun tasavvur ettiği isyan arasındaki farkı belirtmemiz gerekiyor. Topçu felsefesinde hareket, eğer daha iyi bir düzenin muştusunu yapıyorsa ve bunun iradesini taşıyabiliyorsa *isyan* adını alır. *İsyan ahlâkı*, şahsiyetin ulûhiyete giden yolunda karşısına çıkan tüm engellere (topluma, ihtiraslarına, uysallığa...) isyan hareketiyle başkaldırmasıdır. Ulûhiyete gitmeyen isyan, bencil bir ahlâktan doğduğundan anarşizmdir. İsyan, iradeyle yola çıkan vardığı menzilde aşkla teslim olan, hür insanın imanlı hareketidir. Her isyan bir hareket diyebiliyorken, her hareket bir isyandır, diyemiyoruz. Hareketin ereğinde şahsiyetin iradesinin mesuliyeti yatıyorsa, bencillikten doğmayan bir amaca hizmet ediyorsa harekettir. Yani yaşamak için yapmaya mecbur olduğumuz şuursuz

---

¹⁹⁰ Nurettin Topçu, **Yarımkı Türkiye**, s.17.

¹⁹¹ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.126.

hareketler (yeme içme, koşma, yürüme...) bahsettiğimiz felsefenin temelinde değildir. Bahsini ettiğimiz hareket; isyan, iman, vicdan ile mecz olmuş “*Allah’ın bizdeki isyanıdır.*”¹⁹²

İsyan, imanlı bir hareket olmasının yanı sıra haksızlıklar karşısında uysal olmayan, adalet mekanizmasını da kapsar. Bu isyan ahlâkıyla ahlaklanın kişi Topçu nezdinde hareket adamıdır.

Hareket adamı imanlı bir iradeye sahip, ahlâk nizamını ve düzenini yaratacak, koruyacak karakter sahibi insandır. Menfaatlerinden uzak yaşayan, sadece yaşama aşkına gönül veren, sorumluluk sahibi hareket adamı; bu vasatla makam, mevki sahibi de olamaz. Fakat her makamın, kurumun sorumlu insanı olur.

Hayatı yapan bütün değerler karşısında ömrünün sonuna kadar mesai yaparak mesuliyet yüklenen hareket adamı toplum tarafından da alkış beklemez. Hatta yaptıkları hizmet için münzevi yaşayışla “ödüllendirilirler”. “*Zamanlarında anlaşılamayan büyük varlıkları, sanki kalabalığın içinde münzevi yaşar gibidir. Halk, onları bulursa, ne ala! Onlar, kendilerini halka takdim edecek halde küçülmezler ve hepsi de öldükten sonra hakkiyle anlaşılır.*”¹⁹³

Kendisi de isyan ahlâkıyla ahlaklanan bir dava eri, hareket adamı olan Mustafa Kutlu, hikâyelerindeki bazı karakterlere bu ruhu üfleyerek can vermiştir. Bu bölümde Kutlu hikâyelerindeki, öncelikle Nurettin Topçu’nun işaret ettiği davaya hareket adamı şuuruyla katılan karakterleri tespit edeceğiz. Daha sonra davaya müntesip olmasalar da bir yönleriyle, onun ruhuyla bağdaştırılabilecek karakterlerin analizini yapacağız. Bu davaya müntesip olmayanlar grubundaki karakterler tümüyle bu davaya hizmet edebilecek özellikleri göstermezler. Fakat her birinin baskın olan özellikleri; *hakkı tutup kaldırmayı gaye edinen*, haksızlığa boyun eğmeyen, kültürü ve medeniyeti tefessüh eden unsurlara karşı *red cephesini* kuran, ulûhiyete yükselmek için önündeki tüm engellere karşı isyan bayrağını açan, iradeli tipler olmasıdır.

---

¹⁹² Ali Osman Gündoğan, **a.g.m.**,s.18

¹⁹³ Nurettin Topçu, **Yarınki Türkiye**, s.134.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde, bir de madalyonun öteki yüzü var. Yani davaya müntesip olmuşken, kendilerinde içkin olan hareketi; menfaatleri doğrultusunda öldüren, davadan yıl 'an tipler. Bu bölümde bu tipleri ve ne uğurda davadan vazgeçtiklerini de ele alacağız.

2.3.1. Dava Delileri

“Yumuşak başlı isem, kim demiş uysal koyunum?

Kesilir, belki, fakat çekmeye gelmez boynum.”¹⁹⁴

Mustafa Kutlu, Ya Tahammül Ya Sefer başta olmak üzere, Yokuşa Akan Sular'da, Yoksulluk İçimizde'de, Huzursuz Bacak'ta, Beyhude Ömrüm'de, Bu Böyledir'de değişen dünya algıları neticesinde davadan vazgeçen insanları anlatırken; diğer yüzüyle de her şeye rağmen direnen davasından dönmeyenlerin hikâyesini de anlatır. Bu başlık altında davadan dönmeyenlerin, dava delisi olanların tespitini yapacağız.

Dava denilen mefhumun peşinde olanları ve davanın terk edilmişinin müşahedesini anlatan münferit hikâye kitabı, Ya Tahammül Ya Sefer'dir. Bu hikâye kitabının bizim tezimiz açısından da yeri mühimdir. Zira *“Nurettin Topçu- Mustafa Kutlu birlikteliğinde apayrı özellikleri olan bir vefa, dostluk ve bağlılık kitabıdır.”¹⁹⁵* Hareket dergisinin başat isimlerinden biri olan Mustafa Kutlu, Nurettin Topçu'yla yakın ilişkileri olan bir hikâyeci olarak bu hikâye kitabında; Hoca'sının ölümünün arkasından, davaya bağlı olduğunu bildiği zevatın kayıtsız kalmasını ve davanın zıddında hareket etmesini eleştirir.

Hikâye kitabı vücut bulmadan önce gelişi, Hareket dergisinin *Nurettin Topçu'yu Düşünmek* adlı yazıda muştulanır. Bu yazının yazarının ismi meçhul

¹⁹⁴ Mehmet Akif Ersoy, **Safahat**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2008, s.312.

¹⁹⁵ Necip Tosun, **a.g.e.**, s.29

bırakılsa da, Kutlu'ya ait olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü bir sonraki sayıda da bu yazının düşüncesi hikâye haline getirilerek, *Ya Tahammül Ya Sefer*'in ilk hikâyesi olan *Fotoğrafta Biri Var* adıyla yayımlanır.

Nurettin Topçu'yu Düşünmek adlı yazıyla *Fotoğrafta Biri Var* adlı hikâyenin aynı kalemden çıktığının delili olarak *Nurettin Topçu'yu Düşünmek* adlı yazıdan bir parça sunmak yerinde olacaktır:

*“Hoca vefat edeli altı yıl olmuş. Zaman ne de çabuk geçiyor(...) Acaba rahle-i tedrisinden geçenler arada bir olsun onu hatırlıyorlar mı? Hiç... Sanki yaşamadı. Sanki bir eli paltosunun cebinde, hafif öne eğik, düşünceli Divanyolu'ndan, Sultan Ahmet Camii' sinin önünden, yağmurda ıslanmış çınar dalları altından Yarınki Türkiye'yi hayal ederek yürüyüp gitmedi. Gülhane Parkı'nda hiç oturmadı. Mütemadi şakiyan bir kuş gibi incecik ve duru suyunu dağıtan fıskiyeyle dalarak İradenin Davası hakkında bir şey söylemedi. Yolu hiç Vefa Lisesi'ne, İstanbul Lisesi'ne uğramadı. Topçu'ya ne oldu acaba? Neden O kadar kısa zaman içinde yitip gitti. İzi timi kalmadı. Kalmadı mı? Kitapları yok mu? Fikirleri yaşamıyor mu? Adına ödüller koyacak, anma günleri tertip edecek, hakkında incelemeler, araştırmalar yapacak kimseler yok mu? Tilmizleri olmayanlar çabuk unutulur. Hoca unutuldu mu? Onun konferansları, dersleri, makaleleri, konuşmaları ile yetişmiş nesilleri. Kimileri kendisinin alınmadığı Üniversiteye girdi, yükseldi, hoca oldu. Kimileri meydan-ı siyasete atıldı, mebus oldu, bakan oldu. Kimileri şöhrete, kimileri paraya kavuştu. Ne yapıyorlar? Varsa, kalmışsa eğer, kütüphanelerinin el değmemiş köşelerinden bir tesadüf eseri birden karşılarına Hareket mecmualarına, hocanın kitaplarına, **albümde solmuş sararmış bir fotoğrafı** takıldıklarında ne düşünüyorlar? Yoksa mirası red mi ettiler? Bütün dergileri, kitapları fotoğrafları hatırlanmak istemeyen maziye gömmek üzere hayatlarından silip çıkardılar mı? Bir zamanlar kalplerinde davanın heyecanı ile Çemberlitaş'ın ara sokaklarında hızlı hızlı yürüyenler; genç dimağlarında din ve millet için yapıp tutuşan alevi alevlendirmek üzere bir mabede koşar gibi gidenler nerede?”¹⁹⁶*

Hareket dergisinin son sayısından bir sayı önce çıkan bu başyazı, *Ya Tahammül Ya Sefer*'in anlatmak istediklerinin bir özeti gibidir. Bu yazıdan sonra da, davayı unutanların anılarında Topçu'nun yerinin *albümde solmuş sararmış bir fotoğraftan* ileri gidemeyecek olmasına atıfta bulunurcasına, *Ya Tahammül Ya Sefer*'in ilk hikâyesi “*Fotoğrafta Biri Var*” adıyla Hareket dergisinde yayımlanır. Hareket'in son sayısında da hikâye kitabının ikinci öyküsü yayımlanır.

¹⁹⁶A.e., s.28 .

Bu başlık altında *Nurettin Topçu'yu Düşünmek* adlı yazıdaki işaret edilerek sitemde bulunulan davadan vazgeçmiş olumsuzlanan karakterleri değil, *Nurettin Topçu'yu düşünenleri, fikirlerini yaşatanları* ele alacağız. Bu karakterler davadan vazgeçemedikleri, menfaatlerini çığneyip, ideallerini yaşattıkları için davadan vazgeçenler tarafından “*deli*” yaftasına maruz kalırlar.

Davanın delileri adlandırması hem bu bakış açısının ürünü hem de Ya Tahammül Ya Sefer'in davadan dönmeyen karakteri olan Dava Delisi Kerim'e atıftır.

Ya Tahammül Ya Sefer'in ilk hikâyesinde de açılış, Dava Delisi Kerim'in ağzından yapılır. Yetim olan Kerim, köyden gelip davaya gönül vermiş ve Murat ağabeyinin yanına sığınmıştır. Onun himmetiyle kunduracı Nazım Usta'nın yanına çırak verilir. Davanın coşkulu zamanlarında, kalabalık mahfil yerindeki heyecanı müşahede eden Kerim, kendini davanın hizmetine adar. Davaya müntesip olanların memleketi kurtaracaklarına canıgönülden inanır. Hoca diye bahsettiği Nurettin Topçu'dan alıntı yaparak “*Sizler davanın yılmaz erlerisiniz, bu dava sizlerin omzunda yükselecek*”¹⁹⁷ cümlesiyle ümitvâr olduğunu vurgular.

Dava delisi Kerim her biri üniversite öğrencisi olan ve davaya müntesip olan gençlerden kendini tenzih eder. Onlara kutsal görevi ifâ eden nesil gözüyle bakar. Fakat gerçek manasıyla bu görevi sonuna kadar ifâ eden kendisidir. Bu tutum da alkış beklemeyen, nefsinden geçen hareket adamının özelliğidir.

Kerim davanın mahfil yeri olan medreseden bir dakika ayrılmaksızın hizmet eder. Ona göre; “*Memleket kendisine sahip çıkacak, bu çilekeş insanları tutup kaldıracak, şu çorak toprakları yeşertecek nesillere muhtaçtı[r].*”¹⁹⁸. Bu düşünce davanın sönmeyen ateşine aittir. Okullar bitirilene, Hocalar birer ikişer vefat edene kadar bu mahfilde bu ateşin sönmeyeceğini müşahede eden dava delisi Kerim, bu ateşin yavaş yavaş kor haline geldiğini de görür. Fakat O yılmayanlardandır. Belki de bu yüzden hayatın realitesine ayak uydurup davadan dönenler tarafından “*deli*” olarak görülür. Davayı tekrar alevlendirmek için, artık mürâî olan, eski dava sahiplerinin

---

¹⁹⁷ Mustafa Kutlu, *Ya Tahammül Ya Sefer*, s.8..

¹⁹⁸ *A.e.*, s.8.

kapısını aşındırır da, eli boş döner. Murat ağabeyinin de medreseyi bırakıp gitmesiyle kendini medresenin fahri bekçisi, savunucusu, türbedarı olarak görür ve bu mahfili sahiplenir.

İlhan da Dava Delisi olarak addettiğimiz Hareket Adamı özellikleri gösteren karakterlerden birisi olarak; bir zamanlar davanın yılmaz erlerinden olan Profesör Asım'ın oğludur. Profesör Asım, Kutlu'nun yukarıda bahsettiğimiz yazısında işaret ettiği, Nurettin Topçu'nun “*giremediği üniversitede hoca olan*” yükselen karakterlerdendir. Asım'ın davasından dönme serüveni bir bahs-i diğerkonusudur.

Burada babasının yolundan gitmemek için mücadele sarf eden İlhan'dan bahsedeceğiz. Özelinde İlhan'da genelinde Kutlu hikâyelerinde davasından dönmeyenler, davasından dönenler tarafından kısır döngü içerisine hapsediliyor ve reel hayatta mücadele sahnesine itiliyor. İlhan da babasına, ailesine rağmen davasına, değerlerine sahip çıkar. Babasına karşı ramazan ayının habercisi olan “hilal” vazifesini üstlenir adeta. *Hilali Gördün Mü?* hikâyesinde karşımıza çıkan İlhan; ailesinin manevi değerlerden, ülke meselelerinden uzak yaşayan bencil ahlâklarından mustarip olan bir karakterdir. Babaannesi tarafından İslamî fitrata uygun yetiştirilen İlhan, ailesinin bir ramazan günü içkili bir masa etrafına toplanmasına katlanamaz. “*Kalkan kadehlere, çarpılan ağızlara ve kısılan gözlere bak[ar].*” İsyân ahlâkının verdiği ruhla “*sofra örtüsünü bir ucundan tuttuğu gibi çekip fırlat[ır].*”¹⁹⁹

Ulûhiyete giden yolda cemiyet tarafından karşısına çıkarılan engellere *isyan* etmenin temsili olan bu hareket, İlhan'ın ailesi tarafından aklî olmamakla karşılaşılır ve belki de Kerim'de olduğu gibi delilikle yaftalamaya kadar gider. İlhan babası tarafından, psikiyatr olan ve bir zamanlar davaya müntesip olan aile doktoruna götürülür. İlhan'ın ağzından bu muharrik kuvvete neden olan hissiyatı verilir:

“-İçiyorlardı. Vakit geç olmuştu. Bu yüzden yemeğe katılmadım, iskeleye indim, orada oturdum. Biraz ileride ablamla nişanlısı çırılçıplak denize giriyorlardı.(...) bahçeyi geçtik, yatsı ezanı okunmaya başladı. Pek çok yönden ezan

---

¹⁹⁹ A.e., s39.

*sesleri gelmeye başladı. Gece, biliyorsunuz ses yankılanıyor. O anda neler hissettiğimi size şimdi anlatamam, bilemiyorum, içim sıkıldı, çok.*²⁰⁰

İslamiyet'e, dine gösterilen hürmetten doğan bu hareket, Doktor Ayhan tarafından depresyon olarak addedilse de Profesör Asım Bey oğlunun hasta olmadığını anlar. İlhan *isyan ahlâkı* ruhundan gelen bu hareketiyle, babasının içindeki davanın kıvılcımını tutuşturur. Doktor Ayhan tarafından İlhan'ın okuduğu kitaplar sorulunca, Profesör Asım'ın aklına ; "*Bizim kütüphane. Eski dergiler. Meraklıdır, hay Allah.*" fikri gelir. Bu eski dergiler ve kütüphane yukarıda bahsettiğimiz "*Nurettin Topçu'yu Düşünmek*" adlı yazıdaki Kutlu'nun işaret ettiği; "*Varsa, kalmışsa eğer, kütüphanelerinin el değmemiş köşelerinden bir tesadüf eseri birden **karşlarına Hareket mecmualarına, hocanın kitaplarına, albümde solmuş sararmış bir fotoğrafa takıldıklarında ne düşünüyorlar?***"²⁰¹ sorularına cevap mahiyetindedir. İşte İlhan'ın Hareket mecmualarına ve Hoca'nın kitaplarına ulaşır, teessür altında kalmış olma ihtimali, babasının ağzından zikredilir. Bununla beraber Kutlu'nun yukarıda alıntıladığımız sorusuna da Asım Bey, kendi cephesinden cevap verir.

*"Yıllardır uğramadığı kütüphanesini, elini sürüp, tozunu almadığı kitaplarını –eski dergilerini- hatırlıyor. Başlangıç ve sonuçların farkında mıyız? İşte kitaplara el değmiş ve onun haberi olmamış. Tomurcuk patlamış."*²⁰²

Asım Bey'in unuttuğu, Kutlu'nun hatırlattığı bu kitaplar ve dergiler İlhan için bir başlangıç, filizlenme olacaktır. Bu filizlenmeyle beraber İlhan bir kopuş yaşar. Babasına ve arkadaşlarına benzememek için medreseden bozma yurtta kalmaya başlar. Kendisi gibi öğrenci olan, manevî değerlerini muhafaza etmeye çalışan Veysel'le tanışır ve onun sayesinde davadan yılmayan Murat ağabeyle yolları kesişir. Fakat davanın küllenen ateşi içerisinde hayatını idame ettiren Murat Bey'de aradığı ruhu bulamaz.

---

²⁰⁰ A.e., s.45.

²⁰¹Necip Tosun, a.g.e., s.28.

²⁰² Mustafa Kutlu, a.g.e., s.47.

*“Bu her tarafından hüznün fıskıran yayınevini terk etmeliyim. Neler kurmuştum oysa. **Bir mabede girer gibi girmiştin bu yayınevine.** Murat Bey’i nasıl tahayyül etmiştim. Yazılarından, şanlı geçmişinden, gençlerin onun için anlattıklarından ve benim yönelişlerimden neler çıkarmıştım. Davayı omuzlayan, karşı olduğu fikriyata ve düzene taviz vermeyen, kendini bu yola adayan adam. Bu yüzden evlenmemiş bile.”*

Davanın sönmeyen ateşinin, artık küllenmeye yüz tuttuğu zamana tanıklık eden İlhan; Murat Bey’in yalnızlığa hapsedilişini, babasının geçtiği yolları ve istikbalinde de kendisinin yaşaması muhtemel olan senaryoyu görür ve isyanını kuvvetlendirir. Arkadaşı Veysel’e bu direnişini; *“Babama benzemek istemiyorum.”* cümlesini tekrar ederek vurgular.

Gerçekten de davasından dönmek, babasına benzememek uğruna, evlenmek istediği kızla bağlarını kopartır. Zira bu kızın da babası, kendi babası gibi bir zamanlar idealist, davası olan bir adamken ihtirasları uğruna, davadan yıl’lardan olur. Eğer sevdiği kızın babasının işaret ettiği yolda yürüyecek olursa babası gibi üniversitede hoca olacak, cemiyet içerisinde uysal rolünü üstlenecek, manevî değerlere, gün geçtikçe duyarsızlaşacak, dava adamı olma yolundan sapacaktır. Kutlu; burada hareket adamının yürümesi gerektiği yolu, tercih etmesi gereken hayatı, davadan yıl’ların gittiği yolun, tersi istikametini göstererek tasvir eder. Üniversitede hoca olmak; toplum içerisinde saygın bir konuma erişmenin göstergesiyken, Kutlu buna, dava adamı tiplerinin üniversiteyi bitirdikten sonra maziyi silip dünyanın vaatlerine ayak uydurup cemiyet ahlakıyla ilgilenmedikleri, kendilerini fildişi kulelerine hapsedtikleri için olumsuz nazarla bakar. Nurettin Topçu da idealize ettiği üniversite dışına çıkan kurumu ve mensuplarını aynı nazarla eleştirir:

“Cemiyeti küçümseyen, sade onu tezyif eden bir sahne ile cemiyetle alakasız bir üniversite, cemiyetin ahlak eğitiminde muzır ve menfi rol oynayabilir. Cemiyetle sahne ve üniversite arasında vicdan ve kader başkalığı değil, ancak seviye başkalığı olmalıdır. Üniversite halkına sırtını çevirmiş bir memlekette tekâmül ve inkılâp sadece birer kelimedenden ibret olur.”²⁰³

²⁰³ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.126.

İlhan da bu yüzden istikbalde üniversiteye kapılarını kapatır, hatta mezuniyet törenine bile katılmayarak duruşunu gösterir. Kutlu'nun da, dava delisi Kerim'in de hikâye içerisinde müşahede ettiği gibi; davaya gönül vermiş hareket adamları, mezun olduktan sonra hayatın vaatlerine kulak verip davayı unutmuşlardır.

İlhan varoluşsal alanını, bütün bu statükoya sırt çevirerek çizer. Veysel'in davet ettiği kasabaya tabiata yakın olmak arzusuyla gider. Tabiat; ulûhiyete ulaşmak yolundaki basamaklardan birisi olmasıyla, insanın yaratılış özüne en yakın mekân görülmesiyle, kirlenmemiş-kirletilmemiş doğasıyla, hareket adamının sefer edebileceği menzildir. Fakat kasabanın çıkışında çöp kamyonunun, çöpünü ırmağa boşalttığını müşahede eden İlhan, “*sefer de içimde tahammül de*” diyerek buradan da ayrılır.

Kutlu hikâyelerinde Topçu'nun da işaret ettiği gibi tabiata sığınma, tabiatta tedavi olma eğilimi vardır. İlhan da bu eğilimi müşahede etmiş, her yerde izlerini bırakan insanın, tabiatı da kirletmeye başladığını görüp buradan da sefer etmiştir. İlhan buradan ayrılırken davaya mensup olanların bir zemine, mekâna ait olmalarına gerek duymadıklarını, içerisinde bu davadan vazgeçilmezliğini hissettiği müddetçe davada sebat edileceğini vurgular.

Bu hikâyenin sonu gelse de, İlhan'ı Kutlu'nun bir başka hikâye kitabı olan Sır'da tekrar görüyoruz. Yurtdışına gidip gelmiş olan karakter, döndüğünde kendine alternatif bir yol arayacaktır. Ölen babası Profesör Asım Bey'le, rüyasında ne yapacağına dair mütalaa yapar. İlhan babasına; “*Ruhumun bir kısmını satarak seçimlere girsem ne fark eder.*”²⁰⁴ der. Hikâyenin ismi de *Satılık Huzur*'dur zaten. Yani İlhan tercihini bu yolda yapacak olursa, huzurunu satışa çıkaracağını biliyordur. Ömrü boyunca *hareket adamı* olmak uğruna mücadele sarf eden İlhan, bilinçaltından gelen bu yola sapmamak için, Sır'da anlatılan şeyhe varıp alternatif yolları için danışma kararı alır. İrşat yolunda himmet bekleyen İlhan, bize Nurettin Topçu'yla Abdülaziz Bekkine arasındaki *ülfet ilişkisini*²⁰⁵ hatırlatır.

---

²⁰⁴ Mustafa Kutlu, *Sır*, s.82.

²⁰⁵ Necmeddin Kemal, “Nurettin Topçu Düşüncesinin Kaynakları ve Kapitalizme Bakışı”, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2009,s.35.

İlhan'ın şeyhe olan intisabını öğrendiğimiz gibi Topçu'da da Bekkine'ye müntesip olma durumu vardır. Felsefenin sonsuz sorular dünyasından Bekkine'ye intisap etmesiyle muttali olan Topçu, ömrünün sonuna kadar şeyhine bağlı kalmıştır. Davasına bir ân dahi ihanet etmeden yaşayan Topçu, gerek davanın mahiyetini anlayamayanlar gerekse bir zamanlar dava için yaşayıp sonradan dünyalık derdine düşenler tarafından, yalnız bırakılmıştır. Tıpkı İlhan gibi... O da İlhan da, bu yalnızlığı *ülfet* ilişkisine râm olarak giderme yoluna girerler. İlhan'ın Sır adlı hikâyede müntesip olduğu şeyhinin sır olduğunu biliyoruz.

Huzursuz Bacak adlı hikâye kitabında Ya Tahammül Ya Sefer'de anlatılan, davayı birer birer terk edenlerin ve İlhan'ın davayı tanımasıyla beraber mücadele etmesinin hikâyesini tersten okuruz. Yani Huzursuz Bacak; hikâyenin kahramanı olan Ömer Faruk'un, İlhan'ın hikâyesinin sonunu başlangıç olarak, yaşayışını konu edinir.

Ya Tahammül Ya Sefer de, *Huzursuz Bacak* da aynı mustarip olma durumunun hikâyeleridir. Yani bir zamanlar dava için gönül vermiş hareket adamlarının, maziye hiç yaşanmamış olarak addederek, davanın anısına dâhi hürmet etmemeleri; her şeye rağmen davadan dönmeyenlerin davayı yaşamak için zemin bulamamalarının hikâyeleridir. Zaten üçüncü bölümde de bahsedeceğimiz gibi; *Huzursuz Bacak* adlı hikâye kitabının ilk iki sayfası, *Sır*'da ortaya çıkan İlhan'ın anlatıldığı, *Satılık Huzur* bölümünden iktibas olmasıyla da, her iki hikâyenin benzer olma durumu vurgulanır.

İlhan lisede *meselesi* olan bir öğrenci olmuştur. Daha davanın başındayken bazı kavramlara aşına olmaya başlar. Ömer Faruk; "*Sadece ilkeleri savunuyordum. Adalet, ahlâk, merhamet, eşitlik, otoriter demokrasi..*"²⁰⁶ der. Bu kavramlar, Nurettin Topçu düşüncesindeki müteradif kavramlardır. Ömer Faruk'un genel geçer kavramlardan bahsettiği izlenimini verecek olan bu kavramların mahiyeti hakkında bilgi verilirse de, kahramanımızın Topçu'nun talebesi olması ihtimaline binaen cümleler kurulur.

---

²⁰⁶ Mustafa Kutlu, **Huzursuz Bacak**, 8.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2013, s.18.

“İş çığıurından çıkıp silahlı çatışmaya dđnüşmeden önce ũlkede hatırı sayılır bir fikrî hareketlilik vardı. “Sınıfa bir mabede girer gibi gireceksiniz.” diyen, Osmanlı dđneminden kalma ciddi hocalar vardı. Çok şükür ben bu neslin bazı örneklerinden ders aldım.”²⁰⁷

“Sınıfa bir mabede girer gibi gireceksiniz.” cümlesi Topçu’yla hemhâl olmuş, Topçu’nun öğretilenlik zamanında şiar edindiğı müteradif bir cümle olduğundan, bize göre Ömer Faruk’un mevzusunu ettiğı dersine giren hocalardan birinin de Topçu olması kuvvetle muhtemeldir.

Ūlkenin derdiyle dertlenen Ömer Faruk; derslerini aksatmadan, akademik kariyer yapma hayalleri kurarak davası yolunda yürürken, ũlkenin cehenneme çevrilen zamanlarında “yumrukların, sopaların konuştuğı” zamana müşahede eder. Dolayısıyla bir gün çatışmada polisin eline düşer. Babası tarafından davasından dönmesi yolunda nasihatler alsa da “Mücadele řart. Hakk’ı tutup kaldıracak bir ele ihtiyaç var. Bunu bize Hakk’ın kitabı emrediyor”²⁰⁸ diyecektir. Dava yolunda bu direniş, Hakk’a yürüyen irade, hareket adamının karakteristik özelliklerindedir. Zira “Hakk’ı tutup kaldırmak” deyimini de Topçu’nun müteradif bir şekilde iktibas ettiğı, Akif’in mısraıdır. Bu iktibas tafsilatlı bir şekilde üçüncü bölümde zikredilecektir.

Ömer Faruk İlhan gibi yurtdışından geldikten sonra kendisine yol arar, bir zamanlar kendisi gibi davaya müntesip olan arkadaşlarının ziyaretinde bulunur. Kimileri siyasete kimileri ticarete atılmıştır. Ömer Faruk, siyasetin mürâî yüzüne bürünenlerin de, ticarete holding sahibi olup ihtiraslarının peşine düşenlerin de yanında yer almak istemez. Dava bu yolun ters istikametindedir. Tüccar arkadaşı “Ee, sen neler yapıyorsun? Hâlâ aynı fikirlerde misin?” diye sorunca Ömer Faruk: “Evet. Hâlâ zenginlerin servetinden fakirlerin hakkını nasıl alabiliriz, bunun formülünü arıyorum”²⁰⁹ der. Topçu da Ömer Faruk’un zikrettiğı ayete sık sık atıflarda bulunarak, hareket adamının bu ayet ışığında formül üretmesi gerektiğini savunanlardandır. Topçu bu formülü şu sözlerinde dile getirir:

---

²⁰⁷ A.e., s.18.

²⁰⁸ A.e., s.22.

²⁰⁹ A.e., s.95.

“Zenginlerin malında fakirlerin hakkı vardır.” “Ve ey müminler! Ancak nafakanız size helaldir.” İslam’ın istediği, her mahallesinde bir milyonerin türediği zenginlerin cemiyeti değildir. Fukaranın ahı ile yüzü kararmayan cemiyettir; ümmetlerin ahı ile arşını yakmayan gerçekten bahtiyar bir ülkenin cemiyetidir. Ferdî varlıkları semirten bir rejim içinde yetmiş hac seferi ile Cennet’e kavuşacaklarını vehmeden bedbahtlara, Miraç’tan dönüşte Büyük Peygamber’in söylediğini hatırlatırım: “Cehennem’ de zenginlerle kadınları gördüm, Cennet’te fakirlerle çocuklar vardı.”²¹⁰

Hareket adamı Topçu’nun da telkin ettiği gibi, Kur’an-ı Kerim’in ışığında hareket eden, meselelere kutsal cümlelerle formül bulan, imanlı insanlardır. Ömer Faruk da zenginler tarafından küçümsenerek karşılanırsa da;

“Adam! Aldırma da geç git, diyemem, aldırırım

Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım!”²¹¹

mısralarını şiar edinerek Hakk’ın ayetleriyle hareket eder.

Ömer Faruk, Kutlu’nun bahsettiği diğer dava erleri gibi, her fırsatta memleket meselesi bahis konusu olduğunda, mesuliyeti yüklenmeye meyyaldir. Bu cihetle yapılan kalkınma ve ilerleme konulu konferansta, hareket adamının *her kurumdaki vazife şuuruna* binaen “*korsan tebliğ*” sunar. Konuşmaya gelmeyen profesör yerine kürsüye çıkıp ülkenin problemleri ve bunlara dair çözüm önerileri hakkında konuşma yapar.

Ömer Faruk’a göre ilk problem düzendir. Ülkenin modern hayatı karşılamaya dair bir düzeni olmadığından, herkesin kuralları çiğnemeye meyyal olduğunu söyler. Bununla ilişkili olarak da hukukun kurallarının esnek tutulmasından dem vurur. Üçüncü olarak özgüven eksikliğinden kaynaklı özgün fikirler üretememizden bahseder. Bu her davası ve meselesi olan aydınının mustarip olduğu konu olmakla beraber, bu noktaya Topçu’da çok değinmiş ve çözüm önerileri sunmuştur. Topçu bu konuda;

²¹⁰ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.28.

²¹¹ Mehmet Akif Ersoy, **a.g.e.**, s.312.

“ Yaratılacak değerleri şu veya bu milletin tarihinden değil, hakikatin hazinesinden alabilmek hürriyetini kazanmalıyız.[...]Ben seni uzaklarda ararken sen kendi evimde idin”. Bizi yaşatacak olan kuvvetleri kâh Turan’da, kâh Paris’te aramaktan birkaç nesil yorgun düştü. Kendi içimizde aramanın vakti gelmiştir.”²¹²

diyerek aynı konuya vurgu yapar.

Ömer Faruk, dördüncü problem olarak hareket eksikliğini görür. Hareket adamının eksikliğini hissettiği problem, elbette hareket olacaktır. Ömer Faruk’a göre; davası cihetinde *Yarınki Türkiye*’de sahip olunması gereken şuur, hareket ahlâkıdır. Bu düşüncelerini şu cümlelerle aktarır:

“Özgün fikirlerimiz olmasa da çok konuşuyor, az iş yapıyoruz. İş yapmak **mesuliyet** getiriyor. Bir bakıma mesuliyetten kaçıyoruz. Mesuliyet bir **isyan ahlâkı** ister. “**İsyan ahlâkı**” konusu uzun bir meseledir, şimdilik buna girmiyorum.”²¹³

Ömer Faruk bu problemin temeline, “*isyan ahlakı*” ruhundan uzak kalışımızı koyar. Bu cümleleriyle *isyan ahlakının* özünü yansıtır. Topçu’yla hemhâl olan bu kavramın, bağlı olduğu kavramları da anar. İş sorumluluğunun membaında, mesuliyet yatar. *Mesuliyet* bencillikten uzak, gerekirse kendisine karşı gelen kuvvetlere *isyan* edecek olan kuvvettir.

Hareket eksikliğinin boyutlarının isyan ahlakına gelmesi, Topçu’nun da hareketi isyanla mündemiç görmesinde yatar. Ömer Faruk’un da, Topçu’nun da bahsini ettiği hareket, alelade eylemler değildir. Mesuliyet, sorumluluk, irade şuuruyla yapılan, mevcut durumdan daha iyi bir nizama götürecektir olan bilincin eylemlerine *hareket* denir. Ömer Faruk’un hareket felsefesinden mülhem bu sözleri Topçu’nun; “*Hareket bir isyandır. Bu, bizdeki Allah’ın bize karşı isyanıdır. Hiç isyan etmemiş olan, hiçbir zaman hareket etmemiş demektir. Her hür hareket, bir isyandır*”²¹⁴sözlerini hatırlatır. Bu bağlamda isyan ahlakının özünü kavramış olan Ömer Faruk; ataletin biriktirdiği problemlerin çözümünü, *isyan ahlakı* ruhuyla

²¹² Nurettin Topçu, *Yarınki Türkiye*, s.83.

²¹³ Mustafa Kutlu, *a.g.e.* , s.108.

²¹⁴ Nurettin Topçu, *İsyan Ahlakı*, s.70.

hareket etmekte arar. Böylelikle son problem olarak gördüğü dertsizliğe de, bu ruhun eksik oluşuna anıştırmalarda bulunarak değinir.

“Son problem dertsizlik. Milleti, insanlığı alâkadar eden “büyük meseleler” artık fertleri harekete geçirmiyor. İdealsiz hesapçılıkla iyi iş kotarabilir, fakat büyük organizasyonlar kuramayız!”²¹⁵

Milleti alakadar eden büyük meseleler Topçu'nun idealist insan olarak işaret ettiği hareket adamının sorumluluk alanına girer. Hareketten uzak kalan fertler ise büyük meseleleri de muharrik kuvvet olarak görmez. Fakat bahsi geçen problemlerin çözülebilmesi için, bu muharrik olan kuvvetin harekete geçirilmesi için, isyan ahlaki şuuruna varılması gerekir.

İsyan ahlaki şuurunun; fitrat bakımından insanlığın ruhunu, siyasal alanda ise ülke problemlerini çözeceğine inanan Ömer Faruk, hikâyenin ilerleyen kısımlarında tekrar bu bahse değinir.

“Neden kendimi İstanbul'a vurdum.

Ne arıyorum bu sokaklarda?

*Bir umut, bir fikir, bu şehri kuran ve asırlarca yaşatan o ruhtan bir esinti. Hikâyenin işaret ettiği ipucu. Açıkçası “**isyan ahlaki**”nın kenarda köşede kalmış, hala sönmemiş kıvılcımı.*

Onca menkıbe, onca efsane, onca destan, Süleymaniye kütüphanesine sığmayan binlerce yazma eser.

Bunlar hiç mi konuşulmayacak? Boşuna mı yazıldı? Bana söyleyecekleri bir çift söz yok mu?

Kumkapı'ya varınca “evet yok” cevabı geldi.”²¹⁶

Ömer Faruk hareket adamı olarak sorumluluk şuuruyla, genelinde insanlık ve millet için, aradığı ruhun *isyan ahlaki* olduğunu konuşmasında vurgularken; özelinde

---

²¹⁵ Mustafa Kutlu, **a.g.e.** , s.108.

²¹⁶ **A.e.** ,s.121.

kendisi için yurtdışından geldikten sonra çizemediği yolu ve davasının zeminini oturtamadığından da bu ruha ihtiyaç duyduğunu, bu cümlelerle anıştırır. Böylece ulûhiyete yükselmeye bir basamak olan isyan ahlakının ruhuyla, hatiften gelecek olan menkıbelerin, destanların, binlerce yazma eserde barınan tarih şuurunun kutsal sesine mazhar olabilecek, bu sesle kendine bir cevap bulabilecektir.

İsyan ahlakının ruhunu aradığını belirttiğimiz bu alıntının biçimsel özellikleri ve ifadelerin anıştırdığı amaç, bize Nurettin Topçu'nun *Yıldırımın Huzurunda* adlı hikâyesini hatırlatır. Nurettin Topçu'nun Bursa Ulu Cami'de isyan ahlakının ruhuna teslim olmasıyla ulaştığı hatiften gelen seslerle yaptığı konuşmayı anlatan bu hikâyeye, bu alıntı arasındaki benzerliğe, üçüncü bölümde yer verdiğimizden, burada belirtmekle iktifa edeceğiz.

Ömer Faruk, Nurettin Topçu gibi hatiften gelen seslerden cevap almaya mazhar olamaz. Sadece “evet yok” cevabının geldiğine şahitlik etse de Yedikule'den Topkapı'ya kadar yaptığı yolculuk boyunca “*Yenikapı Mevlevihanesi ile Merkez Efendi'[nin] şehre doğru ayinler, ilahiler üfür[düğü]*”²¹⁷ tefekkürüne varır. Ömer Faruk şu cümleleriyle, bu beldenin mistik ruh tarafından korunduğuna iman ettiğini vurgular:

*“Daralan içim genişledi. Bu beldeyi evliyaların koruyup kolladığına bir kez daha inandım. Onların yüzü suyu hürmetine, kurudu denilen gövdeden her devirde yeşil bir dal fıskırıyor; ve Türk İstanbul düştüğü yerden bir daha kalkıyor.”*²¹⁸

Yeditepe İstanbul'un, her bir tepesinde barınan evliyalar tarafından korunduğuna dair duyulan inanca, Ömer Faruk da sahiptir. Zira tüm bu rezilliklere, ahlak düşüklüklerine, ayetlere gösterilmeyen saygıya rağmen, bu zevatin hürmetine beldenin ayakta duruyor görüşüne, Topçu da iman eder. *Yıldırımın Huzurunda* adlı hikâyede Yıldırım'dan işittiği duaların milletimizi hıfzettiğini anlatır. Topçu Yıldırım'a; neslinin düştüğü ahlak bozukluğunu, zorbalığını, esirliğini, ruh

---

²¹⁷ Ae. ,s 122.

²¹⁸ A.e., s.123.

sefaletlerini anlattıkça Yıldırım; “*Rahmet Allah’ım rahmet eyle!*”²¹⁹ diye dua eder. Bu ruhun bahşettiği dua halini, koruma kalkanını, Allah’ın büyük ruhlar hürmetine gösterdiği himmetini, Ömer Faruk da işaret etmiş olur.

Ömer Faruk bu ruha işaret etmesiyle ümitvâr yaklaşımlarını sürdürür. Türk’ün düştüğü yerden kaldıracak olan formülü açık edecek, bizi bu yola sürükleyecek telkinlerde bulunur. Hareket adamının, cemiyetinin kurtuluşu olarak yüklendiği sorumluluğun emaresi olan yaklaşımıyla, Ömer Faruk şu cümleleri kurar:

“Sesini kaybeden, musikisini, ahengini kaybeden şehir onu yeniden bulacak. Yeter ki insan kaybolmasın, insan bozulmasın. Eşyayı, etrafı yenilersin, düzeltirsin ama bozulan insanı düzeltmek zordur; kim bilir kaç nesil alır.

Fikriyatımız da öyle. Yeter ki biz, etrafımızda pervane kesilen ruhun fısıltısını duymak için kalbimizi açabilelim. Fetih bir defaya mahsus değil.

Fetih, açmak- açılmak demek.

*Bu şehrin kapıları bize yeniden açılacak.”*²²⁰

Bu cümlelerle, İstanbul bir kere fethedilmiş olsa da günümüzde ruh cephesinden yapılması lazım gelen fethin gereksinim duyulduğu vurgulanır. Fatih’in fethettiği İstanbul, sadece siyaset alanında değil ruh anlamında da fetih yaşamıştır. Fakat günümüzde bize kalan sadece siyasî veçhesidir. Akşamseddinlerin, evliyaların, *etrafımızda pervane kesilen ruhların*, fısıltısını duyabilmek için ruh cephesinden yapılacak fethin ihtiyacı vardır. Bu gereksinim ve cümleler bize Nurettin Topçu’nun, “*Büyük Fetih*” fikriyatını hatırlatır. Nurettin Topçu da Kutlu gibi şu cümleleriyle *fethin bir defaya mahsus olmadığını* vurgular;

*“Yüzyıllar fetihlerin kapısıdır. Biz mazide büyük fetihler yapmış bir milletiz. Biliyoruz ki, fethin birçok şekilleri vardır. Kılıçla ve şiddetle fetih yapılır. Siyaset ve maharetle fetih yapılır. Kalemle ve hitabetle fetihler yapılır. İmanla telkin de fetihler yapıcıdır. Kalp yoluyla yapılmış sonsuz fetihler de vardır.”*²²¹

²¹⁹ Nurettin Topçu, **Taşralı**, s.259.

²²⁰ Mustafa Kutlu, **a.g.e.** , s.123.

²²¹ Nurettin Topçu, **Büyük Fetih**, s.15.

Mustafa Kutlu, Topçu'nun şekillerini, mahiyetini belirttiği fetihler içerisinde, şehrin kapılarını açacak fethin imanla, telkinle, kalemlle, hitabetle yapılacağını ümit ederek, bu cihette vurgularda bulunur. Bir düşünür olarak Topçu'nun, bir hikâyeci ve aydın olarak Kutlu'nun ve özelinde her ikisinin de hareket adamları olarak kurtuluşu büyük fetih ruhuyla aramaları, ruh mücadelesi veren davalarında tahmin edilebilir bir yaklaşımdır. “*Kurtuluş Savaşı ruh cephesinde henüz yapılmadı.*” diyen Topçu'nun şu cümleleri bu ruhun rotasını, mahiyetini, varacağı menzilin özetler:

“Bize bir fetih lazım... Bu fetih ebedî olacak... Ruhlarımızda yapılacak. Bu fetih, kılıçlarınkı kadar kolay değil, sahte şerefleerinkı gibi hayalî değil. İhtiraslarınkı gibi süfli değil. Bu fetih gönülleriyle mazinin en derin tabakalarına bağlanan ve dallarında bütün güzel meyveleri veren hayat ağacının, daima yaratıcılıkla ileriye doğru hamle yapmasıdır. Bu fetih, yeryüzünde büyük sırrın müjdesine eren ruhun sonsuzluktaki visale atılmasıdır. Bu fetih ilimle, imanla, irade hareketleriyle ve Rönesanslarla yüklü yeni bir ruh dünyasının fethidir.”²²²

Ömer Faruk hikâyede bir müddet daha bu ruhu arar, kendi zeminini davadan vazgeçmeden oturtmaya çalışır fakat mutmain ve muvaffak olamaz. “*İstanbul’da işim bitti galiba. Epeyce beklenti, proje, özlem dolu gelmişim. Hepsini birer birer erittim. Bu düş kırıklığı ağır oldu. Ne yapmalı?*”²²³ diye sorar kendi kendine ve her aşkın yurtsuzluk yaşayan dava erlerinde olduğu gibi cevabı tabiatta aramak üzere yola çıkar. Hareket adamının tabiata yönelmesi, İlhan’da da gördüğümüz gibi bir kaçış veya inzivaya çekiliş değil, ilham arayış, tedavi bekleyiş umududur. Tabiat bahsinde de bu konuya değinmiştik. Ömer Faruk da babasının çiftliğinde, tabiat nizamından ilham alırcasına *büyük meseleler* üzerine tefekkür etmeye devam eder. Kapitalizmin sunduğu “*tüketim ekonomisine*” alternatif olarak “*kanaat ekonomisi*” kavramını geliştirmek, bahsin üzerine kitap çıkarmak üzere çalışmaya başlar. Kanaat ekonomisi önerisi Kutlu'nun diğer hikâye kitaplarında ve gazete yazılarında da temayüz ettiği anti-kapitalist duruşunun temsilcisi olan fikridir. Bu fikir bir bahs-i

---

²²² Nurettin Topçu, **a.g.e.**, s.24.

²²³ Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.163.

diğerin konusu olmakla birlikte, Kutlu'da Nurettin Topçu'nun izlerini sürmeyi mümkün kılan bir konu olduğuna dair mim koyalım.

Buraya kadar Ya Tahammül Ya Sefer ve Huzursuz Bacak adlı hikâye kitaplarının özelinde zikrettiğimiz hareket adamı mevzusu, gerçek manasıyla Topçu'nun işaret ettiği dava sahiplerinin somut görünümüdür. Mustafa Kutlu'nun da bir zamanlar halkası olduğu bu zincirin, Kutlu'nun anılarından ve Topçu'nun düşüncesinden mülhem davranışların, şuurun, fikriyatın izlerini sürdük. Bundan sonra ele alacağımız hikâyelerdeki karakterler davaya sahip şuurun fertleri olmasa da, hareket adamının sahip olması gereken fitratın, mizacın, karakterlerin özelliklerini cüz'i de olsa taşıdığından, dikkatleri bu yöne çekeceğiz.

Bahsettiğimiz fitrata uygun hareket edenlerin başında Yokuşa Akan Sular adlı hikâye kitabındaki Siirtli Seydali gelir. Köyden gelip fabrikanın acımasız yüzüyle karşılaşan Seydali, ibadetinden vazgeçmemesi yönüyle kapitalizme adeta isyan bayrağını açar. Fabrikanın insanı makine olarak gören zihniyetinde namaza, İslamî değerlere yer yoktur. Seydali *“İbadet irade için zaruridir; zira hareket etmedikçe samimi oluanamaz. [...]Hareketin bulunmadığı yerde Allah yoktur, o nerede görünürse Allah oradadır”*.²²⁴ düsturuyla hareket eder ve bu harekete izin vermeyen fabrikadan ayrılarak seyyar satıcılığa başlar.

Cemiyet nizamının uysallığına isyan bayrağını açan bir diğer karakter ise; Uzun Hikâye' deki Sosyalist Ali'dir. Nurettin Topçu'nun bahsettiği sosyalizmle alakası olmayan, sadece lakaptan öte anlam taşımayan bu kavramın, açıklamasını yapma lüzumu görmüyoruz. Fakat uysallığa sürükleyen statükoya isyan eden Ali; eşitlik, adalet uğruna *yersiz yurtsuzluğa* gark olmuş karakterlerden birisi olarak karşımıza çıkar.

Nurettin Topçu'nun *“durmadan Allah diyen sofu değil, iradesini Allah'la birleştirmiş, onunkini kendisi yapmış bahtiyar”* diye tarif ettiği ölçülere uyan karakter, Bu Böyledir'in Yorgancı Hafız Usta'sıdır. Yorgancı Hafız Yaşar; Kuran-ı Kerim'i ezberlemesi dolayısıyla Hafız unvanıyla anılan, inzivaya çekilmeden hayatını idame ettirecek mesleği olan yorgancılığı devam ettiren ama aynı zamanda

---

²²⁴ Nurettin Topçu, **Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi**, s.126.

münzevî yaşayan birisi olması özelliğiyle, halvet der-encümen sayabileceğimiz karakterdir. Modernizme, kentleşmeye olan tepkisini; dükkânına elektrik almayarak ve yolun geçeceği dükkânını yıktırmama yolundaki mücadelesiyle gösterir. Hikâye kitabındaki “Red cephesi” adlı hikâye gerek ismiyle gerek mahiyetiyle bir *manifesto* niteliğindedir.²²⁵

Ulûhiyete ulaşma yolunda irade gösteren bir diğer karakter *Yoksulluk İçimizde* adlı hikâye kitabındaki Süheyla’dır. Maddiyata zebun olmuş bir hayat yaşarken dönüşüm sarf ederek, imanlı olma yoluna giren Süheyla modernizme, kapitalizme direnen karakter olma özelliği gösterir.

Topçu’nun da gerek düşüncesinde gerek şahsiyetinde okuduğumuz; modernizme, kapitalizme direniş gösteren, İslamiyet’in ışığından çıkmamak hususunda hassasiyetle hareket eden, uysallıktan kaçınan özellikleri; Kutlu hikâyelerindeki karakterlerde görmek ve bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. *Beyhude Ömrüm*’ün *Deli Derviş*’i, *Hüzün ve Tesadüf*’teki *Cevat*, *Kapıları Açmak* adlı hikâye kitabındaki Mahir Usta...vb. Fakat bu karakterler hareket adamı şuuruyla birebir örtüşen bilinçler de değildir. Sadece tezimizin nazarından baktığımızda, benzer özellikler gösterir. Bu nazarla, bu karakterlerin özelliklerine bazı dikkatleri çekmekle iktifa edelim.

2.3.2. Davadan Yıl’anlar

Davaya râm olanların, deli olarak anılacak kadar gönül verenlerin aksi istikametinde yürüyenlerin, anlatılacağı bu bölümü ikili okumaya müsait olan “davadan yıl’anlar” olarak adlandırmaya uygun gördük. Topçu’nun hareket adamına hitap şekli olduğunu bildiğimiz “*davanın yılmaz erleri*” ifadesinden mülhem olan davadan yıl’anlar adlandırması; bir zamanlar bu hitaba mazhar olmuş fakat daha sonra *maddeye zebun* olarak yılmış insanlara yakışır bir nitelemedir. Ruhunu

---

²²⁵ Fatih Andı, “Red Cephesinin Neferleri: Mustafa Kutlu’da Direnişin Kahramanları”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2012, s.74.

kurtuluşa erdirmişken maddeye bağlanarak esir eden bu *bedbahtlar*; aynı zamanda davada sebat ve vefa gösterenleri de yalnızlaştırarak, hor görerek yıldırmaya müsait bir zemine itmişlerdir. Böylece davadan yılmakla kalmamış, davanın yılanları adlandırmamızı yapmayı mümkün kılacak tavır sergilemişlerdir. Davanın yılanları; davayı yalnızlaştırarak zehirleyip hem hareketin hem “*davanın ölümüne*” sebep olacak, aynı zamanda da bunu modern hayatın getirisi bahanesine sığınıp soğukkanlılıkla meşrulaştıracak eğilime sahiplerdir.

Bahsettiğimiz bu eğilimi; genelinde Nurettin Topçu’yu yalnızlaştırmaya maruz bırakan güruhta, özelinde yukarıda da değindiğimiz gibi Ya Tahammül Ya Sefer’in bazı karakterlerinde izlemek mümkündür. Zaten yukarıda bahsini ettiğimiz Kutlu’nun *Nurettin Topçu’yu Düşünmek* adlı yazısı; Ya Tahammül Ya Sefer’in yazılış niyetinin, Topçu’nun irtihalinin ardından, davaya müntesip olan karakterlerin davadan yıl’anlara dönüşmesini, açık etmek olduğunu işaret eder. Mustafa Kutlu bu serzenişini şu cümleleriyle ifade eder:

*“Hoca unutuldu mu? Onun konferansları, dersleri, makaleleri, konuşmaları ile yetmiş nesilleri. Kimileri kendisinin alınmadığı Üniversiteye girdi, yükseldi, hoca oldu. Kimileri meydan-ı siyasete atıldı, mebus oldu, bakan oldu. Kimileri şöhrete, kimileri paraya kavuştu.”*²²⁶

Böylece, Mustafa Kutlu Ya Tahammül Ya Sefer’de bahsedilen üniversiteye girip hoca olan, meydan-ı siyasete atılıp bakan olan, paraya kavuşan güruhu temsil edecek karakterleri canlandırır.

Bu canlandırmanın temayüz gösteren karakterlerden birisi; *İktisat Profesörü Asım Bey*’dir. Asım Bey; “*beklenen gençliğin bir unsuru*”²²⁷ olarak davaya intisap etmişken, kendini memleketin tanınmış simalarından fabrikatör Kemal Bey’in damadı olma namzediyle bulmasıyla, davadan yıl’anlardan olur. Çünkü “*Kemaletin Bey bu işlere bulaştığı[nı] bilmemeliydi.*”²²⁸ Asım Bey bu tercihiyle *bir kere taviz ver[miş]* , *asla çiğnenmemesi gereken unsurları bir kere gözden çıkar[mış]*, *kalbin*

²²⁶ Necip Tosun, a.g.e., s.28.

²²⁷ Mustafa Kutlu, **Ya Tahammül Ya Sefer**, s.53.

²²⁸ **A.g.e.**, s.53

*aynasını bir yerinden çiz[miş]*²²⁹ ve kendini konformizmin kucağına teslim etmiştir. Asım Bey manevî değerlerini, inandığı davada sahip olduğu hasletleri birer birer yitirmişken, oğlu İlhan sayesinde bu yitim alanlarını hatırlayarak kırılma yaşar. Bu kırılmadan sonra, maziyle hâl arasında sıkışan Asım Bey'in bunalımına şahitlik ederiz.

Hilali Gördün Mü? adlı bölümde ramazanın geldiğini oğlu İlhan'dan öğrenen Asım Bey, kırılmayı bu sahnede yaşar. *Asım Bey'in sıkıntısı bunalıma dönüş[ür.]* Fakat bu sıkıntıyı hissettiği için de mutmain olur. Çünkü *“sıkılmamış olsa, hiç tınmasa; gaflet koyulaşacak, iyicene yayılıp, ağdalanıp bütün benliğini kaplayacak.[tır]”*²³⁰. Asım Bey'in saplandığı gafletten kurtulmanın yolunun sıkıntıdan, bunalımdan, ıstıraptan geçmesi bilinci, Topçu'nun bahsini ettiği şu sözler de yatar; *“İstırab varlığımızı ilâhî harekete ulaştırıyor. Daha doğrusu, hareketimizi Allah'ın hareketiyle tamamlıyor, [insanı] ölmekten kurtarıyor, ...”*²³¹

Fakat Asım Bey, maziye hatırlamasına vesile olacak bu sahneden sonra hâle mecburî iniş yaparak kendini, ramazan ayında içki sofrasında bulur. Lakin kırılmayı bir kere yaşadığından ve etrafında İlhan gibi maziye hatırlatacak temsilcisi bulunduğundan, bu sofrada sık sık maziye gidecek sanrılar yaşayacak, bu sanrılarda Nurettin Topçu'yu da hatırlayıp onun düşüncesinden alıntıları yansıtacaktır. Bu alıntıların Nurettin Topçu'daki kaynaklarını üçüncü bölümde vereceğimizden şimdilik bunlara değinmiyoruz. Fakat Mehmet Akif'in tasavvurundaki nesli temsil eden *Asım*'i anıştıran alıntılar ve Mehmet Akif'in alıntılanan *“Artık gidiyor: Hakk'a varan bir yolu tutmuş”* mısraı, Asım Bey'in ismine binaen vurgulandığından bunlara değinmekte fayda görüyoruz.

Mustafa Kutlu Asım Bey'e, ramazan ayında içki sofrasında Mehmet Akif'in mısraını hatırlatmakla, *“Zulmün, ümitsizliğin ve idealsizliğin kararttığı siyah zeminde Asım, şafağın ilk ışıklarını haber verir.”* cümlesinin aklına getirtmesiyle ve buna ek olarak *“Ve o nesil. Üzerinde yaşadığımız acılı toprağın çocuğu. Asım'ın*

---

²²⁹ A.g.e., s.111

²³⁰ A.g.e., s.24

²³¹ Nurettin Topçu, **Varoluş Felsefesi- Hareket Felsefesi**, s.56-57.

nesli.”²³² hitabını anımsatmakla; aslında Asım’ın ontolojik problemine dikkat çekmek istemiştir. Zira bütün bu çağrışımlar okuyucu da, Asım’ın nesli tasavvurunu canlandıracaktır. Bu anıştırmaların ereği; okuyucuya hikâyedeki Asım’ın, *Asım’ın nesliyle* alakası olmadığını sorgulamaktır. Bu sorgulamayı, genelinde hâldeki nesil üzerinden Nurettin Topçu da yaptığından buraya bir mim koyalım.

Nurettin Topçu; Mehmet Akif’e büyük hürmet duymuş, sanatkâr ruhundan, düşüncesinden etkilenmiş bir düşünürdür. Yazılarında onun mısralarından mülhem ifadelere, müteradif deyimlere rastlarız. Bunların yanı sıra Akif’in tasavvur ettiği *Asım’ın nesline* dair hayranlığını gerek Mehmet Akif için müstakil olarak yazdığı *Mehmet Akif* adlı kitapta gerek diğer eserlerinde sık sık dile getirir. Fakat ‘*Asım’ın nesli*’ ruhunun, günümüzde tezahürlerinin olamayacağına dair düşüncelerini dile getirirken, bugüne dair de öngöründe bulunmuş olur. Zira Mustafa Kutlu da maddeye zebun olan, ramazan ayında ideal Müslümanlığa yakışmayacak tavırlar sergileyen karakterinin adına Asım ismini vererek bu öngörüü teyit etmiş olur.

Nurettin Topçu Asım’ın nesli ruhuna sahip olamayacak neslin ikrarını ve tavsifini şu cümleleriyle dile getirir:

“Acaba kendisinden sonra (Mehmet Akif kastediliyor) hayatta Asımlar gözüktü mü? İtiraf edelim ki Asım ruhunun mirasına sahip bir gençlik yetiştiremedik. Asım’ın nesli başladığı yerde son buldu. Cemiyetimizde ilim ve irfan eliyle inkılap yapacak olan Asım’ın yerinde hep siyaset ve muvaffakiyet nimetleri kovalayan, dünya varlığına minnetli, kuvvet karşısında zebun yaşayan çelimsiz iradeli birbirine güvenemeyen gençlik görüyoruz.” ²³³

Nurettin Topçu’nun zikrettiği Asım’ın nesli yerinde olan neslin özelliklerinin, Ya Tahammül Ya Sefer’deki Asım karakterinde temerküz etmesi, tesadüf olmasa gerektir.

Asım Bey, yukarıda hatırladığı Nurettin Topçu alıntılarında sonra, İlhan’ın içki sofrasını yerle bir etmesiyle iyice suçluluk psikolojisine gark olur. Murat

²³²Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.32-33

²³³ Nurettin Topçu, **Mehmet Akif**, 6.bs. İstanbul, Dergah Yay., 2011,s.76.

Ağabey'in ölümüyle de derinden sarsılarak düştüğü *kör kuyudan* çıkabilmenin yollarını arar. Cenazede “*Kabe' ye varıp toprağına yüz sürmeli*” diye zihninden geçirerek bu yolu açmaya çalışır.

Kutlu'nun davadan yıl'alara örnek olarak gösterdiği, Ya Tahammül Ya Sefer'in bir diğer karakteri, meydân-ı siyasete atılıp bakan olan, Yunus'tur. Bakan Yunus'un davadan yılma serüvenine ve tezahürlerine değinmeden önce, Yunus isminin imkân verdiği çağrışımlara değinelim. Zira yukarıda Asım isminin çağrışımlara müsait okumasına binaen, Yunus karakteri de buna müsait çağrışımlar uyandırabilir. Asım'ın nesliyle ilişkilendirdiğimiz Asım karakteri gibi, Yunus karakterini de Yunus Emre'yle ilişkilendirebiliriz. Tabi ki bu çağrışımlar ve ilişkiler ters rabıtada olacaktır.

Topçu; Yunus Emre için “*kesin olarak bildiğimiz şey, Anadolu dünyasının ruh yapısında Yunus'un en derin tabakalara nüfuz etmiş olduğudur.*”²³⁴ der. Bu ruhun Bakan Yunus'un ruhuna nüfus etmemiş olma ihtimali bizi düşündürür. Hikâyede Yunus'un, bir zamanlar bu ruhla rabıta kurabiliyorken, siyasete atılmasıyla *ruhunu korunaksız* bırakışının izlerini okuruz.

Erzurumlu Yunus bir müftünün kızıyla evliyken ve bir zamanlar Efendi Baba'nın mürşidiyken, davanın müntesibiyken; siyasete atılıp mebus olmuş, siyasete uygun olmadığı için eşinin başını açtırmış, müntesip olduğu yollardan ayrılmıştır. Bütün manevî değerlerden kopuşunu, partinin il başkanının “*nesli tükenmiş adamlarla iş tutmaktan vazgeçin*” uyarısı doğrultusunda yapar.

Asım'ın yaşadığı kırılmayı eski dava arkadaşlarını görmesiyle yaşayan Bakan Yunus, davaya ait hatıralarını zihninde canlandırır, Nurettin Topçu düşüncesine ait cümleleri anımsar. Fakat Asım kadar bunalıma sürüklenip *kör kuyudan* çıkma yollarına revan olmaz. *Bildiği yolda yürümeye* devam eder. Hatta Topçu'yla hemhâl olmuş kavramları, Topçu düşüncesinin zıddında cümlelere tevil eder. Böylece Topçu'nun karşısında durduğu siyasî platformu; “*Parti bir ticarethane açan veya bir şirket kuran ortakların hareketine benzer.*”²³⁵ cümlesiyle meşrulaştırmaya çalışır.

²³⁴ Nurettin Topçu, *İslam ve İnsan- Mevlana ve Tasavvuf*, s.161.

²³⁵ *A.g.e.*, s.85.

Nurettin Topçu, bir zamanlar talebesi olan, taraftarı olan, fikirlerinin savunucusu olan zevatın siyasete atılmasıyla; bu durumun tersine döndüğünü, ahde vefa göstermediklerini hatta kendi düşüncelerini bağlı buldukları platforma uyum göstermek için tevil ettiklerini, müşahede etmiş bir düşünürdür. Dolayısıyla Bakan Yunus'un siyaset arenasındaki bu eğilimi, bize Topçu'nun müşahede ettiği durumu hatırlatır. Bu duruma tanıklık eden Topçu'nun talebelerinden Ercüment Konukman şu hatıralarını nakletmesiyle bu yoruma ışık tutar:

“1961 seçimleri sonucu bizden diyebileceğimiz altmışı aşkın milletvekili meclise girmişti. Bunların hemen hepsi merhum hocanın talebesi, taraftarı ve sempaticanıydı(...)fakat zaman ilerledikçe, ziyaretçiler seyrekleşti(...) akıl danışmaya gelenler akıl vermeye başladılar.(...) İstanbul'a geldikleri zaman değil ziyaretine gitmek, telefon ile bile aramıyorlardı. İçlerinden bazıları politikanın belirli kanunları vardır, bunlar ancak politika içinde öğrenilebilir, Hoca ise ancak fikir ve ruh adamıdır. Bir aksiyon adamı değildir diyorlardı. Hakikaten Hoca, hiçbir zaman ikbal devrindekilerin ilgisini çekmedi. (...)”²³⁶

Bakan Yunus'un siyasî kimliğini meşrulaştırma yolunda kullandığı bir diğer bahane ise *siyasete haysiyet* kazandırılabilceği mevzusudur. Bu uğurda Nurettin Topçu'nun hürmetle andığı ve millet mistiği dediği **Hüseyin Avni Bey** örneğini gösterir.

Hikâyede bir önceki sayfada tekrar **Hüseyin Avni Ulaş**'ın bahsi geçer. Bu bahis, Topçu'nun odası olduğunu anladığımız odanın, duvarlarındaki fotoğraflara binaendir. Bu fotoğraflardan birisi de **Hüseyin Avni Ulaş**'a aittir. Bu hikâyedeki odanın, Nurettin Topçu'ya ait olma bahsini üçüncü bölümde ispatlayacağımızdan, şimdilik buna değinmiyoruz.

Fakat **Hüseyin Avni Ulaş** bahsinin iki yerde geçmesi ve bu göndergelerin de Topçu'yu hatırlatması bize göre tesadüf değildir. Zira yukarıda da değindiğimiz gibi

---

²³⁶ M.Murat Özkul, “Nurettin Topçu Düşüncesinde Hürriyet Kavramı”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, s.109, Ocak, 2006, s.281

siyasî bir karakter olan Hüseyin Ulaş'la, Nurettin Topçu arasında sıkı bir dostluk vardır. Bir zamanlar Hüseyin Avni'nin üvey kızıyla evli olan Nurettin Topçu, ömrünün sonuna kadar onunla olan muhabbetini sürdürür.

Ya Tahammül Ya Sefer'in kahramanı Bakan Yunus gibi Erzurumlu olan ve yine onun gibi Avukatken mebusluğa seçilen Hüseyin Avni; son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na ve 1.Millet Meclisi'ne iltihak eder. Meclis içerisinde ikinci grubu teşkil edenlerin başında gelir. İsmi İzmir Suikastına karışmış olsa da beraat eder.1.Meclis'in feshedildikten sonraki seçimlerinde, seçim dışı kalır. Kurucuları arasında olduğu Terakkiperver Partisi kapatıldıktan yirmi sene sonra, Milli Kalkınma Partisi'nin kurucuları arasında yer alır. Bundan üç sene sonra da vefat eder.

Bakan Yunus'un da hikâyede işaret ettiği gibi, Hüseyin Avni Ulaş, Topçu nezdinde *halvet der-encümen* olma sıfatına yakışır bir hayat sürmüştür.

Halvet der-encümen olma durumu, Nakşilik ıstılahında “toplulukta Allah ile yalnız kalabilme san'atını ifade eder.” Nur suresindeki “ticaret ile alışverişin Allah'ı hatırlatmaktan alıkoymadığı kişiler” bahsine binaen de ilişkilendirilebilir. Yani; halvet der encümen olma durumu, “tek başına halvete çekilmek[tense], toplulukta halvet[te]”²³⁷ olma halidir.

Bakan Yunus, “(...) Buna da bir haysiyet kazandırılmaz mıydı? İşte Hüseyin Avni Bey. Siyaset meydanında halvet-der-encümen olamaz mıydı?”²³⁸ diyerek, kendini, insanları ve Hüseyin Avni Ulaş'a hürmeti olan Topçu'yu; siyasete bir zamanlar mürit olduğu tasavvufun ıstılahına, duhul olmak üzere atıldığına inandırmak ister.

Topçu, *Millet Mistikleri* kitabının büyük bir kısmında, Hüseyin Avni Ulaş'tan ve onun siyasî kimliğinden ümitvâr şekilde bahsetse de, alt satır okumalarında “onun siyasete olan tutkunluğunu esasta benimsemediğini, tenkit ettiğini”²³⁹ görüyoruz. Topçu, O'nun siyasette yaşadığı muvaffakiyetsizlikleri, imanına ve vecd haline bağladığını şu cümlelerde vurgular:

---

²³⁷ Ethem Cebecioğlu, “Halvet Der-Encümen”, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ankara, Rehber Yay., 1997, s.324.

²³⁸ Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, 86.

²³⁹ Nurettin Topçu, **Millet Mistikleri**, s.6.

“ İnsanlığa, insanüstü bir imanla inaniyordu. Ondaki demokrasi aşkının sırrı ve politika bilmeyişinin sebebi işte bu iman olmuştu. Peygamberler de insana onun gibi inanmışlardır. Bu iman, onu bizden ayırıyor ve bu yüzden ıstırap çekiyordu.”²⁴⁰

Dolayısıyla alıntıladığımız cümlelerle birlikte, hikâyede Bakan Yunus; Topçu'nun hürmetle andığı büyüğü Hüseyin Avni Ulaş vasıtasıyla siyasete haysiyet kazandırmaya çalışsa da, Topçu'nun siyaset karşısındaki olumsuz fikrinin sabit olduğunu görürüz.

Kendini siyasî cephede Hüseyin Avni Ulaş'la kıyaslayan yahut O'nu kendine rol model alan, Bakan Yunus'un siyaset uğruna değerlerinden nasıl vazgeçtiğini yukarıda zikretmiştik. Kapalı olan eşinin başını açmasını istemesi, şeyhinin mürşitliğinden ayrılması, davaya olan bağlılığını unutması, sünnet için bıraktığı sakalını kesmesi... Bunların hepsi manevî değerlerinden, siyaset uğruna vazgeçmesine örnek teşkil eder. Fakat Nurettin Topçu nezdinde, Hüseyin Avni Ulaş değerlerini sonuna kadar muhafaza eden bir kişiliktir. Ezel Erverdi'nin “*Hocam epeyce insan tanıdınız gördünüz. Değişmeyen, değerlerine, inandıklarına sonuna kadar ters düşmeyen kaç kişi vardı*” sorusuna Topçu tereddüt etmeden “iki” yanıtını verir ve ekler “*Abdülaziz Efendi ve Hüseyin Avni Bey*”²⁴¹. Hüseyin Avni'ye bu nazarla bakan Topçu nezdinde Bakan Yunus, yine ve bütün bu vurguladığımız kıyas götürmez gerçeklerle, siyasî arenada temize çıkmaz.

Hikâyede davadan yılanların tercih ettikleri mevkilerin, Topçu tarafından şahısları tefessüh etmeye meyyal özellikte olduğu, defaatle belirtilmiştir. Bu kişilerin tahammül etmelerine ya da duyarsızlaşmalarına muharrik kuvvet olan para, mevki, şöhret; benliklerini yitirmelerini ve toplum içerisinde *herkesleşerek* “*yaralı bilinç*”^{e242} sahip olmalarını mümkün kılar. Nurettin Topçu'nun şu cümleleri bu

---

²⁴⁰ A.g.e., s.34.

²⁴¹ Mehmet Fatih Birgül, a.g.e., s.69.

²⁴² Ortega Gasset'in “*Herkesleşme*” ve Daryush Shayegan 'in “*Yaralı Bilinç*” kavramını Ya Tahammül ya Sefer'in bahsini ettiğimiz kahramanlarının tavsifinde anan makale için bkz; İbrahim Tüzer, Bir “*Herkesleşme*” Eleştirisi olarak Mustafa Kutlu'nun Ya Tahammül Ya Sefer'i, **Aynanın**

durumu ve aslında Ya Tahammül Ya Sefer'deki *davadan yıl'anlar* olarak zikrettiğimiz kahramanların içinde bulunduğu şartları, tasrih edecek mahiyettedir:

*“Bugün milletlerin mesuliyet hissine zerre kadar kıymet vermeyen sahipleri, âlimler ile sanatkârlar, eğitim ve **siyaset adamları**, mahkemelerin ve **üniversitelerin en azametli başları**, asırlardan beri elde edilmiş pek çok şeyleri, bilerek, bilmeyerek feda ettikten sonra, çehrelerini her yerde bir perde arkasına saklamak lüzumunu duyuyorlar. Halkın huzuruna, ancak perdenin önünde bizi hayran eden, alkışlara layık güzel bir yüzle çıkıyorlar. Hele bir kere perdeyi sıyrın; arkasından çıkacak korkunç çehre, onların hakiki çehreleridir. Bu yüzden en az yarım asırdan beri durmadan işledikleri cinayetlerin ıstırapıyla gözleri dopdolu görünüyor. Lakin **tövbeye tahammülleri** kalmamış. Bu karanlık ve meş'um yolda yürümek kararından hiçbir şey feda etmemişe benziyorlar. Hepsinin de çaresizliği belli, fakat hırslarını yenemiyorlar.”²⁴³*

Topçu'nun bu cümlelerinin adeta hikâyesini okuduğumuz *Ya Tahammül Ya Seferde*; *bu karanlık ve meş'um yol* olarak işaret edilen yola girerken mütereddit kalışları, girdikten sonra çıkış yolunun örtülmesini, yaşanan ontolojik suçluluk duygusunu sahne sahne müşahede ederken; kitabın sonunda da bu yola meyyal olacak karakter olan Veysel'in emareleri de verilir. Dolayısıyla Kutlu, bizlere Asım ve Yunus karakterleri özelinde okuduğumuz bu yolun, Veysel için de nasıl son hazırladığının şuurunda olacağımız, bir son yazmıştır. Yani *“Aynı zamanda bir başlangıç da olan bir sona ertelenmişlik”²⁴⁴* hikâyesinin de başladığı okuyucuya hissettirilmiş olur.

Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı, Haz. M. Fatih Andi- Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2012, s. 254.

²⁴³ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.15.

²⁴⁴ Daryush Shayegan, **Yaralı Bilinç**, İstanbul, Metis Yayınları,1991,s.10.

2.4. ROMANTİK ANTI- MODERNİZM

“Modernliğin ölüm öpücüğünün dokunmadığı yer yoktur.”²⁴⁵

Nurettin Topçu *Düşüncesinin Ana Hatları*'nda da bahsettiğimiz gibi, Topçu'nun modernizme ve kapitalizme karşı duruşunun, romantik halini anlatacağımız bu bölümde; Mustafa Kutlu'nun da bu karşı duruşa iştirak ettiğinin ve bu durumun hikâyelerinde nasıl tezahür ettiğinin, izleklerini vereceğiz. Mustafa Kutlu'nun da, Nurettin Topçu'dan mülhem yahut O'na benzeştiği, husus olan, modernizme tepkisel yaklaşımı, hikâyelerinde ele aldığı meselelerdendir. Bu durumun Topçu'dan mülhem olup olmadığını tartışmadan önce, modernizm kavramının bize sunduğu zemini, tarihsel arka planını, modern, modernleşme kelimelerinin kavramsal imkânlarını ve buna karşılık aydınların, düşünürlerin, yazarların eleştirel yaklaştıkları hususları ve bu hususların, modern insanda yahut toplumda bıraktığı tefessüh edici unsurların, neler olduğunu zikretmekte fayda görüyoruz. Zira Topçu'nun ve Kutlu'nun modernleşmeye ve kapitalist düzene olan eleştirileri, bu meselelerin saikleri ve neticeleridir.

Modernizmi bir ideoloji kalıbına sokmazdan evvel; modern olanın ve modernliğin ne olduğuna ve ne zaman başladığına derk olalım. Öncelikle bizi, literatürde modern kelimesinden türeyen bir dizi kavram karşılar. Modern, modernlik, modernite, modernist, modernleşme ve modernizm şeklinde varlık kazanan bu kavramlar, zaman zaman bunların içini dolduran anlamlardan uzaklaşsalar da, bunlara tekabül eden gerçek manalar da mevcuttur.

5.yy'da Hıristiyan dönemini pagan döneminden ayırmak için kullanılan *modernus* kelimesi, bugün bizim modern olarak kullandığımız kelimenin etimolojik hikâyesine sahiptir. Zamanla bu kelime Batı toplumlarının yaşadığı toplumsal değişimi karşılamak için kullanılmıştır. Modern, modernlik, modernite adlandırmasıyla kullandığımız kavramlar; belli bir dünya görüşüne, yaşam stiline ve dönemine de karşılık gelmektedir. Modernizm kavramını ise modern sanat akımlarına verilen adı temsil etmesinin yanı sıra, batılı olmayan toplumlarda da

---

²⁴⁵ Marshall Berman, **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, çev.Ümit Altuğ- Bülent Peker, İletişim Yayınları, 1994, s.47.

ideoloji olarak karşılamak mümkündür. Çünkü bu kavram Batılı toplumlar için önemli olaylar silsilesinin - Sanayii Devrimi ve Fransız Devrimi gibi- vetiresiyken, Batılı olmayan toplumlarda, modernleşme çabalarının aldığı bir ideoloji şeklidir. Çoğu fikir akımlarının aldığı ek olan -izm'i bünyesinde barındıran modernizm; bu haliyle de onu ideoloji olarak yorumlamamızı, vazıh hale getirir. Ali Bulaç'ın "*modernitenin ideolojisi olan modernizm*" cümlesi bu yoruma uygun bir tanımdır.

Modern kelimesinden türeyen kavramların, karşıladığı kullanım alanlarının ve ayırımının kısaca izahından sonra, modernliğin kökünün nerede başladığına mim düşmek gerekir. Avrupa'da, Rönesansın akabinde "Aydınlanma" çağı olarak adlandırılan devirle kurumlaşmaya başlayan modernlik, Fransız İhtilali ve Sanayii Devrimi'yle ivme kazanmıştır. Modernliğin neşet ettiği net bir tarih saptamasının yapılmasının güçlüğüünün yanı sıra, bu dönemin bittiğini söylemek yahut başat özelliklerini- geleneklerini sıralamak da imkânsızdır. Zira mütemadiyen değişmek üzere varlıksal alanını oturtan modernizm sadece geleneği, eskiyi, kadim olanı değil *kendi yarattığı modern gelenekleri de çiğner.*²⁴⁶Böylece geçmiş sürekli yiter.

Tam da bu noktada toplumdaki geleneksel olan ve olmayan ayırımını ortaya çıkararak muharrik kuvvetin de, modernlik olduğunun altını çizelim. Zira modernliğe yöneltilen eleştirilerden birisi de geleneği, eskiyi reddetmesiyken, aslında gelenek ayırımını ve bu tartışmayı başlatan da modernlik olmuştur. Modern öncesinde, gelenek kavramını kullanmak için bir dünya ayırımına sahip olmayan toplumlar, modernleşme olgusu neşet ettiği andan itibaren, modern ve gelenek ayırımı yapma gereksinimi duymuşlardır. Dahası geleneksel olan ayırım yapıldıktan sonra da, geleneğin modernliğin algılama biçimleriyle tanımlanması ve anlaşılması, geleneğin özüne, sahihliğine zarar vermiştir.²⁴⁷

Modernliğin yitirdiği başka unsurlar, kurumlar da vardır. Bunların başında din gelir. Aydınlanma çağıyla başlayan, sekülerleşme çabaları, modernlikle beraber kuvvet kazanır. "*Modernlik fikri toplumun merkezindeki Tanrı'nın yerine bilimi koyarak dinsel inançlara -en iyi olasılıkla- ancak özel yaşam dâhilinde bir yer*

---

²⁴⁶ Tanıl Bora, **a.g.m.**, s.19.

²⁴⁷ Fatih Andı, **Yüksek Lisans Ders Notları**, FSMV Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

bırakır.”²⁴⁸ Böylece dinin vâd ettiği gerçeklikleri de bu dünyada vâd etmeye başlayan modernler, “*yeryüzünde bir dünya cenneti*” kurma telkinlerinde bulundular. Bu durum modernistleri abartılı bir iyimserliğe gark etmiştir. Din olgusunu yadsıyan, yerine akli ve bilimi yerleştiren modernlik, insanlığı dünyeviliğe sıkıştırmak üzere neşet etmiştir. Böylece modernliğin eleştirilerinden biri de sosyolojik boyutta yorumlanabilir. Şöyle ki modernlik, cenneti dünyaya hapsederek, insanlığı hızlı yaşamaya ve hazza yönelik hareket etmeye yönlendirmiştir. Böylece hız çağında geçici hazlar yaşayan insan, huzursuzluğun girdabına da gark olmuştur. Freud’un tabiriyle, “*uygarlığın huzursuzluğu*” modernlikle birlikte neşet etmiştir.

İnsanı huzursuzluğa iten başat etkenlerin başında, onun manevî değerlerinin modernizm tarafından *buharlaştırılması* gelirken, bu huzursuzluğun mütemmim cüzleri de vardır. Geleneksel bir bütünün bir parçası olarak, varlıksal alanını açan insan; modernlikle beraber bir bütünün parçası olmaktan ayrılmıştır. Artık “*birey*” olan insan, kendinden mesul, kendi kendini idame ettiren, cemaatten ve toplumdan ayrılmış insan haline gelir. Bu durum insanı bencillığe sürüklerken aynı zamanda yalnızlaştırmıştır.

Modern insanın dünya algısı, çok kazanma, çok harcama ve tüketmeye endekslidir. Bu durum modernliğin insanlığa sunduğu dünya görüşünün yalnızca felsefi ve toplumsal yansıması değildir. Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan iktisadi ve siyasi sistem, insanı maddiyat temelli yaşamının merkezine itmiştir. Artan sermaye, iş gücü, değişen yaşam standartları, teknolojik gelişmeler Sanayii Devriminin açılımlarındandır. Bu açılımların neticesi de, iş bulma kaygısı ve eğitim olanakları kaygısıyla kentlere göçtür. Bunun doğurduğu sonuçlar da barınak problemi, ciddi sağlık sorunları, sınıf ayrımı gibi sosyolojik, ekonomik, iktisadi sıkıntılar olmuştur.

Hülasa, modernliğin vâd ettiği hayallerin gerçekleşmediğine müdrik aydınlar, düşünürler, onun içeriden yahut dışarıdan eleştirisini şiddetle başlatmışlardır. Bu eleştiriye yaparken de modernliğin sebep olduğu sıkıntıların adlandırılması da literatüre geçmiştir. Bu eleştirilerin odağında olan sıkıntıların, problemlerin

---

²⁴⁸ Alain Touraine, **Modernliğin Eleştirisi**, 8.bs., İstanbul, YKY Yay., 2012, s.26.

adlandırılmasında sıklıkla karşımıza çıkan; köksüzlük, kimliksizleşme, yalnızlaşma, yabancılaşma, yersiz-yurtsuzluk, aşkın yurtsuzluk gibi kavramlar öngörülen, eleştirilen psiko-sosyal krizlerin başında gelir.

Modernliğe ilk eleştiri, modernliğin muharrik kuvvetlerinden birisi olan Aydınlanma döneminden itibaren başlamıştır. Bu eleştirileri yöneltenler romantizm akımının müntesipleri olan Romantikler'dir. Romantikler, Aydınlanmacıların erken iyimserliğinin yanlış alarm olduğunun öngörüsüne, daha o dönemde müdriklerdir.

Romantizmin sadece sanat alanında yorumlanmasının eksikliğinden dem vurarak, felsefi alanda da aydınlanmaya ve modernizme karşı eleştirel yaklaşımlarından bahsetmiştik. Bize bu bölümde; Nurettin Topçu ve Mustafa Kutlu'daki romantik yaklaşımının izleklerini bulacağımızın imkânını veren romantik yaklaşımın; nasıl neşet ettiğini, karakteristik özelliklerini, *Nurettin Topçu Düşüncesinin Ana Hatları'nda Romantik Anti-Kapitalizm* bölümünde izah etmiştik. Burada romantikliğin başat karakteristik özelliklerini, Mustafa Kutlu hikâyelerindeki yansımalarını saptayarak, vurguda bulunacak ve anti-modernizmin eleştirisini, bu yaklaşımla sergilediğine dikkat çekeceğiz. Aynı zamanda romantik anti-modernizm ve anti-kapitalizmin karakteristik özelliklerinin, Kutlu ve Topçu'daki kesişimlerinden, benzerliklerinden, mülhem taraflarından da bahsedeceğiz.

Topçu ve Kutlu'daki modernizm eleştirisine geniş bir zaviyeden baktığımızda; düşünür ve yazardaki ant-modernist öğeleri iki başlık etrafında toplayabiliriz: 1.Felsefi ve sosyolojik modernite eleştirisini, 2. Siyasal ve iktisadî modernleşme karşıtlığıdır. Modernizmin siyasal ve iktisadî eleştirisini kapitalizm odaklı olduğundan, bu temayı bir diğer bahse bırakıyoruz. Bizi bu bölümde ilgilendiren husus, Topçu'nun düşüncesinde ve Kutlu'nun hikâyelerinde; modernizmin bir ideoloji olarak yansısıyla, toplumumuzda mücessem halini aldığı modernleşme durumunun yarattığı tahribat, yozlaşma, manevi değerleri buharlaştırmaya karşı çıkışın ve buna karşılık çözüm önerilerinin izleklerini saptamaktır.

Bu karşı çıkışın üslubu ve yaklaşımı da, romantiklerin karakteristik özelliklerine benzemektedir. Topçu'daki bu benzeşmenin izleklerini *Romantik Anti-*

Kapitalist bölümünde açıklamıştık. Topçu'nun romantik anti-modernizm ve anti-kapitalizm düşüncesinin ve yaklaşımının Türkiye'de *önemli boyutlarından birini oluşturduğunun* saptamasını yaparak, Topçu'ya özgün bir perspektiften bakan Fırat Mollaer²⁴⁹; bize bu noktada Kutlu için de aynı perspektiften bakmamızın ilhamını vermiştir. Bu noktada bu bölümün özgün iddiası, Kutlu hikâyelerindeki romantik anti-modernizm ve romantik anti-kapitalizm yaklaşımının varlığına dikkat çekmek olacaktır. Zira romantiklerin eleştirel yaklaştığı modernizmin, bütün özelliklerine Kutlu da hikâyelerinde yer vermiştir. Bir tek şey hariç: umutsuzluk. Zira Müslüman bir yazar olduğunun vurgusunu yapan, *“Allah varsa trajedi yoktur!”* diyen bir hikâyecinin düşüncesinde karamsarlığa, melankoliye yer yoktur. *“Hayat Güzeldir”* mottosuyla hikâyeler yazan Kutlu, melankoli noktasında romantiklerden ayrılrsa da, modernlerle birleşmez. Onun bu noktada referans aldığı kaynak, Kur'an-ı Kerim'dir. Tıpkı Nurettin Topçu gibi... Topçu için aksini iddia edenlere el-cevap:

*“Ruh için ümitsizlik ölümdür. Ümit dua halidir. Samimi olan ve mutlak kuvvetten başkasına güvenmeyerek yalnız ona teslim olan her dua kabul edildiği gibi, ruhu bütünü ile kavrayan ve hiçbir cüz'i varlığa bağlanmayan ümit de mutlaka gerçekleşecektir.”*²⁵⁰

Aynı şekilde Kutlu da, Nurettin Topçu'nun Taşralı hikâyeleri için yazdığı yazıda Topçu'nun melankoliye bağlanmadığını teyit edecek şu cümlelerini kurar:

“Hikâyelerin çoğunda zayıflar, ahlâk sahipleri, kimsesizlerin ağdalı bir melodram içinde ezildikleri, yok oldukları gözlenir.

*Bu yapısı ile Topçu'nun hikâyelerine kaba bir yaklaşım yapılırsa bunların “umutsuz, kötümser hikâyeler” olduğu gözlenebilir. Ancak bu kötümserlik yüzeyseldir. Derinlerde daima “mağlupların zaferi” hissedilmektedir. Bir sürü, namussuz, ahlaksız tipin içinde daima bir müspet kişilik bulunmakta, yeri geldiğinde bu insanlar birer “fazilet örneği” vermektedirler. Topçu cemiyetin selameti için kendini feda eden kahraman tipini alttan alta hissettirir.”*²⁵¹

²⁴⁹ Bahsi geçen çalışma için bkz: Fırat Mollaer, **Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı: Nurettin Topçu Üzerine Yazılar**, İstanbul, Dergah Yay., 2007.

²⁵⁰ Nurettin Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s.164.

²⁵¹ Mustafa Kutlu, “Taşralı: Nurettin Topçu'nun Hikâyeleri”, **Nurettin Topçu**, s.338.

Kutlu ve Topçu'nun romantiklerden ayrılan bu özelliklerinin dışında, onları romantiklere bağlayan ana unsurlara eğilelim. Modernizmin dünyayı bir köy haline getirdiği ve büyüsunü bozduğu devrimizde onun bütün sistemine karşı çıkmanın olanaksızlığının yanı sıra, romantikler de zaten bütün sisteme karşı çıkmaz. *“Modernitenin katlanılmaz gelen kimi özelliklerine tepki gösterirler”*²⁵².

Her şeyden önce Topçu ve Kutlu'daki anti-modernizmin sebebi, her ikisinin de düşüncesinde ve hikâyesinde ruhu önceleyen yaklaşımlarının, modernist çizgiye uzak olmalarıdır. Şimdiye kadar yaptığımız yorumlarda, dikkat çektiğimiz hususlarda Topçu düşüncesinde ve Kutlu hikâyelerindeki anti-pozitivist, ruhçu, ahlakı önceleyen yaklaşımlarına, mistik ve metafizik unsurlara inançlarına ve hürmetlerine, maddeyi reddedip manevi çizgiden ayrılmayan tutumlarına dikkat çektik. Buraya kadar muhalif durdukları sistemleri, kurumları, insan tipolojilerini, olguları aktardık. Bu muhalifliğin altında yatan saiklerin; ahlaka aykırı yaklaşımların, maddiyatı önceleyen ihtirasların, toplumu yozlaştıran güçlerin olduğunu söylemiştik. İşte bütün bu nedenler modernleşmenin topluma yansımalarının neticesinde birleştiğinden, Topçu ve Kutlu da hayatlarının sonuna kadar korumak istedikleri çizgiye ters olan modernizmi ve onun yapı kaynağı olan kapitalizmi reddederler.

Modernizmin bilime, sanata pozitivist yaklaşımı; Topçu'nun *“ahlaktan ve metafizik sorunsallardan bilimi ayrı tutmanın, “müspet bilimcilik” denilen toplumsal- kültürel bir hastalığa yol açtığını”*²⁵³ söyleyen düşüncesine ve Kutlu'nun *“[sanat] hakikate giden yolda bize ancak yardımcı olabilir”* diyerek tanımını yaptığı sanat anlayışına terstir. Düşüncesinde ve hikâyelerinde her şeyden önce ahlakı ve ulûhiyeti önceleyen, yücelten düşünür ve yazar, modernizmin katı rasyonelliğinden çok uzaktadır. Bu tutum bilinçle romantiklere yaklaşmak dâhilinde olmasa da romantiklerin karakteristik özelliklerindedir. Romantiklerin rasyonelleşme karşısında ve *dünyayı yeniden büyüülü kılma* yönündeki belli başlı yaklaşımlarından

---

²⁵² Micheal Löwy ,Robert Sayre, **İşyan ve Melankoli: Moderniteye Karşı Romantizm**, s.39.

²⁵³ Süleyman Seyfi Ögün, **Türkiye’de cemaatçi milliyetçilik ve Nurettin Topçu**,s.62

biri, “*dinsel ve kimi zaman mistik geleneklere geri dönüştür.*”²⁵⁴ Bu durum Topçu ve Kutlu’da geri dönüş şeklinde tezahür etmez. Zira geri dönmek için, dinin yolundan sapmak gerekir. Fakat Topçu’nun düşüncesini ve Kutlu’nun hikâyelerini dinin mahrecinden uzaklaştırmadığının vurgusunu yapmıştık. Dinin büyüyü bozacağına dair inançlarını yitirmeyen düşünür ve yazar, düşüncelerinde ve hikâyelerinde toplumdaki din yozlaşmasına dikkat çekmiş, bunu mesele edinmiş ve çözüm önerilerinde bulunmuşlardır.

Pozitivizmin modernleşme sürecinde yaşam alanını olumsuz etkilemesi ve dinin de bundan nasibini alması sonucunda, din ya kökten reddedilmiş ya da buharlaşarak” *kapitalizmin çeperlerine tutunarak varlığını sürdürü[r]müştür.*]²⁵⁵ Bu durumun radikal eleştirisini Topçu’nun şu cümlelerinde vazih bir halde buluyoruz:

*“Ahlak idealine karşı ruhlarda işlenen bu zulmün tarihte çok tekrarlanan tehditleri, bugün büyük sanayi medeniyetinin insanı makineleştiren ve makineye esir yapan zulmiyle el ele vermiş bulunuyor(...) Bunlar yirminci asırda ve yaşadığımız anlarda olmaktadır, sakın maziden bahsediyorum sanmayın.(...) Açgözlü mevlidcinin dinsiz ruhundaki dilencilik piyasaya çıkınca rekabetlerle öfke yaratmış. Sanki bir şey alıp satıyorlar ve rakip satıcılar gibidirler. Bu din piyasasında yalnız kalmak ve rakiplerini gözden düşürmek için de türlü şekillerde birbirlerini küçültmeyi, lekelemeyi göze almışlardır.”*²⁵⁶

Dinin, kapitalizmin buharlaştırılmasıyla toplumda yer edinmesine dair eleştirel tutum; Kutlu’nun hikâyelerinde Topçu’ya nazaran güncelleştirilerek yer edinir. *Basın- Medya Eleştirisi* kısmında değindiğimiz bu durum, modern teknolojinin idelolojik aygıtı olan televizyona karşı da eleştiri mahiyetindedir. Televizyonda yer edinen din, kâr ve kazanç amaçlı hizmet etmeyi gaye edinmiştir. Bu duruma Kutlu, Anadolu Yakası adlı hikâyesinde karşı çıkarak, Hocaefendi’lerin artık topluma dini öğretmek şiarında olmadığını, televizyona çıkıp para kazanma derdinde olduğunun altını çizer.

²⁵⁴ Micheal Löwy, Robert Sayre, **a.g.e.**, s.41.

²⁵⁵ Fırat Mollaer, **a.g.e.**, s27.

²⁵⁶ Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan- Mevlana ve Tasavvuf**, s.13

“Ya televizyon?”

Tek bir tarifi var: şov.

Hocaefendi'den bile şov bekliyorlar. İnsanların kafasını karıştıran yüksek sesli tartışmalar. Ha siyasi tartışma, ha dinî. İkisi de şov.

-Siz ne yaptınız?

- Ben tartışmayı yasakladım. Ama bu defa reyting düştü. Hocaefendi küstü.”²⁵⁷

Modernleşme sonucunda dinin kapitalizmin çeperlerine tutunarak ilerlemesinin yanı sıra, siyasal modernleşmeyle de siyasete ram olanların sekülerleşmesiyle, dini reddettiklerine şahit de oluruz. *Ya Tahammül Ya Sefer* adlı hikâyenin kahramanı olan bir zamanların Mürit Yunus'u, siyasete atıldıktan sonra Bakan olarak dinden uzaklaşmış, eşinin başını açtırmış modernizmin rasyonel gerçekliğine iman etmiştir.

Dinin, buharlaşarak yer edinmesi yahut toptan reddinin yanı sıra, Topçu düşüncesinde ve Kutlu hikâyelerinde modernleşme sonucu, insanın fitratından uzaklaşıp, manevi değerlerini kaybetmesine yönelik eleştirilere de sıklıkla rastlarız. Modern insanın toplumdaki yeri artık geleneksel büyük ailelerin içerisindeki kanaatkâr ve huzurlu insanların aksine, en iyi ihtimalle çekirdek aileye mensup fakat ailenin ferdi olarak varlık kazanmaktansa, birey olarak özgür olan insanlardır. Bu tipler, Topçu düşüncesinde ve Kutlu hikâyelerinde; huzursuz, yalnız ve tutunamayan olarak nam salacaklardır. Topçu'nun ailenin parçalanmış yapısının failini, modernleşmeye ve sanayileşmeye yüklediğinin delilini şu cümlelerinde bulabiliriz:

“Modern ailede mülkiyet ve mesuliyet tamamen ferdileşmiştir.(...) Bugün aile bütünü parçalanarak ferdiyetin tam manasıyla meydana çıkmasının ve babaların eski mutlak otoritelerinin tamamen yok oluşunun sebebi, büyük sanayinin doğmasıdır. Büyük sanayi aile fertlerinin her birini aile dışında, başka işlerde ve başka yerlerde çalışmaya mecbur etti. Bununla, her şeyden önce ailenin ekonomik birliği ortadan kalkmış oldu. Sonra bugünkü haşin hayat mücadelesi sahnesinde her

---

²⁵⁷ Mustafa Kutlu, **Anadolu Yakası**, s.97.

*ferdin çalışmaya mecbur oluşu, aile fertlerinden her birisinin diğerine karşı ayak diremesine, ekseriya itaatsizliğine sebep oldu.*²⁵⁸

Topçu'nun kutsal saydığı ailenin, modernleşmenin getirdiği hayat standardına ayak uydurmak için parçalanmasına karşı serzenişinin, hikâyede vücut bulmuş halini, Kutlu'nun Yokuşa Akan Sular ve Chef adlı hikâye kitaplarında, vazih bir şekilde görebiliriz.

Yokuşa Akan Sular adlı hikâye kitabında, köyden kente gelip fabrikanın *cehennem* kucağına düşen insanların trajik tablosunu anlatan Kutlu, kitabın ilk hikâyesi olan Mukaddime adlı bölümde, modernleşmeye ve ağırlıklı olarak kapitalist düzene eleştiri mahiyetinde olan manifestosunu sunar. Bu kısma daha önce de atıfta bulunduğumuzdan, Kutlu'nun bizi ilgilendiren modern ailenin yaşadığı buhrana ve parçalanmışlığı yansıtmaya dikkat çekmektedir.

*“Çocuğunu başkaları büyütecek. Hafta sonları görürsün. Aşını başkaları pişirecek sen yersin. Karını akşamdan akşama bulursun. Yorgunluktan kemiklerin sızlayacak aldırma. Taksitle al evini taksitle döşe taksitle yaşa. Seni de başkaları yaşatıyor inan buna.”*²⁵⁹

Kutlu'nun bu cümleleri Topçu'nun modern ailenin durumuna dikkat çektiği; *“haşin hayat mücadelesi sahnesinde her ferdin çalışmaya mecbur oluşu, aile fertlerinden her birisinin diğerine karşı ayak diremesine, ekseriya itaatsizliğine sebep oldu.”* cümlesine benzerlik gösteren, romantik anti-modernizm karşıtlığının mücessem hali mahiyetindedir. Hikâyenin bütününe baktığımızda da romantik anti-kapitalizm duruşunun ağırlıkta olduğunu; sanayileşmenin ve modernleşmenin insanda ve genel olarak toplumda yarattığı yozlaşmanın, manevi değerlerin kaybının, romantik üslupla, yer yer de realist çizgilerle, gözler önüne serildiğini görüyoruz.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde, modern hayatın görünümü; aslını kaybetmiş, değerlerini yitirmiş huzursuzluğun tablosu şeklindedir. Bu tablonun karşısına da;

²⁵⁸ Nurettin Topçu, **Sosyoloji**, s.118.

²⁵⁹ Mustafa Kutlu, **Yokuşa Akan Sular**, s.7.

tabiat, doğa, köy-kasaba hayatının masum, doğal yüzü çıkartılarak mukayese edilir. Kutlu, nezdinde galip olan mütemadiyen geleneksel hayat, tabiat olurken; bu tutum romantiklerin karakteristik yapılarına da aittir. Eleştirilen durumun, olgunun karşısına savunulanı çıkartıp yüceltmek, romantiklerin modernizme karşı savunma mekanizmalarının başat özelliklerindedir.

Kutlu hikâyelerinde bu romantik özelliğin bir diğer yansıması da, Beyhude Ömrüm adlı hikâye kitabında geçer. Daha önce de bahsettiğimiz, alıntısını yaptığımız bu hikâyenin başkahramanı olan Yedigâr; topraktan kopmamakta direnme, şehre göç etmeme sebatıyla modernleşmeye karşı duran ve geleneğin temsilciliğini üstlenen bir karakterdir. Onun karşısına çıkan modernleşmenin savunucusu ise oğludur. Bu hikâye bizlere, modernizmin insana baba ile oğul arasındaki çatışmayı yaşatacak kadar, müfsit bir olgu olduğunu teyit ettirir. Yedigâr'ın oğlu modernleşmenin vetiresi olan İstanbul'a göç etmek için, benliğini reddedecek kadar kararlıdır. Geleneksel hayatta görülmeyen oğulun babasına karşı gelişi ve reddedişi, modern hayatta tezahür eder. Bu durumun yansımasına Beyhude Ömrüm'de Yedigâr ile oğlunun diyalogunda şahit oluruz:

“-Onca güzel iş buldumdu İstanbul'da. Rahat vermediniz. Anan hasta gel, karın hasta gel, kardaşın askere gitti iyicene yalnız kaldık aman gel. Sanki hiç gurbete gideni yok şu köyün; sanki İstanbul'a yerleşeni hiç yok. Eh işte kalkıp geldik. Elâlem oralarda iş-güç sahibi oldu. Biz ekmeği tepip geri döndük.

İlk kez böyle karşılıklı konuşuyoruz. İlk kez baba-oğul atışıyoruz.”²⁶⁰

Bu konuşmanın akabinde oğul belirttiği göçü gerçekleştirecektir. Böylece geleneği temsil eden Yedigâr, oğlunu ikna etmede başarısız olurken, geleneğin modernizm karşısında mağlup olduğunun yorumunu çıkartabiliriz. Kutlu, hikâyelerinde geleneği savunsa da, geleneğin modernleşme karşısında mağlup durumuna düştüğüne de müdriktir. Yine de modernizme karşı eleştiri dozunu azaltmaz. Bu istikrarlı duruma Topçu düşüncesinde de rastlarız. Aslında “*Topçu modernizm ve kapitalizm karşısında geleneğin yenilgisini içten içe kabullen[ir].Zilleti*

²⁶⁰Mustafa Kutlu, **Beyhude Ömrüm**, s.155.

tarif ederken realist ve coşkun, ütopyasını anlatırken ise –yer yer naif- idealist olması da bundandır.”²⁶¹

Modern ailenin parçalanmış yapısını anlattığı Chef adlı hikâye kitabında Kutlu; modern hayatın yaşama şartlarının insanı nasıl dönüştürdüğünü, bir derbende soktuğunu ve özgürlük vâd ederken, seçim şansı bırakmadığını gözler önüne serer. Kutlu; Chef’de baba, anne ve oğuldan oluşan çekirdek ailenin her bir ferdi, ayrı bir bölümde anlatır. Bize göre; bu durum sadece olay örgüsünün bu şekilde planlanmasından müteşekkil değildir. Bunun altında yatan maksat; modern ailenin geleneksel ailede olduğu gibi artık bir bütün oluşturmadığını, bir aileye mensup olsalar dahi, ailenin her bir ferдинin kendi yaşam alanı, farklı hissiyatları, dünya görüşleri olduğuna dair yapılan vurgudur. Modernleşme “*kati olan her şeyi buharlaştırdığı*” gibi, aileyi de buharlaştırmıştır. Hüseyin Hüsnü Şen, Arzu ve Özgür olarak üç bölümde okuduğumuz hikâyede; artık modern ailede, o bildiğimiz sıcak aile havasının olmadığını, iletişimden uzak, farklı iştihaklara, emellere, hayallere sahip aile fertlerinin, hayallerinin ve emellerinin de maddeye endeksli oluşunu görürüz.

Hikâyede; her bir kahramanın hayalini kurduğu nesnelere, olgular modern olmanın remzini gösterir. Sahip oldukları şeylerle yetinemeyen, hep daha fazlasını isteyen iştihak, modern hayatın getirisi. Hüseyin Hüsnü Şen bir bankada şeftir ve kazancı ile hayalleri arasında sıkışıp kalmıştır. Hayalini kurduğu otomobile ulaşma çabası ve sahip olamayacağı makam arzusu onu ailesiyle iletişiminden uzaklaştırarak yalnızlaştırır. Karısı Arzu ise memur emeklisi olup ev alma hayali kuran bir ev kadınıyken, modern kadının temsilcisi olan Gülşen tarafından aklı çelinir ve evi terk ederek, başka bir hayat kurma yoluna girer. Evin tek çocuğu Özgür ise kapitalist zihnin toplumdaki küçük bir yansımasıdır. Ticarete atılıp, az çalışıp çok kazanma hayalleri kurar. Zaten bir çatı altında parçalanmış vaziyette yaşayan bu aileyi somut olarak da parçalayan ortak payda, modern kadın temsilidir. Zira Arzu’yu ikna edip evi terk etmesini sağlayan Gülşen; özgürlüğüne düşkün, dul, havai bir tip olarak

---

²⁶¹ Tanıl Bora, **a.g.m.**,s.20.

modern kadının temsiliyken; Hüseyin Hüsnu'nün de zayıf noktasından yakalayarak çalıştığı bankayı dolandırması için aklını çelen de barda tanıştığı Gülşen'le aynı özelliklere sahip modern kadın temsilidir.

Her üç bölümün sonunda da karakterler, modern hayatın onlara sunduğu seçimin derbendinde kararsız kalırlar. Hüseyin Hüsnu bankayı dolandırma düşüncesiyle baş başa kalırken; Arzu evliyken bir başkasından aldığı evlilik teklifiyle, ahlâkî bir çizginin başında bulur kendini. Özgür ise Kanada'ya gidip gitmeme hayalleriyle yersiz- yurtsuz, dikiş tutturamamış, tutunamamış modern insan modelini hatırlatır.

Başta aileyken, her birini farkı mecralara sürükleyen muharrik kuvvet, maddeye endekli modern hayatın getirisidir. Her üç kahraman da Topçu'nun *“Modern medeniyetin ürettiği teknik, insanın eşya ile olan ilişkisine sirayet etmiş, hâkimiyet insandan eşyanın eline geçmiştir.”*²⁶²cümlesini tecrübe ederek hikâyede yerlerini alırlar. Nurettin Topçu, modern dünyanın getirisi olarak toplumda yaygınlaşan arada kalmışlık hissini, buhranın sebebinin; insanın ruhla madde, insanla eşya arasında seçim yapılmaya zorlanmasında, yattığını düşünür. Bu mücadele ise modern hayatta, eşyanın ve maddenin zaferiyle sonuçlanır. Bu düşüncenin hikâye halini, Chef'te okuyabiliriz.

Eşya ve madde galibiyet kazansa da, Kutlu hikâyelerinde maddeye ve eşyaya zebun insanların hali gülünçleştirilerek ve genel bir tipllemeyle verilerek, bu durumun acz hali vurgulanır. Hikâyelerde, maneviyat yerine maddiyatı öncelemiş ve seçmiş insanlar genellikle şişman, göbekli ve kalındır. *Siyasete ve Siyasîlere Bakış* bölümünde, bu tiplerin varlığına dikkat çekmiştik. Topçu da eşyaya zebun olan insanların kalın olduğunu müşahede eden ve tespitini yapanlardandır. Bu durumun saikini de modernleşmeye bağlar:

“Asrın başından beri Batı rüzgârlarının memlekete doldurduğu konfor ve lüks iptilasına kapılar ardına kadar açıldı. Kalpleri zehirleyen bir medeniyetin hayranlığı beşikteki ninnilerle başlıyor. Her biri kendisiyle beraber yeni ihtiyaçlar

---

²⁶² Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.65.

yaratarak insan ruhunun ağırlık merkezini teşkil ediyor. (...) Eşyaya hayranlık insanı kabalaştırıyor.”²⁶³

Kutlu da hikâyelerinde bu durumu, maddeye zebun tiplerin görünüş bakımından kabalaştırarak, mücessem hale getirir. Birçok örneğini bulacağımız bu durumun bir örneğini, Ya Tahammül Ya Sefer’de İlhan’ın sevdiği kızın babasında da görebiliriz. Zira İlhan’a davayı bırakmasını salık veren bu adam, bir zamanların dava müntesibi iken modern zamanda da maddeye müntesip ederek kabalaşmıştır. Üslubunda da bu kabalaşmayı görürken, İlhan’ın ağzından bu adamın dış görünüşünde de kabalaşma tezahürü müşahede edilir.

“Kalın bir adamdı. Dudakları, kaşları, boynu, beli, kalın sesliydi. Gerçekçilik anlayışıyla bu kalınlığının böylece uyuşması, İbrahim Hakkı Hazretlerinin ilm-i kıyafet bahsinde söyledikleri ne kadar doğru.”²⁶⁴

Kutlu’nun hikâyelerinde modern hayatın tezahürünün, romantik eleştirisinin izleklerini hemen hemen her hikâyesinde bulmak mümkündür. Topçu’nun da modernleşmeye karşı tutumunu anlatarak, Kutlu’yla kesiştikleri noktalara dikkat çektiğimiz bu bölümde, Kutlu’nun bu tutumunun Topçu’dan mülhem olduğu yorumunu yapmak vehimden ibaret olmayacaktır. Romantik Anti-Kapitalizm bölümünde de Topçu’yla benzerlik gösterdiği hususlar zikredilirken, bu yorum olanağı pekişmiş ve sağlamlaştırılmış olacaktır.

---

²⁶³ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.99.

²⁶⁴ Mustafa Kutlu, **Ya Tahammül Ya Sefer**, s.115.

2.4.1. Romantik Anti- Kapitalizm

*Romantik anti-kapitalizm modern'in "öteki"sidir.

Fırat Mollaer

Bir önceki bölümde, modernliğin eleştirisinin iki cepheden yapıldığını söylemiştik. Modernliğe yoğun eleştirilerin; ekonomik, sosyal, ahlakî açılımlara sahip olduğu ayırımından bulunmuştuk. Ekonomik ve sosyal eleştiri yönünden modernliğin eleştirisi, kapitalizmin eleştirisiyle özdeşleştirilebilir.

Sanayii Devrimi sonrası, artan sermaye, iş gücü, makineleşme, teknolojik ilerlemeler; modernizme yapı kaynağı oluşturan kapitalist-sanayi sisteminin, muharrik kuvveti olmuştur. Aslında modernleşme adı altında eleştirilerini şiddetlendiren Topçu ve Kutlu, çoğunlukla modernleşmenin kapitalizm odaklı şekillenen yapısına karşı çıkmışlardır. Çünkü modernleşmenin görünümünün altında, buna kaynak sağlayan kapitalist düzenin insanda bıraktığı tefessüh edici unsurlar yatmaktadır. İnsanlardaki çok kazanma iştiağı, manevi değerlerin yitimi, geçmişi ve geleneği reddetme gibi toplumsal değişmelerin saiki, kapitalist düzenin vâd ettiği düzene ayak uydurma halinin vetiresidir. Dolayısıyla başat meselesi ahlak olan Topçu ve Kutlu da; sanayileşme, şehirleşme, teknolojik ilerlemeyle birlikte neşet eden, aynı zamanda bu olgulara da ivme kazandıran kapitalist sisteme ve bunun neticelerine ciddi eleştiriler getirmişlerdir. Topçu bunu felsefe cephesinde yaparken, Kutlu da -zaman zaman Topçu'dan aldığı ilhamla - hikâyelerinde yansıtır.

Bu eleştirileri yöneltirken de kullandıkları üslup ve yaklaşımın, romantiklerin özelliklerine benzediğini daha önce de söylemiştik. Fakat burada ihtilafını vurgulayacağımız bir nokta olacaktır. Bir önceki bölümde; Fırat Mollaer'in Topçu'yu, romantik anti-kapitalist ve romantik anti-modernist şemsiye altında zikretmesinin bize verdiği ilham yoluyla, Kutlu'yu da bu paydaya dâhil ettiğimizi söylemiştik. Fakat Mollaer'in kitabının isminden de anlaşılacağı üzere²⁶⁵; Mollaer'in Topçu'nun romantik anti-kapitalizm yaklaşımını, onun Anadolu Sosyalizmi fikriyle birleştiren tutumu, bizi Kutlu bahsinde çekinir kılmaktadır. Zira daha önce de

---

²⁶⁵ Fırat Mollaer, **Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı: Nurettin Topçu Üzerine Yazılar.**

bahsettiğimiz gibi Kutlu hikâyelerinde Topçu'nun Anadolu'ya yaklaşımının izleklerini görsek de, O'nun Sosyalizm gibi bir ideolojiye müntesip olduğunu söyleyemeyiz.

Yine de Mustafa Kutlu'yu romantik anti- kapitalist saymak, O'nu sosyalizmle birleştirmeden de mümkündür. Daha önce alıntısını yaptığımız Löwy ve Sayre'nin *Moderniteye Karşı Romantizm* alt başlıklı *İsyan ve Melankoli* adlı kitabında belirttiği gibi; “romantik anti-kapitalizm, elbette zorunlu olarak sosyalizme varmaz hatta sosyalizmle telif edilemeyecek mecralara akabilir.”²⁶⁶ Bu durumda Kutlu'nun da sosyalist olmadan romantik anti-kapitalist olmasının imkânıyla; Kutlu hikâyelerindeki anti-kapitalist izlekleri, romantiklerin karakteristik özelliklerine benzetme, birleştirme yorumunu yapabiliriz. Besim Dellaloğlu'nun romantik anti - kapitalizmle ilgili bir tanım imkânı olan; “Romantizm kadar idealleri kapitalizm ile çelişen bir yaklaşım az bulunur. Romantizm bir sosyalizm değildir, ama kesinlikle bir anti- kapitalizmdir.”²⁶⁷ cümlesi Kutlu'yu romantiklerle ve onların bu özelliğiyle aynı paydada buluştururken, yorum olanağımızı da teyit eder.

Kutlu, Topçu'nun sosyalizm fikrine iştirak etmese de, spiritüalist yaklaşımını hikâyelerinde yansıtır. Her ikisi de modernizmin katı pozitivizminin karşısına imanı, maddenin karşısına ruhu, kazancın ve kârın karşısına da rızık ve kanaati koyarlar. Bu özellikleriyle romantiklerle aynı paydada buluşurken; Topçu buna düşüncesinde yer verir, Kutlu ise hikâyelerinde canlandırır.

Romantikler, kapitalizmin eleştiri odağına sistemlerinin işleyişini koymaz. Aksine kapitalizmin toplumdaki yansımalarına, bu yansımaların olumsuz taraflarına dikkat kesilirler. Toplumda kapitalist sistem yüzünden meydana gelen olumsuz unsurları teşhir ederler. Bu noktada da Kutlu ve Topçu'da romantiklerin bu özelliklerinin tezahürünü görürüz. Zira çoğunlukla modernleşmenin ahlakî boyutuyla ilgilenen düşünür ve yazar; kapitalizmin şekillendirdiği yaşam biçimine ve şehir yapılanmasına reddiye yazarlar. Kapitalist sistemin toplumu kalkındıracağını

---

²⁶⁶ Tanıl Bora, **a.g.m.** s.16

²⁶⁷ Besim Dellaloğlu, **Romantik Muamma**, s.34.

öngören iktisadî yapıya karşı çıkararak, aksine manevî alanda geriye götüreceğinin altını çizerler.

Topçu bu reddiyeyi yazarken isyan ahlakı düşüncesini kuvvetlendirir. Zira “*isyan ahlakı, felsefe tarihi içinde insanın kurtuluşunu maddi ve teknolojik ilerlemeye bağlayan ilerlemeci tarif felsefelerine karşı ahlakî değerlerin önceliğini iddia eden spiritüalist bir felsefe akımına bağlanır.*”²⁶⁸ Bu noktada bize göre; Kutlu’nun hikâyelerindeki bazı kahramanlar, modernleşmeye ve kapitalist düzene uymaya karşı direnen tavırlarıyla, isyan ahlakı fikriyle birleşirler. Bu saptamanın geniş yorumunu, *Dava Delileri* kısmına atfedebiliriz. Buna ek olarak, *Kutlu’da modernleşmeye direnişin kahramanlarını Red Cephesinin Neferleri*²⁶⁹ olarak adlandıran Fatih Andı’nın yorumuna mutabık kalarak, bu kahramanları aynı zamanda isyan ahlakı ruhunun taşıyıcıları olarak da adlandırmak vehim olmayacaktır.

Kapitalist sistemin getirdiği toplumsal değişime *red cephesi* açan Kutlu’nun kahramanlarıyla ve Topçu’nun bizzat kendisi, aynı zamanda modernizmin ve kapitalizmin zekâ sistemine, düşünce yapısına da *isyan* eder ve karşı çıkar. Zira kapitalist sistemin akıl biçimi metafizik düşünceyi, spiritüalist yaklaşımı devre dışı bırakırken; onun yerine maddeyi önceleyen pragmatik yaklaşımı getirir. Kapitalist sisteme göre akıl; kâr ve kazanç getirisine odaklanan araç konumundadır. Tam olarak bu *araçsal akılcılığın* getirisi olarak, insan kâra ve kazanç getirisine odaklanmış, kapitalist sistemin esiri olmuş, çok kazanma iştiağıyla yaşar hale gelmiştir. İnsanoğlunun manevî değerlerinin yitimine sebep olan bu akli önceleyen sistemi; Topçu düşüncelerinde reddederken, Kutlu hikâyelerinde eleştirmiştir. Geleneğin rahle-i tedrisatından geçen yazar ve düşünür; kapitalist sistemin *araçsal aklının* kâr ve kazanç önceliğine karşılık, kanaat ve emekle, az kazanmanın şükrüne varmayı tercih ederler. Bu düşünceyi Topçu’nun şu cümlelerinde bulabiliriz:

“*İnsan, kazma ve düvel kullanarak toprakla boğuşurken, büyük sanayinin amelesi gibi azapta değildi. Evinde idi. Toprakla baş başa yaşıyordu. Beşiği ile*

---

²⁶⁸ Fırat Mollaer, **a.g.e.**, s.47.

²⁶⁹ M.Fatih Andı, **a.g.m.**, s.75.

kabrinin kokusunu birlikte teneffüs ediyordu. Sevgisi ile samimiyeti boğazlanmamıştı” ²⁷⁰

Topçu'nun insanın fitratının toprakla mündemiç olduğu, topraktan ayrılan insanın fitratından uzaklaşarak, benliğinden ayrıldığı fikrine, Kutlu'nun da hikâyelerinde iştirak ettiğini, *Tabiat* bölümünde zikretmiş ve örneklerini vermiştik. Burada değinmek istediğimiz husus, kâr ve kazanç düşüncesinin insanın fitratına uymadığının eleştirisini yapan Topçu'ya, Kutlu'nun hikâyelerinde iştirak ettiğini tespit etmektir. Yukarıda alıntısını yaptığımız cümlenin, insanın fitratıyla özdeşleşen topraktan ayrılmasına neden olan kapitalist sistemin eleştirisi olduğunu açıklamayı izahattan vareste görürken, bu cümlenin mücessem durumunu da Kutlu'nun *Beyhude Ömrüm* adlı hikâyesinde vazıh bir şekilde okuyabiliriz.

Ömrünün son demini de topraktan ayrılmamak adına direnerek geçiren *Beyhude Ömrüm*'ün kahramanı *Yadigâr*'ın, bahçesini bırakmamaktaki ısrarını gülünç bulan kâr ve kazanç iştihakına bağlı birisi *Yadigâr*'a; “*Sen hepten yanmışsın Çavuş Ağa. Temelden tutuşmuşsun; ömrünü bir kötü bahçe için harcaıverdin. Ne kazancı var, ha! Kaç para eder?*” ²⁷¹ diyerek kapitalist sistemin kâr ve kazanç endekli *araçsal aklına* bağlanır. *Yadigar*'ın toprakta bulduğu huzuru, aidiyet duygusunu kavrayamayacak olan bu kişi, bahçeyi sathi zihniyetle yorumlar.

Yadigâr; Topçu'nun özlemini duyduğu, geçmiş zaman olarak gösterdiği “*beşiği ile kabrinin kokusunu birlikte teneffüs eden*” insanın temsili olarak hikâyede vücut bulur. Topçu'nun alıntısını yaptığımız cümle romantiklere has, kapitalist sisteme karşılık yitirilen geçmişin yüceltilmesi ve özlemini duyması özelliğine örnektir. Kutlu her ne kadar, geçmişin yitirilmiş özelliğini *Yadigâr*'ın direnen şahsında canlandırırsa da, *Yadigâr*'ın kurduğu bahçenin ütöpik özellikler taşımasıyla, romantik yaklaşıma katılır. *Yadigar*'ın kurduğu bahçenin ütopya olması bahsini, daha önce *Tabiat* bölümünde zikretmiştik. Kapitalist sisteme karşın ütopya kurmak, romantik anti- kapitalizmin menfezlerinden biridir. Kutlu hikâyelerinde de zaman zaman bu menfezin varlığına şahit oluruz.

²⁷⁰ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.195.

²⁷¹ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, s.167.

Ütopya kavramı, realist çerçevede uygulanabilir alana sahip olmayan fikirlerde, iddialarda kendini gösterir. Nurettin Topçu'nun Anadolu Sosyalizmi fikrini bir ideoloji kalıbına sokmak da mümkünken, uygulanabilirliğindeki imkânsızlıklar neticesinde de ütopya olarak adlandırabiliriz. Bu noktada da, romantiklerle kesişir yorumunda bulunabiliriz. Kutlu'nun ise, hikâyelerinde kurduğu küçük ütopyalarının yanı sıra, ekonomik-iktisadî sistem tasarımları da içeren ütopyası da vardır. Bu ütopyasına *Kanaat Ekonomisi* adlandırmasında bulunur. Kanaat Ekonomisi fikrini hem gazete yazılarında hem de hikâyelerinde görebiliriz. Kutlu'ya özgü olan bu kavramın içeriğinde, Topçu'nun düşüncesinin izleklerini de bulmak mümkündür. Kanaat Ekonomisi fikri aynı zamanda, Topçu'nun şu serzenişine de derman olacak formül içerecek mahiyettedir:

“Bundan sonra insanlığı tehdit edecek bela, kıtlıkla ondan doğacak açlık değil, fazla üretim ve onun doğuracağı işsizlik sefaletleri, büyük sermayenin çalışan zümreye çevrili tehditleri ve büyük üretimle ağır sanayinin dünyamızı harp ve ihtilâl cehennemine çevirebilecek âfetleridir”²⁷²

Fazla üretim, fazla tüketim ve yine de doymak bilmez bir dünyanın derdine çare olacak Kutlu'nun iktisadî sistem tahayyülünün formülü, Kanaat ekonomisidir. Kutlu'nun bu sisteminin açılımını gazete yazısında vazıh bir şekilde bulabiliriz:

“Modern teknolojinin hiçbir ürünü hayra hizmet etmez(...) İnsanoğlu toprağı terk ederek etrafını aletlerle çevirip bir “sanal dünya” kurdu. Burada sıkılıp duruyor. İki serap görüyor: Hız ve haz.(...) tarım “kanaat ekonomisine” uygundur. Az üret, az ye, israf etme. Çünkü elindeki ürün kıymetlidir. Dünyamız bugünkü nüfusunun kat-be-kat fazlasını besleyebilir. Yeter ki hakkımıza razı olmaya alışalım. Başkalarının hakkını gasp etmeyelim(...) toprak kendisine sevgiyle yaklaşanları bağrına basar; onları besler, büyütür. Yeter ki biz “Ne kadar tüketiyorsan o kadar mutlusun” gibi pagan inanışından vaz geçip; “Çok şükür bugün de karnımız doydu” diye Rabbimiz'e şükretmeyi bilelim.”²⁷³

²⁷² Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.193.

²⁷³ Mustafa Kutlu, “Toprağı Dönelim”, (çevrimiçi),

<http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/MustafaKutlu/topraga-donelim/16404,22.04.2009>

Kutlu; kapitalizmin esaretinden kurtulmak için öne sürdüğü bu tahayyülle, Topçu'nun topraktan uzaklaşmama çağrısını tekrarlar. Yazar ve düşünürüne göre; insanlığın ideal yaşam alanı, doğayla iç içe olduğu tarım topluluğudur. Kutlu'nun bu fikrine, Huzursuz Bacak adlı hikâyesinde tekrar rastlarız. Dava Delileri bölümünde andığımız Ömer Faruk'un; şehrin tüketmeye endeksli hayat standartından uzaklaşarak, tabiata yöneldiğini söylemiştik. Bu tutum, bir kaçış psikolojisinin ürünü değildir. Doğayla iç içe huzur bulduğunu söyleyen Ömer Faruk, toplumun sorunlarından da uzaklaşmaz. Kapitalizme karşı alternatif yol olacak Kanaat Ekonomisi fikrini geliştirme tahayyülü kurar.

“Eh tamam öyleyse, yapacağımız iş malum olmuştur.

Bu çiftlikte kalacağız, organik meyve ve sebze yetiştireceğiz.

Bu fikir beni öylesine sardı ki, az dinlendikten sonra “ Şöyle bir gezineyim.” deyip oradan ayrıldım. Kendimi kıra, bayıra, çimene-çiçeğe vurdum.

Kafam arı gibi çalışıyor.

İnsanlık kapitalizm karşısında teslim bayrağını çekti, tarihin sonu geldi. Böyle diyorlar, haklı görünüyorlar.

Biz buna inanamayız.

Mutlaka bir çıkış yolu bulmalıyız.

Mutlaka...

Onların vardığı netice “Tüketim Ekonomisi” ise; benim teklifim “Kanaat Ekonomisi” dir.”²⁷⁴

Böylece Kutlu; kapitalizme direnen düşüncesini burada da yansıtır. Tüketimin karşısına, kanaati; şehrin karşısına tabiatı koyarak kapitalizme meydan okur. Kutlu'nun hikâyelerinin başat özelliklerinden olan köy- kent çatışması, bu düşüncesinde de karşımıza çıkar. Kutlu için kent, kapitalizmin bütün tefessüh edici olgularının görülebildiği ve uygulanabildiği alandır. Tabiattan koparak şehre gelen insan, özünü yitirmiş, benliğini kaybetmiş olur. Kutlu'daki insanî özelliklerin

²⁷⁴ Mustafa Kutlu, **Huzursuz Bacak**, s.163.

yitimine sebep olan şehir hayatı olumsuzlaması, Topçu'dan tevarüs ettiği izleklerden biridir.

Bu durum Türkiye'nin modernleşme süreciyle beraber ivme kazanan ve Demokrat Parti döneminde de tarımda makineleşmeyle beraber köylerde artan işsizlik neticesinde mecburî duruma gelen göç olgusunun neticesidir. Aynı zamanda şehirleşme karşıtlığına karşı, köyü- kasabayı yüceltmek ve idealize etmek,²⁷⁵ romantiklerin karakteristik özelliklerindedir.

Topçu ve Kutlu'daki şehirleşme karşıtlığını, kapitalizm reddiyesinin mütemmim cüzü olarak atfetmek mümkündür. Göç kısmında, şehrin karşına köyü ve kasabayı yücelterek çıkaran düşüncenin, romantik üslubundan ve yaklaşımından bahsetmiştik. Burada bu yorumu biraz daha açmanın faydalı olacağını düşünüyoruz.

Topçu ve Kutlu'ya göre, aynı zamanda sosyolojik bir bulgu olarak da; modernleşme gelene kadar, insanlar toprakla ünsiyetini kaybetmemiş, tabiatla bir döngü içerisinde özünü yitirmeden yaşamıştır. Modernleşme ve kapitalistleşmeyle beraber gelen, çok kazanma iştihakı, insanı tabiattan koparmış, şehirlere taşımıştır.

Georg Simmel, şehirlerdeki kapitalist sistem yüzünden yaşanan değerler kaybını şu cümleleriyle ifade etmiştir:

“Kent, sokaktan her geçişte, iktisadî, mesleki, toplumsal hayatın hızında ve çeşitliliğinde –ruhsal hayatın duyuşsal temelleri bakımından kasaba ve taşra hayatıyla derin bir karşıtlık oluşturur. Çünkü hayatın ve duyuşsal – tinsel imgelerin ritmi, kasabalarda daha yavaş, daha alışıldık, daha düzenlidir. (...) Dakiklik, hesaplanabilirlik ve kesinlik, bütün karmaşıklığı ve uzanımlarıyla metropol varoluşunun insan hayatına dayattığı niteliklerdir (...) Hatta maneviyat, incelik ve idealizm bakımından, bireyin kültürünün bazı noktalarında bir gerileme söz konusudur.(...)Metropol kişisel olan her şeyi yutarak büyüyen bu kültürün bütün çıplaklığıyla sergilendiği bir sahnedir adeta”²⁷⁶

²⁷⁵ Topçu ve Kutlu'ya göre köyün ve kasabanın idealize edilmesine gerek yoktur. Zira O'nlara göre; bütün doğallığıyla, samimi varlığıyla köyün- kasabanın avantajları şehre göre nicelik ve nitelik kazanır. Bunun neticesinde, düşünür ve yazar da, metinlerinde köyü ve kasabayı samimi ve içten üslupla olumlama yoluna giderler.

²⁷⁶ Georg Simmel, **Modern Kültürde Çatışma**, çev.: Tanıl Bora, Nazile Kalyacı, Elçin Gen,5.bs., İstanbul, İletişim Yay.,2003,s.86.

Bu cümleler etrafında düşünecek olursak; Topçu ve Kutlu, kasaba ve kent çatışmasına metinlerinde yer vererek, şehre eleştirel tavır takınırlar. Kutlu hikâyelerinde Topçu'dan tevarütle, kent; ahlak dışı yolların meşruluk ve duyarsızlık kazandığı, makineye esir olan insanların varlığının arttığı, insanî değerlerin aşındığı mekânlar olarak addedilirler. Topçu'nun; *"Yıkılmalydı bu şehir! Bu hayat bu insanlar yok olmalıydı. Nereye koşuyor bunlar? (...) kimdi bu insanlar? Kardeş, yurttaş, dindaş kelimeleri neyi ifade ediyordu?"*²⁷⁷ diyerek insanların bencilliğine ve benliklerinden uzaklaşmalarına neden olan şehre dikkat çeken cümlesinin, hikâyede vücut bulmuş halini Ortadaki Adam adlı hikâyesinde okuyabiliriz:

*"Bu şehrin kanını emiyorlar. Bu şehri şehra şehra tırnaklayıp son damlayı içmeye, son ümidi söndürmeye yarışıyorlar. Bir ortaçağ taassubundan kopmuş, bayağılığın ne olduğundan bihaber, adına en yaldızlı kartvizitleri bastıranlar soyuyor. Soyuyor, çalıyor, zimmetine geçiriyor, sonra da göğsünü gere gere bir abdestle üç vakit namaz yetiştiriyorlar. Yetiştirsin, yetiştirsin. Allah bunların kalplerine –eğer varsa- merhamet yetiştirsin, insaf yetiştirsin."*²⁷⁸

Kutlu'nun şehirleşme karşıtlığını yansıttığı bu cümlesinde, aynı zamanda *İslamî kapitalistleşme* karşısında da muhalif olduğunun izlerine rastlarız. Şehirde dinin ve dindarlığın barınmaması düşüncesi, daha önce de söylediğimiz gibi, Kutlu hikâyelerinde vukufiyetini Topçu'da bulduğu eleştiri sahalarından birisidir. Sır adlı hikâye kitabı da, dindarlığın şehirde yaşam zemini bulamamasının en güzel örneğidir.

Şehir hayatına uyum sağlayan yahut yabancılaşan insanlarla ve geride bıraktıkları köyün, sahipsiz kalmasıyla artık *büyük bozul*[muş] ve bir devir bit-[miştir].²⁷⁹ Kapitalist sistemden ve modernleşmeden önce *"bir yaşam akışı vardı ve*

²⁷⁷ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.105- 108.

²⁷⁸ Mustafa Kutlu, **Ortadaki Adam**, s.77.

²⁷⁹ Mustafa Kutlu, **Beyhude Ömrüm**, s.133- 140.

bu akışı kesip parçalara ayırma girişimi, onu öldürdü.”²⁸⁰ Bu durum romantiklerin de eleştiri konularından biri olmuştur.

“Doğal, organik, canlı ve “dinamik” olandan yana çıkan romantikler genellikle mekanik olana, yapay ve inşa edilmiş olana karşı derin bir düşmanlık sergilerler. İnsan ile doğa arasındaki yitik uyumu özleyen, doğaya mistik bir ibadetle bağlı olan romantikler, makineleşmede ve sanayileşmede çevrenin mekanikleşerek fethedilmesinde yaşanan ilerlemeleri melankoli içerisinde ve perişan bir halde seyrederek.”²⁸¹

Romantiklerle bu eleştiri cephesiyle birleşen Kutlu ve Topçu, onlarla tek noktada da ayrılırlar. Daha önce de belirttiğimiz bu ihtilaf, melankolidir. İslamî çizgiden ayrılmayan yazar ve düşünür, İslamiyet’te var olmayan ümitsizliğe de düşüncesinde ve hikâyelerinde yer vermezler. Aksine yazar ve düşünür; sanatında ve düşüncesinde, doğada bulabileceğimiz hikmet ve ahengin peşinden gitmeyi gaye edinerek, ümitvâr yaklaşım sergilerler. Kutlu’nun sanatının metafor kavramlarından olan hikmet ve ahenk arayışı bahsine daha önce de yer vermiştik. Topçu’nun da; Kutlu’nun şarktan esinlendiğini söylediği, hikmet ve ahenk arayışı temayülüne, düşüncesinde rastlarız. Aynı zamanda Topçu da bu fikri, kaynak bakımından Doğu dinlerine başvurarak geliştirmiş ve İslamiyet’e tevil etmiştir.

*“Bizim anlayışımızda iş, sadece kâinat nizamında sağlanan kazanç da değildir (...) Felsefi anlayışla tam ve şümüllü manada iş, insanın **kâinatla hemâhenk** davranışdır (...) varlık, hayr-ı a’lanın ta kendisi olan rahmet sırrına bürünmüş; Allah’ın gözü, görene her şeyde bakıyor(...) İşte gerçek manzarası bu olan kâinatın ortasında insanın onunla **hemahenk** davranışını, onu itaatle, sevgi ile takip edişini, tam ve gerçek manasıyla iş diye adlandırabiliyoruz. Bu manada iş insanın kâinata içten iştirakidir.(...)Kâinatı ve başka insanları istismar, gerçek ve ahlâki manada bir iş olmadığı gibi, onun bu hâli, iş düzenini bozucu davranışlarıdır, işsizliğin ve ahlâksızlığın yeryüzünde yol almasıdır(...) Kâinatla el ele veren insan, bu **imanlı ahenkten** her adımda yeni bir işin yaratıcısı oluyor.”²⁸²*

²⁸⁰ Isaiah Berlin, **a.g.e.**,s.62.

²⁸¹ Micheal Löwy, Robert Sayre, **a.g.e.**, s.48.

²⁸² Nurettin Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s.18.

Kapitalist sitemin kazanç endeksine bağı aklını eleştiren bu cümleleriyle Topçu; kurtuluşun kâinatın hikmetiyle, insanın ona ahenkle iştirakinde yattığını söyleyerek, Kutlu'nun hikmet ve ahenk düşüncesiyle birleşir. Diğer taraftan da, yazar ve düşünür insanlığı kazanç iştihâsından kurtarmak üzere telkinlerde bulunur. Topçu, kazanma iştihâsını eleştirirken; düşüncesini, zenginlere düşmanlık gütme boyutuna kadar götürür. Kazandıkça, manevî anlamda fakirleştiğimizizin müşahedesinde bulunan düşünürün bu fikrini, Kutlu'nun Yoksulluk İçimizde adlı hikâye kitabında okuruz.

Engin adlı kahramanın, ticari hayatta ilerleyip para kazanmasıyla başkalaşmasına ve ona karşılık eski nişanlısı Süheyla'nın ise maddeden uzaklaşarak ulûhiyete yaklaşmasında duyduğu huzura dikkat çeken Kutlu, *kazandıkça kaybet[tiğimizizin]*²⁸³ vurgusunu yapar. Kitabın ismi dahi, Topçu'nun “*gözlerimizi dışımızdaki eşyadan çekip, kendi içimize çevirelim*” telkinine cevap verir gibidir. Çünkü “*hayatımızın karanlık oluşu, içimizin karanlık oluşunun zorunlu sonucudur.*”²⁸⁴

Kutlu ve Topçu, kapitalizmin insanda yarattığı kazanma iştihâsını, maddeye zebun olmayı eleştirirken, kapitalist teknolojiyi de insanın bu durumunun saiklerinden ilan eder. Teknoloji, Topçu düşüncesinde ve Kutlu hikâyelerinde soyut anlamıyla, sathi manasıyla ele alınmaz. Teknolojinin, ideolojik aygıt olduğunun ve kapitalizme hizmet ettiğinin altını çizerler. Basın eleştirisinde, Topçu'nun düşüncesinde ve Kutlu'nun hikâyelerindeki teknoloji eleştirisine değinmiştik. Burada tekrarlama lüzumu görmüyoruz. Fakat, fabrika eleştirisini de bu minvalde ele alabiliriz. Topçu, makineleşme olarak adlandırdığı sanayi sistemini; işçiyi çok çalıştırıp, esir ettiği ve fabrika sahiplerini kontrolsüz ve az zahmetsiz zengin ettiği için eleştirir. Kutlu, hikâyelerinde böyle bir sınıfsal ayırım bakımından fabrika eleştirisi yapmasa da; *Yokuşa Akan Sular* adlı hikâye kitabında, fabrikada çalışan kahramanların ağır iş yükü altında ezilmelerini, fabrikanın namaz kılmaya bile izin vermeyen insanı robot olarak gören zihniyetini ve insanı doğal hayatından uzaklaştırmasını eleştiri konusu yapmıştır. Bu hikâyenin ana düşüncesi, Topçu'nun

---

²⁸³ A.e., s.314.

²⁸⁴ A.e., s.231.

“insanın ruh âleminde nesi varsa fabrika birer birer katletmektedir.”²⁸⁵ cümlesiyle özdeşleştirilebilir.

Modernliğin kapsamlı eleştirisi olan romantik anti- kapitalist kavramı altında birleştirdiğimiz Topçu düşüncesi ve Kutlu hikâyelerinin eleştiri odakları, Kutlu’nun Topçu’dan mülhem yanları olduğunu da gösterir. “*Romantik anti-kapitalizm[in] aşkın yurtsuzluk koşullarında bütünlük ve yuva arayışı*”²⁸⁶ çabaları olduğu, yorumunu yapan Mollaer’in bu yorumu etrafında düşünecek olursak; Topçu’nun ve Kutlu’nun kapitalizmden yola çıkarak eleştirdikleri şehre yığılma, tabiattan kopma, benlikten çıkma beraberinde yitirilen yuva olgusunun, arayışını da getirir. Kutlu ve Topçu’nun ütopyalarında da mekân olarak tasavvur ettikleri doğa ve tabiat, bu yorumumuzu kuvvetlendirir. Önümüzdeki bölümde, romantik anti- kapitalizmin saiklerinden olan aşkın yurtsuzluk kavramının tanımını, açılımlarını verirken, Topçu’nun şahsında ve Kutlu’nun hikâyelerinin kahramanlarında yaşanan, bu durumun izleklerini saptayacağız.

---

²⁸⁵ A.e., s.127.

²⁸⁶ Fırat Mollaer, a.g.e., 148

2.4.1.1 Aşkın Yurtsuzluk

“Bütün sürgünlüklerim bu sürgünün bir süreği”

Sezai Karakoç

İnsanoğlunun dünyadaki hayatında, aslında misafir olduğu, cennetten kovulma hadisesinden sonra sürgün hayatı yaşadığı dolayısıyla dünyadaki yaşadığı sürgünlüklerinin de “bu sürgünün bir süreği” olduğu düşüncesi; teolojik bir yaklaşımdır ve temelini İslamî felsefede, tasavvufta da bulabiliriz.

Dünyada, oturduğumuz ve bize ait olarak atfettiğimiz zeminler olan; evi, yurdu, coğrafyayı, fiziksel mekânlar olarak düşünürsek, yukarıda “sürgün” olarak bahsettiğimiz metafizik yaklaşıma ulaşamayız. Eve, yurda, coğrafyaya fiziksel mekân olarak bakmamızın dışına çıkarsak; ona, duygusal anlam yükleyebilir, metafizik bir yapıya ulaştırabiliriz. Gaston Bachelard’ın *Uzamanın Poetika*’sında da eve metafizik bir anlam yüklediği; “*insan “dünyaya fırlatılmadan önce” evin beşiğine yatılır.(...) İnsan, doğduğu evi düşlediğinde, düşlemin en derin yerinde o ilk sıcaklığa döner, maddi cennetin o ılık maddesinin ilk sıcaklığının bir parçası olur çıkar.*”²⁸⁷cümlelerinde, bir eve, mekana ait hissetsek dahi, bilincimizi kazandıktan sonra dünyaya açılma zorunluluğuyla evden uzaklaşma ve uzaklaştıktan sonra hasret çekme durumu yaşamamanın, insanın yazgısı olacağını vurgulanır.

Topçu’nun ve muhtelif düşünürlerin de belirttiği gibi; insan içinden çıktığı doğayı, dışsal hale getirmesi ve doğadan uzaklaşmanın getirisiyle, dünyada dünyasız kalma bedelini yaşayacaktır.

Evsizliği, dünyada kendini misafir hissetme durumunu; İslamî perspektiften - geniş bir alanda da teolojik yorumdan- ayıran, modernliğin getirisine bağlayan bir başka görüş; yurtsuzluğa, evsizliğe başka bir menfez açar.²⁸⁸ Zira, modernleşmenin

²⁸⁷ Gaston Bachelard, *Uzamanın Poetikası*, çev.: Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yay., 2008, s.42.

²⁸⁸ Evsizlik, yurtsuzluk, aşkın yurtsuzluk kavramlarının bilgisi için başvurduğumuz kaynaklar için; FıratMollaer, “Modernleşme, Aşkın Yurtsuzluk ve Kimlik”, (çevrimiçi), http://www.academia.edu/10635466/_Modernle%C5%9Fme_A%C5%9Fk%C4%B1n_Yurtsuzluk_ve_Kimlik_F%C4%B1rat_Mollaer_

getirisiyle, insanoğlunu fiziksel ve metafiziksel boyutta evinden, yurdundan koparma olgusu, sosyolojik bir gerçektir. Daha önce de bahsettiğimiz, modern insanın yabancılaşma ve yalnızlaşma hissiyatının köklerinde de, “*modern insanın yurtsuzluğu*”²⁸⁹ olgusu yatmaktadır. Fakat burada ihtilafını belirtmemiz gereken önemli bir nokta var. Modern toplumlarda yaşanan evsizlik, yurtsuzluk olgusunun faili modernizm değil, modernleşmedir. Modernleşme insanın yurtsuzlaşmasını toplumsal mesele haline getirirken; modernizm “*insanları modernleşmenin nesnesi olduğu kadar öznelere de yapmayı, onları kendilerini değiştiren dünyayı değiştirmek için güç vermeyi, onları girdaptan çıkarıp bunu kendilerine mal etmeyi amaçlay[arak]*” insanın yurt edinme çabaları olarak anılır. Bu ayrımı yapan Marshall Berman; modern hayatın girdaplarından olan “*evrene ve onun içindeki yerimize dair düşüncelerimizi değiştiren büyük keşifler[in], yeni insan ortamları yaratıp eskileri yok eden, milyonlarca insanı atalarından kalma doğal çevrelerinden koparıp dünyanın bir başka ucunda bir başka hayatlara sürükleyen muazzam demografik altüst oluşlar[in]*”²⁹⁰ tezahürlerini modernleşme olarak adlandırır. Buna karşılık olarak da, tüm bu tezahürlerin, insanı yurtsuzlaştırdığını, buna derman olmaya niyetlenen sistemin de modernizm olduğunu vurgulayarak; modernleşme ve modernizmin diyalektiğinin altını çizer.

Modernleşme eleştirisinin mottosu haline gelen “*Kendine gel!*” çağrısında olduğu gibi, modernleşmenin yurtsuzlaştırıcı etkisini, eleştiri olarak da yorumlayabileceğimiz İsmet Özel’in ;

“Eve dön! Şarkıya dön! Kalbine dön!

(...)

Evde anlaşılmaz bir tını bilmem nereden gelir”²⁹¹

---

²⁸⁹ Murat Arpacı, “Yurtsuz Zoon Politikon Olarak İnsan”, **Cogito Dergisi: Heidegger: Varlığın Çobanı**, İstanbul, YKY Yay., S.64, Güz 2010, s.199.

²⁹⁰ Marshall Berman, **a.g.e.**, s.12.

²⁹¹ İsmet Özel, **Of Not Being a Jew**, İstanbul, Şule Yay., 2005, s.10.

mısralarında kendini gösterir. Bu mısralar aynı zamanda Bachelard'ın "*İnsan, doğduğu evi düşlediğinde, düşlemin en derin yerinde o ilk sıcaklığa döner, maddi cennetin o ilk maddesinin ilk sıcaklığının bir parçası olur çıkar.*" cümlesinin şiirsel ifadesidir.²⁹² Bachelard'ın bu cümlesine, Topçu için de tekrar atıfta bulunacağız.

Bütün bunların yanı sıra, modernleşmenin yurtsuzlaştırıcı etkisine binaen, modernizmin modern insana sunduğu yurt; modern bir zemin olacaktır. Modernizm, modern insana ikamet etmesi için şehri işaret ederek, şehirleşmeyi öngörür. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Topçu'ya göre modernizmin getirdiği şehirleşmeyle beraber "*bir özgürlük kaybı veya tahakküm ortaya çık[mıştır.]*". Dolayısıyla, modernitenin bütün getirilerini reddeden bir düşünür olarak da, modernizmin öngördüğü bu yurdu reddetmesi olağan karşılanmalıdır.

Modernizmin tahakkümüyle ortaya çıkan yurdu; reddetme bilincine, yani aşkın yurtsuzluk durumuna ilk olarak dikkat çekenlerin başında Adorno gelir. Ona göre; "*Ev geçmişte kalmıştır. Bugün kendimizi evimizde hissetmemek ahlakın bir parçasıdır.*" Modernizmin tahakkümüyle kendini bir yerde, yurttan hissetme bilinci, onların sunduğu hayat biçimlerini de kabul etmek ya da bunlara duyarsızlaşmak olacaktır. Böylece, sunulan bu yurdu reddetmek, *iradeyle karşı çıkmak ve isyan etmek*, ahlakiliğin bir parçası olacaktır. Dolayısıyla, ulûhiyete giden yolda karşısına çıkan engelleri reddetme şiarıyla bağlandığı, isyan ahlakı fikrine ve ahlak felsefesine uyumluluk gösteren bu tutumu, Topçu'nun şahsında da bulmak garip değildir.

Aşkın yurtsuzluk; yerli yurtlu olmanın, yurtla içkin hale gelmenin olumsuz çağrışımlar barındırdığı bir kavramdır. Yurtsuzlukla birleştirdiğimiz aşkınlık durumunu bir bilinç hali olarak yorumlayabilmemizin yanı sıra; yurtsuzluk "*gerçekliğini ve gücünü aşmış olmak anlamına*"²⁹³ geleceğini de söyleyebiliriz. Bu

---

²⁹² Hegel'e göre şiir aşaması, evsiz olmadığımız çağların zamanıdır. Modern zamanın bütünü parçalayarak yansımasının aksine; şiir aşamasında modern öncesi dönemin var olduğu bütünlük hakimdir. Hölderlin'in "İnsan yeryüzünde şairane şekilde ikamet eder." mısrası Hegel'in yorumuyla beraber de düşünülünce, İsmet Özel'in mısralarını farklı açılımlarla yorumlama imkanı sunar.

²⁹³ Orhan Hançerlioğlu, "Aşkın", **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Varlık Yay., 1967, s.21.

yorumu yapmamıza müsaade eden aşkın kavramı “*olası bir deneyimin sınırlarının ötesinde olma*”²⁹⁴ durumunu ifade eder.

Dolayısıyla bize göre; bu kavramın bize sunduğu üç katmanı vardır: 1.Yurtsuzluk bilinci, 2.Bilinçli yurtsuzluk ,3.Yurtsuzluk gerçekliğini aşma.

Daha önceki bölümde belirttiğimiz gibi, Romantik anti-kapitalizmin saiklerinden addediğimiz aşkın yurtsuzluğun, bu açılımını ilk yapan Georg Lukacs’dır. Georg Lukacs, Roman Kuram’ının önsözünde; “*kapitalizme aldığı muhalif tutum[dan]*” bahsederken, bu kuramı “*safdil ve temelsiz bir ütopyacılığa*” dayandırır. Bu ütopyasında; “*insana layık bir hayatın, kapitalizmin çöküşünden ve bu çöküşle bir tutulan, cansız ve hayatı yadsıyan toplumsal ekonomik kategorilerin yıkılmasından doğabileceği umut[an]*”²⁹⁵ bahseder.

Kapitalist sistemin, romantik yaklaşımla ele aldığı eleştirisinde, şiirsel üslupla yurt özlemine şu cümleleriyle vurgularken, aşkın yurtsuzluk ıstırabını şu cümleleriyle işaret eder:

*“Ne mutludur, yıldızlarla kaplı gökyüzünün tüm olası yolların haritası olduğu çağlar- yolları yıldızların ışığıyla aydınlanan çağlar. Her şey yeni ama yine de tanındıktır, her şey serüvenle dolu ama yine de çağa aittir. Uçsuz bucaksızdır dünya, geniştir ama bir yuvayı andırır yine de...”*²⁹⁶

Lukacs, “*romantik anti-kapitalizmi aşkın yurtsuzluk koşullarında bütünlük ve yuva arayışı*” olarak addeder. Dolayısıyla Lukacs’ın bağdaştırıcılığıyla; romantik anti-kapitalistlere has özellikler olduğunu vurguladığımız Topçu düşüncesinde ve Kutlu’nun hikâyelerinde aşkın yurtsuzluk hali vardır, diyebilme imkânına sahip oluruz. Aşkın yurtsuzluk üzerine bu yorumu yaparken de, bir önceki bölüm olan

²⁹⁴ Sarp Erk Ulaş, “Aşkın(lık)” **Felsefe Sözlüğü**, Ankara, Bilim ve Sanat Yay., 2002, s.121.

²⁹⁵ Georg Lukacs, **Roman Kuramı**, İstanbul, Metis Eleştiri Yay.,2003, s.33.

²⁹⁶ A.e., s.40.

romantik anti-kapitalizmin, aşkın yurtsuzluk halinin tezahürü olan aşkın yuva arayışı olduğunu hatırlatalım.

Aşkın yurtsuzluğun kavram bilgisine vakıf olduktan sonra, Nurettin Topçu'daki aşkın yurtsuzluk durumuna ve bu durumun ıstırabının aşılmasına değinelim. Sonrasında da Topçu'nun şahsında vukufiyetini bulduğumuz bu durumun, Kutlu hikâyelerinin kahramanlarında da yansıtıldığına değineceğiz.

***

Yersizyurtsuz olmayı, aşkın yurtsuzluğu yaşamayı, felsefî disiplinle bağdaştıran filozoflar da vardır. Felsefeyi yersizyurtsuz olmakla tanımlayan Novalis "*Felsefe aslında bir sıla hasretidir; her yerde evde olma arzusudur.*" der. Jaspers ise felsefenin tanımını aşkın yurtsuzluğa yaklaştırarak; "Felsefe yolda olmaktır."der. Heidegger yurtsuzluk yaşayan birisinin eve dönmesini *ötekiliğe geçişi*²⁹⁷ olarak adlandırılarak, eve dönülse bile aynı kalınamayacağını savunur.

Felsefeyi Mutlak'ı, hakikati aramak için vasıta kılan Nurettin Topçu ise sonsuz bir etkinliğe dâhil olur. Topçu yukarıda bahsettiğimiz gerekçeler yüzünden ve bu bilincin hâkim olması münasebetiyle, aşkın yurtsuzluk halini yaşar.

Topçu; İstanbul'a kapitalist sermayenin başkenti, manevi değerlerin yitimine zemin hazırlayan mekân nazarıyla baktığından kendini buraya ait hissetmez. Bu hissiyatın varlığına daha önce *Suya hasret, Göç ve Romantik Anti-Kapitalizm* bölümlerinde değinmiştik. İstanbul'da çeşmelerden su akması bile, ona metafizik saiklerle ıstırap yaşatır. Vatanın yeni başkenti olan Ankara'ya da, politik gerekçelerle sıcak bakmaz. Yarınki Türkiye'de Başşehir adlı makalesinde, bu hissiyatı ve fikriyatından bahseder. Bu makale aynı zamanda aşkın yurtsuzluk haline, aşkın yurt arayışı çabalarının işaretlerini de barındırır. İstanbul'dan Ankara'ya gidişini anlatan ifadeler, bize bu niyetin varlığını çağırır:

---

²⁹⁷ Tanımlar için bkz.: Besim Dellaloğlu, **Romantik Muamma**, s.39.

“İçerisinde hırstan ve hasetten başka bir şey barındırmayan bir medenî hayat kabusu ile zehirlenmiş Bizans’ın tarihi varisi büyük şehirden ayrılırken “her taraftan yıkılıp viran olan” ruhuma bir ümit ve kuvvet kaynağı arıyordum.(...)” bir kapı var, onu da kapatma Allah’ım!, diye durmadan göklere haykıran içimle coşkun, yitirilen kutsal emanet için bari bir anlayış, bir acı, bir derman bulma ümitleriyle başşehir yollandım.”²⁹⁸

İstanbul’un tüketilen yurt anlayışıyla, alternatif yurt olarak düşünülen Ankara’ya yola çıkış, hoşnutsuzluk ve aradığını bulamayışla neticelenecektir. Topçu Ankara müşahedesini şu cümleleriyle aktarır:

“Hüseyin Avni’nin “Kâbe-i millet” diye adlandırdığı İstiklâl mücadelesini yapan meclis binasının gözlerine perde inmiş. Aşk, iman ve mücadele beldesine önce Bizans’ın hırsları, sonra da onun peşinden gelen Avrupa ve Amerika’nın bütün kemirici iştihsaları dolmuş. Sokaklarda neşvesiz, heyecansız insanlar dolaşiyor. Tabiat insanın iç samimiyetini yok eden bir durgunluk, bir isteksizlik, bir idealsizlikle memnun görünen bu insanlar sanki hayırla şerrin ötesinde yaşıyorlar. Tastamam makineleşmiş bu varlıkların yanında insanın adeta, uzaktaki büyük şehrin, kendisini mahkûm eden hâkimin karşısında coşan sabıkalarını arayışı geliyor.”²⁹⁹

Ankara da; İstanbul’un iştiyakları, Batılılaşmayla gelen taklitçilik, tabiattan kopan insanın fitratının bozulmasıyla öz olamayışı, kapitalizmin insanı robotlaştırmasıyla sarmalanmış ve Topçu’nun yurt arayışına zemin olamamıştır.

Böylece Topçu da aşkın yurt arayışlarında neticesiz kalmıştır. Geriye kalan tek yurt tahayyülü, doğa-tabiat-taşradır. Ulûhiyete yükselme basamaklarından addettiği tabiata yönelmek, düşüncesinde sıklıkla zikrettiği iştiyaktır. Aslında, insanın dünyadaki tek yurdunun da tabiat olduğunu savunur. Topçu’nun daha önce de alıntıladığımız cümlelerinde dikkat çektiğimiz gibi; O’na göre tabiatı varlıksal alan olarak addetme, insanın fitratıyla içkindir. Tabiattan kopan insan, benliğinden de kopar. Fakat insan bir kere tabiattan kopmuşsa, tabiat onu tekrar bünyesine kabul etmez. Dolayısıyla tabiatı yurt edinme tahayyülü, burada da neticesiz kalır. Topçu;

²⁹⁸ Nurettin Topçu, **Yarımkı Türkiye**, s.322.

²⁹⁹ Nurettin Topçu, **a.e.**, s.323.

insanın tabiatı, maddi emeller, kazanç iştihasıyla terk etmesi dolayısıyla tabiatın insana küstüğünü şu cümleleriyle ifade eder:

“Ya köyde mi arasak benliğimizi diye köye koşuyorsunuz. Heyhât! Toprağın insanı toprağa küsmüş gözünde şehirlerin cehennemindeki parlak ateşli levhalar, kalbinde fabrikanın matem dumanlı bacası, aşkını bırakıp el yurduna yabancı şehrine koşmaya kararlı. Kutsal toprağa sabır ve sevdâ ile asırlardır bağlanan varlığını bir avuç çirkefe gömmeye hazır, ruhuna mezar olacak şehre doğru kanatlanmış”³⁰⁰

Tabiata dönme arzusu duyan şehirli insanın, çabalarının neticesiz kalması bahsi, Mustafa Kutlu'nun da Beyhude Ömrüm'de işlediği bir olgudur. Şehirde yaşayan Muhterem Bey adlı kahraman şehirden *bıkıp*, köye yerleşme kararı almıştır. *“Köyün temiz havasını ciğerlerine çekecek, kekik kokulu rüzgarlı tepelerde çiçek toplayacak, temiz süt içip, köy yumurtası yiyecek, ömrünün kalan yıllarını sağlıklı bir ortamda kafa dinleyip gönlünce geçirecek[tir.]”³⁰¹* Fakat Topçu'nun da belirttiği gibi insana küsen tabiat; şehirli insanı avutamaz, iştihasına cevap veremez. Muhterem Bey; *“Benimkisi bir hayalmiş. Bu yaştan sonra olacak şey değil.”* diyerek, tekrar şehrin yolunu tutar.

Beyhude Ömrüm'deki bu durum; şehirden kaçış planı, alternatif mekânlar arama tahayyülüdür. Yoksa Muhterem Bey de bir aşkın yurtsuzluk hali vardır, diyemeyiz. Aşkın yurtsuzluk, yurt edinmeme, yurtsuzluk bilinci hali, yurtsuzluk düşüncesini de artık aşmış olmaktır, demiştik. Şimdilik Kutlu'nun hikâyelerinin kahramanlarında yaşanan bu hale değinmeyeceğiz. Topçu'nun aşkın yurtsuzluk halinin varlığına ve bu durumun hissiyatında bıraktığı ıstırabının, hangi yolla aşıldığına dikkat çekeceğiz.

Büyük şehirlere olan ideolojik tutumundan ve tabiata dönüş arzusunun da cevapsız kaldığından ötürü, Topçu kâinatta kendine bir yurt edinemez ve aşkın yurtsuzluk hissine gark olur. Fakat düşüncelerinde de sık sık tabiata dönme

³⁰⁰ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.114.

³⁰¹ Mustafa, Kutlu, **Beyhude Ömrüm**, s.183.

iştiyakından bahseder. Eserlerinde sıra hasreti çektiği yorumunu çıkaracağımız, düşüncelerini yansıtır. Bu iştiyakından birisi, çocukluk anısını anlattığı hatırasına aittir.

Munzur Çayı'nın ve Eğin'in, Topçu hissiyatındaki özel yerine, daha önce de değinmiştik. Hatta Topçu için metafizik anlamı olan tabiatın köklerinde, Munzur çayı ve Eğin vardır. Bu durumun saikinde çocukluk anısı yatar. Çocukluğunda gittiği Munzur'da, yaşadığı ve derininde bıraktığı etkileri, ölüm döşeğinde dahi hatırlayacak ve o anların, hissiyatın özlemini çekecektir:

“On yaşındaydım. Yazın babam beni Munzur yaylalarından birine götürmüştü. Orada beni birisine emanet edip döndü. Bir müddet sonra beni İstanbul'a götürmek üzere yaylaya geldi. Fakat ben babamı çok sevdiğim halde onunla gitmeyi reddettim. O gün bugündür, o toprakların ateşiyle yandım, yanıyorum. İyileşince oralara döneceğim.”³⁰²

Bu durum daha önce de bahsettiğimiz gibi, mekânın fiziksel yapısıyla alakalı değildir. Mistik bir duyuştur. Topçu Eğin'e sık sık gidip, çocukluğunda bulunduğu yerleri görse de, yine de içinde bir özlem barındığını belirtir. Bu durumu sathi bir bilinçle okursak, özlemin nedenini anlamlandıramayız. Fakat aslında mekana duyulan özlemin çocukluk hissiyatına ve o zamanlarda hissettiği duygulara ait olduğu bilinciyle yaklaşırsak, Topçu'daki bu durumun Bachelard'ın alıntıladığımız cümlesinin metafizik yorumuyla ilişkilendirebiliriz. “İnsan, doğduğu evi düşlediğinde, düşlemin en derin yerinde o ilk sıcaklığa döner, maddi cennetin o ilk maddesinin ilk sıcaklığının bir parçası olur çıkar.” cümlesi, Topçu'nun Eğin hasretiyle birleştirilebilir.

Bir kez daha yurtsuzluk hissini somut bir mekânla, fiziksel haliyle anlamlandıramayacağımızın, altını çizmiş olduk. Topçu'nun yurt, ev fikriyatında metafizik bir duyuş, spiritüalist bir yaklaşım vardır. Gerek teolojik açıdan gerekse modernizmi eleştirişi bakımından yurda ait hissetmeme, aşkın yurtsuzluk hali yaşar.

---

³⁰² Mehmet Fatih Birgül, a.g.e., s.41.

Fakat bu halin ıstırabı ve felsefenin özelliklerinden olan cevapsız kalan sorular silsilesi, yani soruya soruyla cevap verme durumu, Topçu'yu girdaba sürüklemiştir. Bu halden kurtulmak için *sefer-der-vatan* da diyebileceğimiz, tasavvuf ıstılahına başvurur. Batı kökenli bir kavramın ıstırabından kurtulmak için, tasavvufa başvurmasını garip karşılamamalıyız. Zira kökenini Batılı düşünörlere atfettiğimiz düşünceleri kendisinde barındıran Topçu, aynı zamanda bu olgulara, kavramlara özgünlük de yüklemiştir. İslam'ın, dinin ışığından ayrılmamayı şiar edinen düşünür; fikriyatında tasavvufun rehberliğine da yer vererek, tasavvufla düşüncesini mecz etmiştir. Bu durumu fikriyatının genelinde de uyguladığına, daha önce değinmiştik. Burada ise aşkın yurtsuzluk ıstırabını aşmak için tasavvufa başvurur. “*Rabbini arayan bir dindi aşkım.*”³⁰³ diyerek, bu şiarla mürşid arayışına revan olur. Yukarıda da değindiğimiz gibi bu hal, tasavvufta *sefer-der-vatan* ıstılahıyla karşılanır. Bu ıstılah;

“ *salikin, fena huylardan iyi huylara yönelmesi; beşerî sıfatlardan melekî sıfatlara ulaşması demektir. Maddi yolculuk ile bir kimsenin kötü huylarını bırakması mümkün değildir. Mühim olan, iç dünyada yolculuktur. Ancak, Nakşî şeyhleri, bir mürşid bulana kadar maddi manada sefer yapılmasını tavsiye ederek, irşad ediciyi bulduktan sonra, onun terbiyesinde ikamet etmekle, kötü huylardan iyi huylara yönelmenin önemini vurgulamışlardır.* ”³⁰⁴cümleleriyle açıklanır.

Topçu'nun da “*Kafamda bir sürü fikir var, fakat kimseye güvenemiyorum.*”³⁰⁵ endişesiyle mürşid arayışına girmesi, bize göre *sefer-der-vatan* ıstılahıyla karşılanabilir. Topçu'nun yakın arkadaşlarından Sırrı Tüzeer'in yardımlarıyla, tasavvuf çevreleriyle tanışır. Önce Gümüşhanevî ekolünün Bekkine'den önceki şeyhi Serezli Hasib Yardımcı ile görüşür. Denizli'ye atanan Topçu'nun İstanbul'a dönmesi için, dua istenir. Ondan dua ve muştı alınır. Fakat bir bağlanma gerçekleşmez.

³⁰³ Nurettin Topçu, *Var Olmak*, s.42.

³⁰⁴ Ethem Cebecioğlu, “Sefer- Der- Vatan”, *a.g.e.*, s.624.

³⁰⁵ Yusuf Turan Günaydın, *a.g.m., a.g.e.*, s.92.

Daha sonra, Küllük'te İstanbul Müftüsü A.Şeref Güzelyazıcı ile görüşür. “Sırrı bu benim aradığım adam değil”³⁰⁶ değil diyen düşünür, bağlanılacak mürşidi maddi mekânda arasa da, metafizik boyutta gerçekleşebileceğini düşündürür.

Bekkine'yle tanıştıktan sonra ilk sohbetle bağlanan düşünür, ömrünün sonuna kadar bu bağlılığı sürdürecektir ve aşkın yurtsuzluk ıstırabını, bu mürşid vasıtasıyla aşacaktır. Fakat bu bağlanma kavramını, Topçu ve Bekkine özelinden ayırarak, genel tasavvufî terim olarak açıklarsak; Topçu'daki ihtilafına dikkat çekmemiz gerekir. Zira genel manada mistik açıdan bağlanma, “*acizlik ve günahkâr psikoloji içinde meydana gelmektedir.*”

*“Eksiklik, zaaf ve günah içinde bocalayan kişi daha üstün ve faziletli bir şahsa teslim olarak kendisini terbiye etmeye çalışmaktadır. Halbuki bu ilişkide böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü Topçu, günahkârlık psikolojisine girmeden sadece kalbini dergâhın aydınlatıcı atmosferi ile aydınlatmak, gönlünü mürşidin sohbetleriyle tatmin etmek ve kemale doğru gitmek için mürşid aramış ve sonunda aradığı mürşidi bularak Abdülaziz Bekkine'ye bağlanmıştır.”*³⁰⁷

Topçu'nun mürşidinin Bekkine olduğunu, daha önce *Nurettin Topçu Düşüncesinin Ana Hatları*'nda belirtmiştik. Onunla olan bağlanma ilişkisinde, tasavvufî ıstıhlardan birisi olan, *ülfet* hali de hâkimdir. Ülfet; dostluk, ahbaplık kaynaşma kavramlarını da içeren, “*iyi geçinmeyi sağlama konusunda fikirlerin birleşmesi şeklinde tanımla[nır].*”³⁰⁸

Aynı zamanda bu bağlanmayla beraber yaşanan ülfet halini, Topçu'yla Bekkine arasındaki halin *fena fi'l-ihvan*³⁰⁹ kavramıyla da ilişkilendirebiliriz. Zira aralarındaki ilişkinin tayy-ı mekan ve tayy-ı zaman durumuna kadar gidebilecek boyutta oluşunu ispatlayan hatıralarını okuduğumuzda; kardeşle, arkadaşla yok olma, bütün varlığını mürşidinin varlığında eritme halinin, yaşandığı anlamına gelen fena

---

³⁰⁶ A.g.m., s.93.

³⁰⁷ Hüseyin Karaman, **Nurettin Topçu**, İstanbul, Kaynak Yay., 2010, s.23.

³⁰⁸ Ethem Cebecioğlu, “ülfet”, a.g.e., s.735.

³⁰⁹ Necmeddin Kemal, a.g.e., s.35.

fi'l-ihvan halinin, Topçu'yla Bekkine arasında var olması muhtemeldir , yorumunu yapabiliriz.

Topçu'nun Bekinne'yle olan ilişkisini *fena fi'l-ihvan* olarak da yorumlayacağımız gibi, modernliğin eleştirisini yapan *Georg Simmel'in ülfet kavramıyla*³¹⁰ da ilişkilendirebiliriz. Bu bahsettiğimiz tasavvufu manada yani metafizik boyuttaki ülfeti karşılama da, “*bireyin tek başınlığı ve yalnızlığını*”, “*başkalarıyla beraber olma, başkalarıyla birlik haline gelme içinde ortadan kalk[acağı]*”³¹¹ düşünen fikriyatla varlık kazanarak, tasavvuftaki kavrama anlamsal boyutta yaklaşır. Topçu ve Bekkine'yle ilişkilendirdiğimiz ülfet kavramını; ikili okuma imkânıyla, tasavvufî yorum ve modern kavram açısından yorumlayabilme olanağını, Topçu'nun bize aşkın yurtsuzluk durumu verir. Zira sıkıntısını çektiği durum metafizik ve ontolojik sıkıntılar olarak adlandırabiliyorken; aynı zamanda bu sıkıntılarının saikinde, modernleşme ve kapitalist sistemin doğurduğu bunalım hali de mevcuttur.

Simmel'in bahsettiği ülfet kavramı, modern bir tanım olanağı sağlasa da, “*eşitler arasında vuku bulan bir şey olarak ortaya çıktığı*”³¹² iddiasında bulunarak, eşitlik maksadıyla, tasavvufî perspektife yaklaşır.

Hülasa bütün bu açılımların, kavramların, tasavvufî yorumların neticesinde Nurettin Topçu; yaşadığı aşkın yurtsuzluk hissiyatının ıstırabını Bekkine'ye bağlanarak aşar.

Yaşanılan bu hissiyatın varlığını ve bu hissiyatın ıstırabını aşma halini; Mustafa Kutlu'nun Nur adlı hikâye kitabındaki, kitapla aynı isme sahip Nur karakterinde vazih bir halde görüyoruz. Topçu'nun şahsında yaşadığı aşkın yurtsuzluk durumunun hikâye halini, Nur'da okuruz.

---

³¹⁰ A.e., s.35

³¹¹Werner Jung, **Georg Simmel: Yaşamı-Sosyolojisi- Felsefesi**, Çev.:Doğan Özlem, İstanbul,Anahtar Kitaplar,2001, s.84.

³¹² A.e., s.85.

Kapitalist sistemin öngördüğü aile modeline sahip olan Nur, içinde bulunduğu varlıksal alanı sahiplenemez. Zengin bir aileye mensup olmasına rağmen, maddiyat onu tatmin etmez. Zihninde mütemadiyen “cevabı olmayan soruları” vardır. “Daha doğrusu Nur’u yiyip bitiren meseleler.”³¹³ Nur; Lise çağlarından itibaren, annesinin özgür fitratıyla ailesine bağlanmayıp, yurtdışına yerleşmesi; babasının işine olan bağlılığı neticesinde, eve bağlanamaz. Babaannesinin rahle-i tedrisatından geçerek, İslamî çizgide yetiştirilir. Liseyi yatılı okur. Burada bilinç hali başlar. Felsefî sorulara merak salması, onu Heidegger, Kierkegaard, Kant, Bergson okumaya yönlendirir. Yurtsuzluk meselesini düşüncesinde işleyen filozoflardan olan Heidegger ve Kierkegaard’ın burada anılması, ilerleyen bölümlerde Nur’un aşkın yurt arayışlarının neticesiz kalarak, aşkın yurtsuzluk hissetmesine temel addebiliriz.

Nur bu filozofların düşüncesini okumasından sonra tasavvufa yönelir. “Batı’da işin aslını kavrayan birisini bulamamaı[r].”³¹⁴ Topçu gibi aşkın yurtsuzluk hissinden ıstırap duyup tasavvufa yönelme iştiağının, ilk işaretlerini bu cümlede buluruz. İbn-i Arabî okumaya başlar, nüfuz edemez. Mevlana okumaları, Mevleviliği keşfetmesiyle devam eder. Tasavvufu kitaplardan öğrenme iştiağı, “Tasavvuf, kitaplardan öğrenilmez kızım. O bir yaşam biçimi.” diyen imamla, sefer-der-vatan ıstılahına tevîl edilir. İmam, “bir mürşid-i kâmilin eteğini tutmalısın.”³¹⁵ Diyerek, Nur’un sefer-der-vatan halinin başlamasına vesile olur.

Nur ilk olarak, Ali İhsan Hoca adında birisine başvurur. Aradığını bulamaz. “Aramakla bulunmaz ama sen aramaya devam et”³¹⁶ telkininde bulunulur. Nur’daki bu durum bize, Topçu’nun arayışını ve “Rabbini arayan bir dindi aşkım” cümlesini hatırlatır. Arayışları esnasında “ara sıra ortadan da kaybol[ması]” bize aşkın yurtsuzluk halinin, aşkın yurt arayışıyla aşılma, iştiağını hatırlatır.

Sefer- der-vatan halinde, ailesinin Şeyh Vefa neslinden gelmesini araştırırken, Sinan’la bir camide tanışır. Böylece, karşılaşmalarını “hikmet” olarak yorumlayan yazar, Sinan’la Nur arasında filizlenen *ülfet* ilişkisine de temel atar.

---

³¹³ Mustafa Kutlu, **Nur**, s.25.

³¹⁴ **A.e.**, s.77.

³¹⁵ **A.e.**, s.78.

³¹⁶ **A.e.**, s.78

Nur, cevapsız kalan “*varlık, irade, ruh, kader*” hakkındaki sorularını Sinan’a sormaya ve cevap bulmaya başlayarak, içindeki aşkın yurtsuzluk halinin ıstırabını da hafifletmeye çalışır. Sinan’la Nur arasındaki ilişki; Topçu ve Bekkine arasındaki ilişki kadar metafizik alanda, fena fi’l-ihvan boyutta –Nur ve Sinan için fene fi’l-aşk da diyebiliriz- olduğunu söyleyemeyiz. Ama aralarında ülfet ilişkisine dayanan, bir ilişki kurulduğunu söyleyebiliriz.

İrade meselesini istişare ederlerken, Sinan’ın Nur’u, Nurettin Topçu’ya yönlendirmesi, tesadüf değildir. Sinan’ın; Topçu’nun *İradenin Davası* adlı kitabından bahsettiği alıntıya, daha önce de, değinmiştik. Nur’un, Topçu’nun irade davasında olduğu gibi, iradesi ve mesuliyet şuuruyla hareket etmesinin kaynağında, Sinan’ın Nur’a aktardığı, Topçu’nun irade meselesi barınır. Mesuliyet şuuruyla bilhassa Anadolu’daki insanlara yardım etmesiyle, “*İslam’ın bir mesuliyet hareketi*” olduğunu kavrar. “*İrade meselesini daha derinden kavradığını*” söyler. Hareket felsefesi ve İslamiyet’i birleştiren Topçu’nun sık sık zikrettiği; “*İslam’ın bir mesuliyet hareketi*” olduğu düşüncesi, Nur’un derinden kavradığı *irade meselesiyle* birleştirilebilir.

Bu kavrayıştan sonra, bir müddet daha Sinan’la ülfet hali devam eder. Fakat daha sonra Nur yeniden “*ortadan kaybolur.*” Bu sefer, *sefer-der-vatan* haline revan olmak üzere kaybolur. İçindeki yurtsuzluk bilincine, devamlı ortadan kaybolma haline, cevapsız kalan sorularına derman olacak bir *mürşid-i kâmil* arayışına duhul olur.

Öncelikle Bursa’ya giderek Seyyit Şerif Dergâhına intisap etmek ister. Şeyh “*Acele etme kızım ben bir istihare yapayım, sonra konuşuruz.*” der. Fakat Şeyh “*Senin nasibin bizde değil kızım*” diyerek, Nur’u geri çevirir.

Bağlanma halinin, Topçu’da da zikrettiğimiz gibi, manevî alanda hemen olmaması durumu, Nur’da da bir vetire halini alır. Fakat “*Rabbini arayan bir dindi aşkım*” şiarıyla devam ederek, Bandırma’ya gider. Bandırmalı Ali Efendi’yi arar, Hakk’a yürüdüğü söylenir. Buradan da Tire, Kütahya, Seydişehir’de arayışına devam eder. Aradığını bulamaz.

Sefer-der-vatan hali; Nur'da uzun bir arayışa, vetireye dönüşürken, babası bu duruma mana veremez. *“Birine bağlan gitsin.”* diyerek, bağlanmayı sathî bir bilinçle yorumlar.

En sonunda aradığını Karaman'da, Virane Tekkesinde bulur. Virane Şeyhi Beşir Efendi'ye intisap eder. Aşkın yurtsuzluk halini, buraya yerleşerek aşmaya çalışır. Tekke hayatına, tabiatla mündemiç hale gelmeye ayak uydurur. Fakat bir senenin sonunda buradan da ayrılma vakti gelir, eve döner. Yalnız bu sefer, Nur'un eve dönüşü, Heidegger'in *“Eve dönüş ötekiliğe geçiş”* cümlesiyle birleştirilebilir. Zira kapanmış, abdestsiz dolaşmamayı şiar edinerek geri dönmüştür. Giden Nur'la özdeş değildir artık. Şeyhine intisap etmeden önceki, cevapsız sorularla yaşadığı ontolojik problemi yoktur.

Dönüşünden sonra, Sinan'ın böbrek yetmezliği çeken kardeşine, böbreğini vermek ister. Böyle bir mesuliyet hareketi göstermesi bize, Topçu'nun irade meselesini derinden kavradığını, vurguladığımızı hatırlatır. Ameliyat gerçekleşir, her şey normale dönerken; mistik yorumlarla Hakk'a yürüyüşü anlatılır. *“Nur, Nur ol[ur].”*

Nur aşkın yurtsuzluk hissinden kurtuluşunu, teolojik açıdan asıl yurda yürümesiyle gerçekleştirmiştir, yorumunda bulunabiliriz. Topçu'nun irade meselesiyle, mesuliyet şuuruna da atıfta bulunulan bu kitapta, Nur'un böyle bir mesuliyeti yüklenmesi bize Topçu'nun;

“Âlemi kurtarmak kendini kurtarmaktır. Hakikî kurtuluş kurtarıştır. Kurtaran insan dar ferdiyetinin ve onun bekçisi olan cemiyetin üstünde, ötesindedir, ferdiyete ve cemiyete cihat açmıştır. Biz bu insana şahsiyet sahibi insan diyoruz.”

cümlesini hatırlatır.

Mustafa Kutlu'nun, Nur adlı hikâyesinin kahramanı olan Nur'da var olan aşkın yurtsuzluk hissiyatı ve bu hissiyatı tasavvufî istilâh olan sefer-der-vatan olarak da adlandırdığımız mürşid arayışıyla ve aradığı mürşide intisap etmeyle aşma durumu; Nurettin Topçu'nun aşkın yurtsuzluk ve bunu yine aynı yolla aşma durumundan mülhemdir, iddiasında bulunamayız. Sadece, Topçu'nun şahsında

gerçekleştiğini, tafsilatıyla anlattığımız bu halin; Kutlu 'nun hikâyesinin kahramanına yansıtılmasıyla benzerlik göstermesine, dikkat çekmek istedik. Tabi ki Topçu'da var olan aşkın yurtsuzluk durumu ve bunu tasavvufia aşma hali, daha derinlikli ve felsefî altyapısı olan açılımlara sahiptir.

Kutlu hikâyelerindeki, Topçu'daki bu hissiyata benzerlik gösteren bir başka kahraman İlhan'dır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, İlhan; *Ya Tahammül Ya Sefer*'de davaya bağlı olup da makam-mevki, hırs-iştihâ için davadan yıl'anların var olduğu çevrede, iradesiyle onlara katılmayan *dava deliler*indedir. Dolayısıyla kendini, etrafındaki uyum sağlamaktan kaçındığı bu insanların mekânına da ait hissetmez. Aşkın yurtsuzluk hali yaşar. Buna çare olarak en sonunda tabiata sığınır. Fakat insanın doğayı tahrip ettiğini görünce, burada da zemin bulamaz. "*Ne tabiat parçası, ne çiftlik hayali. Ne kaçıp gitmek, ne ekip biçmek. Sefer de içimde, tahammül de*"³¹⁷ diyerek yurtsuzluk bilincini ve yurtsuzluğu aşma halini ifade eder. Aşkın yurtsuzluğun girdabında hikâye son bulur.

Fakat İlhan karakterine daha sonra, Sır adlı hikâye kitabında da rastlarız. Bu defa, yurtdışına çıkmış ve yurda dönmüş olduğunu okuruz. Aşkın yurtsuzluk halini yurtdışında da bulamayan İlhan, Topçu'nun yaptığı gibi bu durumu, tasavvufa yönelerek aşmayı planlar. Sır'da şeyhe varıp, danışmayı düşünse de, intisap ettiği şeyhi çoktan sırrolmuştur. Fakat İlhan'ın da gidiş yolunun, Topçu'yla, Nur'la benzeştiğini görürüz.

Hülâsa; Topçu'nun şahsında ve Kutlu'nun Nur ve İlhan adlı kahramanlarında, aşkın yurtsuzluk halinin yaşandığını ve bu halin de tasavvuf yoluyla ve ulûhiyete yönelmekle aşıldığını gördük. Dolayısıyla Topçu'nun şahsında yaşadığı, Kutlu'nun Nur ve İlhan karakterlerinde, hikâye halinde kendini gösteren; aşkın yurtsuzluk halinin doğurduğu ıstırabın, İslamiyet'in ışığında ve tasavvufun yolunda aşılabileceği, yorumunu yapabiliriz. Topçu'nun sık sık belirttiği ve Kutlu'nun hikâyelerinde ayrılmadığı nokta; modern hayatın sıkıntılına, İslamî perspektiften çare aramaktır.

---

³¹⁷ Mustafa Kutlu, *Ya Tahammül Ya Sefer*, s.124.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA MUSTAFA KUTLU HİKÂYELERİNDEKİ; İKTİBASLAR, TELMİHLER, İLHAMLAR

Tezimizin başlığını sağlamlaştıran, sağlamasını yapan, kanıtlarıyla ve delilleriyle temellerini oturtabileceğimiz alan; “*Nurettin Topçu Düşüncesi Bağlamında Mustafa Kutlu Hikâyelerindeki; İktibaslar, Telmihler, İlhamlar*“ bölümü olacaktır. Bu bölümde Kutlu hikâyelerindeki; Topçu’nun eserlerinden ve düşüncelerinden yapılan iktibasları, ilhamları ve Topçu’nun isminin bizzat geçtiği yerleri tespit edebileceğiz.

Mustafa Kutlu hikâyelerindeki Topçu eserlerinden ve düşüncelerinden yararlanılan iktibasları, ilhamları, telmihleri; Metinlerarası İlişkiler kuramının adı altında da inceleyebiliriz. Zaten iktibas, ilham, telmih adlandırması altında incelediğimiz bu kavramların çağrışımı; Metinlerarası İlişkiler kuramının teknikleri çerçevesine de girebilir. Kutlu hikâyelerindeki, bu kuramın varlığına binaen yapılan çalışmalar da mevcuttur.³¹⁸ Nurettin Topçu ve O’nun düşüncesi bağlamında da Kutlu hikâyelerine baktığımızda; hikâyelerdeki Topçu düşüncesinden yapılan ve Metinlerarası İlişkiler tekniklerine girebilecek; alıntıların, anıştırmaların ve göndergelerin varlığını ispatlayabiliriz. Fakat, böyle bir kuramın altında yapılacak olan inceleme, tezimizin sınırları dışarısına çıkacaktır. Bu nazarla yapılacak olan inceleme, başka bir çalışmanın ereği ve metodu olacaktır.

Biz ise bu bölümde, bir kurama bağlanmadan; Mustafa Kutlu hikâyelerindeki Nurettin Topçu düşüncesinden yapılan iktibaslara yani alıntılara yer vereceğiz. Topçu düşüncesinin, Kutlu hikâyelerinde ilham yoluyla yer edinmesine dikkatleri

---

³¹⁸ Bu çalışmalar için bkz; M. Fatih Andı, “Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu’nun Bu Böyledir İsimli Eseri”, Hikayenin Bugünü Bugünün Hikâyesi: 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Haz: M.Fatih Andı, Ömür Ceylan, İstanbul, Ümraniye Belediyesi, 2007, s.72. ; Lale Qasımova, Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu’nun Beşlemesi”, (çevrimiçi), http://turkoloji.cu.edu.tr/html/lq_metinlerarsi_iliskiler.htm.

çekerken; bu ilhamların hangi alanda, boyutta ve şekilde olduğunu inceleyeceğiz. Bunun yanı sıra, Kutlu hikâyelerinde; Topçu'nun isminin bizzat geçtiği yerleri ve Topçu'nun eserlerinin isminin geçtiği yerleri tespit edeceğiz. Telmih kavramının muhtevasına ve ereğine giren bu bölümle birlikte; Kutlu hikâyelerindeki Topçu düşüncesinin etkisini, yansımaları doğrudan görerek, tezimizin savını sağlamlaştırmış olacağız.

3.1. İKTİBASLAR

Kelime anlamı olarak, ödünç alma manasına gelen iktibas; edebî sanat olarak da kullanılır. Şiir, nesir, ayet yahut hadislerden alıntılanan cümlelerin; bir başka metne yerleştirilmesi anlamına gelen iktibasa, alıntı da denilebilir. Genellikle “ayraçlarla” yahut *italik yazı tipiyle* alıntı yapıldığı yazar tarafından okuyucuya bildirilse de; bu işaretleri, emareleri saptamak, iktibas olduğunu anlamak ve kaynağının nereden olduğunu saptamak; okuyucunun okuma edimine ve birikimine bağlıdır. İktibasın, alıntının kaynağının saptamasını yapmaktan başka, metin içerisindeki anlamsal özelliğini bulmak da okuyucunun bilgi birikimine bağlıdır.

Bir metinden yapılan iktibasın, intihal olduğu yargısına varmak gibi bir sakıncası da vardır. Fakat bir metinden iktibas yapan bir yazar; bu alıntıyı kendi metni içerisinde yeniden yazma yoluna giderek, kendi metnine dâhil eder. Böylece metin zenginleşmiş, ikili okumalara müsait zemine yerleşmiş olur.

Mustafa Kutlu da, hikâyelerinde ayetlerden, hadislerden, şiir ve nesir türüne ait muhtelif eserlerden iktibaslar yaparak; metnini zenginleştiren, okuyucuyu farklı mecralara yönlendiren yazarlardandır.

İktibas başka yapıtlardan alınarak yeniden yazıldığı durumlarda ayraçlarla yahut italik yazıyla belli edilirken, yazarın kendi eserlerinden yaptığı alıntılarda böyle ayırttırmaya gitmesine gerek yoktur. Yazarların öz metinlerinden yaptıkları öz alıntılar yöntemine Mustafa Kutlu da sıklıkla başvurur.

Bu durumun varlığına örnek olarak; daha önce *Hareket Adamı* bölümümüzde bahsettiğimiz gibi, Ya Tahammül Ya Sefer adlı hikâye kahramanı olan İlhan'ın *Sır* adlı hikâye kitabında *Satılık Huzur* bölümünde, tekrar gözüktüğünü ve ana hikâyeye bağlandığını gösterebiliriz. Ayrıca *Satılık Huzur* bölümünün ilk iki sayfasının hiç değiştirilmeden, *Huzursuz Bacak* adlı hikâye kitabının ilk bölümü olan “*Siz Bu Hikayeyi Daha Önce Okumuştunuz*” bölümüne alıntılandığını, da tekrar bu bölüm altında zikredeceğiz. Kutlu'da buna benzer örnekler oldukça çoktur. Burada verdiğimiz örneklerdeki kahramanların, Nurettin Topçu'nun idealize ettiği *davanın yılmaz erleri* olduğunu ve davanın tefessüh edilmesi sonrasında yaşanan buhranlara sahip olduklarını tekrar vurgulayalım ki, Nurettin Topçu bağlamındaki alıntılarını izini sürebilelim. Kutlu'nun eserlerindeki öz alıntılarının örneklerini tespit edilmesini bu iki örnekle sınırlandıralım. Zira bunları tespit etmek bizim araştırmamızın konusu olmadığından sadece değinmekle iktifa edeceğiz.

Mustafa Kutlu'nun en çok Nurettin Topçu düşüncesinden iktibas yaptığı hikâyesi Ya Tahammül Ya Sefer'dir. Zira bu hikâye kitabını Nurettin Topçu'ya duyduğu, hürmet ve davasına olan bağlılığı üzerine yazdığını yukarıda zikretmiştik. Dolayısıyla bu eserin bizim tezimiz açısından bir nebze daha kıymet taşıdığını tekrarlayalım. Fakat daha fazla tekrara düşmemek adına, burada Ya Tahammül Ya Sefer'deki Topçu düşüncesinden yapılan iktibaslara, yer vereceğiz.

Yapılan çoğu iktibasların, Nurettin Topçu eserlerindeki kaynağını işaret ederken; bazı iktibasların ise Topçu eserlerinde yer almasa da, ona ait olduğunu belirtmekle iktifa edeceğiz. Topçu eserlerinde kaynağını saptayamadığımız alıntılarının yeri; Kutlu'nun Topçu konuşmalarında müşahede ettiği ve aralarındaki diyaloglarda geçmesi kuvvetle muhtemeldir. Zira bu iktibaslar verilmeden önce; “*Hoca ne demişti? “, O”, “Aziz Dost”* diye, Nurettin Topçu kastedilerek, Topçu'ya ait alıntılarının verileceğine işaret edilir. Bunun yanı sıra hikâyede Topçu'dan yapılan iktibaslar, italik harfle veya tırnak işaretiyle ayrıştırılır.

Hikâyenin daha girişinde Dava delisi Kerim davayı şu sözlerle anar;

Memleketi kurtaracaklardı.

*Buna onlardan çok ben inanıyordum. Hoca ne demişti? “Sizler davanın yılmaz erlerisiniz, bu dava sizlerin omuzunda yükselecek.”*³¹⁹

Nurettin Topçu'nun davaya müntesip olanlar için umut vâdeden seslenişi, tırnak içerisinde verilerek ayrıştırılır. Hoca'dan kastedilenin de, Topçu olduğunu tekrar vurgulayalım.

Hikâye boyunca daha önce davaya müntesip etmiş karakterler, davaya olan özelemlerini mevcut hâllerinden çıkararak maziye gitmeleriyle, Topçu'yu anacak cümleler kurmaları ve Topçu düşüncesinden iktibaslar yapmalarıyla dile getirirler.

Davanın eski savunucularından olan Profesör Asım Bey, davaya olan bağlılığını çoktan unutmuş, oğlu sayesinde ramazanın geldiği hatırlayabilen bir karakterdir. Ama ramazan olmasına rağmen, içkili masalarda bulunmaktan geri kalmaz. Lakin içerisindeki maziye ait hatıraları yüzünden huzursuzluk yaşar. Bu içkili sahnelerden birinde aklına; Akif'in “*Artık gidiyor: Hakk'a varan bir yolu tutmuş.*”³²⁰ mısraı gelir. Hatırına gelen bu mısraya şaşırır ve “*Hay Allah! Nereden geldi bu mısra? Medresenin revrakları arasından mı? Derneğin küçücük toplantı salonundan mı? Yoksa Firuzaga Mescidi'nin son cemaat yerinden mi?*”³²¹ diyerek Hakk'a varan yoldan ne kadar uzaklaştığını gösterir. Çünkü “*hak yolcusu için taşınacak yük pek ağırdır.*”³²² ve Profesör Asım bu yükü artık taşıyamaz.

Nurettin Topçu'nun da Mehmet Akif kitabında alıntılacağı bu mısralardan sonra, Profesör Asım'ın hatırına Nurettin Topçu gelir. “*Karlı kış geceleri. O'na gittiklerinde, Erzurumlu Yunus. Arapkirli Osman. Teravihi mutlaka bir Selatin camide kılıp, daha sonra O'na gittiklerinde. Evet, O'nun sesi bu.*” Topçu'dan “O” olarak bahseder ve bu bahsin ardından Topçu'nun ; “*Bizim hareketimiz, mesuliyet hareketidir: davamız hayata uymak değil, hayatımızı Hakk'a uydurmaktır.*”³²³ cümlesi italik harflerle alıntılanır.

³¹⁹ Mustafa Kutlu, **Ya Tahammül Ya Sefer**, s.18

³²⁰ Mehmet Akif Ersoy, **a.g.e.**, s.301..

³²¹ Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.32

³²² Nurettin Topçu, **Mehmet Akif**, s.73.

³²³ Bu iktibasın Nurettin Topçu'daki ve Mustafa Kutlu'daki kaynağı için; Nurettin Topçu, **Yarımkı Türkiye**, s.17 ; Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.32.

Profesör Asım Bey içki sofrasında davayı ve Nurettin Topçu'yu hatırlarken, İlhan artık ramazanda yaşanan bu tabloya dayanamaz ve masayı yerle bir eder. Bunun altındaki isyanı anlamaktan yoksun ailesi; onun sinir krizi geçirdiğini düşünerek, İlhan'ı Asım Bey'in davadan arkadaşı olan Doktor Ayhan'a götürüler. Asım Bey bu muayenehanede de Topçu'yu ve dava yıllarını hatırlamaya devam eder. Ayhan'ın dava yıllarındayken yaptığı ve yapmayı planladığı hizmetini hatırlar.

*“Yüreklerinde davanın gittikçe alevlenen ateşi. Mefharet'le İclal kadın doğuma, Hüseyin iç hastalıklarına, daha kimler. Hastane kapılarında bekleyen kimsesizler, yoksullar. Çilekeş Anadolu insanı. Onlara yardım eli uzatacaklardı, bütün güçleriyle onların uğrunda çalışacaklardı, **memleketin yaşama zevkini bırakıp yaşatma zevkine gönül veren...**”³²⁴*

Bu hizmet aşkı, Nurettin Topçu'nun tasvirini yaptığı davasının hareketlerinde yatar. Hizmetin önce Anadolu'da yapılmasını, böylece kurtuluşa ereceğini salık veren Topçu'nun düşüncelerinin aynen alıntılıandığı kısımlar, düşünürün eserinde şu cümlelerde yatar:

‘Yarınki Türkiye'nin kurucuları, yaşama zevkini bırakıp yaşatma aşkına gönül verecek, sabırlı ve azimli, lakin gösterişsiz ve nümavyişsiz çalışan, ruh cephesinin maden işçileri olacaktır.[...] Hünerleri hep fedakârlık olan bu hizmet ehli gençler, hizmetlerinin mükâfatını da hizmet ettikleri insanlardan beklemeyecekler, sonsuzluğa sundukları eserin sesinin akislerini yine sonsuzluktan dinleyeceklerdir. [...]Ve onların eseri olan yarınki Türkiye, şu temellerin üzerinde kurulacak: Anadolu'nun toprağından kaynakayan bir kan, cemaat için harcanan emek, bin yıllık bir tarih, otoriteli bir devlet ve ebedi olduğuna inanmış bir ruh.’³²⁵

Asım Bey bu muayenehanede adeta “ kalkmış, kanamış bir yara içinde[dir] ve ibarenin ezberinde kalan parçalarını hatırl[ar].

“Cihadımız fikir ve ruh cephesinde yapılacaktır. Mektebimiz ve devletimizle, hukukumuz ve ahlakımızla, ilmimiz ve sanatımızla bizim benliğimizin mimarı olacak güzide, fedakâr bir zümrenin mektepleşmesi zamanı gelmiştir. Siyaset, ticaret, şöret ve muvaffakiyetlerle gündelik hareket endişelerinden çok uzaklarda çalışan, sanki hayatımızın

³²⁴ Mustafa Kutlu, a.g.e., s.43

³²⁵ Nurettin topçu, **Yarınki Türkiye**, s.16.

maverasında hazırlıklarını yapan bir hareket ordusunun fikir fedailerini bu davayı ancak başarabilirler."³²⁶

Nurettin Topçu'nun *Yarınki Türkiye* adlı eserinden aynen yapılan iktibaslar, şimdiye kadar Profesör Asım'ın davanın eski günlerini hatırlamasıyla iç dünyasında olan hesaplaşmayla beraber verilirken; Bakan Yunus'un da siyasetteki durumunun anlatıldığı satırlarda bu iktibaslara yer verilir. Siyasete henüz atılan Yunus, partinin il başkanı tarafından davada bulunduğu hasebiyle uyarılır. İl başkanı olan siyasetçi Yunus'a ; *"Birtakım nesli tükenmiş adamlarla iş tutmaktan vazgeçin Yunus Bey, kendinize yazık ediyorsunuz, memleket sizlerden hizmet bekliyor, gençsiniz, zeki, kabiliyetli, bilgili ve çalışkansınız..."* ³²⁷ diye telkinlerde bulunur. Nesli tükenmiş insanlar ibaresi, Yunus'un zihninde yer eder. İl başkanı, hizmetin parti kanadıyla verileceğinin vurgusunu yapsa da; eskiden *nesli tükenmiş adamlardan* biri olan Yunus, gerçek hizmetin davada nasıl yer ettiğini bilir ve zihninden Nurettin Topçu'ya ait düşünceleri geçirir.

"Anadolu'nun Kurtuluş Savaşı ruh cephesinde henüz yapılmadı... Henüz yerlerde sürünen Türk-İslam ruhunu tutup da kaldıracak olan irade... - Acaba böyle miydi?- İlim ve ahlâk, hak ve adalet uğruna girişeceğimiz bu cihat... Millî hayat bir mazinin derinliklerinden gelerek istikbale doğru akan bir nehir gibidir..."

*Yeni neslin velisi olacak zihniyet, gençliğine bir ruh gençlikte aşılacak ahlak kahramanlarını yaratabildi mi? Yüksek kürsülerden güzel şeyler söyleyen mürşitlerin gençlikte doğmasını istedikleri imanın mahiyetine dair bu güne kadar bir kelime öğrenilemedi. Neslimizin nasipsizliği, aradığının ne olduğunu tanıtacak bir mürşide rastlamayışı olmuştur... Memleket gençliğinin hangi ellerin hatası yüzünden asırlardan beri nasıl çorak ve akıbeti meçhul yollarda, ne gibi gafletlere... Duygu ve ideal sahasında sahipsiz bırakılmış Anadolu çocuklarını, Anadolu'nun yanık bağrında bir bayrak altında toplanmaya çağırıyoruz".*³²⁸

Bakan Yunus'un zihninde hatırlanmaya çalışılan bu iktibaslar, *Yarınki Türkiye* kitabından kesik kesik parçalar halinde aynen alıntılanmıştır. Eserden birkaç cümle aktarıldıktan sonra "Acaba böyle miydi?" diyerek Bakan Yunus'un hatırlamaya çalıştığı izlenimi verilir. Kesitler arasına üç nokta da konarak ayrıştırılır.

³²⁶ Bu alıntının Nurettin Topçu ve Mustafa Kutlu'daki kaynağı için; Nurettin Topçu, **a.g.e.**, s.16; Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.43

³²⁷ **A.g.e.**, s.82

³²⁸ Bu alıntının Nurettin Topçu ve Mustafa Kutlu'daki kaynağı için; Nurettin Topçu, **a.g.e.**, s.11; Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.83

Bakan Yunus bu cümlelerle adeta il başkanına hizmetin nasıl yapılacağını yanıtlar. Ardından bu “*hizmetin nasıl, ne ile, kim ile*” yapılacağını cevabını da, zihninden Nurettin Topçu cümleleriyle yanıtlar.

“Evvla insana kıymet vermemiz lazımdır. Kur’an-ı Kerim’in insanı eşref-i mahlûkat sayan hükmüne hürmetten başka kurtarıcı yolumuz yoktur. Aynı zamanda bir ahlak eğitime kuvvetle başlamak lazımdır. Devrimiz makine gıcirtısının ahlak ilahilerini susturduğu devirdir. Bizim ahlakımız hürmet, hizmet ve merhamet prensiplerini kendinde birleştiren aşk ahlakıdır, diye heyecandan boğulacak sesiyle – gereken cevabı- kendisine vermişti. Önce insan yetiştirilecekti.”³²⁹

Davanın Kur’an-ı Kerim ışığında ahlaka, hizmete, hürmete ve merhamete riayet ederek yapılacağını vurgulayan bu cümleler; Topçu’nun *Ahlak Nizamı* adlı eserinden iktibastır. Fakat Mustafa Kutlu bu cümleleri, Hoca’nın ağzından dinlediğini de iktibasın sonuna; “*diye heyecandan boğulacak sesiyle – gereken cevabı- kendisine vermişti*” cümlesini not düşerek vurgular.

Nurettin Topçu’nun eserlerindeki yazıların çoğu; konferanslarındaki konuşmalarının makale haline getirilip yayımlandıktan sonra, Dergâh Yayınlarının sayesinde derlenip kitaplaştırıldığından mütevellittir. Dolayısıyla Kutlu tarafından bu iktibasın, kitaptan okunmadan evvel sözlü olarak işitildiği de kuvvetle muhtemeldir. Bu ibare, bize hem Kutlu’nun müşahede ettiği sözün iktibasını yaptığının tahminini yürütürken; hem de Bakan Yunus’un zihninden de olsa, Topçu’nun il başkanına, *heyecandan boğulacak sesiyle gereken cevabı* verdiğini, tahayyül etmemizi sağlar. Fakat Bakan Yunus da bizim gibi tahayyül etmenin dışına çıkamayacak, harekete geçip zihnindekileri söyleyemeyecek ve siyasetin içerisinde benliğini yitirecektir.

Mustafa Kutlu’nun davasından vazgeçenleri, vazgeçmese de davaya ait zemin bulamayanları anlattığı bir diğer hikâye kitabı da, Huzursuz Bacak’tır. Bu hikâyenin içerisinde Nurettin Topçu’ya ait doğrudan iktibaslar olmasa da dolaylı olarak Nurettin Topçu’ya ve düşüncesine götürür.

---

³²⁹ Bu iktibasın Nurettin Topçu ve Mustafa Kutlu’daki kaynağı için; Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı.**, s 31; Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.84.

Huzursuz Bacak'ın ilk hikâyesinin ismi; “*Siz bu hikâyeyi daha önce okumuştunuz*” dur. Hikâyede yazar, -daha önce de fikrî arka planı ağırlıkta olan kitaplarında gördüğümüz gibi – bunlara misal olarak “*Ya Tahammül Ya Sefer, Yokuşa Akan Sular*”- fikrî meselelere yoğun bir şekilde yer verir. Dolayısıyla hikâyeye başlamadan evvel böyle bir başlıkla karşılaşmak bizi, yazarın daha önceki hikâyelerinde ele aldığı; endişelere, davalara, kahramanlarının psikolojilerine götürür. Diğer hikâyelerin ereğine bütüncül bir şekilde baktığımızda böyle bir yorumu yapmak mümkün olurken, aslında “*Siz bu hikâyeyi daha önce okumuştunuz*” cümlesinin somut manası, hikâyenin ilk iki sayfasının Sır adlı hikâye kitabındaki *Satılık Huzur* adlı bölümün aynen alıntılanmasıdır. *Satılık Huzur* adlı hikâyeye *Ya Tahammül Ya Sefer* adlı hikâyeye kitabının kahramanı olan İlhan'ın, tıpkı *Huzursuz Bacak* hikâyesinin kahramanı olan Ömer Faruk gibi, yurtdışındaki tahsilinden sonra ülkeye gelişiyle yaşadıklarını anlatır. Böylece yazar bize bu iktibasla, davanın yılmaz erlerinden olan her iki kahramanın yurtdışından geldikten sonra yaşadığı ait olamama sendromunun aynılığını, aynı hayal kırıklığının kaderini vurgular.

Yazarın, yukarıda da değindiğimiz gibi, *Satılık Huzur*'dan bu kadar uzun iktibas yapması tesadüf değildir. Çünkü Ömer Faruk da İlhan gibi aynı kaderi paylaşarak; yurtdışından dönmüş ve bağlı bulunduğu değerlerden eser kalmayan memleketinde, bocalamanın eşiğine düşmüştür. Üstelik her iki kahramanın da, bağlı bulunduğu dava aynıdır. Her iki kahraman da ülke sorunlarına sathi değil külli çözüm bulacak fikir adamlarının özlemine, gereksinimini duyar. Hatta biraz daha özelleştirerek; her iki kahramanın barındığı hikâyelerde yapılan iktibasların ve ilhamların izlerini sürersek; bu fikir adamının Nurettin Topçu olduğunu söyleyebiliriz. Bu savımızı destekleyecek eserlerde geçen iktibaslar, bize doğrudan yahut dolaylı yoldan Nurettin Topçu'yu hatırlatır. Bu yorumumuzu destekleyecek iktibasları daha önceki bölümlerde yaptığımız gibi, ilerleyen bölümlerde tafsilatlı bir şekilde nakledeceğimizden şimdilik bu tespitimizle iktifa ediyoruz.

3.2. TELMİHLER

Bilinen bir hadiseyi, kişiyi, eser ismini, deyişleri metin içerisinde hatırlatma anlamına gelen telmih kavramını; bu bölümde Kutlu hikâyelerindeki Nurettin Topçu ismine yapılan atıfları ve eserlerinin isimlerinin geçtiği yerleri tespit etmek için kullanacağız. Telmih kavramının muhtevası etrafında düşünecek olursak; Mustafa Kutlu hikâyelerinde sıklıkla telmihe başvurulduğunu, muhtelif yazar ve şairlerin anıldığını, hikâyelerde muhtelif eser isimlerinin geçtiğini saptayabiliriz. Bizi ilgilendiren kısım; Nurettin Topçu isminin zikredildiği ve Topçu eserlerinin isimlerine atıflarda bulunulduğu yerleri tespit etmek olacaktır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Ya Tahammül Ya Sefer; Nurettin Topçu için yazılan müstakil bir kitap olma özelliği taşır. Binaenaleyh, en çok bu eserde telmihe başvurulduğu düşünülse de, Topçu'nun doğrudan ismine yahut eserlerinin ismine rastlayamıyoruz. Bunun yerine Topçu bahsinin geçtiği yerlerde “O”, “Aziz Dost”, “Hoca” gibi ifadeler yer veriliyor. İktibaslar kısmında, bu ifadelerin öncesinde ve sonrasında Topçu düşüncesinden yapılan iktibasları saptadığımızı göz önünde bulundurursak; “O, Aziz Dost, Hoca” gibi hitapların, Nurettin Topçu'yu hatırlatan telmihler olduğu kanısına varabiliriz.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde Nurettin Topçu isminin geçtiği ilk ve tek yer Nur adlı hikâye kitabıdır. Topçu'yla aralarındaki bağlılığın boyutunu anlattığımız yazarın; sadece bir yerde doğrudan Topçu'yu ismiyle anmasının nedenini ise, O'na duyduğu hürmete bağlıyoruz. Topçu'nun isminin anıştırma yoluyla geçtiği yerlerde, kullanılan sıfatlar hürmete, saygıya binaen olmuştur.

Nur adlı hikâye kitabında Sinan Nur'a irade meselesi hakkında bilgiler verirken; Nurettin Topçu'nun ismini zikrederek, Topçu'nun konuyla ilgili fikirlerini aktarır. Daha önce, alıntılatacağımız kısmı tekrar zikretmiştik. Burada bizi ilgilendiren husus yazarın *telmihle* hem Nurettin Topçu'nun ismini doğrudan zikretmesi hem de Topçu'nun eserinin ismi olan *İradenin Davası* adlı kitaba atıfta bulunmasıdır. Sinan Nur'a;

- *Türkiye'nin önemli düşünürlerinden Nurettin Topçu Bey'in “İradenin Davası” diye bir kitabı var onu okumalısın.*

diyerek hem Nur'u hem de okuyucuyu *İradenin Davası* adlı kitaba yönlendirir. Burada dikkatimizi çeken bir diğer husus, Yazar; Sinan'a Nurettin Topçu Bey dedirterek, yine hürmet duruşundan ayrılmadan hocasını zikreder. Kutlu; okuyucuyu ve Nur'u kitaba yönlendirmekle kalmazı kitap hakkında kısa bir özet yapar, böylece Nurettin Topçu'nun da irade meselesi hakkındaki fikirlerini yansıtır.

- **Nurettin Bey**'in irade meselesini ele alışının bu tartışma tarzıyla irtibatı azdır. Ona göre irade bir ferdiyet/ şahsiyet (ben) olma yolundaki Allah'a sonsuzluğa namütenahiye doğru hareketini sağlayan bir işleyiş ve atılıştır. Kelamın iradeyi ikiye ayırma yorumuna karşı çıkar. İrade- i cüziye diye bir şeyden bahsedilecekse eğer bu ancak irade-i külliye içine dâhil olmak, bunun için mani olucu bütün kademlere isyan etmek, onları aşmak ve irade-i külliye/ tek irade içinde erimek, böylece orada var olmak istikametinde çalışan bir iradedir. Bunu ne kadar yapabilirse o kadar iradeli (ben) olacak, o kadar ilahi iradeye katılacaktır.³³⁰

Mustafa Kutlu hikâyelerinde Nurettin Topçu ismini bir daha geçirmese de; Topçu'nun Doktora tezinin Türkçe'ye tercümesi olan *İsyan Ahlakı* adlı kitabına, Huzursuz Bacak adlı hikayesinde telmihte bulunur. İsyan Ahlakı kavramı Topçu'ya özgü bir kavram olup, hareket felsefesinde mülhemdir ve Topçu'yla özdeşleşmiştir.

Huzur Bacak adlı hikâye kitabında genç akademisyen olan Ömer, "kalkınma meselesi" hakkında yapılacak olan bir konferansa katılır. *Bir tebliğ sahibi profesörün* gelmemesini fırsat bilerek, *korsan bir tebliği* sunmak üzere kürsüye çıkar. Kalkınma ve ilerleme hakkında konuşmacılara çözüm önerilerini sıralar. *Hareket adamı* bahsimizde bu çözüm önerilerinin, Topçu düşüncesiyle ne ölçüde uyduğuna nakletmiştik. Burada kahraman, dördüncü problem diye zikrettiği hareket eksikliği kısmında, çözümün "**isyan ahlakı**" ndan geçeceğini savunur.

"Dördüncü problem hareket eksikliği. Özgün fikirlerimiz olmasa da çok konuşuyor, az iş yapıyoruz. İş yapmak mesuliyet getiriyor. Bir bakıma mesuliyetten kaçıyoruz. Mesuliyet bir "**isyan ahlakı**" ister. "**İsyan ahlakı**" konusu uzun bir meseledir, şimdilik buna girmiyorum."³³¹

³³⁰ Mustafa Kutlu, **Nur**, s.130.

³³¹ Mustafa Kutlu, **Huzursuz Bacak**, s.108.

Aslında yazar “İsyan Ahlakı” kavramına atıfta bulunsa da konuşmacının ağzından, İsyan Ahlakı kitabının ve düşüncesinin kısa bir özeti yapar. Böylece kitabın ismine telmihte de bulunur. Meselenin uzun olduğunu da bildirerek, aslında okuyucuları ve dinleyicileri kitaba yönlendirir. “**“İsyan ahlakı”** konusu uzun bir meseledir, şimdilik buna girmiyorum” derken *İsyan Ahlakı* isminin yahut kavramının ayrıçlarla ayrıştırılması, bu isme yapılması istenen vurgu maksadıyladır da, diyebiliriz.

Zaten kahraman son problem olan dertsizlikten bahis açarken de İsyan Ahlak’ı kitabındaki ve genel bir çerçeveye Topçu düşüncesindeki fikirlere, eleştirilere, çözüm önerilerine, telmihte bulunur.

“Son problem dertsizlik.Milleti, insanlığı alakadar eden “büyük meseleler” artık fertleri harekete geçirmiyor. İdealsiz hesapçılıkla iyi iş kotarabilir, fakat büyük organizasyonlar kuramayız!”

derken aslında yazar Topçu’nun mustarip olduğu; milletin insanlığın dertleriyle alakadar olmaması, hareketsiz kalması – ki bu kavramın Topçu düşüncesiyle ne kadar hemhâl olduğunu bildiğimizden özellikle seçilmiş bir kelime olduğunu savunuyoruz.-, idealsiz insanlar olarak yaşanılması, meselelerini dile getirir. Huzursuz Bacak adlı hikâye kitabının ilerleyen sayfalarında, kahraman ülkesine döndükten sonra eskiden bağlı bulunduğu değerlerin yitimine şahitlik ederken, yeni durumda kendine bir yer edinemez ve İstanbul’da dolaşırken aradığı şeyin tekrar İsyan Ahlak’ında yattığını hatırlatır.

“Neden kendimi İstanbul’a vurdum.

Ne arıyorum bu sokaklarda?

“Bir umut, bir fikir, bu şehri kuran ve asırlarca yaşatan o ruhtan bir esinti. Hikayenin işaret ettiği ipucu. Açıkçası “isyana ahlakı”nın kenarda köşede kalmış, hala sönmemiş kıvılcımı.”³³²

---

³³² A.e. , s.121.

Böylece İsyân Ahlakı'na yapılan bu telmihi, hikâyenin ilerleyen sayfalarında da buluruz. Bu meseleye daha fazla değinmeyeceğiz. Zira derinden incelemesine diğer bölümlerimizde yer vermiştik. Bizi ilgilendiren husus ise problem olarak gösterilen meselelerdeki çözüm arayışında, Topçu'nun İsyân Ahlak'ı ruhunun gösterilmesiyle, aynı zamanda eser ismine atıfta bulunulmasıdır. Mustafa Kutlu hikâyelerine genel olarak baktığımızda, olay örgüsü içerisinde kavramlardan ya da kalıplardan bahsederken, aslında o kavramın ait olduğu yerin bir eser ismine telmih olduğunu tespit ederiz.

Bu duruma örnek *Hayat Güzeldir* adlı eserdeki *Çiçek Tefsiri* hikayesinde geçer. Aylardır hastalık korkusu yaşayan kahraman; hastane çıkışında aldığı sonucun müspet olmasının verdiği rahatlıkla, hayata umutla bakar. Her şeyin Allah'tan geldiğine ve dünyanın boş olduğuna, bir kez iman eder. Bir dükkân sahibi olan kahramanımızı, bu umutlarla girdiği dükkânında mal sahibi karşılar ve dükkândan çıkmasını ister. İman dolu olan halet-i ruhiyesiyle canını sıkımsız, teslim olur ve kabul eder. Fakat hırslı olan oğlu kahramanımızla aynı fikirde olmaz. Ve aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“Oğlan sıkıntı ile yükseltti sesini:

-Yahu baba, eller her geçen gün büyüyor, biz küçülüyoruz. Oldu mu yani.

Babası acıyla gülümsedi.

*-Oldu, oldu. **Küçük güzeldir.***

*-Hih! **Küçük güzelmiş.** Ne yani, laf mı bu şimdi.”³³³*

İlk bakışta genel geçer bir ifade olarak görülen ***Küçük Güzeldir*** ibaresinin, aslında hikayenin alt satırları okunduğunda, Ernst Friedrich Schumacher'in kitabının ismi olduğu anlaşılır. Schumacher Küçük Güzeldir adlı kitabında; kapitalist düzenin iktisadî sistemindeki açgözlülük, kazanma hırsı, sınırsız büyüme ihtirası, kanaatten yoksunluk yüzünden meydana gelen krizlere ve insanı göz ardı edip ekonominin yüceltilmesine, eleştirilerde bulunuyor. Kitabın alt başlığında da belirttiği gibi *“Önceliği İnsana Veren Bir Ekonomi Anlayışı”* sunuyor.

---

³³³ Mustafa Kutlu, **Hayat Güzeldir**, s.21.

“Modern ekonomik ilişkilerin insanı kıvrandıran çarklarının arasına biraz merhamet ve diğerkâmlık zerk etmenin yollarını arıyor, önerilerde bulunuyor. Schumacher yarı dinsel ve mistik bir tatla insanın açgözlülük ve kıskançlık huylarından arınması gerektiğini söylüyor.”³³⁴

İktisada ahlakı sokmak isteyen Scumacher bu konudaki fikirleriyle, Kutlu'nun *Kanaat Ekonomisi* adlı iktisadî düşüncesiyle benzerlik gösterir. Aslında bu tutum, teslim olmuş imanî bir tutumdur. Tıpkı Çiçek Tefsiri'ndeki kahramanın tutumuna benzer. Onun aksine, olumsuzlanan oğlunun tutumu ise kapitalist sisteme gark olmuş, modern insanın açgözlülüğünü hatırlatır. Bu durumun geniş yorumunu *Romantik Anti-Kapitalizm* bölümünde verdiğimizden, burada derinine inmiyoruz.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde olay örgüsü içerisinde geçen ibarelerin aslında eser isimlerine telmihte bulunulması hususu, öz hikâyelerinin isimlerine telmih yapılmasında da kendini gösterir.

Bu durumu Menekşeli Mektup'taki Postacının karısının, başkasına âşık olmasının anlaşılması üzerine, Postacıyla Kahveci arasında geçen diyalogda görürüz.

“- Kız bu hıyara âşık olmuş. Bütün hikâye bu. Ama aşk dediğin nedir ki?

Postacı :

-Nedir?

Kahveci gülümsüyor, hafifçe eğilerek.

-Muhabbet iki başlı olacak arkadaş. Tek taraflı oldu mu sakat. Kara sevdaya girer.

-Çaresi?

Hikmetli bir söz söylüyor Kahveci:

“ **Ya tahammül ya sefer**”

Bu kahveci az adam değil, şu sönmüş tekkenin ihvanındandır belki. Postacı ibareyi tekrarlıyor:

“ **Ya tahammül ya sefer**”

Kendini yokluyor ardından, içini araştırıyor, ben de ikisi de yok. Demek ki ben de aşk yok. Peki ne var ben de? **Ben bir hiçim.**”³³⁵

³³⁴“Küçük Güzeldir”,<http://www.derindusunce.org/2011/10/26/kucuk-guzeldir-ernst-friedrich-schumacher/>, (çevrimiçi)

³³⁵ Mustafa Kutlu, **Zafer Yahut Hiç**, 7.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.59.

Menekşeli Mektup'taki bu diyalogda, Ya Tahammül Ya Sefer adlı kitabın olay örgüsüne ait bir iz bulunmasa da, kitabın adına telmihte bulunulur. Yazar; Kahvecinin Postacıya çözüm olarak sunduğu iki yolu, Postacıya içinde tekrar ettirerek telmihi pekiştirir. Fakat Postacı iki çözümü de kendinde bulamaz ve şu sonuca varır: *Ben bir hiçim*. Bu cümle bize, Kutlu'nun *Zafer Yahut Hiç* adlı kitabının adını hatırlatır. Her iki yolu da kendinde bulamayan Postacı, "Zafer" kazanamaz yani "Hiç" olur.

Üstelik *Zafer Yahut Hiç* üzerinden yapılan ilk telmih de bu değildir. Bizzat kitabın ismi *Abdülhak Hamit'in Eşber* adlı tiyatrosunun son cümlesinden alıntılanmıştır. Bunu yazarın kendisi, *Zafer Yahut Hiç*'in arka sayfasında bildirir.

"Makedonya kralı İskender, Dara'yı yendikten sonra doğuda ilerlemektedir. Dara'nın kızı Rukzan hüviyetini gizleyerek Pencap hükümdarı Eşber'in sarayına sığınır. Eşber'in kızkardeşi Sumru, İskender'i görmeden ona âşık olmuştur. Gizlice buluşan ve sevişen Sumru ile İskender arasında gidip gelirken Rukzan da İskender'i sever. İskender Sumru'nun bütün ricalarına rağmen Pencap ülkesine yürür. Sumru sevgilisine söz geçiremeyince ağabeyini bu savaştan vazgeçirmek ister ancak Eşber halkına karşı sorumlu olduğunu bilir. Savaşır ve bir hain sandığı Sumru'yu öldürür. Bu haber İskender'e ulaşınca kiral kendisine engel olmak isteyen Rukzan'ı atıyla çiğneyerek geçer. Pencap düşer, Eşber zincire vurulur. Eşberin kahramanlığına hayran kalan İskender onu serbest bırakır ve kılıcını geri verir. Kılıcı alan eşber intihar eder. Etrafı Eşber'in, Sumru'nun ve Rukzan'ın cesetleriyle çevrili olan İskender, bunun manasını hocası Aristo'ya sorar. Eser Aristo'nun cevabı ile biter:

-Zafer yahut hiç!"

Zafer Yahut Hiç'i okuduğumuzda, arka kapakta özeti verilen *Eşber*'le sathi bir bağlantı kurmakla yetiniriz. Fakat Nurettin Topçu'nun *Ruh Kuvveti* adlı makalesinde, *Zafer Yahut Hiç*'in altında yatan yorumu okuduğumuzda, bu alıntının sadece *Eşber* üzerinden yapılmadığını anlarız.

Çeşitli sebeplerle şehirde tutunamayan kahramanların Tepeköy'deki hikâyesini anlatan *Zafer Yahut Hiç*'te, başat iki olgu vardır. Biri kahramanların içten içe besledikleri aşk, diğeri de köy kent meselesidir. Şehirden kaçanlar, şehirleşmeyi burada da bulurlar. Hikayenin sonunda ise Oya öğretmene âşık olan Komser Bulut;

hırsına, öfkesine yenilerek harekete geçer. Gözdağı vermek için kasabanın belalı tarafından kaçırılan Oya öğretmen ve Komser Bulut'un oğlu, Komser Bulut'un tez canlılığı yüzünden can verir. “Yaşanan silahlı çatışma gerçek dünyanın acımasızlığını gözler önüne sererken”³³⁶ Nurettin Topçu'nun şu sözlerini hatırlatır:

“Sonsuzluk duygusuna bağlanmayan iradenin bütün zaferlerini ise, Eşber'in sonunda Abdülhak Hamit'in İskender'e cevap olarak Aristo'ya söylediği şu muhteşem sözle anlatmak yerinde olur: “Zafer veya hiç!””

Olay örgüsünde sonsuzluk duygusundan ve imandan bahsedilmese de, sonundaki acı tablo okuyucuya tahammül edememenin, kibrin çıkmazını gösterir. Zira bu cümlelerin ardından da Topçu, kitabın sonunda gördüğümüz tablonun ne için yaşandığını özetler:

“Ruh için bir hastalık olan kibir, hiddet, kin, korku, tahammülsüzlük hisleri gibi menfaat ve kazanç hırsları, bencillik ve üstünlük, şeref ve zafer iddiaları da hep iman yokluğundan ve zayıflığından doğma hallerdir. Sonsuzluk kaynağından ruhlarına kuvvet alanlar yani iman sahipleri bir belâ, bir musibete uğradıkları zaman sabredenler, kendilerine fenalık yapanları affedenler ve her hallerine şükredenlerdir. Onlar hareketlerinde benliklerini ortaya koymazlar.”³³⁷

Topçu'dan yaptığımız alıntıda olduğu gibi, hikâyenin sonunda, Komser Bulut'un kibri, hiddeti, kini, korkusu, tahammülsüzlüğü; Oya'yı ve Bulut'un oğlu Kerem'i kaçıran Kolsuz adlı karakterin menfaat ve kazanç hırsı, bencillik ve üstünlük, şeref ve zafer iddiaları; yüzünden etraf kan gölü³³⁸ olmuştur. Yani sonuç Hiç'tir. Oysa Bulut iman sahibi olup musibete uğradığında sabredenlerden olsaydı ve takviye ekiplerini bekleseydi, gerçek zafere ulaşacaktı.

Kutlu'nun Zafer Yahut Hiç adlı kitap ismi ve içeriğine, hem Eşber'in son diyalogundan alıntılandığından telmihtir hem de Topçu'nun düşüncelerini hatırlattığından Topçu'dan mülhemdir, diyebiliriz.

³³⁶ H. Salih Zengin, a.g.e.,s.83.

³³⁷ Nurettin topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 167.

³³⁸ Mustafa Kutlu, a.g.e., s.199

3.3. İLHAMLAR

Yazar, metni içerisinde başka metinlerden, düşüncelerden, hadiselerden etkilenebilir, etkileşime geçebilir. Bu durum onun metnini besleyen, olağan bir yaklaşımdır. Başka metinlerden, düşüncelerden edinilen ilhamla, eserini zenginleştiren yazar, kendi üslubu ve işleyişiyle, bu ilhamı; metin içerisinde özgünleştirebilir. Metnini iktibas, telmihlerle zenginleştirmekle kalmayarak; muhtelif yazar, düşünce ve eserlerden ilhamlarda bulunarak da, farklı okumalara açmaya olanak sağlayan hikâye yazarlarından birisi de, Mustafa Kutlu'dur.

Bir metindeki ilham kanallarını tespit edebilmek için, okuyucunun kişisel ekin birikiminin zengin olması gerekir. Zira ilham sadece yazın alanında değil metinle resim, müzik, bilim, siyaset, din alanında da yapılır. Böylece çok geniş bir yelpazede aranan metnin mülhem taraflarını, tespit etmek daha da güçleşir.

Kutlu eserlerindeki Nurettin Topçu düşüncesini aradığımız tezimizde, Kutlu hikâyelerinde Topçu düşüncesinden mülhemdir, diyebileceğimiz ibareleri, üslup benzerliklerini, Topçu düşüncesindeki müteradif kavramlara yapılan atıfları, bu bölümde saptayacağız. Dolayısıyla ikinci bölümde de tafsilatıyla benzerlikler, kesişimler, yansımalar bulduğumuz Topçu düşüncesinin Kutlu hikâyelerindeki yerinin, bize sağladığı imkânlar doğrultusunda, bu alanda; *yarım ipuçlarından yola çıkarak* Nurettin Topçu düşüncesinin *bütünü*nü *tamamlamaya* çalışacağız.

Mustafa Kutlu hikâyelerindeki Nurettin Topçu düşüncesinden mülhemdir, yargısına, Kutlu'nun ilk hikâye kitabı olan Ortadaki Adam'da rastlıyoruz. Eserin "Bir Mektup" adlı hikâyesinde geçen alıntılatacağımız kısımda, şehirleşme karşıtlığı ve sosyal değişimden duyulan rahatsızlık vurgulanır.

"Ne oldu bu şehre birdenbire? Yerden biter gibi vahşi binalarla doldu. O güzelim asmalı kahvenin yerinde şimdi yeller esiyor. Her gün sulanıp süprülen, akşam serinliğinde bir ıslak toprak kokusu ile karışık, zümrüt gibi salatalık, tere, maydanoz;

icabı halinde kavun, karpuz, sırık domatesi lüks lâmbası ışıkları altında efsanevi görünüşleri ile pırıl pırıl manavlar. Faytoncu durakları, seyyar esnaf tablacılar.

*Silindi. Hem de farkında olamadan. Arsalar borsalar yüz binlere fırladı. Her köşe başında, gözlerinde siyah bant taşıyan bir emlâkçi peyda oldu. **Her sokaktan, pardon,** her mahalleden bir milyoner fişkırrır oldu. Bu şehri inşaatlar istilâ etti.(...) Bir şeyler oldu bu şehre.”³³⁹*

Bu cümleler bize Topçu'nun konuyla alakalı düşüncelerini hatırlattığı gibi kullanılan üslupta da, onun izlerini şu satırlarından sürebiliyoruz.

*“Öyle ya, rahatça yaşıyoruz. Karnımız doyuyor. **Birçoğumuzun altında son model otomobil.** Şöyle böyle birkaç geliri olanların keyfi yerinde. Evimizde radyomuz, buzdolabımız var. Büyük şehirlerde düğünler, ziyafetler gırla gidiyor. Yurdun her tarafında fabrikalar açılıyor. Halk oyunu serbestçe kullanıyor. Üniversitelerimizin sayısı her yıl artmaktadır...Ancak her birinin altında bir facia barınıyor...**Her mahalleden bir milyoner çoktan çıktı ve bu zillet ilerledi.** Şimdi her beldede binlerce sefalet barınırken her köşe başında bir tanesi tüneyerek kendi duygusuz ve arsız saadetleri ile övünen, batının binlerce lüksüne hayran, vicdansız milyonerlerin varlığından nefreti insanlara öğretmek için.”³⁴⁰*

Topçu “*Birçoğumuzun altında son model otomobil.*” diyerek ilerleyen teknolojiyle beraber, ilerleyen vurdumduymazlığımız ve fertler arasında açılan gelir eşitsizliğine, otomobil metaforuyla değinir. Kutlu da tıpkı bu değini gibi hatta daha da trajikleştirerek, *Bir Mektup* adlı hikâyenin devamında “*Her kapının, her yapının önüne bir Mercedes çekildi. Hüsamettin Efendi ile Hacı Kerim Bey lahavleler arasında inip binsinler diye...*”³⁴¹ Topçu'yla aynı mustarip olma durumunu paylaşır. Topçu birçoğumuzun altında otomobil var derken; Kutlu, Efendi'ler dediğimiz klasik yaşantımızdaki insanlarla, Hacı unvanına sahip insanlara vurgu yaparak durumu trajikleştirir.

Bu her iki alıntıdaki düşünce benzerliğinden, üslûp benzeşmesinden, aynı meseleler üzerinde dertlenmekten dem vurarak, bu durumun Topçu düşüncesinden

³³⁹ Mustafa Kutlu, *Ortadaki Adam*, s.75.

³⁴⁰ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.181-183.

³⁴¹ Mustafa Kutlu, *a.g.e.*, s.75.

ilham olduğunu söylesek de; asıl bu tespiti sağlamlaştıracak olan, Kutlu'nun yarı alıntı olarak kullandığı son satırdaki *“Her sokaktan, pardon, her mahalleden bir milyoner fıskırır oldu.”* cümlesinde yatar. Bu cümle Topçu'dan alıntı yaptığımız kısımdaki; *“Her mahalleden bir milyoner çoktan çıktı ve bu zillet ilerledi.”* cümlesiyle benzerlik gösterir. Dolayısıyla anıştırmanın doğruluğunun vurgusunu da, yapmış oluruz. Hatta Kutlu'nun *“Her sokaktan, pardon, her mahalleden...”* diyerek kendini düzeltmesi, Topçu'nun bu çok bilinen cümlesine bilinçli olarak atıfta bulunmak istediğine kanıt olabilir. Hikâyenin alt satırlarını okuduğumuzda ise; Topçu'nun iyimserlikle yaklaşarak her mahalleden çıktığını söylediği milyonerlerin aslında Kutlu'ya göre artık sokaklardan çıktığını düşünmesini söylemek, umarım zorlama bir yorum olmayacaktır.

Yoksulluk İçimizde adlı hikâye kitabında, *maddeye zebun* kalarak zalimleşen, kendine esirler yaratan ve kendi de kendinden güçlü zalimlere esir olan insanların, içlerindeki yoksulluktan kurtulmanın yollarını salık veriyor yazar. Bunu da Süheyla adlı karakterinin dönüşümüyle gözler önüne seriyor. Süheyla'nın değişiminden etkilenen maddeye zebun ve esir olmuş diğer kahraman Engin de, kendi içinde şu sorgulamaları yaşıyor:

*“İnsanları aldatarak, onların saf ve temiz taraflarını kanatıp kirleterek ve katiyen ihtiyaç duymadıkları şeyleri ihtiyaçmış gibi göstererek, yetmeyen paralarını ve mal varlıklarını, giderek haysiyet ve umutlarını çalarak biriktirdiğimiz bu kirli para. İnsanları birbirine yaklaştıran ve yardımlaşmalarını sağlayan bir alışveriş değil bizimkisi. Onları her geçen gün daha bir ezerek, daha bir küçülterek insanlıktan çıkarmak, eşyaya, mahiyeti meçhul eşyalara zebun kılmak... Başka bir seçenek kalmıyor; ya esir olacaksın, ya zorba...”*³⁴²

Kutlu; Engin'in sanrılarında maddeyi yüceltip, ruhu ezen; insanî değerleri umursamadan kazanma hırsının peşine düşen ve bu uğurda maskesizliği şiar edinen insanları olumsuzlar. Bu insanların sonunun ya zorba ya da esir olacağını söyler. Topçu, ‘ya zorba ya esir’ olma durumunu modern insanın çıkmazlarında sıklıkla yineler. Modern dünyanın sunduğu şartlarda maddeye meftun olan insanlar; ya zorba

³⁴² Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde*, 15.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.93.

ya esir yahut hem zorba hem esirdir. Yani Kutlu'nun hikâyesinden yaptığımız bu alıntının son cümlesindeki “*ya esir olacaksın ya zorba*” ibaresi, Topçu düşüncesini anırtır. Bu durum, Topçu düşüncelerinde sıklıkla geçen mevcut şartlardaki çıkmazdır.

*“Biz ne için ve kim için çalıştığını bilen insan istiyoruz. Gözlerini kapayıp vazifesini yapan cemiyet gönüllüsü, köle ahlaki yaşatan bu namuslu adam, bizim için hem bir şüursuz, hem de tehlikeli bir oyuncu, **bir zorbaya esir ve bir esire zorba olabilir.** Bu insan, şuura düşman olduğu halde herkese dost görünen, herkes ile dost geçinen ve karakterini her akıntıya kaptırmaya hazırlanmış esirdir.”³⁴³*

Topçu'nun bahsettiği bu zorba yahut esir olabilecek bu insan tipi de omurgasız olmaya müsait, kazanma hırsıyla meşgul, Kutlu'nun olumsuzladığı insan tiplerine benzer. Bu alıntıda da vurguladığımız nokta *zorba yahut esir olma* durumunun Topçu düşüncesindeki yer etmesidir.

*“Millet mistiğinin, millet içinde barınmasına engel olan belalı kuvvetler vardır. Bunlar, serdarlar ve cemaatlere zulüm yapabilmek için serdarlara köle olan **zorba esirlerdir.** Bunlar, nerede olursa olsun realitelerden saadet hissesi sızdırmak endişesinden başka duyguya sahip olmayan vatansızları coğrafyaya bağlı vicdanı olmayan ve tarih şuuru tanımayan soysuz zorbalardır. Bunlar, maddenin ruha üstünlüğü gururunu zafer yapmak davasıyla, kibrin maskeleydiği ruhsuz teknik adamları ve bunların maddeye âşık ümmetleridir. Asrımız, zorbalar, vatansızlar ve maddecilerden meydana gelen bu üç türlü belalı kuvvetin üçünü de zebunudur.”³⁴⁴*

Daha geniş tanımlamasıyla yer verilen zorba tipi burada, Kutlu'nun bahsettiği *mahiyeti meçhul eşyalara zebun kılınan insanlara benzerlik* gösterir. Nurettin Topçu zorba ya da esir olma durumunu yinelerken aynı zamanda zorba olan tiplerin başka zorbalara da esir olmasıyla, zorba-esir olduklarına da vurgu da bulunur.

Mustafa Kutlu Nurettin Topçu'ya aynı dertten mustarip olma konusunda müntesip olurken, değindiğimiz ibareye gazete köşesinde *Kendinden Kaçan İnsan* adlı yazısında da yer veriyor.

---

³⁴³ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s.26.

³⁴⁴ *A.e.*, s.69.

“Hayatın mânasına, ölüme ve öte dünyaya boş vermek mi? Öyle. İnsan uyuyor, uyuşturuluyor; insan olmayı değil, robot olmayı seçiyor. Kendi imalatı olan robotlarla düşüp kalkıyor. Bu koyu bir gaflettir. Gafletin sonu felakettir.

Ya zorba olacaksın, ya da esir.

Kendinden kaçan insanın başka seçeneği yok. ³⁴⁵

“*Ya zorba olacaksın ya esir*” kalıbının tekrarı bize; “*Ya Tahammül Ya Sefer*” hikâye kitabının adına da çağrışımında bulunur. Zira Topçu bu kalıbı sıklıkla kullanırken; modern dünyanın, modern insana sunduğu iki alternatifli yaşama imkânını vurgular. Bu alternatifler ise zorba yahut esir olma durumunda kalan modern insan için, hürriyetten yoksun kalma halinin mücessem durumudur. Kutlu da aynı şekilde, *Ya Tahammül Ya Sefer*’de maddeye zebun olan insanların dünyasına ya tahammül edip aynılaştırmanın yolunu seçmeyi gösterir, ya da sefer edip tecrit olmanın işaretlerini verir. Fakat kendini bu dünyadan sıyıramayan insanlar yani tahammül edenler için alternatif yine aynıdır: *ya zorba ya esir* olmak. Hatta bu alternatifler birbiri içerisinde mündemiç hale gelerek zorba-esir insanı da oluşturur. *Ya Tahammül Ya Sefer*’de tahammül edenler, Topçu’nun işaret ettiği şu halin içerisinde yaşarlar:

“Ya zalim bir hükümdarın zulmüne alet olan süngüyü tutuyorsun, ya da süngü altında inleyen esirsiniz. Zorba iseniz aynı zamanda esirsiniz demektir. Her halde ya bir ikbal ya da bir servet kuvvetinin esirisiniz; kendi üstünüzdekine esir, ayaklar altında kalan ve hakkı temsil eden zümrelere karşı elbette zorbasınız.” ³⁴⁶

Bunun yanı sıra; Kutlu’nun Nurettin Topçu’ya olan özlemini ve Nurettin Topçu önderliğindeki davanın kıymetini, ondan sonra davanın tefessüh edildiğini anlattığı *Ya Tahammül Ya Sefer* adlı hikâye kitabı; konumuz açısından ayrı bir öneme sahiptir.

³⁴⁵ Mustafa Kutlu, “Kendinden Kaçan İnsan”<http://m.yenisafak.com/yazarlar/mustafakutlu/kendinden-kaçan-insan-13901>. (çevrimiçi), 19.11.2008.

³⁴⁶ Nurettin Topçu, **a.g.e.**, s.212.

Eserde sıklıkla Topçu'nun düşüncesine alıntılarda bulunulduğunu yukarıda zikretmiştik. Topçu düşüncesinden edinilen bağlamında da, *Ya Tahammül Ya Sefer*'de zengin bir içerik vardır. Öncelikle Nurettin Topçu'nun sahip çıktığı ve üzerine düşüncesini inşa ettiği davasının özelliklerini, kesit kesit hikâyenin içerisinde okuruz.

Daha hikâyenin başında; “*Memleket kendisine sahip çıkacak, bu çilekeş insanları tutup kaldıracak, şu çorak toprakları yeşertecek nesillere muhtaçtı... Onların içinde davanın sönmeyen ateşi...*”³⁴⁷ diyerek davanın savunucularının özellikleri belirtilir. *Bu durum özellikle Mustafa Kutlu'nun biyografisinde de çok önemli yeri olan Nurettin Topçu ve onun fikirleri etrafında bir araya gelmiş idealist genler tarafından çıkarılan Hareket dergisi paralelinde düşünüldüğünde ayrı bir önem kazanmakta*³⁴⁸[dır.]

Hikâye içerisinde davayı hatırlatacak Nurettin Topçu alıntıları yaptığını yukarıda da zikrettiğimiz yazar, aslında Roland Barthes'in metinlerarasına “*dairesel bir anı*”³⁴⁹ dediği durumu yaşar ve kahramanlarında da bu durumu mündemiç hale getirir. Zira Asım ve Yunus karakteri kendi hayatları ve davayı yaşadıkları tarihler arasında gidip gelen sanrılar yaşarlar. Böylece “davanın yıl'an” karakterlerinden olan kahramanlarına, hikâyenin içerisinde “dairesel bir alan çizen yazar, özellikle Profesör Asım'a ve Bakan Yunus'a bu daire dışında yaşama olanaksızlığı sunar.

Artık davayı da davanın getirdiği sorumlulukları ve yaşama biçimini de unutan Profesör Asım, kendine maddeyi zebun kılacak bir hayat çizmiştir. Ramazanın geldiğini dahi hatırlamayıp içkili ortamlarda bulunan Profesör Asım'a, davayı ve kendi gençlik yıllarını hatırlatarak, onu “dairesel anı” içerisine itecek olan oğlu İlhan'dır. Böylece Profesör Asım; kendine çizdiği davadan uzak olan hayat içerisinde, geçmişe gidip gelecek; Hoca dediği Nurettin Topçu'yu, bu gidip gelmelerde sıklıkla anacaktır. Hikâyede yine içkili bir sofradayken üstelik Ramazan'dayken, belki de vicdanından gelen bir sesle, Profesör Asım, Hoca'yı hatırlar:

---

³⁴⁷ Mustafa Kutlu, *Ya Tahammül Ya Sefer*, s.8.

³⁴⁸ İbrahim Tüzer, *a.g.m.*, s.258.

³⁴⁹ Kubilay Aktulum, *a.g.e.*, s.59.

“Karlı kış geceleri. O’na gittiklerinde, Erzurumlu Yunus. Arapkirli Osman. Teravihi mutlaka bir Selatin camide kılıp, daha sonra O’na gittiklerinde. Evet, O’nun sesi bu.”

Davanın yılmaz erlerinden biriyken, Ramazan’ı teravihe gittikten sonra Hoca’nın yanında geçiren Profesör Asım’ın; “O” diye bahsettiği kişi Nurettin Topçu’dur muhakkak. Çünkü bu bahsedişten hemen sonra Topçu’nun eserinden davayla ilgili olan bir alıntı yapar.

“Bizim hareketimiz, mesuliyet hareketidir: davamız hayata uymak değil, hayatımızı Hakk’a uydurmaktır.”³⁵⁰

Bu alıntıyla beraber anılan kişinin Topçu olduğunu anlamamızın yanı sıra Topçu hakkında talebelerinin, onu tanıyanların hatıralarını okuduğumuzda da, evine sıklıkla ziyaretlerde bulunulduğunu öğreniyoruz.

“Genelde kış ayları her hafta sonu Dernekteki konferans veya seminerden sonra akşamları Hocanın evine sohbet için gidilirdi.”³⁵¹ Böyle sohbetlerden birine Mustafa Kutlu’nun da iştirak ettiği tahminini yürütebilir. Zira bu Nurettin Topçu’nun evindeki odası olduğunu tahmin ettiğimiz odanın tasvirini, duvarlarındaki resimleri hikâyenin ilerleyen sayfalarında tıpkı Profesör Asım gibi gidip gelen sanıklar yaşayarak davayı ve Hoca’yı hatırlayan “siyasetçi” Bakan Yunus’un anlattıklarından tespit ediyoruz.

“Odaya dönüyor.

Çıplak duvarlara. Soğuktan büzülmüş, yoksul yazıhaneye. Bir yanda Mehmet Akif’in mustarip bakışları, eski çizgili kruvaze ceketli resmi. Tam karşısında heybetli vakarı ve yakasız gömleği ile Hüseyin Avni Ulaş. Bu iki resmin bu uzun kış gecelerinde birbirlerine anlatacak ne çok sözü vardır.”³⁵²

Nurettin Topçu’nun Millet Mistikleri dediği Mehmet Akif’in ve Hüseyin Avni Ulaş’ın fotoğraflarının odasında asılı durduğunu yine talebelerinin ve tanıdıklarının hakkında yazdıkları yazılardan öğreniyoruz. Orhan Okay “*Bu odada bir çini soba, Hoca’nın kütüphanesi, duvarda büyük boy Hüseyin Avni Ulaş’ın*

³⁵⁰ Mustafa Kutlu, **Ya Tahammül Ya Sefer**, s.32.

³⁵¹, Ercüment Konukman, “Nurettin Topçu”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, S.109, Ocak, 2006,s.460

³⁵² Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.86

fotoğrafi...”³⁵³ derken; bir diğer talebesi de ; “*Hocanın odasına girmiştik [...] Kütüphanenin bir köşesinde ise Mehmet Akif’in resmi vardı.*”³⁵⁴ diye aktarır. Dolayısıyla hikâyede bahsi geçen odanın, Nurettin Topçu’nun odası olması kuvvetle muhtemeldir. Mustafa Kutlu’nun da, belki de Topçu’dan tevarüsle, Dergâh Yayınları’ndaki odasında, Nurettin Topçu fotoğrafıyla Mehmet Akif fotoğrafı yan yana asılıdır “³⁵⁵ *“Odasında göze ilk çarpan şey tablolar: Nurettin Topçu, Mehmet Akif Ersoy...*”³⁵⁶

Hikâyedeki Nurettin Topçu’nun odasının geçtiği bahse dönecek olursak; siyasetçi Bakan Yunus’un Hocanın odasıyla beraber davasını da anıştırdığını görürüz. Zira bir zamanlar “*ruhunda yanan ateşi her yana taşımak, gönülleri tutuşturmak iste[yen]...işe ruh cephesinden başla[yan]..., Hakk’ı tutup kaldırmayı gaye edin[en]*” Erzurumlu Yunus’un bu *hareketleri*; Topçu’nun salık verdiği *davanın yılmaz erlerinin hareketlerini* anıştırır. Sonrasında Erzurumlu Yunus davadan vazgeçerek Bakan Yunus olmuştur. Ama tıpkı Profesör Asım gibi, *dairesel anı* içerisine mahkûm edilmiştir. Böylece hikâyede sıklıkla Bakan Yunus’u; Hoca’yı, davayı hatırlarken ve vicdan muhasebesi yaparken yakalarız. “*Yoksa bütün benliği, yaşadığı olaylar, arkadaşlıkları, üstada karşı olan bağlılığı hep bir aldatmaca mıydı?*”³⁵⁷

Bakan Yunus’un üstad olarak kastettiği kişinin Nurettin Topçu olduğunu, satır aralarında okuyabiliyoruz. Zira bu sorgulamadan önce Topçu’nun odası ve davası hakkında anıştırmalar yapıldığını söylemiştik. Kendini ve benliğini sorgulayan Bakan Yunus, üstada karşı hicap duyar. Çünkü Üstad olarak anıştırılan Nurettin Topçu’nun siyasete karşı nasıl reaksiyonel yaklaştığını, her fırsatta nasıl siyaseti olumsuzladığını, ilgili bahiste aktarmıştık. Bundan dolayı Bakan Yunus da, kendini haklı çıkarmak istercesine, Nurettin Topçu’nun hayatının sonuna kadar hürmetle yaklaştığı, Millet Mistiği dediği Hüseyin Avni Ulaş’la kendi arasında rabıta kurar. Bakan Yunus’un bu iştiyakını, hikâyede şu cümlelerde okuruz:

---

³⁵³ Orhan Okay, **a.g.e.**,s.28

³⁵⁴ Ercüment Konukman, **a.g.e.**,s.461.

³⁵⁵ Konusu geçen bu fotoğrafların fotoğrafını ekler kısmında görebilirsiniz.

³⁵⁶ Salih Zengin, **a.g.e.**, s.37

³⁵⁷ Mustafa Kutlu, **a.g.e.** , s. 86

“Siyaset çirkefti. İnsanların birbirini yediği, insanların alınıp satıldığı yerd. Doğru. Ama şurası var; buna da bir haysiyet kazandırılmaz mıydı? İşte Hüseyin Avni Bey. Siyaset meydanında halvetder- encümen olamaz mıydı?”³⁵⁸

Bakan Yunus’un üstada (Nurettin Topçu’ya) karşı gönlünü rahatlatmak için, Hüseyin Avni Ulaş’ı hatırlatmasının sebeplerini, ilgili bölümde aktardığımızda, burada daha fazla değinmiyoruz.

Hikâyenin davayla sonradan tanışan, fakat tanıştığı esnada davanın eski ateşinin yanmadığına şahitlik eden Profesör Asım’ın oğlu İlhan; davaya somut olarak ev sahipliği yapan yayınevine gider. Fakat aradığı ruhu burada bulamaz. Davanın son savunucusu olan ve belki de Nurettin Topçu’yu temsil eden Murat Bey’i tahayyülünün dışında görür. Davaya ihanet edenlerin arkasına bakmaması, Murat Bey’de derin yaralar açmış, hayatını idame ettirebilmek için, yemek kitabı çıkarmaya kalkışmıştır. Ama bu teşebbüsünü de, kendinden ve etrafındakilerden hicap duyduğu için, insanlığa hizmet olarak göstermeye çalışır. Bütün bu gördüklerinin ve duyduklarının akabinde İlhan;

*“Bu her tarafından hüznü fıskıran yayınevini terk etmeliyim. Neler kurmuştum oysa. **Bir mabede girer gibi girmiştin bu yayınevine.** Murat Bey’i nasıl tahayyül etmiştim. Yazılardan, şanlı geçmişinden, gençlerin onun için anlattıklarından ve benim yönelişlerimden neler çıkarmıştım. Davayı omuzlayan, karşı olduğu fikriyata ve düzene taviz vermeyen, kendini bu yola adayan adam. Bu yüzden evlenememiş bile.”³⁵⁹*

diyerek yayınevinden uzaklaşır. “Bir mabede girer gibi girmek” deyimini bize Nurettin Topçu’yu anıttırır. Topçu çok sevdiği mesleği muallimliği, 40 yıl ifa etmiş ve yakın çevresinden “40 yıl muallimlik yaptığım mesleğimde dersliğe her zaman bir mabede girer gibi girdim... Bir defa abdestsiz sınıfa girmedim.” dediğini öğreniyoruz. İfa ettiği Hocalık mesleğini çok severek ve titizlikle yapan Nurettin Topçu; öğretmenlik mesleğini, “Bir mabede girer gibi sınıfa girmek” şiarıyla

---

³⁵⁸ A.g.e., s.86

³⁵⁹ A.e., s.94

sürdürmüştür. Uzun seneler yanında bulunan ve talebesi olan Orhan Okay “ *Onun hep bir mabede girer gibi sınıfa girdiğine, bir mihrap önünde hissedilecek vecdi kürsüde yaşadığına inanırdım.*”³⁶⁰ Diyerek, bir kez daha Nurettin Topçu’yla “*mabede girer gibi sınıfa girmesi*” bahsinin özdeşleştirir. Dolayısıyla İlhan’ın yayınevine “*mabede girer gibi girmesi*” bilinci bilinçli olarak okuyucuya yansıtılmıştır.

Muallimin sahip olması gereken bilinç olarak olumlanan “*mabede girer gibi sınıfa girmek*” bahsi, Mustafa Kutlu’nun Huzursuz Bacak adlı hikâyesinde de geçer. Yine davanın savunucularından biri olan Ömer Faruk :

*“İş çığırından çıkıp silahlı çatışmaya dönüşmeden önce ülkede hatırı sayılır bir fikri hareketlilik vardı. “**Sınıfa bir mabede girer gibi gireceksiniz.**” diyen, Osmanlı döneminden kalma ciddi hocalar vardı. Çok şükür ben bu neslin bazı örneklerinden ders aldım.*”³⁶¹

diyerek Nurettin Topçu’yu ve O’nun Hocalık vasfını anıştırır.

Nurettin Topçu düşüncesinden mülhemdir, diyebileceğimiz; Topçu’nun sıklıkla kullandığı kavramlara, yaklaşıma yer veren Kutlu’nun hikâyesi; *Hüzün ve Tesadüf* adlı hikâye kitabının *Bir Şey Yap* adlı bölümünde geçer. Hikâyenin bizzat kendi adı, insanı harekete geçmeye telkin ederken; yaptığımız alıntıda da Nurettin Topçu’nun, hareket ve ahlak felsefesinin doğrultusundaki kavramlara ve düşüncelere yer verir.

*“-Bir şey yap iyi olsun. **Hizmetten, hürmetten, merhametten müteşekkil olsun. Kalpleri yumuşatsın ...***

[...]İyi de nerede o iyiliği yapacak olan, onlar hep güzel atlara binip aramızdan ayrıldılar.

*[...]**Hakkı tutup kaldırarak derman nerede bizde?**”³⁶²*

---

³⁶⁰ Orhan Okay, **a.g.e.** , s.24

³⁶¹Mustafa Kutlu, **Huzursuz Bacak**, s.19.

Hizmet, merhamet, hürmet kavramaları genel geçer kavramlardan da olsa Nurettin Topçu'nun ilk bölümde de bahsettiğimiz gibi üzerinde sıklıkla durduğu, hareket ve ahlak felsefesinde müradif olarak birlikte anılan kavramlardır. Hareket felsefesinde insanın hareketlerinin ereğinde, sadece sonsuzluğa yani Hakk'a gitmenin yattığını yukarıda bahsetmiştik. Topçu'nun Blondel' den etkilendiği, ama kendi felsefesinin potasında da özgün bir şekilde erittiği bu düşünce, basamak kuramına dayanır. Yani insanı Hakk'a götürecek yollardan geçirecek olan basamaklar vardır ve Topçu felsefesinde, bu basamaklardan en çok anılanı; hizmet, hürmet ve merhamettir. *Davanın yılmaz erlerinden* de kendi nefislerinden vazgeçip hizmet etmeleri, yaratılmışların en yücesine hürmet etmeleri, en çok da maddeten fakir olanlara değil manen fakir olanlara, merhamet etmeleri istenir. Mustafa Kutlu da bu davaya müntesip olanlardan biri olarak hikâyelerinde müradif olarak, üçüzlü şekilde *hizmet, merhamet ve hürmetten* sıklıkla bahseder.

Nurettin Topçu davaya müntesip olanlardan, *Hakkı tutup kaldıracak* güç de ister. Hakkı tutup kaldıracak güce sahip olacak insan böylece maddede duyamayacağı ruh zevkine mahzar olur ve sonsuzluğa ilerler.

*“Haksızlığın insan ruhunda açtığı yaralar, isyana sürüklüyor. Dünya nimetlerinin hayatı değerli yapmaya yetmeyişi, her insanın ömrü boyunca yaptığı deneyin ortaya koyduğu bir gerçektir. İnsan olan, kuvvet basamaklarında yükselmekten çok, **hakkı tutup yükseltmek için** yaşamaktan zevk alıyor. Ruh zevkleri, maddenin duyurduğu zevkler gibi değildir; yaşandıkça yok olmaz, artar ve sonsuza doğru giderler. Ahlak adamları için ruh zevklerinin başında hür yaşamak ve yaşatmak geliyor. Onu vermeyen ellerden isyan yoluyla alma da vardır.”³⁶³*

Aslında *Hakkı tutup kaldırmak* ibaresinin membaı Nurettin Topçu'nun Millet Mistiği dediği, düşüncesinden feyz aldığı Mehmet Akif'in mısralarına dayanır. Akif'in Asr Suresi'ni anlattığı, Safahat'ının altıncı kitabında Asım kısmının mısralarında;

---

³⁶² Mustafa Kutlu, **Hüzün ve Tesadüf**, s.16.

³⁶³ Nurettin Topçu, **Ahlak**,3.bs.,İstanbul, Dergah Yay., 2012, s.208.

“Halık`ın namütenahi adı var, en başı: `Hak`.

Ne büyük şey için hakkı tutup kaldırmak!”³⁶⁴

şeklinde geçer. Dolayısıyla *“Hakkı tutup kaldırmak”* ibaresi, hem Kutlu hikâyelerinde hem de Topçu davasında müteradif bir şekilde yer verilen anıştırma olur. Bu anıştırmanın Kutlu hikâyelerinde geçtiği bir diğer kısım ise *Huzursuz Bacak* adlı hikâye kitabına aittir. Dava bilincine sahip olan Ömer Faruk, babasına davayı anlattığı kısımlarda; *“Mücadele şart. Hakk`ı tutup kaldıracak bir ele ihtiyaç var. Bunu bize Hakk`ın kitabı emrediyor.”³⁶⁵* diyerek, Mehmet Akif`in bahsini ettiğimiz mısraı üzerinden Asr Suresi`ne de anıştırmada bulunur.

“Uysallığın lüzumu yok, isyanın sırası değil”³⁶⁶ başlığıyla yayımlanan Hüzün ve Tesadüf adlı kitaptaki kısa öykü daha hikâyeye girmeden bize Nurettin Topçu`nun İsyân Ahlak`ı düşüncesini hatırlatıyor. İsyân Ahlakı düşüncesinin, altında yatan cemiyet içerisinde haksızlığa, zulme de uysallık gösteren ve isyan edemeyen insanların eleştirisi de yatar. Topçu`nun Sorbonne`da yaptığı Doktora tezi olan İsyân Ahlak`ının, Türkçeye tercüme edilmezden evvel Fransızca adı *“Conformisme et Revolte”*dir, yani Uysallık ve İsyân. Topçu, bu kavramlar etrafından cemiyet içerisinde benliğini yitircesine uysal kalan ve fert olmak için isyan etmesi gereken insanların nasıl bir hareket felsefesinden geçmesi gerektiğinin de yolunu çizer. Dolayısıyla *“Uysallığın lüzumu yok, isyanın sırası değil”* cümlesi, bize Nurettin Topçu düşüncesini anıştırır.

“Uysallık terbiyesiyle bozulmamış her ferdin ruhu, fenalığa ve zulme isyanla karşı gelmektedir. Hayvandan ve bütün varlıklardan bizi ayıran, isyan edici oluşumuz, yani hayatı muhafaza içgüdüsinin ve menfaatlerimizin sınırları dışında merhametimizi kırbaçlayarak bizi harekete sürükleyen, her zulme ve haksızlığa karşı ayaklanmamızdır. Ahlak duygularının hepsi, büyük bir nehre dökülen ırmaklar halinde varlığımıza nüfuz ederek isyanımızı besleyici olurlar. İsyanda gayesini bulan ahlakî duygunun diğerlerinden ayırt edici

³⁶⁴ Mehmet Akif Ersoy, **a.g.e.**, s.149.

³⁶⁵ Mustafa Kutlu, **Huzursuz Bacak**, s.22

³⁶⁶ Mustafa Kutlu, **Hüzün ve Tesadüf**, s.21

karakteri, onu harekete sürükleyici olması, samimi yani yaşanmış olduğu takdirde mutlaka hareketle nihayetlenmesidir."³⁶⁷

diyen Nurettin Topçu hareketin gayesinin ne olduğunu açıklamakta ve isyan eden ruhun, ne için isyan ettiğini vurgulamaktadır. *Uysallığın Lüzumu Yok İsyanın Sırası Değil* adlı hikâyede Mustafa Kutlu, medya yüzünden neyin yalan neyin gerçek olduğuna muttali olamayışımızı ve uysallığın lüzumu yok dese de, her daim uysal kalan isyan edemeyen insanın durumunu gözler önüne serer. Medya çağındaki insanlara göre uysallığın lüzumu yoktur, isyanın da sırası değildir. Çünkü fert olamayan insan sorgulayıp, hür iradeyle uysallık ya da isyanı seçemeyecektir. Bunun nihaî sonucu olarak da uysallığa sürüklenecektir. Hikâyenin sonunda da ne olduğunu bilemeyen insanın sorgulaması nakledilir. “ *Peki ben neredeyim? Var mıyım, yok muyum? [...] fert miyim, cemiyet miyim neyim?*”³⁶⁸ İsyân edemeyen insan Topçu'nun tarifiyle fert olamaz, cemiyetin içerisinde kaybolur.

Mustafa Kutlu, siyaset bölümümüzde de bahsettiğimiz gibi Nurettin Topçu'yla siyasete aynı reaksiyonel tavırla yaklaşır. Siyasetin karşısında duran tavır; Nurettin Topçu'nun felsefesine yansırken, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerine yansır.

Tufandan Önce adlı hikâye kitabında ,her bir siyasînin çizilen olumsuz tablosu ayrı ayrı yansıtılırken; tüccar olan İdris Güzel'in siyasete atılmasıyla, oy kazanmak amacıyla yatırımını yaptığı projenin kasabadaki yansıması gözler önüne serilir. Önceleri başarılı bir ticaret ağına sahip olan Güzel Kardeşlerin, siyasetle ticareti nasıl birleştirdiklerini görürüz. Yazara göre ; “*Siyasetle ticaret ikiz kardeş sayılır, yedikleri- içtikleri ayrı gitmez.*”³⁶⁹

Siyasetle ticaretin ikiz kardeş olması bahsi bize Nurettin Topçu'nun “*Bugün ticaret bir siyasettir, aldatarak ve servet bombasıyla yıkarak muvaffak olma siyaseti. Hak olan ticaret, uzak bir maziye gömülmüştür. Siyaset ise muvaffak olmak için ticaretin peşini bırakmamakta ve servet sahiplerinin emellerine hizmetkâr olmaktadır.*”³⁷⁰ dediği düşüncesini anırtır. Zira ilgili bölümde Topçu düşüncesinde,

---

³⁶⁷ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s.94

³⁶⁸ Mustafa Kutlu, *a.g.e.*, s.24

³⁶⁹ Mustafa Kutlu, *Tufandan Önce*, s.35

³⁷⁰ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s.213

ticaretle siyasetin birlikte zikredildiği ve olumsuzladığını aktarmakla beraber; Mustafa Kutlu'nun da hikâyelerinde tüccar olan tiplerin, siyaseti nasıl kullandıklarını ve her iki alanın da birbirlerinden kuvvet aldıklarını zikretmiştik.

Menekşeli Mektup adlı hikâyede de, Nurettin Topçu'nun milli kültürümüze ve tarihî birikimimize ait düşüncelerinden mülhem yaklaşımı tespit ediyoruz. Postacı karakterinin kocasından gelen menekşeli mektupları, İncila Hanım'a düzenli aralıklara getirmesiyle aralarında yaşanan ilişkiyi anlatan hikâyede, İncila Hanım'ın annesi olan Büyük Hanım eskilerin bir Osmanlı kadını dediği tipi yansıtır. Büyük Hanım; evin hâkimiyetini üstlenmiş, her şeyle titizlikle ilgilenen konumdadır. Eve kimin gelip kimin gittiğine dikkat kesilir. Çünkü O'na göre;

“Kapıya gelenin kim olduğu bilinecek efendim; bilinecek ki gereği yapılsın.

[...]

Bizler altı yüz yıllık bir imparatorluğun bakiyesiyiz. Bizde çok adam bulunur. Çok adam çok gelenek, çok huy, çok âdet, çok karakter demektir.”³⁷¹

Kültürel ve tarihî kimliğimize atıfta bulunan yazar; bu cümlelerde milletin içerisindeki fertlerin karakterlerinin, tarihî geçmişten gelen genlerine bağlı olduğu, köklerimizin adeta maziye salınmış bir ağaç gibi tasavvur edilebileceği, düşüncesini aktarır. Bu anlayış, Nurettin Topçu'nun da sıklıkla dile getirdiği; maziden kopmama fikriyatından beslenen, bir düşüncedir. Yukarıdaki cümleler Nurettin Topçu'nun şu düşüncelerinden mülhemdir: *“Bir Türk ferdi, biyolojik bakımdan yirmi, otuz, kırk veya yetmiş, seksen, doksan yaşında olabilir. Fakat ruhî bakımdan o, bin yaşındadır. Türk'ün tarihi kadar eskidir..”³⁷²*

Milli benliğini inkâr etmeyen, tarihine red-i miras yapmayan bu düşüncenin altında, cedleriyle gurur duyan milliyetçilik fikri de yatar. Büyük Hanım; bu gururla insanlara yaklaşırken, diğer taraftan kapıya gelen misafirin kim olduğu, nereli

³⁷¹ Mustafa Kutlu, **Menekşeli Mektup**, 10.bs., İstanbul, Dergah Yay., 2013 s.31

³⁷² Nurettin Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s.164

olduğuyla da ilgilenerek, yaratılan her insana hürmet bilinciyle yaklaşır. Ona göre; “*Nerelisiniz*” diye başlanır söze. Öyle ya her coğrafyanın, her iklimin kendi insanına hediye ettiği bir şahsiyet, bir özellik vardır.”³⁷³ Coğrafyanın insan karakterinde belirleyici unsur olması fikri, Nurettin Topçu düşüncesinde de şu cümlelerle hayat bulur;

*“Ferdin karakterini meydana getiren, onun doğuşla dünyaya getirdiği özü kadar, belki ondan ziyade kendi hareketleri olduğu gibi, bir milletin karakterini yaratan da onun soyunun özü kadar o milletin tarihi hareketleri ve içinde yaşadığı coğrafi şartlardır.”*³⁷⁴

Büyük Hanım’ın bütün bu evine gelenleri karşılayış şeklinin ve sorgu suallerinin altında, hürmet duygusunun yattığını söylemiştik. Eve gelen her insana; “*Bunlar bilinecek ki, karşısında duran kimseyle iyi anlaşabilesin; bir pot kırmayasın.*”³⁷⁵ ince düşünüşü ve hürmetkâr bilinciyle yaklaşan Büyük Hanım, aynı zamanda “*Yaralarımızın en derinden olanlarından biri de insana değer vermesini bilmeyişimizdir. Yaratıkların ulusu olan insana hürmetsizlik, insanlığı düşürür.*”³⁷⁶ düşüncesinin şuuruna sahip birisidir.

Tarihi bilince ve birikime hürmet edip himmetine sığınan Mustafa Kutlu’nun tek karakteri, Büyük Hanım değildir. Huzursuz Bacak adlı hikâyenin kahramanı olan Ömer Faruk da, bu şuura sahip karakterlerden birisidir. İstanbul’a gelişinin ardından dava bilincinin yok olduğunu gören Ömer Faruk, kendine bir yol çizmeye çalışır. İstanbul’da dolaşırken, tarihin şanlı ruhundan kendisine bir cevap arar.

“Neden kendimi İstanbul’a vurdum.

Ne arıyorum bu sokaklarda?

Bir umut, bir fikir, bu şehri kuran ve asırlarca yaşatan o ruhtan bir esinti. Hikâyenin işaret ettiği ipucu. Açıkçası “isyan ahlaki”nın kenarda köşede kalmış, hala sönmemiş kıvılcımı.

Onca menkıbe, onca efsane, onca destan, Süleymaniye kütüphanesine sığmayan binlerce yazma eser.

---

³⁷³ Mustafa Kutlu, **a.g.e.**, s.31

³⁷⁴ **A.g.e.**, s.118

³⁷⁵ **A.g.e.**,s.32

³⁷⁶ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, s.133.

Bunlar hiç mi konuşulmayacak? Boşuna mı yazıldı? Bana söyleyecekleri bir çift söz yok mu?

*Kumkapı'ya varınca "evet yok" cevabı geldi."*³⁷⁷

Millete ve kendisine lazım olan ruhun İsyân Ahlak'ında barındığına dair düşüncesinde, Nurettin Topçu'nun eserinin ismi ve düşüncesi olan İsyân Ahlakı'na telmihte bulunduğunu söylemiştik. Ömer Faruk, İstanbul sokaklarında hem İsyân Ahlak'ı ruhunu hem de *şehri kuran ve asırlarca yaşatan ruhu* arar. Efsane, menkıbe ve destanlardan cevap bekler. Fakat red cevabı alır. Tarihin ruhuyla rabıta kurmaya çalışma ve cevap bekleme hissiyatı, bize Nurettin Topçu'nun *Yıldırım'ın Huzurunda* adlı hikâyesini anıştırır.

Nurettin Topçu'nun *ülfet* ilişkisiyle bağlı bulunduğu şeyhi Abdülaziz Bekkine'nin Hakk'a intikal etmesiyle yazdığı *Yıldırımın Huzurunda* adlı hikâyesi; Bursa'da Ulu Cami'de, Cenab-ı Hakk'tan neslinin kurtuluşu için himmet dilenmesiyle başlar. Maneviyattan gelen ses, O'nu Yıldırımın Huzuruna nakleder. Yıldırım'a neslinin hâlini hicap duyarak anlatan ve beddua bekleyen Topçu, Yıldırım'dan red cevabı alır ve hayır dualarıyla ayrılır. Yıldırım Han nesli için;

*"Onlar asla kan dökmesinler, zulmetmesinler. İrşat etsinler, zalimleri zulmün sefaletinden kurtarsınlar. Altı yüzlük secdemın arkasında toplanan orduya zulmü emredemem."*³⁷⁸ telkinlerinde bulunur. Gayb dünyasından gelen sese iştirak eden ve telkinlere binaen hareket eden Topçu, bu hikâyenin yazıldığı sene olan 1952'den *"sonra bu emri her sözünde, her yazısında nesillere ulaştırmaya çalışmıştır. Sabrı, gayreti, affı, rahmeti ve merhameti telkin etmiştir. Kini, gayzı, düşmanlığı değil."*³⁷⁹ telkinlerinde ve dualarında bulunur.

Hâl içerisinde, maziden istikbal için himmet, cevap bekleyen hissiyat; Mustafa Kutlu'da da Huzursuz Bacak adlı hikâyede arz eder. Fakat hikâyenin kahramanı Ömer Faruk aradığı cevabı alamaz. Bunun nedenini, daha fazla metni

³⁷⁷ Mustafa Kutlu, **Huzursuz Bacak**, s.121

³⁷⁸ Nurettin Topçu, **Taşralı**, s.357

³⁷⁹ Mustafa Kutlu, ""Taşralı"- Nurettin Topçu'nun Hikâyeleri", **Nurettin Topçu**,s.340

yormaktan itina gösterek; “*“isyana ahlakı”nın kenarda köşede kalmış, hala sönmemiş kıvılcımı*”nın *hâtiften gelecek olan sedaya* muktedir olamayacağına, bağlayabiliriz. Zira Nurettin Topçu bu cevabı alabilmek için “huzura kavuşmuş olan isyana teslim ol[muştur.]³⁸⁰”

Ömer Faruk hatiften gelen sese mazhar olamasa da İstanbul’da var olan, hıfz edici vazife üstlenen evliyaların, beldeyi koruyup kolladığına iman eder. Bu bahsi hareket adamı bölümünde irdelediğimizden, sadece değinmekle iktifa ediyoruz.

Yıldırımın Huzuru adlı hikâyede ve genel olarak düşüncesinin özünde, şahsî kurtuluşu ve selameti için değil; neslinin kurtuluşu, ahlâkı, selameti için çabalayan Nurettin Topçu’nun davasını sahiplenenlerde de aynı yaklaşım tevarüs etmiştir. Kendi benliğinden vazgeçip *yaşatma aşkına gönül veren davanın yılmaz erlerinden* olan Huzursuz Bacak adlı hikâye kitabının kahramanı Ömer Faruk, aynı yaklaşımın bilincine sahiptir. Ülke sorunlarını gözler önüne serdiği ve çare aradığı konuşmasında, Nurettin Topçu’nun aradığı ideal insan tiplemesini anıştırır. Ülkenin problemlerini saydığı konuşmasında; “*son problem[i] dertsizlik*” olarak görür. O’na göre; “*Milleti, insanlığı alakadar eden “büyük meseleler” artık fertleri harekete geçirmiyor. İdealsiz hesapçılıkla iyi iş kotarabilir, fakat büyük organizasyonlar kuramayız!*”³⁸¹

Nurettin Topçu ise bu probleme, adeta önceden cevap verircesine “*İdealist kendi alakalarının ve kendi sevdalarının dışında, kendi bağlı bulunduğu cemaatin arkasında sonsuzluğa götüren ufukların süvarisidir.*”³⁸² diyerek yanıtlar. Buradan vardığımız kanı doğrultusunda; Nurettin Topçu ve Mustafa Kutlu’ya göre; idealist insan dertsizlik problemine çare olabilmek için, kendi alakalarının ve kendi sevdalarının dışında harekete geçmelidir.

Anadolu Yakası adlı hikâye kitabında da, Nurettin Topçu’nun tabiata dair düşüncelerinde bahsettiğimiz, tabiatın iyileştirici gücüne ait fikriyatından mülhem ibareler ve yaklaşımlar vardır. Hikâyede Muzo adlı karakterin Anadolu Yakası adlı kanalında çalışan Dursun Ali, Büşra adlı karaktere “*Kara sevda*”yla tutulur. Fakat bu

³⁸⁰ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s.258

³⁸¹ Mustafa Kutlu, *a.g.e.*, s.108

³⁸² Nurettin Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s.36

saplantılı aşk, genç kızı rahatsız eder ve durum Muzo'ya yansır. Muzo da çare olarak Dursun Ali'yi Ankara'daki şubelerine göndermeyi teklif eder. Fakat Dursun Ali bu teklifi reddeder. Çünkü bu saplantısını tedavi etmek için bulduğu çözüm, köye dönmektir.

- *Biraz besi işi yapacağım. Bizim oranın otu boldur. Babamın beş- on arısı var onları arttırırım. Hatta organik tarım. Çilek beni heyecanlandırıyor.*

[...]

- *Başkası sağlığımız efendim. Ancak böyle unutturum diye düşünüyorum. **Tabiat beni tedavi eder.***³⁸³

Topçu'nun düşüncesinde ve ondan mülhem Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde toprağa olan bağlılık, biçilen kutsallık, bakış açısındaki romantiklik sıklıkla yansır. Nurettin Topçu'ya göre tabiat; tefessüh edilmediği ve müntesip olunduğu takdirde Allah'a ulaştıracak basamaklardan biridir. Aynı zamanda hiçbir yerde bulamayacağımız dermanlar tabiatla saklıdır. Topçu'nun bu düşüncelerine daha vazih bir şekilde daha önce de alıntılıdığımız, şu cümlelerde rastlarız;

*“**Tabiatın yaptığı tedaviyi ne hekim, ne hakîm, ne de hiçbir dost eli yapamaz. Tabiatın mucizesinden habersiz yaşayanlar sabahtan akşama kadar ot ve saman taşıdıkları halde aklıktan ölen öküzlere benzerler. Tabiatı kaçıp da birer kireç ocağını andıran büyük şehirlere kapanan şaşkınların vay haline! Onlar cennetten kaçan sersem varlıklardır.**”*³⁸⁴

Nurettin Topçu düşüncesinin ilham yoluyla Mustafa Kutlu hikâyelerindeki varlığına dair örnekleri çoğaltmamız mümkünken, vereceğimiz bu örnekler ikinci bölümün sahasına gireceğinden ve bu yorumlara ikinci bölümde daha geniş ve tafsilatlı bir şekilde yer verdiğimizden, burada nihayete erdirmekle iktifa ediyoruz.

---

³⁸³ Mustafa Kutlu, **Anadolu Yakası**, s.169

³⁸⁴ Nurettin topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.35

SONUÇ

Dergilerin fikir ve sanat üretme açısından mümbit bir zemine sahip olma; zemin arayan ya da saklı olanı ortaya çıkarma; etrafında topladığı zevatın ideolojileri ve düşünceleriyle benzerlik, kesişim ve etkileşim gösterme; döneminde ve sonrasında ekol, mahfil, meclis vazifesi üstlenme fonksiyonlarının, vazifelerinin olduğu bilinen, izahtan vareste bir durumdur. Bu durumun tezahürlerinden doğma fikir ve sanat hayatına kazandırılan, ortaya çıkarılan; yazar, şair ve hikâyecilere, düşünörlere, fikir ve sanat akımlarına örnek verilebilir. “*Dergiler birer tarladır, oraya hedayinabit tohumlar da düşer*” diyen Mustafa Kutlu, bu örnekler arasında zikredebileceğimiz, nev-i şahsına münhasır hikâyecilerden biridir. Döneminin fikir ve sanat üreten ve ekol vazifesi üstlenen *Fikirde ve Sanatta Hareket Dergisi*’ne, ilk olarak desenleriyle katılan Kutlu, sonrasında sanatını hikâyeyle temsil etmesiyle, hikâyecilik serüvenine buradan başlamıştır. Hikâyecilik hayatının membaında var olan Hareket Dergisi; Nurettin Topçu’nun kurucusu olduğu, sanat ve fikir çevresinin görüşlerini yansıtan ekol olmasından mütevellit; [Kutlu için de] “*bir mektep vazifesi görmüş*”, [Topçu’nun] “*zengin ve köklü fikri ona entelektüel kimliğini kazandırmıştır.*”³⁸⁵

Mustafa Kutlu’nun 45 yıllık hikâyeciliğinin bütününe baktığımızda; eserlerinde Nurettin Topçu’nun düşüncesini, müteradif kullandığı kavramları, dava denilen mefhumunu; felsefi temelinin nirengi noktasına taşırken bunu salt bir ideolojiyi iletmek yahut bir düşünürün düşüncesinden birebir etkilenmek şeklinde yansıtmayıp hikâyeciliğinin özgün potasında eritip alt katmanda okunabilecek felsefi ruh şeklinde yansıtır. Nurettin Topçu düşüncesinin, genel, kavramsal, somut çerçevesinden sıyrılıp Mustafa Kutlu hikâyelerinde yaşayan dünyaya dönüştüğünü, karakterlerle ruh verildiğini müşahede ettik.

Topçu ve Kutlu; temel meselesi ahlâk olan düşünür ve yazardır. Buradan hareketle; ahlâkı etkileyen, tefessüh eden bütün unsurlara, olgulara, olaylara, kurumlar ve kişilere muhalif dururken; ahlakı yücelten, taltif eden, ahlâkın çizgisinden çıkmayan hasletlere, özlere, kişilere, duyarlılıklara düşüncelerinde ve

---

³⁸⁵ H.Salih Zengin, a.g.e., s.15.

eserlerinde olumlayarak yer verirler. Mustafa Kutlu, hikâyelerinin çoğunluğunda, bu temeli mahreç edinen müellif olarak; bu temele engel teşkil eden unsur, olgu, kurumlara muhalif yaklaşımını, bu yaklaşımının saiklerini Topçu'nun düşüncesinin başat özelliklerine dayandırır.

“*Bizim hareketimiz mesuliyet hareketidir.*”³⁸⁶cümlesinin muharrik kuvvetiyle ülkenin içtimai meselelerini, mesele edinen Kutlu, Topçu'nun Mevlana'dan mülhem tekrarladığı “*Bizim dergâhımız ümitsizlik dergahı değildir.*”³⁸⁷düsturuyla da eserlerinde ümitsizliğe, trajediye, karamsarlığa mahal bırakmaz. “*Hayat Güzeldir*” mottosuyla muhalif durduğu sahalara *Red Cephesi* açan müellif, romantiklere has üslubunu İslamî- tasavvufî duyarlılığının temerküz etmesiyle sürdürür. Bu durumun varlığına örnek verip tez metni içerisinde de saptadığımız gibi, karakterlerindeki modernizm ve kapitalizmden doğan buhranın, ahlakın tefessüh edilmesinin, seküler hayatı yaşayışın -Topçu'nun düşüncesinde ve şahsında müşahede ettiğimiz şekliyle-; İslamî duyarlılığın temayüz etmesiyle; kapitalizmin tahakküm ettiği şehirleşmeye karşı çıkıp Anadolu, taşrayı mekân addetmekle; tasavvufî ıstıhlardan ülfet ilişkisiyle, sefer der-vatan halini yaşayışıyla, halvet der- encümen olmakla aşılabileceğini, engellenebileceğini gördük. Bütün bu öneriler, çözümler; Topçu düşüncesinde de, Kutlu hikâyelerinde de romantik bir yaklaşımla, zaman zaman da ütopyik tahayyüllerle sunulur. Topçu ve Kutlu'nun tahayyül ettiği yaşam biçimlerinin, ütopyelerinin merkezi, mekânı; genellikle Anadolu'dur. Anadolu Romantizmini Topçu'dan tevarüs eden Kutlu; Topçu'yla bu noktada ihtilaf da gösterir.

Kutlu'nun hikâyelerinde; Anadolu romantizminin, taşraya bakışının, Anadoluculuk anlayışının Topçu'dan mülhem özellikler göstermesinin yanı sıra, O'nun Anadolu Sosyalizmi fikrine iştirak etmez. “*Hareket mecmuası benim fikir dünyama, hissiyatıma denk düşen, bir mecmuaydı. Yani hem Müslüman hem sosyal adaletçi. O zamanlar sosyalist bile olmuştum, ama ruhçu sosyalist. Zira adalet düşüncesi bende çok köklüdür. Nitekim kitaplarımın hepsinde vardır.*”³⁸⁸ diyen Mustafa Kutlu, Topçu'nun sosyalistlik çerçevesinde kullandığı müteradif kavramları,

---

³⁸⁶ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, 8.bs., İstanbul, Dergah Yay., s.168.

³⁸⁷ Nurettin Topçu, “Hareket'in Otuz Yılı”, **Nurettin Topçu**, editör: İsmail Kara, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010, s.123

³⁸⁸ Salih Zengin, **Hikmet ve Ahenk**, İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları, 2012, s.52.

muhtevayı –adalet, ahlâk vb.- spiritüalist yaklaşımla kullansa da, hikâyelerinde böyle bir ideolojiye bağlanmaz. Onun Topçu’dan tevarüs ettiği Anadolu çerçevesi, Topçu’nun felsefesinin ve sanatının munis sınırlarındadır. Kutlu; Topçu’nun tabiata bakışındaki tasavvufî sınırı tevarüs ederek; aralarındaki Cân dostluğun remzi addedebileceğimiz, Topçu için yazdığı “*Suya Hasret*” makalesinin, suya yüklenen anlamlarını, metaforlarını, tasavvufî veçhesini hikâyelerinde de yansıtır.

Bunlarla beraber Kutlu’nun da sosyalist olmadan romantik anti-kapitalist olmasının imkânından da bahsederek; Topçu’yu romantik anti- kapitalist ve anti-modernist sayan Fırat Moller’den mülhemle, Kutlu hikâyelerindeki anti-kapitalist izlekleri, romantiklerin karakteristik özelliklerine benzetme, birleştirme yorumunda bulduk ve bu noktada da Topçu’yla olan kesişimlerinden, tevarüs yoluyla eserlerindeki yansımalarından bahsettik.

Kutlu; Topçu düşüncesinden mülhemle, benzeşimle yahut kesişimle toplumsal değişime karşı duruşunu, temel meselesine ahlakî koyuşunu, İslamî ve tasavvufî duyarlılığını çeşitli sosyo- kültürel temalarla işler. Bu temalarla birlikte okunabilen Nurettin Topçu’dan mülhem felsefî temel; *Ortadaki Adam*, *Gönül İşi* ve *Beyhude Ömrüm*’de Anadolu Romantizmi, Anadoluçuluk; *Yokuşa Akan Sular*’da, *Yoksulluk İçimizde*’de ve *Chef*’te romantik-anti kapitalizm; *Sır*’da kapitalist İslamî sisteme karşı çıkış; *Tufandan Önce*’de siyasete ve siyasîlere, *Anadolu Yakası*’nda medyaya muhalif duruş; *Bu Böyledir* ve *Uzun Hikâye*’de kapitalizme, modernizme red cephesi açan karakterlerle; *Nur*’daki aşkın yurtsuzluk hissiyle Mustafa Kutlu hikâyelerinde tezahür eder.

Kutlu hikâyelerinde ortak kavram dünyasıyla, çeşitli spesifik yaklaşımlarla Nurettin Topçu düşüncesinin ve hürmetinin varlığına dair daha fazla misali, yorumu da tez metninin içerisinde verdik. Burada tezimiz açısından önem arz eden; Topçu’nun düşüncesinin tezahürünü okumakla beraber, biyografik yönüyle de hikâyede yer edinen; *Ya Tahammül Ya Sefer* ve *Huzursuz Bacak*’ı tekrar analım. Mustafa Kutlu’nun Topçu’nun ibda ettiği model olan *Hareket Adamı* tasavvuruna bağlı bulunduğunu tescil eden bu hikâyeler; Topçu ve Kutlu arasındaki “*apayrı özellikleri olan bir vefa, dostluk ve bağlılık*” kitapları olma özelliği taşır.

Nurettin Topçu'nun felsefî birikiminden etkilenişini hikâyelerine, özgün nazarla yansıtan Mustafa Kutlu ve hikâyelerindeki Topçu tesiri, yansıması hakkında sonsözü söylemek mümkün değildir. Her sene kitap çıkarmayı şiar edinen velûd hikâyecinin, bundan sonraki kitaplarında da Topçu tesirini görmek mümkün olduğundan, biz şimdiye kadarki külliyatında varlık kazanan, müşahede edinilen Topçu düşüncesinin tezahürlerinin teşekküllerini tafsilatıyla ele aldığımız bu çalışmada, bundan sonraki çalışmalara bir menfez açmış bulunmaktayız.

KAYNAKÇA

A. MUSTAFA KUTLU'NUN BU ÇALIŞMADA FAYDALANILAN ESERLERİ

- Kutlu, Mustafa: **Ortakdaki Adam**, 1. bs., İstanbul, Hareket Yayınları, t.y.
- Kutlu, Mustafa: **Gönül İşi**, 1. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, t.y.
- Kutlu, Mustafa: **Yokuşa Akan Sular**, 12. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Yoksulluk İçimizde**, 15. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Ya Tahammül Ya Sefer**, 16. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Bu Böyledir**, 12. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Sır**, 11. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Kutlu, Mustafa: **Arka Kapak Yazıları**, 7. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Kutlu, Mustafa: **Hüzün ve Tesadüf**, 9. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Kutlu, Mustafa: **Akasya ve Mandolin**, 7. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Kutlu, Mustafa: **Uzun Hikaye**, 36. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Beyhude Ömrüm**, 22.bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Mavi Kuş**, 21. bs., Dergâh Yayınları, 2014.

- Kutlu, Mustafa: **Tufandan Önce**,9.bs. ,İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Kapıları Açmak**, 10. bs., Dergâh Yayınları, 2013.
- Kutlu, Mustafa: **Zafer Yahut Hiç**, 7. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Anadolu Yakası**, 1. bs., Dergâh Yayınları, 2012.
- Kutlu, Mustafa: **Menekşeli Mektup**, 10. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Kutlu, Mustafa: **Nur**, 4. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: **Sıradışı Bir Ödül Töreni**, 3. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Kutlu, Mustafa: **Huzursuz Bacak**, 8. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Kutlu, Mustafa: **Chef**, 7.bs.,İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa: “ÇocukveToprak”, (Çevrimiçi)
<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/MustafaKutlu/cocuk-ve-toprak/34631>, 08 Nisan 2013

B. N. TOPÇU’NUN BU ÇALIŞMADA FAYDALANILAN ESERLERİ

- Topçu Nurettin: **Ahlak Nizami**, 6. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları,2012.
- Topçu, Nurettin: **Ahlâk**, 3.bs.,İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012.
- Topçu, Nurettin: **İslam ve İnsan-Mevlana ve Tasavvuf**, 9.bs.İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin: **İsyan Ahlâkı**, 9.bs.,İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012.

- Topçu, Nurettin: **İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi**, 4.bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012.
- Topçu Nurettin: **Kültür ve Medeniyet**, 6.bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012.
- Topçu, Nurettin: **Mehmet Âkif**, 6.bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2011.
- Topçu, Nurettin: **Millet Mistikleri**, 3.bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin: **Taşralı**, 6.bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin: **Türkiye'nin Maarif Davası**, 9.bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin: **Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi**, 4.bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2011.
- Topçu, Nurettin: **Yarıncı Türkiye**, 8.bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2011.
- Topçu, Nurettin: **Büyük Fetih**, 8.bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin: **Sosyoloji**, 4.bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin: **Psikoloji**, 4.bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2012.

C. YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

C.1. KİTAPLAR

- Aktulum Kubilay: **Metinlerarası İlişkiler**, 2.bs., Ankara, Öteki Yayınevi, 2011.
- Aktulum, Kubilay: **Metinlerarasılık-Göstergelerarasılık**, 1.bs., Ankara, Kanguru Yay., 2011.
- Alain Tourine: **Modernliğin Eleştirisi**, 8.bs.,İstanbul,YKY Yay., 2012
- Andı, M.Fatih: “Türk Edebiyatında Postmodern Eğilimler”, **Yüksek Lisans Ders Notları**, FSMV Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Bachelard, Gaston: **Uzamn Poetikası**, 1.bs.,Çev.: Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yay., 2008.
- Berlin, Isaiah: **Romantikliğin Kökleri: Güzel Sanatlar Üzerine**, çev.: Mete Tunçay,1.bs.,İstanbul,YKY., 2004.
- Berman, Marshall: **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Çev.Ümit Altuğ-Bülent Peker, 1.bs., İstanbul, İletişim Yayınları.,1994.
- Birgül, M.Fatif.: **İrade, Hareket İsyân: Nurettin Topçu'nun Entelektüel Biyografyası 1.**, 1.bs.,İstanbul, Dergah Yay., 2013.
- Dellaloğlu, Besim: **Romantik Muamma**,1.bs., İstanbul, Bağlam Yayınları.,2002.
- Dural, Baran: **Başkaldırı ve Uyum**, 2.bs., İstanbul, Bir Harf Yayınları., 2005.
- Ecevit, Yıldız: **Türk Romanında Postmodern Açılımlar**, 7.bs. İstanbul, İletişim Yay., 2011.

- Eco, Umberto: **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti**, 1.bs., İstanbul, Can Yayınları.,1996.
- Ersoy, Mehmet Akif: **Safahat, İstanbul**, 1.bs.,İstanbul, İnkılap Kitabevi., 2008.
- Jung, Werner: **Georg Simmel: Yaşamı- Sosyolojisi- Felsefesi** Çev.:Doğan Özlem, 1.bs.,İstanbul,Anahtar Kitaplar, 2001.
- Karaman, Hüseyin: **Nurettin Topçu**, 1.bs.,İstanbul, Kaynak Yay., 2010.
- Lekesiz, Ömer: **Yeni Türk Edebiyatında Öykü**, 1. bs., Cilt. 4, İstanbul, Kaknüs Yay., 2000.
- Löwy Micheal, Sayre Robert: **İsyan ve melankoli: Modernliğe Karşı Romantizm**, çev.: Işık Ergüden,1.bs.,İstanbul. Versus Kitap., 2007.
- Lukacs, Georg: **Roman Kuramı**, 1.bs., İstanbul, Metis Eleştiri Yay.,2003
- Mollaer, Fırat : **Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı: Nurettin Topçu Üzerine Yazılar**, 1.bs.,İstanbul, Dergah Yayınları.,2007.
- Okay, Orhan: **Silik Fotoğraflar**, 1.bs.,İstanbul, Ötüken Neşriyat., 2001.
- Öğün, Süleyman Seyfi: **Türkiye’de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu**, 1.bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 1992.
- Özel,İsmet: **Of Not Being A Jew**, 1.bs., İstanbul, Şule Yayınları, 2005.
- Shayegan, Daryush: **Yaralı Bilinç**, 1.bs., İstanbul, Metis Yayınları, 1991.
- Simmel, Georg: **Modern Kültürde Çatışma**, Çev.: Tanıl Bora, Nazile Kalyacı, Elçin Gen,5.bs., İstanbul, İletişim Yay., 2003.

- Tosun, Necip : **Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu**, 1.bs.,İstanbul, Dergâh Yay.,2004.
- Yıldırım, Ercan: **Mustafa Kutlu Hikâyeciliği: Varoluş Yabancılaşma Hakikat**, 1.bs.,İstanbul, Ebabil Yayıncılık,2007.
- Yinanç, Mükrimin Halil: Milli Tarihimizin Adı, 1.bs., İstanbul, Hareket Yayınları, 1969.
- Zengin, Salih: Hikmet ve Ahenk, 1.bs.,İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları, 2012.

C.2. MAKALELER

- Andı, M. Fatih: “Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu’nun Bu Böyledir İsimli Eseri”, **Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi: 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, Haz.: M. Fatih Andı, Ömür Ceylan, İstanbul, Ümraniye Belediyesi, 2007.
- Arpacı, Murat: “Yurtsuz Zoon Politikon Olarak İnsan”, **Cogito Dergisi: Heidegger: Varlığın Çobanı**, İstanbul,YKY Yay., S.64, Güz,s.198-212., 2010.
- Birinci, Ali: “Hareket Mecmuası”, **Nurettin Topçu**, Editör: İsmail Kara, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.107-115., 2010.
- Bora, Tanıl: “Kapitalizme Kahretmek: Romantik Anti- Kapitalizme İhtiyacımız Yok mu?”, **Birikim Dergisi**, S.228, Nisan, 2008, s.14-23., 2008.
- Günaydın, YusufTuran: Bağlanma: Abdülaziz Bekkine ve Nurettin Topçu İlişkisi”, **Hece Dergisi: Nurettin Topçu Özel Sayısı**, S.109, Ocak.,

- s.92-98, 2006.
- Gündoğan, Ali Osman: “Topçu ve Hareket Felsefesi”, **Hece Dergisi:Nurettin Topçu Özel Sayısı**, S.109, Ocak, s.15-23., 2006.
- Konukman, Ercüment: “Nurettin Topçu”, **Hece Dergisi, Nurettin Topçu Özel Sayısı**, S.109, Ocak, s.460-466., 2006.
- Kutlu, Mustafa: “Suya Hasret”, **Hece Dergisi, Nurettin Topçu Özel Sayısı**, S.109, Ocak, s.7-14., 2006.
- Kutlu, Mustafa: “Taşralı;Nurettin Topçu'nun Hikayeleri”, **Nurettin Topçu**, Editör: İsmail Kara, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı,s.334-349., 2009.
- Lekesiz, Ömer: “Mustafa Kutlu'nun Hikâye Poetikası”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri Kitabı**, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran s.22-30, 2012.
- Samsakçı, Mehmet: “Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Modern Bir Dejenerasyon Alanı Olarak Siyaset ve Siyasîler”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, Haziran, s.191-206., 2012.
- Tekeli, İlhan: “Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler”, **Kökler ve Yollar: Türkiye'de Göç Süreçleri**, Derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,s.447-473., 2007.
- Tüzer, İbrahim: “Bir “Herkesleşme” Eleştirisi olarak Mustafa Kutlu'nun Ya Tahammül Ya Sefer'i”, **Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildiriler Kitabı**, Haz. M. Fatih Andı- Bahtiyar Aslan, Küçükçekmece Belediyesi

Yayınları, İstanbul, Haziran, s.254-266., 2012.

Tonga, Necati: “Ortadaki Adam’dan Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı’na Mustafa Kutlu Hikâyeciliğinin Kronolojik Tahlili”, **Fayrap**, S.25, Mart, s.2-8., 2008.

Topçu, Nurettin: “Hareket’in Otuz Yılı”, **Nurettin Topçu**, editör: İsmail Kara, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.120-123.

Yıldırım, Ergün: “Nurettin Topçu’da Sosyolojik Tahayyül: Yerli Eleştirel Sosyal Teori”, **Hece Dergisi:Nurettin Topçu Özel Sayısı**, Ocak, s.141-148., 2006.

C.3.TEZLER.

Gündoğan, Ali Osman: “Blondel’in Felsefesi ve Türkiye’deki Etkisi”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991.

Kemal, Necmettin: “Nurettin Topçu Düşüncesinin Kaynakları ve Kapitalizme Bakışı”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Okuyucu, Merve: “Taşra ve Taşralılık”, **Basılmamış Yüksek Lisans tezi**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

D.ANSİKLOPEDİLER-SÖZLÜKLER

- Cebecioğlu, Ethem: **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ankara, Rehber Yay., 1997.
- Hançerlioğlu, Orhan: **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1967.
- Kara, İsmail: **“Nurettin Topçu”**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, C.41., 2012.
- Ulaş, Sarp Erk: **Felsefe Sözlüğü**, Ankara, Bilim ve Sanat Yay., 2002.

E. İNTERNET KAYNAKLARI

- Alkan, Ahmet Turan: “Mustafa Kutlu’ya, Tufandan Önceye ve Hikâyeye Dair”, <http://www.aksiyon.com.tr/ahmet-turan-alkan/mustafa->, 2003.
- Kara, İsmail: “Nurettin Topçu’nun Tasavvuf Düşüncesi”, (çevrimiçi), <http://ismailhakkialtuntas.com/2011/07/20/nurettin-topcunun-tasavvuf-dusuncesi-mustafa-kara/>, 2011.
- Kutlu Mustafa: “ToprağaDönelim”,(çevrimiçi)<http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/MustafaKutlu/topraga-donelim/16404>, 2004.
- Kutlu, Mustafa: “KayıpÇocuk-2”,(Çevrimiçi), <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/MustafaKutlu/kayip-cocuk---ii/28357>., 2011.
- Kutlu, Mustafa: “KendindenKaçanİnsan”<http://m.yenisafak.com/yazarlar/mustafakutlu/kendinden-kacan-insan-13901>. (çevrimiçi).

- Mollaer, Fırat: “Modernleşme, Aşkın Yurtsuzluk ve Kimlik”, (çevrimiçi),
http://www.academia.edu/10635466/Modernle%C5%9Fme_A%C5%9Fk%C4%B1n_Yurtsuzluk_ve_Kimlik_F%C4%B1rat_Mollaer%20Fırat_Mollaer, t.y.
- Tozal, Yunus Emre: “Mustafa Kutlu: İstanbul Bitirdi Küçük Küçük Adacıklar Kaldı Geriye”, <http://www.yunusemretozal.com.tr/?s=mustafa+kutlu>, t.y.
- Qasımova, Lale: “Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu’nun Beşlemesi”, (çevrimiçi),
http://turkoloji.cu.edu.tr/html/lq_metinlerarasi_iliskiler.htm, t.y.
- Yazarsız: “Küçük Güzeldir”, <http://www.derindusunce.org/2011/10/26/kucuk-guzeldir-ernst-friedrich-schumacher/>, (çevrimiçi)

EKLER

**Anıştırmalar bahsinde zikrettiğimiz; Kutlu'nun Çağaloğlu'ndaki Dergâh Yayınlarının ofisinde, duvarda asılı olan Nurettin Topçu ve Mehmet Akif fotoğrafları.

**Topçu'nun irtihalinden önceki, kayıtlarda bulunan son fotoğraflarından birisi Mustafa Kutlu'yla beraber çekilmiştir.